

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІЙСЬКОВА РОЗВІДКА

Навчальний посібник

УДК 355.40(075)
ББК 68.20я73
В63

Рецензенти:

д-р військ. наук, проф. В. І. Шарий
(Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка),
канд. військ. наук, проф. О. П. Мірошников,
канд. військ. наук, доц. Д. П. Музиченко
(Національний університет оборони України імені Івана Черняховського)

*Рекомендовано до друку вченою радою Військового інституту
(протокол № 7 від 19 листопада 2015 року)*

*Ухвалено науково-методичною радою
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
09 листопада 2015 року № 3–15/16 н. р.*

В63 Військова розвідка : навчальний посібник / упорядники : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарєв, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. – 335 с.

ISBN 978-966-439-895-1

Посібник призначено для курсантів, студентів, які навчаються за програмою офіцерів запасу, викладачів факультету військової підготовки Військового інституту Київського національного університету імені Т. Шевченка та інших вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України.

Навчальний посібник розроблено з метою надання допомоги випускникам факультету військової підготовки та офіцерам, які обіймають посади командира взводу нетривалий час у підготовці і проведенні занять із розвідувальної підготовки з особовим складом розвідувальних (механізованих) підрозділів.

У навчальному посібнику викладено основні поняття і способи ведення військової розвідки, порядок збору і обробки розвідувальних відомостей, а також надано основні характеристики технічних засобів військової розвідки.

УДК 355.40(075)
ББК 68.20я73

ISBN 978-966-439-895-1

© Зайцев Д. В., Наконечний А. П.,
Пахарєв С. О., Луценко І. О., упорядкування, 2016
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2016

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БМП	– бойова машина піхоти
БРД	– бойовий розвідувальний дозор
БРДМ	– бойова розвідувально-дозорна машина
БТР	– бронетранспортер
ВТЗ	– високоточна зброя
ДВід	– дозорне відділення
ДМ	– дозорна машина
ІРГ	– інженерна розвідувальна група
ІРД	– інженерний розвідувальний дозор
ІПФ	– інженерний пост фотографування
ІСПП	– інженерний спостережний пост
КП	– командний пункт
КСП	– командно-спостережний пункт
КХ	– короткохвильовий діапазон
мпр	– мотопіхотна рота
мср	– мотострілецька рота
РД	– розвідувальний дозор
РРП	– рухомий розвідувальний пункт
ОфРД	– офіцерський розвідувальний дозор
ПМ	– пістолет Макарова
ППО	– протиповітряна оборона
ПСНР	– переносна станція наземної розвідки
ПТКР	– протитанкова керована ракета
ПУ	– пункт управління
ПУ ПТКР	– пускова установка протитанкових керованих ракет
РГ	– розвідувальна група
РДГ	– розвідувально-диверсійна група
РД	– розвідувальний дозор
РЗ	– розвідувальний загін
РПГ-7	– ручний протитанковий гранатомет
РПК-74	– ручний кулемет Калашникова
РСЗВ	– реактивна система залпового вогню
РСП	– радіо сигнальний пристрій
РФ	– Російська Федерація
СВД	– снайперська гвинтівка Драгунова
СГ	– самохідна гармата
СНАР	– станція наземної артилерійської розвідки
СП	– спостережний пост
ТЗМ	– транспортно-заряджаюча машина
ТакПД	– тактичний повітряний десант
УКХ	– ультракороткохвильовий

ПЕРЕДМОВА

Розвідка є найважливішим видом забезпечення бойових дій військ, вона є сукупністю заходів усіх командирів і штабів із метою своєчасного отримання інформації про противника, місцевість, кліматичні і погодні умови в районі майбутніх бойових дій з метою найбільш ефективного застосування своїх сил і засобів щодо ураження противника. Без розвідки неможливо успішно виконувати завдання в бою. Багаточисельні приклади свідчать про те, що ті частини та з'єднання, які мали добре організовану розвідку, виконували поставлені бойові завдання з мінімальними втратами.

У теперішній час значно виріс обсяг завдань, які вирішує розвідка. Разом з тим терміни їх виконання суттєво скоротились. Підвищилися вимоги щодо часу передачі даних і точності визначення координат об'єктів (цілей) противника.

Застосування противником нових далекобійних, високоточних, всепогодних засобів ураження, висока рухомість військ, мобільні й рішучі їх дії під час бою ставлять до розвідки підвищені вимоги, фактично розширили фазу активної дії розвідки до цілодобової. Якісне виконання завдань розвідки досягається завчасною її організацією, спрямуванням зусиль усіх видів розвідки на виконання найважливіших завдань, визначенням розвідувальних відомостей до встановленого терміну, ретельним вивченням, зіставленням й додатковою перевіркою їх, а за необхідності проведенням дорозвідки, постійним, стійким і твердим управлінням підрозділами, які ведуть розвідку, високою навченістю особового складу розвідувальних підрозділів, а також застосуванням найбільш досконалих способів і засобів розвідки.

Значна роль у вирішенні цього завдання відводиться силам і засобам розвідки, які забезпечують війська необхідною інформацією. Нині недостатньо тільки виявити противника. На перший план все гостріше висувається фактор часу, тобто крайнє скорочення циклу "виявлення – доповідь". При цьому вимагається така точність визначення місцеположення противника, яка б дозволяла відразу наносити по ньому ураження. Іншими

словами, розвідка має визначати координати цілей зі стрільбовою точністю. Одночасно і сам процес виявлення противника зазнав змін внаслідок застосування ним різноманітних засобів, як пасивних – приховування своїх дій, так і активних – проведення контррозвідувальних заходів. Все це вимагає широкого впровадження у війська нових технічних засобів розвідки. А складність вирішення розвідувальних завдань, необхідність ефективного використання технічних засобів розвідки, у свою чергу, – високопрофесійної майстерності розвідників. Зростання обсягу завдань розвідки, з одного боку, і скорочення часу на їх виконання, з іншого, вимагають постійного удосконалення способів розвідки.

Одним із важливіших шляхів удосконалення системи розвідки є підвищення рівня розвідувальної підготовки командирів і штабів, їх вміння грамотно і своєчасно організовувати розвідку, безперервно, активно і наполегливо вести її за будь-яких умов обстановки.

Тому, метою видання навчального посібника є надання курсантам, студентам, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, й викладачам Військового інституту, інших ВВНЗ, науково-педагогічним працівникам факультету військової підготовки, а також офіцерам загальновійськових штабів з не великим досвідом роботи основних теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо порядку роботи посадових осіб штабу з питань організації і ведення розвідки у підрозділах Сухопутних військ Збройних Сил України та здійснення основних видів військової розвідки в сучасному загальновійськовому бою з врахуванням досвіду участі військових формувань в зоні проведення антитерористичної операції.

РОЗДІЛ І

ОСНОВИ ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ

1.1. Основи розвідки

Розділ 1, його підрозділи та пункти ґрунтуються на матеріалах навчальних посібників Розвідувальна підготовка, Ч. 1, 2 [3, 4], розділу 10.1 БУСВ, Ч. 1,2 [1, 2], навчальних посібників [6, 9]; пункт 1.4.3 – [5].

Воєнна розвідка – це сукупність заходів військового командування всіх ступенів щодо добування і вивчення відомостей про противника. Вона містить діяльність командирів і штабів з організації розвідки, безпосередні дії підрозділів і розвідувальних органів щодо добування необхідних відомостей про противника і роботу зі збору, узагальнення, опрацювання цих відомостей, доповідь командуванню.

Воєнна розвідка згідно із масштабом діяльності та характером завдань поділяється на три складові частини:

- стратегічна;
- оперативна;
- тактична.

Стратегічна розвідка – розвідувальна діяльність з метою отримання інформації про стратегічний потенціал та стратегічні наміри розвідувальної держави, організації або іншої соціальної спільноти, що впливає на вироблення стратегії.

Є вищою формою розвідувальної діяльності, від ефективності якої залежить життєздатність держави або організації, які її здійснюють. Здійснює постановку розвідувальної мети і завдань стратегічного рівня, шукає, видобуває та обробляє отриману інформацію, опускаючи несуттєві та виявляючи найважливіші або стратегічні її компоненти та надає отриманий результат вищому політичному та військовому керівництву держави або організації.

Види стратегічної розвідки: дипломатична розвідка; Національна зовнішня розвідка; військова оперативна та стратегічна розвідка; бізнес-стратегічна розвідка; недержавна стратегічна розвідка.

Оперативна розвідка ведеться з метою добування розвідувальних даних в інтересах підготовки і ведення операцій.

Організується командувачами і штабами об'єднань, здійснюється їх розвідувальними органами і підпорядкованими силами і засобами розвідки.

Тактична розвідка забезпечує розвідувальними даними про противника і місцевість підрозділи, частини та з'єднання під час підготовки та ведення ними бою.

Організується командирами і штабами з'єднань, частин і підрозділів, начальниками родів військ (сил), спеціальних військ і служб з'єднань і частин усіх видів збройних сил.

Залежно від залучених сил і засобів, характеру завдань, які виконуються, способів добування розвідувальних даних тактична розвідка відповідно поділяється на військову, повітряну, радіолокаційну, радіоелектронну, артилерійську, інженерну, радіаційну, хімічну, біологічну.

Військова розвідка ведеться розвідувальними, аеромобільними, механізованими та танковими підрозділами з метою визначення відомостей про противника, місцевість у районі майбутніх бойових дій і погоду, які необхідні для якісної підготовки і успішного ведення бою.

Повітряна розвідка – один із видів військової розвідки. Ведеться частинами розвідувальної авіації, розвідувальними підрозділами авіаційних з'єднань, усіма екіпажами, що виконують бойові завдання, а також безпілотними літальними апаратами (літаки, автоматичні аеростати тощо) з метою одержання даних про противника (об'єктах, силах і засобах, місцевості тощо), необхідних для успішного ведення воєнних дій всіма видами Збройних сил і родами військ.

Залежно від сил і засобів повітряна розвідка ведеться візуальним спостереженням, повітряним фотографуванням і за допомогою радіоелектронних засобів. Повітряна розвідка за допомогою радіоелектронних засобів поділяється на радіо-, радіотехнічну, радіолокаційну і телевізійну.

Радіолокаційна розвідка ведеться розвідувальними радіолокаційними станціями, які знаходяться на озброєнні артилерійських частин, частин протиповітряної оборони та підрозділів військової розвідки. Вона заснована на використанні принципу відбиття електромагнітних хвиль від об'єкта, що опромінюється передавачем РЛС, і фіксації відбитого сигналу.

Радіолокаційна розвідка ведеться за допомогою радіолокаційних станцій наземної артилерійської розвідки, переносних станцій наземної розвідки, артилерійських радіолокаційних станцій виявлення мінометів, за допомогою літакових РЛС, які дозволяють виявляти об'єкти, контрастні в радіолокаційному відношенні, одержувати фотознімки радіолокаційних зображень об'єктів і місцевості, розкривати заходи противника по радіолокаційному маскуванню тощо.

Радіолокаційна розвідка добуває дані про наземні, надводні і повітряні цілі, визначає їх характер, склад та місцезнаходження. У радіолокаційній розвідці застосовуються три групи радіолокаційних станцій:

- розвідки рухомих наземних і надводних цілей – відстань виявлення від декількох сотень метрів до 16...20 км, а надводних – до 30 км;
- станції розвідки повітряних цілей – відстань від 20 до 200 км;
- станції виявлення артилерії та реактивних систем залпового вогню – відстань від 10 до 20 км.

Радіоелектронна розвідка є найважливішою частиною державної та воєнної розвідки різних країн і являє собою основний, а в багатьох випадках, єдиний спосіб добування розвідувальної інформації. За різними оцінками засобами РЕР добувається 80–90 % первинної інформації.

Радіоелектронна розвідка добуває розвідувальні дані шляхом виявлення, перехоплення, аналізу радіопередач і радіоелектронного випромінювання та визначення місцезнаходження працюючих радіо- і радіолокаційних станцій противника.

Радіоелектронна розвідка порівняно з іншими видами розвідувальної діяльності має низку особливостей: діє без безпосереднього контакту з об'єктами розвідки; охоплює великі відстані та простір, межі яких визначаються особливостями поширення радіохвиль різних частот; може вестись безперервно в різний час року і доби та при будь-якій погоді, забезпечує високу до-

стовірність інформації, оскільки вона виходить безпосередньо від противника, здатна отримувати велику кількість інформації різного характеру та змісту; забезпечує отримання інформації в найкоротші терміни, як правило в реальному масштабі часу; малоуразлива і в багатьох випадках недосяжна для противника; діє приховано; противник, зазвичай, не в змозі встановити факт ведення розвідки.

Радіорозвідка ведеться постами радіоперехоплення і радіопеленгування, радіотехнічна розвідка – постами радіотехнічної розвідки.

Артилерійська розвідка – вид забезпечення бойової діяльності ракетних військ і артилерії. Основне завдання артилерійської розвідки – добування і обробка даних, необхідних для підготовки ефективного вогню артилерії та ударів тактичних ракет. Є складовою частиною військової розвідки. Артилерійська розвідка ведеться в тісній взаємодії з розвідкою інших родів військ Сухопутних військ, Повітряних Сил, а на приморських напрямках і Військово-Морських Сил.

Завдання артилерійської розвідки: виявлення і визначення координат тактичних засобів зброї масового ураження та високоточної зброї противника, його артилерії, мінометів, танків, протитанкових засобів, пунктів управління, радіоелектронних засобів та інших важливих об'єктів (цілей) на позиціях, в районах зосередження і на марші; визначення місця розташування опорних пунктів, характеру їх оборонних споруд, загороджень і системи вогню; дорозвідка об'єктів (цілей), намічених для ураження ракетами і вогнем артилерії; розвідка місцевості і метеоумов в районах розгортання частин в бойовий порядок і маршрутів їх пересування.

На артилерійську розвідку покладається також контроль за результатами ударів тактичних ракет, коректування вогню артилерії, спостереження за діями противника та своїх військ.

Головні зусилля артилерійської розвідки зосереджуються на своєчасному виявленні і визначенні координат тактичних засобів зброї масового ураження та високоточної зброї противника та безперервному спостереженні за ними аж до їх знищення. Артилерійська розвідка організовується командирами і штабами РВіА і ведеться розвідувальними підрозділами артилерії за допомогою оптичних, електронно-оптичних приладів, звукометричних, радіолокаційних та радіотехнічних станцій, а екіпажі розвідувально-

корегувальних вертольотів ведуть повітряну розвідку. За сприятливих умов оптичні засоби артилерійських підрозділів дозволяють вести розвідку на глибину 5–7 км, а на відкритій місцевості до 10 км, електронно-оптичні засоби дозволяють вести розвідку вночі на дальність від декількох сотень метрів до 3 км та з мінімальними помилками визначають координати артилерійських систем, що стріляють, на дальності 8–25 км, залежно від їх потужності, а також від метеорологічних умов.

Інженерна розвідка – вид розвідувального забезпечення військ, частина військової розвідки, що призначена для добування даних про місцевість і її інженерне обладнання, про стан і можливості інженерних військ противника.

Інженерна розвідка встановлює: характер і ступінь готовності інженерного обладнання позицій і районів, займаних противником, систему його загороджень, особливо ядерно-мінних; прохідність місцевості для військової техніки та транспортних засобів, стан доріг і мостів; місця і характер руйнувань, завалів, пожеж, затоплень та інших перешкод, що утворилися внаслідок ядерних вибухів, напрямки їх обходу; характер водних перешкод та умови їх форсування; місцезнаходження і стан джерел води, місцевих матеріалів, засобів та підприємств, які можуть бути використані для інженерного забезпечення; маскуючі і захисні властивості місцевості.

Інженерна розвідка організується фахівцями інженерної служби (інженерних військ), командирами і штабами інженерних частин (підрозділів) відповідно до вказівок командира. Ведеться підрозділами інженерних військ, що діють як самостійно, так і в складі розвідувальних органів родів військ. Для виконання завдань інженерної розвідки призначаються: інженерні спостережні пости, інженерні пости фотографування, інженерні розвідувальні дозори, інженерні розвідувальні групи.

Інженерна розвідка ведеться спостереженням, пошуком, фотографуванням, засідками, а також шляхом вивчення військово-топографічного опису району бойових дій, опитування місцевих жителів, допиту полонених тощо. При веденні інженерної розвідки використовуються різноманітні технічні засоби: міношукачі, фотоапарати, прилади спостереження і дешифрування знімків тощо.

Радіаційна, хімічна і бактеріологічна розвідка – вид розвідувального забезпечення військ, комплекс заходів радіаційного, хімічного і біологічного захисту, який організовується і проводиться для отримання даних про факт, масштаби, характер РХБ зараження. Ці дані використовуються для оцінки фактичної РХБ обстановки і визначення порядку і способів використання індивідуальних і колективних засобів захисту.

Завданнями РХБ розвідки є: визначення наявності та меж районів радіоактивного, хімічного і біологічного (бактеріологічного) забруднення навколишнього середовища; визначення потужності доз випромінювання, типу отруйних, токсичних хімічних речовин та наявності біологічних засобів та їх концентрацій; виявлення напрямів (маршрутів, районів) із найменшими потужностями доз випромінювання; проведення відбору проб для специфічної індикації (ідентифікації) в лабораторіях військ РХБ захисту, медичної, ветеринарно-санітарної та інженерної служб.

Вони виконуються частинами (підрозділами) наземної та повітряної РХБ розвідки, а також спеціально підготовленими відділеннями (розрахунками, екіпажами) підрозділів усіх родів військ, спеціальних військ і тилу. Підрозділи РХБ розвідки виконують свої завдання дозорами РХБ розвідки або постами РХБ спостереження в призначених районах, на маршрутах пересування військових частин, шляхах підвозу і евакуації до моменту заняття (проходу) цих районів військами.

Для ведення РХБ розвідки на маршрутах руху військ, шляхах підвезення і евакуації, військово-автомобільних дорогах залучаються комендантські пости регулювання руху.

Повітряна РХБ розвідка місцевості ведеться авіаційними частинами (підрозділами) РХБ розвідки, а також вертольотами (літаками) з підготовленими для цих цілей льотними екіпажами. Їм призначаються райони і маршрути для ведення розвідки, аеродроми базування і посадочні майданчики.

РХБ спостереження у пунктах постійної дислокації чи районах тимчасового розміщення з'єднань, військових частин, установ організується і ведеться в рамках функціонування Єдиної системи виявлення та оцінки масштабів і наслідки застосування зброї масового ураження і аварій (руйнувань) на радіаційно, хімічно та біологічно небезпечних об'єктах.

Метою РХБ спостереження є встановлення фактів радіаційного, хімічного і біологічного зараження, оповіщення штабів, військових частин і підрозділів про РХБ зараження і прийняття оперативних заходів захисту особового складу від впливу радіоактивних, отруйних, інших токсичних хімічних речовин і біологічних засобів. Для ведення РХБ спостереження обладнується стаціонарний пост радіаційного, хімічного і біологічного спостереження.

Основні зусилля всіх видів розвідки зосереджують на головному напрямку для виконання найважливіших завдань та в першу чергу на своєчасному виявленні засобів масового ураження та високоточної зброї противника, його головного угруповання, виявленні бойових (похідних) порядків, артилерії, мінометів, резервів і пунктів управління .

Знати замисел противника, розташування його засобів ураження й угруповання, відповідно реагувати – значить досягти успіху в бою. Жоден командир, яким би він не був талановитим, не здатний прийняти правильне рішення або ефективно застосувати вогневі засоби, якщо він не організує безперервну активну і цілеспрямовану розвідку й не отримує достовірні відомості про противника.

Можна мати саму сучасну техніку, добре підготовлений особовий склад, мати перевагу над противником у силах і засобах, але якщо їх застосувати по порожньому місцю або другорядних об'єктах, то успіху не досягнеш, ворог залишиться не розгромленим. Щоб перемогти противника, потрібно точно знати: де він знаходиться, що робить, який характер його інженерних споруд і загороджень, які дії він має намір почати. Лише за таких умов можна правильно розрахувати де, чим і як його уражати.

Ніколи в готовому вигляді всі ці дані ні командир, ні штаб не одержать: вони накопичуються в результаті кропіткого вивчення усіх, часом самих незначних фактів. Тільки ретельний аналіз даних розвідки в період підготовки до бою й у ході його ведення може забезпечити його успіх. Отже, уміння командирів підрозділів, частин і штабів організувати і вести розвідку буде багато в чому сприяти швидкій і доцільній організації бою й успішному веденню бойових дій.

Успішна розвідувальна діяльність військ значною мірою залежить від виконання ряду вимог до розвідки. До основних з них

відносяться безперервність, активність, цілеспрямованість, своєчасність, достовірність розвідувальних даних, що добуваються, а також точність визначення координат об'єктів (цілей), рис. 1.1.

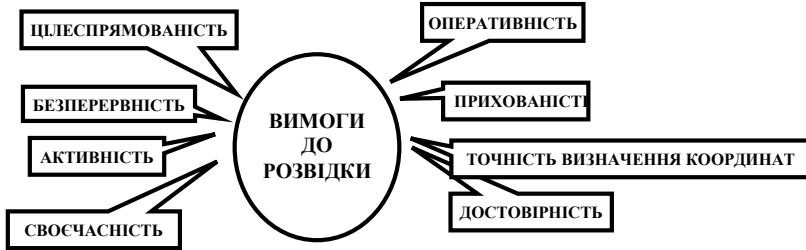

Рис. 1.1. Вимоги, які ставляться до розвідки

Безперервність полягає в тому, що розвідка повинна вестися безупинно в будь-який час року і доби, у будь-яку погоду, у будь-яких умовах обстановки й у всіх видах бойової діяльності військ, аж до повного розгрому противника.

Активність. Досвід локальних війн та збройних конфліктів сучасності, антитерористичної операції на сході України свідчить, що за інших рівних умов успіху в розвідці, як і в загально-військовому бою, досягає той, хто діє більш активно і рішуче. Тому необхідно наполегливо намагатися всіма способами і засобами добувати розвідувальні відомості. Це однаковою мірою відноситься як до командирів і штабів, що організують розвідку, так і до підрозділів (органів) розвідки, що її ведуть.

Активність розвідки досягається умілим використанням різних сил і засобів розвідки, широким проявом ініціативи, рішучими і зухвалими діями підрозділів, висланих у розвідку.

Цілеспрямованість. Розвідку потрібно організовувати і вести не тільки безупинно й активно, але й цілеспрямовано, тобто зусилля сил і засобів розвідки необхідно не розпиляти, а зосереджувати на головному напрямку і на виявленні найважливіших об'єктів. Діяльність розвідувальних органів усіх ступенів повинна бути спрямована на те, щоб вчасно забезпечити командира точними розвідувальними даними, дійсно необхідними для виконання поставленого завдання в той чи інший період бою.

Своєчасність і оперативність

Одним з найважливіших вимог до розвідки є її своєчасність і оперативність. Вони полягають у добуванні необхідних розвідувальних відомостей до встановленого терміну, для того щоб командири мали можливість передбачати характер майбутніх дій противника, вчасно приймати (уточнювати) рішення й ефективно застосовувати вогневі засоби. Самі цінні відомості виявляться марними, якщо командир одержить їх надто пізно.

Прихованість розвідки полягає в суворому збереженні у таємниці всіх заходів щодо організації і ведення розвідки. Однак забезпечення прихованості не повинно позначатися на повноті доведення розвідувальних даних до виконавців.

Достовірність розвідувальних даних і точність визначення координат об'єктів (цілей). Дуже важливий якісний показник розвідки – достовірність. Лише на достовірних даних, отриманих розвідкою від різних джерел, може бути засноване правильне рішення, що приводить до успіху в бою. Для ефективного використання наявних засобів ураження необхідно мати точні дані про координати об'єктів противника на всю глибину досяжності цих засобів. Без наявності таких даних вогневі удари будуть завдаватися по порожніх місцях.

Таким чином, поява нових засобів збройної боротьби і зміна характеру ведення бойових дій висувають підвищені вимоги до розвідки, ускладнюють умови її ведення і викликають необхідність залучати для рішення задач розвідки значну кількість різноманітних видів, сил і засобів розвідки.

1.2. Мета, завдання та об'єкти військової розвідки

Правильне визначення і розуміння мети, завдань і об'єктів розвідки закладає успіх всієї розвідувальної діяльності з'єднання (частини). Вони визначаються, виходячи із змісту бойового завдання і умов обстановки.

Мета розвідки – це кінцевий результат, якого слід досягнути діями всіх сил і засобів розвідки щодо забезпечення виконання бойового завдання. Вона залежить від мети бою і замислу командира на бій.

Мета розвідки при підготовці і веденні бою полягає у тому, щоб добути необхідні розвідувальні дані, які дозволяють досягнути кінцевого результату (рис. 1.2).

Для досягнення мети розвідки сили і засоби розвідки з'єднання (частини) повинні вирішити ряд складних завдань і добути достовірні дані, які дозволяють досягти перемоги у бою.

Як відомо, сутність загальновійськового бою складають вогонь, удар і маневр військ двох сторін – противника і наших військ.

По-перше, розвідка повинна виключити раптовість вогню, удару і маневру з боку противника, тобто виключити такі дії противника, до яких війська не підготувались, і які можуть зірвати виконання бойового завдання.

Раптовість може виникнути тоді, коли ми не знаємо де противник знаходиться, які має сили, які дії він може здійснити за часом і місцем. Раптовим може бути застосування нових бойових засобів або тактичних прийомів, які не використовувалися у локальних війнах та збройних конфліктах останнього часу.

З цього витікає головне завдання розвідки у будь-якому виді бою – встановити склад, положення, стан (боездатність) і, особливо, можливий характер дій угруповання противника: напрямки (райони) зосередження основних зусиль, можливі бойові порядки, час початку, послідовність і способи дій, можливості і порядок застосування ВТЗ і ЗМУ.

Друге найважливіше завдання розвідки виходить з того, що у сучасному бою ефективність вогню, удару і маневру військ залежить від безперервності і швидкодії функціонування системи управління військами і зброєю, а також системи розвідки і радіоелектронної боротьби. Тому розвідка повинна здобути дані про наявність, місцеположення і порядок функціонування пунктів управління, вузлів зв'язку, складових системи наведення та навігації Військово-Повітряних Сил, наземних і повітряних елементів системи розвідки і радіоелектронної боротьби.

Мета розвідки залежить від мети бою і замислу командира на бій

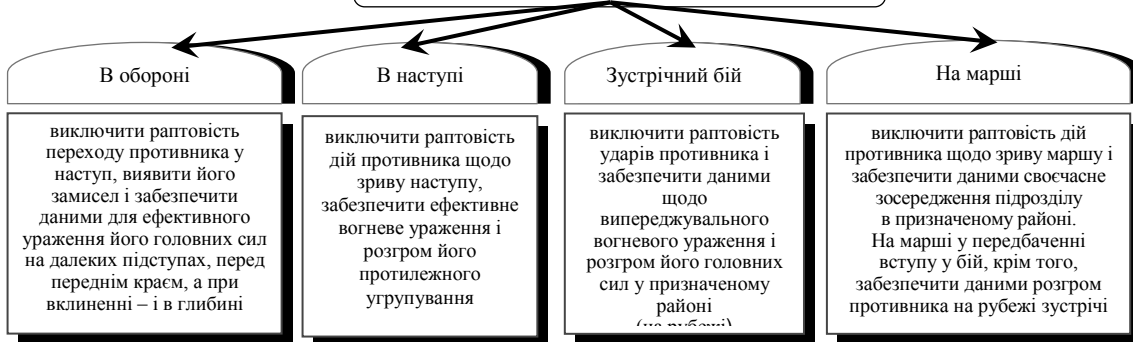

Рис. 1.2. Мета розвідки

Для забезпечення вогню (вогневого ураження противника) розвідка повинна встановити точні місця розташування (координати) об'єктів, а враховуючи високу мобільність об'єктів тактичної ланки – і постійно стежити за важливими об'єктами до їх знищення.

Щоб не завдати удару по порожньому місцю, щоб не потрапити у вогневий мішок або іншу пастку, розвідка повинна виявити точне накреслення переднього краю противника, бойовий порядок, опорні пункти, систему вогню і загороджень, сильні і слабкі місця, фланги, проміжки, ділянки, які не прикриті, склад і райони розташування других ешелонів (резервів).

Для забезпечення маневру військ розвідка повинна здобути дані про місцевість, її інженерне обладнання, виявити загородження і характер водних перешкод, а також проходимість місцевості поза шляхами з урахуванням погодних умов.

Крім того, необхідно встановити місця, де противник в змозі створити затоплення, завали, ділянки руйнувань і зараження та розвідати напрямки їх обходу (подолання).

Так, **в обороні** розвідка, в першу чергу, має встановити (рис. 1.3):

– склад, райони зосередження ударних угруповань, можливий замисел дій, особливо напрямки головного і інших ударів противника;

– підготовку противника до застосування зброї масового ураження, елементів ВТЗ, висадки повітряних (морських) десантів, аеромобільних військ;

– час і спосіб переходу його у наступ.

У ході оборонного бою розвідка уточнює:

– угруповання і боездатність противника;

– його можливий замисел, розташування важливих об'єктів;

– встановлює підхід, напрямок і рубежі введення в бій резервів.

Ці загальні завдання розвідка повинна вирішувати в будь-якому виді бойових дій. У кожному конкретному виді бою при обов'язковому виконанні загальних завдань, зусилля розвідки зосереджуються на виконанні завдань найбільш важливих для забезпечення даного виду бою.

Розвідка в батальйоні (роті) під час **підготовки наступу** ведеться з метою добування відомостей, які дозволяють достовірно виявити склад, положення, можливості противника і його замисел дій в обороні.

Мета розвідки в обороні

Досягнення мети забезпечується своєчасним викриттям підготовки противника до наступу, угруповання військ, яке він створює, напрямків ударів і замислу можливих дій

Завдання розвідки в обороні

А. До початку оборонного бою

- встановити райони зосередження, склад і можливі напрямки наступу головних сил противника;
- визначити наявність і місця розташування ЗМУ, ВТЗ, вогневі позиції артилерії і мінометів;
- виявити посадочні площадки АА, місця розташування пунктів управління та радіоелектронних засобів;
- встановити підготовку противника до застосування ЗМУ, висадки десантів;
- встановити час переходу противника у наступ та напрямок головного удару

Під час оборонного бою

- уточнити склад, угруповання, характер дій і наміри противника;
- уточнити місця розташування ЗМУ, ВТЗ, пунктів управління і радіоелектронних засобів;
- встановити підхід і напрямок вводу у бій других ешелонів (резервів);
- встановити райони висадки десантів;
- встановити втрати противника, нові зразки техніки та озброєння, способи ведення бою

Рис. 1.3. Завдання розвідки в обороні

У цей період розвідка повинна встановити нумерацію, боєздатність і характер дій підрозділів противника перед фронтом наступу батальйону і на флангах, побудову оборони противника (передній край, опорні пункти та їх інженерне обладнання, а також наявність і місця розташування загороджень); систему вогню усіх видів зброї перед переднім краєм оборони й у глибині, вогневі позиції протитанкових засобів (ПТРК, танків і самохідних артилерійських установок), артилерії і мінометів, місця розташування командних і спостережних пунктів; сильні і слабкі сторони в системі оборони, наявність відкритих флангів і ділянок, які слабо обороняються, ступінь прохідності місцевості, характер водних перешкод і найбільш сприятливі ділянки для їх форсування.

У ході наступу розвідка батальйону повинна вчасно виявити: результати вогневого ураження (ступінь ураження живої сили, вогневих засобів противника, руйнування вогневих споруд), вогневі позиції артилерії і мінометів, осередки опору, які можуть перешкоджати просуванню підрозділів, їх інженерне обладнання; склад других ешелонів (резервів), напрямок їх висування, час і рубежі розгортання для контратак, прохідність місцевості, межі зон зараження, райони руйнувань, пожеж, затоплень і можливі шляхи їх обходу (подолання), місця ПУ.

У наступі у першу чергу розвідка має встановити (рис. 1.4):

– склад і угруповання противника і особливо наявність резервів у смузі і на флангах з'єднання і можливий замисел його дій і особливо наявність резервів;

– накреслення переднього краю, опорні пункти, розташування в них вогневих засобів, особливо протитанкових, систему вогню і загороджень, інженерне обладнання місцевості;

– місця (координати) важливих об'єктів.

Розвідка на марші ведеться із завданнями: вчасно попередити командування батальйону про появу на маршрутах руху наземного противника; розкрити бойовий склад і характер його дій, райони висадки (викидання) повітряних (аеромобільних) десантів, диверсійно-розвідувальних груп; визначити стан і прохідність доріг, мостів, інших переправ на маршрутах руху, найбільш сприятливі райони для відпочинку і зосередження підрозділів, а також виявити шляхи обходу або подолання можливих районів руйнувань, пожеж, дистанційного мінування, зон зараження і затоплення (рис. 1.5).

Мета розвідки в наступі

Рис. 1.4. Завдання розвідки в наступі

Мета розвідки під час здійснення маршу

виключити раптовість дій противника щодо зриву маршу; забезпечити організоване пересування, своєчасне зосередження в призначеному районі та ефективне застосування своїх сил і засобів

Завдання розвідки на марші поза загрозою зіткнення з противником

1. Встановити стан і прохідність маршрутів руху.
2. Своєчасно викрити викидання (висадку) і райони дій повітряних десантів і ДРГ противника.
3. Виявити підліт літаків тактичної авіації, особливо при проходженні дефіле, переправ через водні перешкоди, вузлів доріг, а також на привалах і в районах відпочинку.

Додаткові завдання розвідки противника на марші у передбаченні вступу в бій

1. Встановити склад, угруповання і характер дій головних сил противника.
2. Викрити рубіж і напрямок вводу головних сил противника на ймовірному рубежі зустрічі.
3. Викрити райони розгортання засобів ВТЗ, артилерії і готовність їх до нанесення удару
4. Встановити напрямки висування других ешелонів (резервів) противника.
5. Виявити можливий маневр противника з метою виходу у фланг і тил частини (з'єднання).

Рис.1.5. Завдання розвідки на марші

У передбаченні зустрічного бою розвідка батальйону повинна встановити: склад і напрямок руху противника, передусім його основних сил і танкових колон, час проходження ними визначених рубежів і початок розгортання; місця розгортання (координати) артилерії і мінометів, готовність їх до завдання удару, характер місцевості в районі майбутнього бою, підхід резервів противника з глибини і можливий характер їх дій.

Із зав'язкою і в ході зустрічного бою сили і засоби розвідки батальйону повинні встановити (уточнити): райони розгортання (координати) вогневих засобів, ПУ й інших об'єктів, напрямки висування і рубежі розгортання головних сил противника (особливо танкових частин і підрозділів), їхній склад і бойовий порядок; час підльоту і райони висадки ТакПД (аеромобільних підрозділів), а також рубежі атаки вертольотів вогневої підтримки; результати ВУП, відкриті фланги і проміжки в його бойовому порядку; характер руйнувань, загороджень і прохідність місцевості в районі зустрічного бою.

У тому випадку, коли зустрічний бій завершується переслідуванням, розвідувальні органи батальйону виходять на паралельні шляхи відходу противника і ведуть розвідку його похідних колон, військ прикриття, проміжних рубежів, руйнувань і загороджень.

У разі загрози оточення батальйону розвідка встановлює: склад, положення і напрямки дій угруповання противника, який прорвався (який обходить), його повітряних (морських) десантів і аеромобільних підрозділів, а також наміри противника з виходом на фланги й у тил підрозділів, які обороняються, вогневі позиції артилерії, підхід резервів, їх склад, час і напрямки введення в бій.

Якщо противнику вдасться вийти на фланги й у тил батальйону або з'єднатися зі своїми аеромобільними підрозділами і повітряним (морським) десантом, тобто завершити оточення, то основні зусилля розвідки батальйону в оточенні зосереджуються на тому, щоб встановити бойовий склад і положення

угруповання противника на внутрішньому і зовнішньому фронтах оточення, відшукати в ньому проломи, відкриті фланги і слабкі місця, а також розкрити об'єкти для ураження засобами оточених підрозділів.

Під час підготовки до виходу з оточення розвідка батальйону встановлює: ділянки, які слабо обороняються противником, угруповання його військ, які обороняються на цих ділянках, систему вогню і загороджень; можливості противника щодо здійснення маневру силами, засобами і вогнем на напрямки прориву під час виходу батальйону з оточення.

Розвідка в інтересах висадки і бойових дій ТакПД ведеться силами і засобами розвідки старшого начальника, а з початком висадки й у ході бойових дій десанту – силами і засобами десанту. Для ведення розвідки від ТакПД в складі батальйону призначається розвідувальний дозор, у складі роти – дозорне відділення.

Основні зусилля з розвідки після висадки зосереджуються на уточненні наявності противника в районі десантування та на напрямку найближчого завдання, місця розташування і стану об'єкта, який підлягає захопленню або знищенню, наявності, складу і стану підрозділів охорони, напрямків і маршрутів висування резервів противника, прохідності місцевості, наявності перешкод і загороджень, районів зараження.

При закріпленні ТакПД захопленого рубежу розвідка встановлює: склад, угруповання і напрямки ударів військових частин (підрозділів) противника, розкриває місцезнаходження (визначає координати) засоби нападу ЗМУ, артилерії, ПУ й інших об'єктів. Особливу увагу надано розкриттю бронетанкових частин (підрозділів) противника. Якщо ТакПД висаджений для завдання ударів у фланг і тил противника, який висувається, розвідка виявляє колони, які висуваються, дізнається про їх склад, напрямки руху і час проходження визначених рубежів і стежить за діями противника.

Під час добування розвідувальних відомостей про засоби масового ураження, наземні елементи розвідувально-ударних комплексів, ПУ й інші об'єкти противника, які підлягають

знищенню (захопленню, виведенню з ладу) силами ТакПД розвідка розкриває їх місце розташування і визначає координати об'єктів, виявляє склад підрозділів, які їх прикривають (охороняють).

Під час виконання ТакПД завдання щодо захоплення гідроспоруд, мостів, переправних засобів або ділянок, зручних для форсування, розвідка встановлює: розташування і характер споруд (мостів, гребель, дамб, пристаней), зайнятість об'єктів противником, склад його підрозділів охорони й оборони, ширину водної перешкоди.

Під час захоплення ТакПД перевалу розвідка встановлює: напрямок, доступний для руху головних сил десанту; склад, угруповання, розташування опорних пунктів, вогневих засобів, загороджень і перешкод противника, який обороняє перевал.

Під час розташування батальйону в районі зосередження, вихідному районі, районі очікування або відпочинку та інших районах розвідка ведеться з метою недопущення раптового нападу наземного і повітряного противника і забезпечення командира і штабу батальйону даними, необхідними для ефективного застосування підпорядкованих їм сил і засобів.

Розвідка районів розташування підрозділів проводиться завчасно, ще до початку їх зайняття. При цьому від батальйону в намічений район розташування, особливо на місцевості, раніше зайнятій противником, як правило, висилаються розвідувальні органи. Просуваючись у зазначених напрямках, вони виявляють: підрозділи противника, які залишилися, та його диверсійно-розвідувальні групи; наявність і місця установки розвідувально-сигналізаційних приладів, заражені і заміновані ділянки місцевості; уточнюють умови розташування підрозділів (маскувальні та захисні властивості місцевості, наявність і стан шляхів маневру, прихованих підступів, джерел води).

Завдання розвідки виконуються шляхом розвідки об'єктів (рис. 1.6) і визначення за певними розвідувальними ознакам складу, положення, стану і можливого характеру дій угруповання противника в цілому.

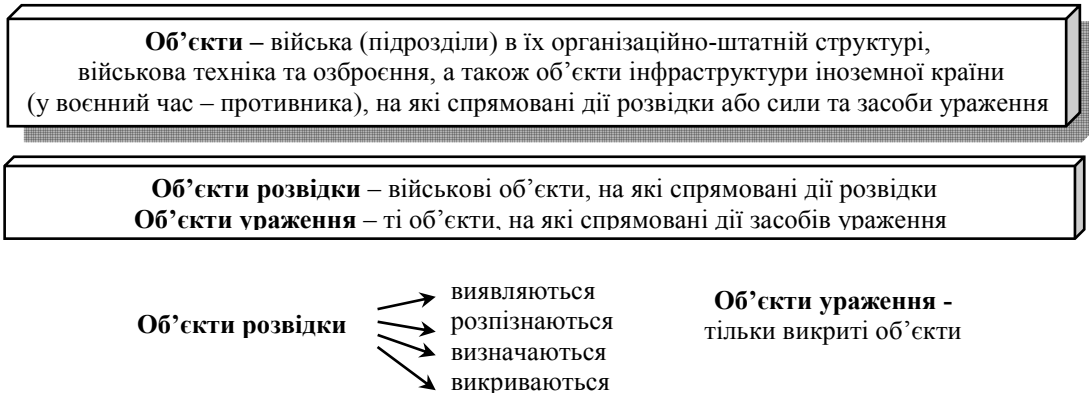

Рис. 1.6. Об'єкти розвідки

Об'єкти розвідки класифікуються: (рис. 1.7)

- за роллю у збройній боротьбі;
- за ступенем впливу на хід бойових дій;
- за структурою і кількістю елементів;
- за характером проявлення;
- залежно від належності;
- за значенням;
- за характером розташування;
- за розміром;
- за ступенем рухомості.

Об'єктами тактичної розвідки є:

– вогневий взвод тактичних ракет, батарея польової артилерії, мінометний взвод, взвод ПТРК, елементи РУК у тактичній глибині, розвідувально-вогневі комплекси;

– рота (в обороні – включно до взводу на передньому краї) і її рівні підрозділи інших родів військ;

– пункт управління батальйону, бригади, їм рівних частин (підрозділів) родів військ, пункт управління зброєю, а також елементи пунктів управління вищестоящих з'єднань (об'єднань), які знаходяться в смузі розвідки;

– вузли опору, ділянки мінних полів, загороджень інших видів, радіоактивного і хімічного зараження, переправи через водні перешкоди, вузли військових комунікацій;

– група (окремі літаки і вертольоти) тактичної і армійської авіації в повітрі, посадочний майданчик армійської авіації;

– окремий корабель і транспортне судно;

– підрозділи і органи військового тилу.

За ступенем впливу на хід і результат бою об'єкти розвідки розподіляються на важливі та звичайні.

Мистецтво організації розвідки полягає в тому, щоб з великої кількості об'єктів противника, що розташовані у смузі дій з'єднання, вибрати найбільш важливі та на викритті яких і зосередити основні зусилля.

До важливих об'єктів належать об'єкти противника, ураження або захоплення яких значною мірою послабить його угруповання, а також об'єкти, стеження за діяльністю яких дозволяє виключити раптовість дій з боку противника та викрити його склад, стан і можливий характер дій.

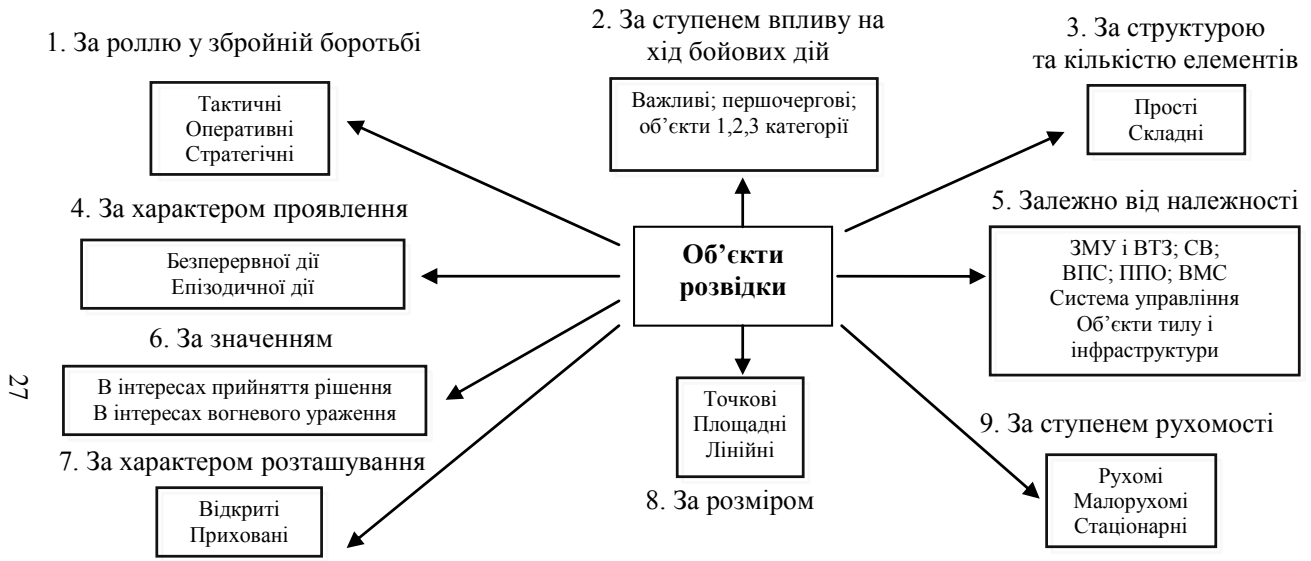

Рис. 1.7. Класифікація об'єктів розвідки

За ступенем важливості і пріоритетності їх розвідки та ураження об'єкти розподіляються на першочергові, першої, другої та третьої категорії.

Першочергові об'єкти – найважливіші. Вони визначають хід бойових дій з початку війни. За ними ведеться постійне спостереження у мирний час та визначаються чергові сили для негайного ураження у загрозовий період або з початком бойових дій.

До першочергових об'єктів відносяться об'єкти системи управління військами та зброєю, системи наведення, навігації і радіолокаційного виявлення, наземні і повітряні елементи розвідувально-ударних комплексів, високоточної зброї, частин розвідки та РЕБ.

Об'єкти першої категорії – важливі об'єкти. Вони можуть безпосередньо впливати на хід бойових дій з їх початку. Тому у мирний час за ними ведеться періодичне спостереження. Планування їх ураження здійснюється у загрозовий період або після отримання бойового завдання.

Об'єктами першої категорії є вогневі засоби ВТЗ, батареї ЗКР великої та середньої дальності, аеродроми ТА і АА, кораблі-носії КР, морські конвої, десантні загони, з'єднання (частини) на напрямку головного удару.

Об'єкти другої категорії – менш важливі об'єкти. Вони безпосередньо мало впливають на початок бойових дій, однак у ході ведення операції противником можуть стати важливими і бути перегруповані (переміщеними) або введені у бій. Планування їх ураження починається тільки після отримання бойової задачі, або у ході операції при різних змінах у оперативній обстановці.

Об'єктами другої категорії є аеродроми винищувальної, розвідувальної, транспортної авіації, воєнно-морські бази, пункти базування, батареї ЗКР близької дії, з'єднання (частини) сухопутних військ.

Об'єкти третьої категорії не впливають на хід бойових дій у початковий період війни (воєнного конфлікту). Тільки окремі об'єкти у певних обставинах можуть мати більш важливе значення. Планування ураження об'єктів здійснюється тільки після отримання бойової задачі, або у ході операції при зміні обстановки та підвищенні воєнного значення певного об'єкту.

Об'єктами третьої категорії є об'єкти тилового забезпечення, комунікації і елементи оперативного обладнання.

Слід розуміти, що важливість об'єктів може різко змінюватись залежно від обстановки. Так, наприклад, знищення складів з боеприпасами чи ПММ може зірвати наступ противника, або вивести з ладу комунікації – зірвати контратаку, перегрупування тощо.

Крім важливості об'єкти розрізняються за розмірами і ступенем рухомості.

За розмірами об'єкти бувають точковий, площадні, лінійні.

Точкові об'єкти – це об'єкти, які складаються з одного або декількох елементів, розташованих компактно (ракетна система, артилерійська батарея, КП батальйону, міст і т. д.).

Площадні об'єкти складаються, як правило, з декількох елементів, кожен з яких уражається окремо.

Лінійні об'єкти мають значну довжину. Для їх ураження розвідка повинна встановити також декілька елементів.

За ступенем рухомості об'єкти поділяються на рухомі, малорухомі та стаціонарні. Рухомі об'єкти – це об'єкти, які можуть змінювати місцеположення в лічені хвилини і потребують постійного спостереження. Малорухомі об'єкти – це об'єкти, на зміну місцеположення яких потрібен більш тривалий час. Такі об'єкти потребують періодичного перегляду.

Розвідувальні відомості про об'єкт мають містити: час виявлення і джерело одержання відомостей, найменування (тип), розміри (фронт і глибина, або довжина колони), координати центра об'єкта або його основних елементів (цілей), характер діяльності, напрямок руху, ступінь захищеності.

При визначенні завдань і об'єктів розвідки обов'язково узгоджуються вимоги до ступеня викриття різних груп об'єктів із наявністю і можливістю сил і засобів розвідки, що виділяються, часом на виконання завдань, а також можливістю отримання розвідувальної інформації від цього штабу, сусідів і взаємодіючих штабів. Це дозволяє визначити які сили і засоби розвідки слід виділити для виконання завдань.

Таким чином, головною метою військової розвідки є недопущення раптового нападу противника та забезпечення команди даними, необхідними для найбільш ефективного застосування своїх сил і засобів ураження противника.

Для досягнення цієї мети військова розвідка вирішує такі **основні завдання**:

- встановлює місцезнаходження й характер дій військ противника, його склад, угруповання, боєздатність і наміри, наявність і місця розташування зброї масового ураження та високоточної зброї;

- виявляє місця розташування вогневих засобів і пунктів управління;

- встановлює характер місцевості, інженерне обладнання місць розташування військ, систему загороджень, зруйнувань і перешкод;

- виявляє нові засоби боротьби, прийоми і способи ведення противником бойових дій.

1.3. Сили та засоби військової розвідки

Сили та засоби розвідки визначає командир залежно від поставленого завдання й умов обстановки.

Силами розвідки називають штатні розвідувальні підрозділи, підрозділи родів військ, спеціальних військ і служб, які призначені для ведення розвідки.

Засоби розвідки – це розвідувальна й бойова техніка, за допомогою яких ці підрозділи виконують свої завдання.

Способи ведення розвідки: спостереження, підслуховування, пошук, засада, наліт, допит полонених, перебіжчиків, опитування місцевого населення, розвідка боєм.

Джерелами одержання розвідувальних відомостей, що добуваються розвідувальними органами, є противник, особовий склад його військ (полонені, перебіжчики, убиті), документи, бойова техніка й озброєння, робота радіоелектронних засобів, а також сама діяльність противника.

Перераховані джерела не слід змішувати з джерелами збору розвідувальних даних штабами. До останніх насамперед відносяться сили і засоби розвідки, підлеглі командири і штаби, сусіди і вищий штаб.

Розвідувальний орган – це штатний або тимчасово створений підрозділ (група) з необхідними засобами, призначений для виконання визначених розвідувальних завдань. До розвідувальних

органів військової розвідки відносяться: спостерігачі, спостережні пости і пункти (СП), підрозділи (групи) для проведення пошуків, нальотів і засад, дозорні відділення (ДВід), розвідувальні дозори (РД), бойові розвідувальні дозори (БРД), офіцерські розвідувальні дозори (ОфРД), розвідувальні загони (РЗ).

Залежно від обстановки і завдань, які виконуються, для ведення розвідки можуть бути призначені:

- у *відділенні і взводі* – спостерігачі;
- у *роті* – спостерігачі, дозорні машини (при діях у пішому порядку – дозорні) і бойові розвідувальні дозори;
- у *батальйоні* – розвідувальні дозори, бойові розвідувальні дозори, засідки, дозорні відділення (танки), спостережні пости (спостерігачі);
- у *частині* – спостережні пости, розвідувальні групи, офіцерські розвідувальні дозори, підрозділи (групи) для проведення пошуку, інженерні розвідувальні дозори, підрозділи для ведення розвідки боєм. Крім того, для ведення розвідки розгортаються пости радіо-, радіолокаційної та звукової розвідки.

Підрозділи, призначені для проведення розвідки, можуть бути посилені саперами із засобами розвідки та розгородження і хіміками-розвідниками. При проведенні пошуку й розвідки боєм дії підрозділів підтримуються вогнем артилерії, мінометів та інших вогневих засобів.

Підрозділи, призначені в розвідку, як правило, забезпечуються приладами спостереження й визначення координат виявлених об'єктів, а також засобами виявлення мінно-вибухових загороджень, хімічного та радіоактивного забруднення. У всіх випадках підрозділи повинні бути забезпечені надійними засобами зв'язку й документами скритого управління (кодованими картами, позивними, таблицями сигналів).

Сили і засоби для ведення розвідки визначаються командиром залежно від отриманого завдання та умов обстановки.

Особовому складу, призначеному у розвідку, забороняється брати з собою топографічні карти з позначками про свої війська та інші документи, за якими можна встановити належність до частини. При діях у розвідці забороняється залишати своїх поранених,

убитих, зброю та спорядження в розташуванні противника, а також використовувати продукти харчування, залишені противником.

Підрозділи, офіцери, сержанти та солдати, які призначені у розвідку, повинні:

– діяти потайно, сміливо і активно добувати розвідувальні відомості відповідно до поставлених завдань;

– виявляти винахідливість, ініціативу та широко застосовувати різноманітні прийоми воєнної хитрості та введення противника в оману для виконання поставленого завдання;

– вміло сполучати у своїх діях скритність, хитрість і витримку з рішучістю і сміливістю.

Дії розвідників повинні бути приголомшено зухвалими й раптовими для противника. Це потребує від них високої навченості та максимального напруження моральних і фізичних сил.

Кожен розвідник повинен знати і розуміти своє завдання й завдання підрозділу, у складі якого він діє.

Командири підрозділів, які діють у розвідці, зобов'язані своєчасно доповідати про результати розвідки. Результати розвідки доповідаються по радіо, усно та шляхом надання письмових донесень. Відомості про засоби ядерного нападу противника доповідаються негайно. Доповіді і донесення мають бути правдивими, стислими і зрозумілими. У донесенні командира підрозділу за результатами розвідки звичайно вказують: який противник, де і коли виявлений, характер його дій, де знаходиться підрозділ й своє рішення.

Розвідка організовується командирами й штабами усіх ступенів. Вихідними даними для організації розвідки є: бойове завдання з'єднання (частини, підрозділу); рішення командира; завдання з розвідки, визначені старшим начальником; наявні відомості про противника; стан сил і засобів розвідки та їх можливості.

Відсутність розпорядження з організації розвідки старшого начальника не звільняє командира і штаб від відповідальності за своєчасну організацію розвідки.

З отриманням нового завдання розвідка організується негайно, а діючі сили і засоби розвідки перенацілюються на виконання даного завдання.

Висланий у розвідку особовий склад повинен:

- діяти приховано, сміливо та активно здобувати розвідувальні відомості відповідно до поставленого перед ними завдання;
- виявляти спритність, винахідливість, ініціативу й широко застосовувати різні прийоми щодо введення противника в оману;
- вміти поєднувати у своїх діях прихованість, хитрощі й витримку з рішучістю та сміливістю.

Дії розвідників повинні бути раптовими для противника, що вимагає високого професіоналізму і максимального напруження моральних та фізичних сил. Кожен розвідник повинен знати й розуміти своє завдання.

Командири підрозділів зобов'язані вчасно доповідати про результати розвідки по радіо, усно і в письмових повідомленнях. Інформацію про засоби ядерного і хімічного нападу доповідають негайно. Доповіді і повідомлення повинні бути короткими й зрозумілими. У повідомленні звичайно вказується: який противник, коли і де був виявлений, характер його дій, де перебуває підрозділ, який веде розвідку, подальші дії командира.

1.4. Способи ведення військової розвідки

Спосіб розвідки – це прийом, метод дій сил і засобів розвідки з метою добування розвідувальних відомостей. Способи визначення необхідних даних підрозділами, які виділені у розвідку, різноманітні, при чому кожний із них застосовується залежно від конкретної обстановки, характеру отриманого завдання й складу підрозділу.

Основними способами розвідки є: спостереження, пошук, наліт, засада та розвідка боєм. Крім того, розвідувальні відомості визначаються бойовими діями військ, перехопленням роботи і пеленгацією засобів радіозв'язку і радіолокації, наземним фотографуванням, шляхом допитування полонених і перебіжчиків, опитуванням місцевих жителів, вивченням захоплених у противника документів,

зразків бойової техніки, озброєння, спорядження та іншими способами із широким застосуванням технічних засобів розвідки.

Розвідувальні дані можуть бути отримані також від старшого командира (вищого штабу), від сусідів і від повітряної розвідки.

1.4.1. Спостереження

Спостереження є одним із найпоширеніших способів ведення розвідки противника і місцевості. Воно ведеться на марші і під час зустрічного бою, у наступі, в обороні, під час розташування підрозділів на місці безперервно вдень і вночі. Спостереження полягає у постійному огляді з обладнаних постів, пунктів (рухомих засобів) місцевості в районі дій підрозділу з метою викриття підрозділів і об'єктів противника, а також встановлення змін у їх положенні і характері дій.

Спостереження ведеться особисто командирами усіх ступенів, офіцерами штабів й спеціально призначеними спостерігачами із спостережних і командно-спостережних пунктів, спостережних постів, спостерігачами у бойових порядках підрозділів, екіпажами бойових машин і вертольотів.

Спостереження в частині (підрозділі) організується із розрахунком забезпечення спостереження противника і місцевості у всій смузі бойових дій та на флангах на можливо більшу глибину. Це досягається ретельно продуманою системою розташування спостережних пунктів і спостережних постів.

Для ведення розвідки спостереженням у відділенні, взводі, роті й батальйоні призначаються спостерігачі, а в частині, крім того – спостережні пости.

Кількість спостерігачів та спостережних постів залежить від умов обстановки і завдань. Звичайно призначаються: у відділенні (екіпажі), взводі – один, в роті та батальйоні – один-два спостерігачі, в частині – 2–3 і більше спостережних постів, залежно від завдань, які поставлені.

Спостережні пости виставляються, як правило, в обороні, під час підготовки наступу й при розташуванні частин і підрозділів у районах зосередження. Під час маршу, у зустрічному бою та у ході наступу спостереження за противником і положенням за

своїми військами здійснюють силами спостерігачів підрозділів. На марші вони призначаються на кожній машині й ведуть спостереження у визначеному напрямку (вперед, праворуч, ліворуч, за повітрям). У зустрічному бою та у наступі спостерігачі підрозділів знаходяться, як правило, разом із командирами.

Спостерігачу і спостережному посту для ведення розвідки противника призначають сектор (смугу) розвідки, а іноді – район або об'єкт.

Сектор для спостереження призначається звичайно під час постановки завдання спостерігачу (спостережному посту) на ведення розвідки противника в умовах різко пересіченої місцевості; смуга – в умовах визначення завдання ведення розвідки противника й спостереження за діями своїх військ, якщо умови місцевості дозволяють ведення розвідки не тільки вперед, а у сторони (праворуч, ліворуч). Сектори (смуги) сусідніх спостережних постів повинні взаємно перетинатися.

Район для спостереження вказується у тих випадках, коли необхідно виявити наявність або слідкувати за положенням і діями противника у визначеному районі місцевості (наприклад, визначити наявність танків або виявити артилерійську батарею у визначеному районі, спостерігати за районом можливої висадки повітряного десанту противника і таке інше).

Об'єкт для спостереження призначається в тому випадку, якщо необхідно детально вивчити раніше виявлений об'єкт у розташуванні противника або уточнити його положення на місцевості.

Наприклад, у розташуванні противника наявний розвіданий опорний пункт. Спостерігачу (спостережному пункту) може бути поставлене завдання щодо встановлення місць розташування вогневих засобів, інженерних споруд (окопів, траншей, ходів сполучення тощо), загороджень і приладів нічного бачення у розташуванні даного опорного пункту.

Спостереженням можна виконати такі основні завдання:

– виявити противника, визначити його склад і характер дій, виявити місця розташування танків, артилерії, мінометів, ПТКР, кулеметів, радіотехнічних засобів, приладів нічного бачення, засобів освітлення місцевості, спостережних і командних пунктів;

– встановити характер місцевості в розташуванні противника, наявність та місця розташування інженерних загороджень, а також зруйнувань і перешкод;

– виявити режим поведінки противника, слідкувати за змінами в його розташуванні, за його діями, виявити ознаки підготовки ядерного і хімічного нападу, початок застосування деяких видів зброї масового ураження;

– викрити пересування військ противника по дорогах, напрямки і характер перевезень матеріальних засобів і бойової техніки;

– виявити наявність у противника нових зразків зброї.

Крім того, спостерігачі і спостережні пости в ході бою ведуть спостереження за положенням та діями своїх військ та сусідів, результатами вогню артилерії та інших вогневих засобів.

Спостереження в лісі організується, як правило, кругове і повинне забезпечувати огляд підступів з усіх сторін. Воно ведеться, головним чином, упродовж доріг, стежок, крізь галявини

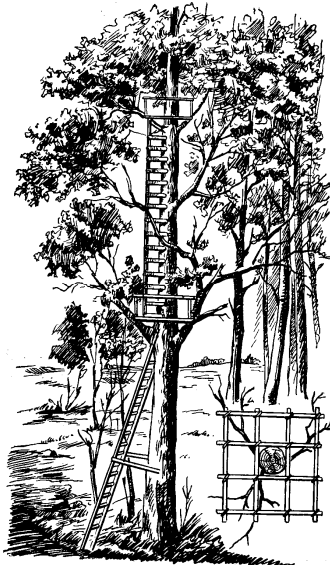

Рис. 1.8. Обладнання місця для спостереження на дереві (для наочності показано без маскуваня)

й поверх лісу. Спостережні пости (спостерігачі) розташовуються на землі, на деревах, а іноді і на вишках. Дерево для розташування спостерігачів слід вибирати товсте, вкрите зі сторони противника густими гілками.

За своєю формою, висотою, забарвленням, місцем розташування воно не повинно різко виділятися на тлі лісового масиву.

Для розташування обладнують одну або декілька площадок. Для підняття на площадку застосовують дерев'яні або мотузкові драбини (рис. 1.8).

За умови відсутності великих дерев у густому лісі для обладнання площадок можна використовувати декілька близько розташованих дерев.

Для укриття і відпочинку спостерігачів поблизу розташування спостережного посту обладнується окоп чи щілина з перекриттям.

Спостереження у горах обмежено рельєфом місцевості. Тому воно організується з розрахунком відсутності мертвих зон перед переднім краєм, на флангах та між опорними пунктами. Для збільшення огляду і перегляду усєї смуги розвідки створюється багаторусна система ешелонування спостережних постів за висотою, а також широко застосовується спостереження з флангів.

У горах найбільш доступними для розташування і дій противника звичайно є долини, міжгір'я, дороги, перевали і тропи. Тому спостереженню за ними повинна бути приділена головна увага.

При розташуванні у високогірних районах слід мати на увазі те, що вершини гір часто бувають закриті хмарами, у долинах і міжгір'ях звичайно застоюється туман. За наявності потайних підступів до спостережних пунктів слід вживати заходів для запобігання раптовому нападу противника шляхом встановлення спостереження із сусідніх постів, а при можливості й обладнанням загороджень.

Спостереження у пустельній місцевості ведеться, як правило, в умовах обмеженої кількості або повної відсутності орієнтирів. У таких умовах сектор для спостереження спостерігачу (спостережному посту) може бути вказаний по азимуту. Для полегшення орієнтування й визначення місця знаходження цілей на спостережному посту доцільно виставляти віхи із завчасно визначеними азимутами на основні напрямки у вказаному секторі спостереження.

Спостережні пости частин, по можливості, забезпечувати приладами для спостереження з кутовимірювальними пристроями (стереотруба, буссоль тощо).

Взимку сніговий покрив обмежує противнику якісне маскування. На снігу, особливо у сонячний день або у місячну ніч, чітко спостерігаються оборонні споруди, сліди, тропи, дороги, місця появи диму від вогнищ.

Дальність спостереження у сонячний день дещо більша, ніж в інших умовах, але сніг зменшує відстань і предмети здаються ближчими, ніж є насправді. Тіньові місця взимку видні краще, ніж улітку.

Сніг сильно відбиває сонячні промені й осліплює спостерігача, тому в таких умовах слід спостерігати за допомогою окулярів, а при спостереженні у прилади – використовувати світлофільтри та надягати бленди. Спостерігачі взимку забезпечуються теплим одягом, засобами проти обмороження і білими маскувальними халатами.

Місце для спостереження взимку повинно бути вкрите від повітря. При температурі нижче 10 °С зміну спостерігачів належить проводити не рідше, ніж через 1–2 години. За умови обстановки для обігріву і відпочинку спостерігачів обладнується землянка або інше укриття. З метою маскування протоплювати місце обігріву можна в темний час доби, а вдень – тільки в туман, снігопад, хуртовину і по можливості сухими дровами, які не дають диму. Вихід диму повинен мати перехоплення, яке не допускає вихід іскри зовні.

Під час маскування місця спостереження не слід порушувати оточуючий сніговий покрив.

Спостереження вночі здійснюється з використанням приладів нічного бачення та засобів освітлення місцевості. За умови їх відсутності окремі цілі і деякі дії противника можуть бути виявлені за їх демаскуючими ознаками.

Як орієнтири використовують видимі вночі місцеві предмети, напрямки на які заздалегідь "провішуються" білими кілками.

Освітлення місцевості штучними джерелами світла, як правило, організується штабом. Спостерігачі для недопущення осліплення та пошкодження очей не повинні дивитися на розриви освітлювальних снарядів (мін, бомб та ракет), а повинні оглядати тільки поверхню землі та місцеві предмети.

При окомірному визначенні відстаней на місцевості, освітленій штучними джерелами світла, слід мати на увазі, що об'єкти, розташовані на освітлених ділянках місцевості, здаються ближчими, ніж у дійсності, а темні, неосвітлені об'єкти уявляються меншими та більш віддаленими.

При спостереженні на неосвітленій місцевості виявлення цілей і розпізнавання дій противника здійснюється в основному за їх демаскуючими ознаками, що можуть бути виявлені на значній відстані. Так, *наприклад*, світло від палаючої цигарки видно до 200 м, світло від запаленого електричного ліхтаря – до 5 км, а ввімкнені

фари на рівнинній місцевості до 10 км. Важливими світловими демаскуючими ознаками є спалахи під час стрільби з кулеметів, безвідкатних і артилерійських гармат, реактивних снарядів тощо.

Ціль, що демаскує себе світлом, спочатку спостерігають незброєним оком. Помітивши положення виявленої цілі відносно будь-якого орієнтиру, відшуковують її за допомогою приладу спостереження, визначають положення на місцевості і вивчають її. Якщо за умовами спостереження встановити точне положення цілі на місцевості вночі не є можливим, то визначають її азимут або провішують напрямком, а точне місце розташування цілі визначають з настанням світанку.

На спостережному пункті необхідно дотримуватись суворих заходів світломаскування. Якщо спостерігач користується освітленням (наприклад, для розглядання карти, компаса, годинника або при записі в журналі спостереження), то це освітлення не повинне його демаскувати. Крім того, воно повинно бути настільки слабким, щоб не порушувався досягнутий стан адаптації (приспосовування ока розрізняти слабо освітлені предмети в темряві).

Адаптація до темряви – повільний процес. Адаптація до яскравого світла, навпроти, відбувається протягом 1–2 с. Звідси зрозуміло, яку небезпеку являє собою яскраве світло при нічному спостереженні; варто подивитися протягом короткого часу на яскраво освітлений предмет і адаптація до нічного освітлення буде втрачена, поновлення ж її потребує тривалого часу, протягом якого спостерігач практично не здатний виконувати поставлену задачу.

При спостереженні вночі необхідно пам'ятати, що зір звикає до темряви не відразу, як сказано вище, а протягом деякого часу. Чим довше людина знаходиться в темряві, тим краще вона орієнтується. Після години перебування в повній темряві здатність ока бачити слабке світло досягає майже межі його можливостей. Тому під час спостереження не можна дивитися на яскраве світло. Якщо біля спостережного пункту відбуваються яскраві спалахи (наприклад, розриви снарядів, спрямоване світло фар), то слід намагатися в момент спалахів закривати очі. Якщо спостерігачеві доводиться дивитися і на яскраве світло і в темряву, варто користуватися поперемінно то одним оком, то другим.

Наприклад, можна дивитися на світло тільки лівим оком, закриваючи праве око. У цьому випадку праве око зберігає адаптацію до слабкого світла.

При спостереженні слабких світлових спалахів або далеких вогнів корисно вміти користуватися "бічним" зором. Для цього слід направляти погляд не в той бік об'єкту, де очікується світло, а трохи убік від нього.

При організації спостереження в горах необхідно враховувати, що вночі спостерігати краще з низин у напрямку височин і гребенів висот. Тому на ніч спостережні пости частково можуть переміщатися до підступів висот. Однак при спостереженні вночі з низин зменшуються можливості підслуховування, тому що звуки з боку противника у цих умовах до спостерігача можуть не дійти або доходять ослабленими й у перекрученому вигляді. Вночі для спостереження в горах варто вибирати таке місце, з якого можна було б одночасно спостерігати і підслуховувати.

У лісі частину спостережних постів на ніч доцільно висувати ближче до противника.

Спостереження ведеться особисто всіма командирами, офіцерами штабів і спеціально призначеними спостерігачами в підрозділах із усіх спостережних і командно-спостережних пунктів, а також спостережними постами, що забезпечуються приладами спостереження і засобами зв'язку. У ряді випадків розвідка спостереженням ведеться в сполученні з безпосереднім оглядом місцевості і місцевих предметів. Вночі й в інших умовах обмеженої видимості спостереження доповнюється підслуховуванням.

1.4.2. Підслуховування

Підслуховування як спосіб розвідки застосовується при безпосередньому зіткненні із противником, а також при діях розвідувальних підрозділів у його тилу. Розвідка підслуховуванням може вестися на слух або із застосуванням технічних засобів зв'язку.

Підслуховування на слух доповнює спостереження, особливо вночі й в умовах обмеженої видимості, і застосовується звичайно в поєднанні з ним. Дальність сприйняття звуків людиною залежить від сили звуку, пори року, доби, стану погоди, а також від гостроти слуху.

Розвідка підслуховуванням дозволяє:

- по звуку виявляти ознаки наявності противника, визначати його місцезнаходження і характер дій;
- виявляти рух танків, бронетранспортерів, автомобілів та інших бойових машин противника, що демаскують себе шумом моторів і гусениць;
- виявляти і визначати місце розташування кулеметів, мінометів, артилерії й інших вогневих засобів противника, що демаскують себе звуком пострілу.

Розвідку підслуховуванням ведуть спостерігачі підрозділів і спостережні пости, а також підрозділи, які діють у розвідці. Крім того, в батальйоні можуть створюватися пости підслуховування у складі двох-трьох солдатів. Для ведення розвідки підслуховуванням призначаються розвідники, здатні впевнено орієнтуватися в умовах обмеженої видимості, що мають тонкий слух і вміють за звуковими демаскуючими ознаками розпізнавати цілі і дії противника. Якщо за умовами обстановки представляється можливість слухати розмовну мову противника, то до складу спостережного посту доцільно включати сержантів і солдатів, що знають мову противника.

Спостерігачі підрозділів підслуховування ведуть з тих же місць, звідки і спостерігають за противником. Спостерігачі спостережних постів залежно від обстановки, умов розташування постів і противника ведуть підслуховування з місць ведення розвідки спостереженням або висуваються ближче до розташування противника.

Завдання спостерігачам підрозділів і спостережних постів на ніч уточнюються. *Їм вказуються:*

- видимі вночі орієнтири;
- де знаходиться, що робить противник або звідки він очікується;
- місце підслуховування;
- завдання підслуховування і на які звукові демаскуючі ознаки слід звернути особливу увагу;
- час ведення розвідки підслуховуванням;
- порядок доповіді даних розвідки.

Якщо спостережний пост висилається ближче до противника, то йому додатково вказується час і порядок висування до місця підслуховування, час повернення і порядок доповіді про результати

підслуховування. Командир, що організує підслуховування, вживає заходів щодо забезпечення повернення розвідників і у разі необхідності призначає для їхнього прикриття чергові вогневі засоби.

Усі почуті звуки і шуми, що характеризують дії противника, їх напрямок (район), розвідники записують у журнал, запам'ятовують і доповідають про них командирові у встановлений час. Якщо почуті звуки і шуми характеризують важливі зміни в положенні і діях противника, наприклад, свідчать про його підготовку до атаки, відходу військ тощо, то вони доповідаються негайно.

Найбільш важливими звуковими ознаками, за якими можна зрозуміти, чи наявний противник, визначити його місце розташування і характер дій, є шуми, створені рухом людей, автомобілів, бронетранспортерів і танків, стрільбою з різних видів зброї, здійсненням різного роду робіт тощо. Практикою встановлено, що звукові демаскуючі ознаки (шуми) на слух можуть за сприятливих умов сприйматися в середньому на такій відстані (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Джерело звуку	Відстань чутності, км
Гарматна стрільба	10–15
Стрільба з автоматичної зброї чергами	3–4
Звук поодинокого пострілу з автомата (гвинтівки)	2–3
Рух танків, гусеничних бронетранспортерів і ракетних установок на танковому шасі (брязкіт гусениць)	2–4
Шум мотора літака в ясну морозну ніч	до 40
Шум моторів танків	1–1,5
Сигнал автомобіля	2–3
Шум мотора вантажного автомобіля	0,5–1
Обладнання позицій (удар лопати по каменю)	до 1
Команди	до 1
Рух підрозділів піхоти в пішому строю	0,3–0,6
Неголосна мова, кашель	0,1–0,3

Для успішного ведення підслуховування розвідник повинний бути натренований у розпізнаванні різних звуків, для цього необхідно знати їх особливості. Наприклад, рух піхоти в пішому порядку створює глухий рівний шум. Рух танків супроводжується

різким шумом моторів і безперервним металевим гуркотом гусениць. Менш різкий шум моторів із брязкотом металу – ознака руху артилерії на гусеничній тязі. При веденні інженерних робіт вручну чутні удари лопат об землю, каміння (залізо) і звуки працюючих відбійних молотків. Інженерні роботи механічним способом супроводжуються характерним для інженерних машин шумом моторів: траншеєкопач при роботі видає рівномірний шум, що повільно переміщається, екскаватор – нерівномірний шум мотора.

За часом чутності шуму моторів при русі повз який-небудь предмет (орієнтир) і за можливою швидкістю руху тієї або іншої техніки можна вирахувати довжину колони і визначити, який пройшов підрозділ або частина.

Підслуховування із застосуванням засобів зв'язку дає можливість добути розвідувальні відомості шляхом прослуховування телефонних розмов противника. Воно можливе в основному в тилу противника. Тому такі задачі можуть виконувати звичайно розвідувальні групи, що діють у тилу противника.

Таким чином, безупинно спостерігаючи за противником і доповнюючи вночі спостереження підслуховуванням, можна добути важливі відомості про противника.

1.4.3. Спостереження і підслуховування в особливих умовах

Спостереження і підслуховування вночі

У підпункті 3 підрозділу 1.4 в повному обсязі використані матеріали [5]. Особливостями ведення збройної боротьби останніх часів у світі та в Україні зокрема є широке використання нічної темряви, без засобів освітлення території, для забезпечення скритності і раптовості дій підрозділів.

Поява приладів нічного бачення, вдосконалення засобів штучного освітлення наблизили ефективність бойових дій вночі до ефективності бойових дій вдень.

В арміях провідних країн світу співвідношення загальної кількості оптико-електронних приладів, що забезпечують можливість ведення бойових дій в умовах обмеженої видимості, до числа звичайних оптичних приладів складає – 3 : 2.

Рис. 1.9. Видимий спектр бачення у приладі нічного бачення

У другій половині ХХ сторіччя основними технічними засобами, що забезпечували можливість ведення бойових дій в умовах обмеженої видимості були: освітлювальні засоби – освітлювальні артилерійські снаряди і міни, світлові бомби, сигнальні ракети; радіолокація; звукометрична апаратура розвідки стріляючих гармат і мінометів; прожекторні установки; тепло-пеленгатори для пошуку морських і повітряних цілей; прилади спостереження.

Бойові дії Червоної Армії в роки Другої світової війни вночі і в негоду відрізнялися раптовістю та високою ефективністю. Саме в таких умовах відбувалися бої, які внесли великий вплив на хід війни – форсування великих водних перешкод (Дніпро, Вісла, Одер), прорив підготовленої глибоко-ешелонованої оборони противника (Київ, Запоріжжя), нарешті, Берлінська операція, де були використані потужні прожекторні установки, деморалізуючі противника настільки, що він втратив управління обороною та ініціатива перейшла повністю до наших військ.

Сьогодні бойові дії в умовах обмеженої видимості вночі і в негоду можна вести без особливих обмежень. Підвищилися тактико-технічні характеристики нових приладів і значно зросла їх кількість у військах. Покращилися тактико-технічні дані – дальність дії і сила світла освітлювальних ракет, освітлювальних

снарядів, авіабомб і мін за рахунок застосування нових піротехнічних складових. Сучасні РЛС міліметрового діапазону забезпечують спостереження цілей з чіткістю зображення, що наближається до оптичної, в умовах повної втрати видимості, викликаній атмосферними умовами або застосуванням противником перешкод. Особливо помітні зміни відбулися в апаратурі спостереження за тепловипромінюючими цілями.

Спостереження вночі може проводитися в різних умовах: зі штучним освітленням місцевості та без нього, за допомогою приладів нічного бачення і без них.

Спостереження вночі ведеться так само безперервно, як і вдень. В окремих випадках спостерігачі вночі висуваються ближче до противника. Під час бойових дій у період Другої світової війни окремі спостерігачі та спостережні пости розташовувалися навіть у нейтральній смузі.

Успіх спостереження вночі багато в чому залежить від завчасної підготовки спостерігача або спостережного поста. Ця підготовка полягає у ретельному вивченні місцевості в смузі спостереження, запам'ятовуванні її обрисів, напрямків прихованих підступів, розташування орієнтирів і місцевих предметів. Якщо необхідно, то слід заздалегідь позначити місце спостереження і маршрут руху до нього. Крім того, щоб краще орієнтуватися вночі, необхідно кордони сектора спостереження, напрямки на орієнтири і найважливіші місцеві предмети позначити добре видимими віхами у вигляді білих кілочків (каміння тощо), а також визначити їх напрямок по азимуту.

Якщо спостерігач чи спостережний пост розташовується поблизу від противника, то спостереження вночі ведеться з того ж місця, що і вдень. Але іноді місце спостереження на ніч необхідно висунути ближче до противника. В цьому випадку місце треба вибрати у низині, щоб на об'єкти попереду лежачої місцевості, особливо на тих ділянках, де очікується поява противника, по можливості проектувалися на тлі нічного неба.

При розташуванні спостережного поста попереду своїх підрозділів або в безпосередній близькості від противника необхідно передбачити заходи проти можливого його раптового нападу.

Спостереження при штучному освітленні місцевості

Штучне освітлення місцевості може здійснюватись за допомогою ракет, прожекторів, освітлювальних снарядів, мін і авіаційних бомб. Спостереження під час освітлення ведеться так само, як і вдень. Однак при цьому слід мати на увазі деякі особливості. При штучному освітленні природне забарвлення місцевості і місцевих предметів різко змінюється. Так, предмети з жовтим забарвленням здаються білими, ясно-зелені – жовтуватими. Дороги, водойми, споруди виділяються більш різко. Спалахи від пострілів і розриви снарядів майже не видні. Відстані і розміри цілей сильно залежать від ступеня їх освітленості. Джерела штучного освітлення дають дуже сильне світло, здатне на час засліпити спостерігача, якщо він не прийме заходів обережності.

Щоб уникнути цього, не треба дивитися на джерело освітлення і тим більше на вибухи освітлювальних снарядів, бомб та ракет, а дивитися тільки на освітлену місцевість. Спостерігача при цьому слід розташовувати за укриттям, щоб він не опинився в конусі світла освітлювального снаряда, бомби або в промені прожектора.

Спостереження за допомогою приладів нічного бачення

Починаючи з кінця 30-х років минулого сторіччя деякими іноземними арміями з метою розвідки застосовувалися прилади нічного бачення. Найбільше значення у забезпеченні бойових дій військ вони набули у післявоєнний період. До теперішнього часу в багатьох арміях сконструйовано значну кількість зразків апаратури, з яких одні дають можливість виявляти джерела інфрачервоного випромінювання, а інші – вести спостереження за положенням і діями противника.

Теплопеленгація, що застосовувалася в Першій і Другій світових війнах, поступилася місцем новій техніці відтворення зображення – теплобаченню, коли тепло цілі фіксується не у вигляді позначки або сплеску на індикаторі, а спостерігається у вигляді картинки з чіткістю телевізійного стандарту. Сучасні засоби спостереження засновані на використанні властивостей інфрачервоного діапазону електромагнітних хвиль.

Основною перевагою інфрачервоних (ІЧ) систем порівняно з радіочастотними засобами є їх висока скритність дії. На сьогоднішній день під час ведення бойових дій весь діапазон радіоча-

стот буде сильно забитий радіорозвідкою і радіопротидією. Тому ІЧ-засоби є найбільш перспективними, оскільки вони дозволяють вести розвідку і розпізнавання цілей у пасивному режимі, а також в умовах світлових перешкод на полі бою, забезпечуючи, хоча і обмежене, спостереження цілей крізь листя, маскувальні мережі і камуфляж.

Якісні зміни в приладах нічного бачення відбулися у середині 1950-х років, коли роботи зі створення електронно-оптичних перетворювачів з підсилювачами яскравості зображення були успішно завершені вченими та інженерами провідних країн світу.

Радянська оборонна промисловість з 1954 року приступила до виробництва приладів нічного бачення 1-го покоління.

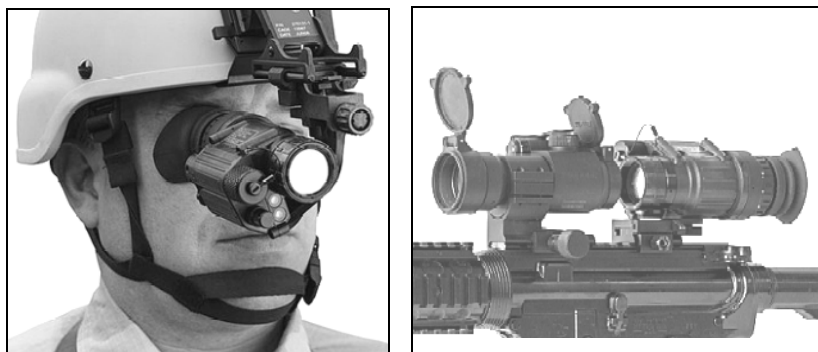
Із створенням у 1970-х роках пасивних приладів нічного бачення Радянські Збройні Сили отримали абсолютно новий клас 2-го покоління цих приладів, що забезпечують можливість вирішення низки тактичних завдань, у тому числі, спостереження в умовах природної нічної освітленості, створюваної розсіяним світлом неба, зірок і Місяця з тією ж ефективністю як вдень, з одночасним посиленням морального впливу на противника, особливо не маючих подібних приладів.

Широкого застосування прилади нічного бачення 2-го покоління з електронно-оптичними перетворювачами з підсилювачами яскравості зображення набули при зменшенні габаритів, та стали компактними і близькими по розмірам до денних приладів. З'явилися нічні біноклі і окуляри, що суттєво наблизило вирішення задачі, поставленої перед сучасною технікою – перетворення ночі в день.

У 1980–1990-х роках відбулася якісна зміна приладів нічного бачення, яка полягає у становленні нового напрямку ІЧ-техніки – тепловачення. Тепловізійні прилади, що відрізняються від приладів нічного бачення принципом дії, що полягає в спостереженні за місцевістю і цілями в спектрі їх власного теплового випромінювання, володіють можливістю бачення не тільки вночі, як прилади нічного бачення, але і вдень в умовах поганої видимості, викликаної як погодними умовами, так і з використанням противником засобів штучного маскування і камуфляжу. Відбувся

стрибок і в техніці нічного бачення, дослідження і розробки привели до створення приладів нічного бачення 3-го покоління, здатних вести спостереження в дуже темні ночі, що забезпечує можливість бачення цілей в середніх широтах практично цілодобово.

Всі ці якості нових приладів істотно підвищили ефективність зброї, тому роботам з подальшого їх удосконалення надається першочергове значення. Інтерес, який проявляється до засобів, що забезпечують можливість ведення бойових дій в умовах обмеженої видимості, привів до створення на початку XXI століття нових приладів нічного бачення 4-го покоління.

1.10. Прилад нічного бачення AN/PVS-14

Зараз це масовий ПНБ в арміях США і НАТО. Крім спостереження, його можна використовувати сумісно з іншими оптичними приладами (наприклад прицілами, телекамерами). Два прилади на спеціальному тримачі можуть використовуватись під час управління транспортом. Для роботи в приміщеннях є інфрачервоне підсвічування, що вимикається.

Бойові дії в Афганістані (1987–1997 р.р.) стали своєрідною великомасштабною перевіркою ефективності радянської техніки нічного бачення, не тільки тієї, що є на озброєнні, але й дослідних зразків. З усією ясністю проявилася ефективність ведення бойових дій у нічний час, можливість яких була забезпечена тільки за рахунок інтенсивного використання приладів нічного бачення.

Основні характеристики:

Вага	0.370 кг +/-30 г
Розміри	114 x 54 x 52 мм
Зображення	> 64 (ліній/мм)
Кут зору	40 градус
Збільшення	1–4х
Коректування діоптрій	+2...–6
Регулювання чутливості	Автоматична (не боїться засвічування)
Дальність виявлення при зірковому світлі	350 м
Дальність розпізнавання при зірковому світлі	300 м
Джерело енергії	1 батарея АА
Час роботи від батареї	40 годин
Робоча температура:	– 50 °С + 50 °С

В даний час існують наступні види приладів нічного бачення:

– прилади нічного бачення, які використовують принцип перетворення невидимого для неозброєного ока зображення місцевості і цілей вночі у видиме зображення;

– прилади нічного бачення, засновані на використанні телевізійних передавальних трубок, що працюють при низьких рівнях природної нічної освітленості;

– тепловізійні прилади, що використовують принцип перетворення власного теплового випромінювання місцевості і цілей (теплової картини) в зображення, що спостерігається людським оком, у тому числі в умовах туману, дощу, снігопаду і штучних перешкод – задимлення і застосування маскуючих аерозольних утворень вдень і вночі;

– прилади нічного бачення, які використовують лазерне підсвічування цілей для спостереження в обмежених умовах видимості вдень і вночі, спричинені метеорологічними факторами або застосуванням противником засобів штучного маскуваня і протидії.

Найкращі результати спостереження за допомогою приладів нічного бачення виходять в темну безмісячну ніч і при великій прозорості повітря. Тому спостереження за допомогою приладів нічного бачення зазвичай поєднується з наглядом неозброєним оком і з підслуховуванням.

Рис. 1.11. Видимий спектр бачення приладів з лазерним підсвічуванням

При спостереженні за допомогою приладів нічного бачення слід враховувати, що вони не можуть дати зображення місцевості та розташованих на ній предметів у тому вигляді, як ми звикли їх бачити. Залежно від того, якою мірою спостережувані предмети відбивають або поглинають інфрачервоні промені, вони можуть розпізнаватися за силуетами, або за ступенем контрастності.

Наприклад, природна зелень яка сильно відбиває інфрачервоні промені, у приладі зображується у вигляді білих плям, дерева виходять ніби вкриті снігом, вода та небо спостерігаються у вигляді чорних плям. Деревя без листя, каміння, скелі набувають сірий колір. Танки при русі у бік приладу виявляються за відблиском броні і фар. Влітку солдати, одягнені у бавовняне обмундирування і маскувальні костюми, спостерігаються противником краще, ніж одягнені в камуфляж. Взимку на снігу гірше спостерігаються солдати в білих маскувальних костюмах, ніж одягнені в грубошерсті шинелі.

Ця властивість інфрачервоних променів може бути з успіхом використана для виявлення цілей, замаскованих під природний колір місцевих предметів, так як штучне маскування при спостереженні в прилад різко виділяється на фоні природного кольору навколишньої місцевості.

Джерела інфрачервоного світла, фари машин, замасковані синім склом, ліхтарі зі склом темного кольору можуть бути виявлені через прилади нічного бачення на дальності їх прямої видимості.

Спостереження на неосвітленій місцевості

При відсутності штучного освітлення та приладів нічного бачення цілі виявляються, головним чином, за світловими демаскуючими ознаками. Світло від запаленого сірника, ліхтарі, фари, багаття можна бачити на значній відстані. За спалахами пострілів можна встановити місця гармат, мінометів і кулеметів.

Спостереження в цих умовах, як правило, ведеться неозброєним оком, лише після того, як виявлені ознаки цілі, її деталі і місце уточнюються за допомогою бінокля. При цьому дивитися на ціль або предмет краще не прямо, а з боку, при такому положенні вони виділяються краще.

Вночі іноді буває важко визначити точне місце цілі. У подібних випадках спостерігачі діють так. Побачивши спалах від стрільби, вони беруть спеціально зроблену для цього указку, направляють її в місце спалаху і в такому положенні закріплюють. З світанком за напрямом указки вже точно визначають місце, звідки вівся вогонь.

Приклад. Одного разу вночі кулемет противника відкрив вогонь по розвідникам. Спостерігач помітив спалах, але визначити місце кулемета не міг. Тоді він вирішив зафіксувати його за допомогою указки, яку направив на місце спалахів і міцно закріпив. Вранці противник ніякої активності не проявляв, проте спостерігач після ретельного вивчення місцевості зауважив, що в тому напрямку, куди спрямована указка, є сіруватий слабо помітний горбок. Продовжуючи спостереження, він помітив, як до цього горбика підійшов і зник солдат противника з вантажем, схожим на ящик з боеприпасами. Так за даними денного та нічного спостереження було встановлено місце ворожого кулемета.

1.4.4. Пошук

Пошук – спосіб розвідки, що полягає в потайному підході підрозділу (групи) до наміченого і заздалегідь вивченого об'єкта, раптовому нападі на нього і захопленні полонених, документів, зразків озброєння і спорядження.

Він організується і проводиться, як правило, при наявності безпосереднього зіткнення із противником в обороні або при підготовці до наступу, коли шляхом захоплення полонених або

документів необхідно встановити (уточнити) угруповання, бойовий склад підрозділів (частин) противника, що діють у смузі частини (з'єднання), або захопити нові зразки озброєння і бойової техніки. Пошук організується за розпорядженням або з дозволу командира частини (з'єднання).

Об'єктом для проведення пошуку можуть бути поодинокі солдати (спостерігач, вартовий) або невеликі групи противника, розрахунки вогневих засобів на передньому краї та у глибині його розташування.

Для проведення пошуку призначається аеромобільний, розвідувальний або механізований підрозділ до посиленого взводу або група зі спеціально підібраних солдатів і сержантів. При цьому командиром групи може бути призначений офіцер. Підрозділ (група), призначений для проведення пошуку, може підсилюватися саперами із засобами розгородження, а дії підрозділу можуть підтримуватися вогнем артилерії, мінометів та інших вогневих засобів.

Бойовий порядок підрозділу в пошуку звичайно складається з групи нападу і захоплення, групи пророблення проходів у загородженнях і групи (груп) забезпечення. В окремих випадках для захоплення полонених можуть спеціально підбиратися солдати і сержанти з усього складу підрозділу під командуванням одного із сержантів.

Група захоплення нападає на об'єкт, захоплює і доставляє у своє розташування полонених (документи, зразки озброєння). До складу нападаючих включаються найбільш сміливі, фізично сильні і спритні солдати і сержанти, що володіють прийомами рукопашного бою та вміють безшумно нападати на противника і захоплювати його в полон. Озброюються вони автоматами або пістолетами, ручними гранатами і ножами (кинджалами). Крім того, вони повинні мати при собі мотузки, ганчірку, мішок і запасний маскувальний халат. Кількість особового складу, яка призначається для нападу на об'єкт, визначається залежно від характеру об'єкта пошуку і може доходити до половини всього складу підрозділу (групи).

Група вогневого забезпечення в пошуку призначається для прикриття і підтримки вогнем дій групи нападу, якщо в цьому виникне

потреба. До її складу варто призначати солдатів і сержантів, навчених відмінному метанню гранат на далекі відстані і веденню влучного вогню з автоматів і ручних кулеметів у будь-яких умовах обстановки. Розвідники групи вогневого забезпечення повинні бути озброєні автоматами, ручними кулеметами і гранатами, у тому числі і димовими, для прикриття відходу після виконання задачі. Залежно від обстановки в підрозділі, що проводить пошук, може бути одна або дві підгрупи вогневого забезпечення.

Для пророблення проходу в загородженнях противника (якщо вони маютьсЯ), його позначення й охорони використовуються придані сапери, а іноді і частина розвідників. Пророблення проходів у наших загородженнях, їх позначення й охорона в період проведення пошуку звичайно здійснюються за розпорядженням командира частини, на ділянці якого проводиться пошук.

Кращим часом для проведення пошуку є ніч. Вона найбільшою мірою сприяє скритності і раптовості дій. Однак застосування противником приладів нічного бачення і радіолокаційних станцій розвідки наземних цілей, що рухаються, вимагає умілого використання властивостей місцевості і метеорологічних умов для потайного висування до об'єкта пошуку і раптового нападу на нього.

Пошук може проводитися і вдень, особливо в сильний дощ, заметіль, туман тощо. Позитивним моментом проведення денного пошуку полягає в тім, що поряд із виконанням основної задачі із захоплення полоненого (документів) у світлий час попутно надається можливість одержати більш повні дані про систему вогню противника, кількість живої сили і вогневих засобів в опорних пунктах, про інженерне обладнання місцевості й інженерних загороджень.

Сприятливим часом проведення пошуку є також період світанку і відразу після сходу сонця, коли пильність несення бойової служби противником буває звичайно нижчою.

Пошук у світлий час доби звичайно проводиться під прикриттям вогню артилерії, мінометів та інших вогневих засобів, а за сприятливих метеорологічних умов дії розвідників можуть бути прикриті димами.

Місце проведення пошуку по можливості вибирається там, де немає загороджень перед об'єктом пошуку. У разі наявності загороджень прохід у них пророблюється, як правило, під час вогневого нальоту вибуховим способом.

Вдень у гарну погоду пошук може проводитися при невеликому видаленні об'єкта від переднього краю своїх військ (100–150 м), при завчасному проробленні проходів у загородженнях противника і при всебічному забезпеченні дій пошукової групи (підрозділу).

У деяких випадках пошук удень може проводитися і при більшому віддаленні об'єкта нападу. У цьому випадку відділення захоплення може перед світанком висунутися у вихідне положення для кидка, замаскуватися й у призначений час або по обставині раптовим нападом захопити полонених. Проходи в загородженнях противника пророблюються завчасно. При цьому особливого значення набуває вогневе забезпечення дій щодо захоплення полонених і особливо щодо забезпечення відходу підрозділів після виконання задачі. З метою раптовості дій і запобігання зайвим втратам за передній край наших підрозділів виводиться мінімальна кількість особового складу.

При виборі часу проведення пошуку варто виходити з того, щоб він більшою мірою забезпечував раптовість дії.

Знання всіх позитивних і негативних умов конкретної обстановки, умілий їх аналіз і облік сприяють правильному визначенню часу проведення пошуку і виборі об'єкта нападу.

Варто мати на увазі, що, коли противник готується до наступу з ходу, значення пошуків, проведених на передньому краї, знижується. Обумовлюється це тим, що полонені, захоплені на передньому краї, як правило, не будуть знати про угруповання і наміри противника, який готується до наступу з ходу. Тому полонених треба захоплювати не тільки на передньому краї, але й у глибині розташування противника.

Дії підрозділу (групи) у пошуку. Одержавши від командира, що організує пошук, дозвіл на початок дій, командир підрозділу (групи) дає команду на висунання з вихідного пункту до об'єкта пошуку.

Розвідники висуваються з вихідного пункту в завчасно встановленому порядку, як правило, по-пластунськи, з дистанціями в один-два метри один від одного.

Маршрут висування підрозділу (групи) до об'єкта пошуку належить вибирати із розрахунком, щоб на шляху руху не було серйозних перешкод, які ускладнюють висування групи до об'єкта. При цьому слід враховувати, що противник завжди буде намагатися потайні підступи до свого розташування зробити важкопрохідними, влаштовувати на них різноманітні загородження, а відкриті підступи, як правило, будуть знаходитися під його постійним спостереженням. Самим вигідним є той шлях, яким можливо підійти до об'єкта непомітно і якомога швидше.

Планувати напрямок руху підрозділу до об'єкта пошуку слід за наміченими, добре помітними орієнтирами або за азимутом, заздалегідь визначити відстані, встановити, на яких ділянках рух групи може бути видимим зі сторони противника із застосуванням радіолокаційних станцій і приладів нічного бачення, залежно від цього визначити порядок руху групи: на яких ділянках можна пересуватися у повний зріст, на яких необхідно рухатися зігнувшись або повзком. Рух здійснюється безшумно, з дотриманням найсуворішої дисципліни і заходів звукового і світлового маскування.

Під час руху варто робити короткі зупинки і прислухатися, а також вести спостереження за характером дій противника, об'єктом пошуку і за роботою приладів нічного бачення противника.

Під час освітлення противником місцевості освітлювальними засобами або опромінення інфрачервоними прожекторами, коли є небезпека, що підрозділ (група) може бути виявлений противником, необхідно негайно припинити рух, лягти і не ворухитися. Рух до об'єкта пошуку можна продовжувати лише після того, як буде виключений або знищений (задимлений) інфрачервоний прожектор або припинять освітлення інші засоби штучного освітлення місцевості.

Залежно від обставин, умов місцевості, погоди і віддалення від об'єкта пошуку, зв'язок і управління усередині підрозділу (групи) здійснюються різними й у той же час найпростішими

способами. На значному віддаленні від противника можуть подаватися команди пошепки або світлові сигнали непомітним для противника кишеньковим ліхтарем з кольоровими фільтрами, переважно фіолетового, синього або зеленого кольору, зверненням убік своїх підрозділів. Поблизу противника застосовуються безшумні сигнали, які даються посмикуванням шнура, дотиком руки й іншими способами.

Порядок руху підрозділу (групи) з вихідного пункту може бути різним. Зазвичай спочатку для пророблення проходів у загородженнях противника висуваються сапери з двома-трьома розвідниками для прикриття їхніх дій. Якщо загородження противника знаходяться на незначному віддаленні від нашого переднього краю (вихідного пункту), то підрозділ (група) у цей час знаходиться на вихідному пункті в готовності у разі необхідності прикрити дії саперів вогнем. У цьому випадку підрозділ (група) починає рух з вихідного пункту після того, як одержить сигнал про готовність проходу в загородженнях. При цьому першими висуваються група забезпечення захоплення полоненого, а за ними група захоплення.

Якщо загородження противника будуть на значному віддаленні від нашого переднього краю, то підрозділ (група) може висуватися в такій послідовності: одне з відділень забезпечення, група пророблення проходу, друге відділення забезпечення (якщо воно є) і відділення захоплення.

З виходом до загороджень противника відділення забезпечення, що рухалося в голові, розгортається і забезпечує пророблення проходу саперами; інший склад підрозділу (групи) знаходиться на деякому віддаленні від загороджень противника в готовності підтримати дії відділення забезпечення і групи пророблення проходів.

Сапери, після досягнення мінно-вибухових загороджень противника, за допомогою щупів і міношукачів виявляють і знешкоджують їх, одночасно позначаючи границі проходу білою тасьмою (мотузкою) та іншими видимими в темряві засобами. Дротове загородження вони ретельно обстежують і перевіряють наявність на ньому або поблизу нього яких-небудь звукосигна-

льних пристосувань, мін натяжної дії й інших сигнальних пристроїв. При виявленні таких пристосувань знімають їх, а потім приступають до пророблення проходу.

Після пророблення проходу сапери обстежують місцевість за дротовим загородженням. Не знайшовши мін, вони повертаються до проробленого проходу й охороняють його.

Старший підгрупи розгородження (старший сапер) подає командирові групи сигнал про готовність проходу. Після цього переходить прохід відділення захоплення і висувається до об'єкта пошуку (рис. 1.12). Командир підрозділу (групи) висувається до об'єкта пошуку звичайно з відділенням захоплення й особисто керує його діями при нападі на об'єкт.

Залежно від характеру об'єкта, місцевості й інших умов підгрупа нападу (відділення) може атакувати об'єкт з однієї сторони або одночасно з двох сторін потай на відстань, яка дозволяє досягти противника одним кидком, а потім за особистим прикладом командира або по його сигналу рішуче вриваються в розташування противника, приголомшують його раптовим нападом і захоплюють полонених. При нападі на противника необхідно перехопити можливі шляхи його відходу з таким розрахунком, щоб він не мав можливості втекти від розвідників.

Найбільш зручними моментами для нападу на противника є:

- на вартового (спостерігача) – коли він повернений спиною до нападаючих або відвернувся в інший бік, а також під час виконання ним будь-яких робіт;
- на розрахунок – під час перезарядження зброї, ведення вогню або коли солдати розрахунку розмовляють між собою;
- на освітлювача – коли випущена ним ракета погасне;
- на групу солдатів – коли вони зайняті роботою або під час приймання їжі.

Обираючи момент для нападу, варто враховувати, що тривале перебування підрозділу поблизу противника може привести до виявлення розвідників, і тоді пошук буде приречений на невдачу. Тому, як тільки група нападу наблизиться до об'єкта пошуку на відстань кидка, вони повинні по можливості швидше зробити напад. Напад на об'єкт пошуку варто робити без пострілів і криків, застосовуючи, якщо потрібно, холодну зброю.

Рис. 1.12. Пошук. Рух групи через прохід у загородженні противника для захоплення полоненого, коли позиції групи забезпечення знаходяться перед загородженням:

1 і 2 – група розгородження, 3 і 4 – група забезпечення № 1, 5 і 6 – група забезпечення № 2, 8 – командир групи, 7 і 9 – група нападу (захоплення).

Кидок з метою нападу на об'єкт відбувається за сигналом командира підрозділу або групи захоплення раптово, сміливо і, як правило, без пострілів. Сигналом для кидка звичайно служить

особистий приклад командира. Кидок здійснюється миттєвим одночасним підйомом із землі, швидким і безшумним подоланням відстані до об'єкта.

Дії розвідників повинні бути настільки стрімкими, щоб противник при нападі на нього був приголомшений і не міг чинити нападаючим серйозного опору. При захопленні полоненого необхідно в першу чергу обеззброїти його, заткнути рот, зв'язати руки, витягти з окопу або іншого оборонного спорудження і швидко відійти у своє розташування. Якщо під час захоплення в полон противник чинить опір, його варто оглушити сильним ударом, а потім обеззброїти і зв'язати. При нападі на декількох солдат противника варто заздалегідь визначити, скільки солдатів потрібно знищити і скільки захопити в полон. Противник звичайно знищується без пострілів, ударами багнета, приклада або ножа. Група захоплення повинна діяти швидко, захопити полоненого в найкоротший термін і тим самим не дати можливості противникові надати допомогу об'єктові, на який вчинено напад.

Під час нападу на об'єкт група забезпечення знаходиться на своїх позиціях у готовності підтримати дії групи захоплення вогнем своїх засобів і перешкодити діям противника щодо надання допомоги об'єктові нападу або діям його щодо знищення підрозділу (групи) у цілому.

При виявленні противником підрозділу (групи) під час висунування до об'єкта або коли безшумний напад на об'єкт зробити не можливо (при високій пильності противника, інтенсивному висвітленні підступів до об'єкта тощо), командир підрозділу (групи) викликає вогонь підтримуючих вогневих засобів і під прикриттям їхнього вогню і вогню відділення забезпечення здійснює напад.

Нерідко під час проведення пошуку положення і дії противника в районі об'єкта пошуку можуть змінитися. Тому командир підрозділу повинний уміти швидко оцінити зміни обстановки, прийняти нове рішення або внести необхідні доповнення в раніше накреслений план дій.

Після виконання задачі підрозділ (група) відходить у розташування своїх військ. Порядок відходу залежить від обстановки, що склалася під час нападу на об'єкт пошуку. Якщо підрозділ (група)

не виявлена противником, відхід здійснюється потайно, без шуму і з дотриманням заходів маскуваня. Першим швидко відходить група з полоненими, документами і зразками зброї. Група забезпечення продовжує залишатися на позиціях у готовності відбити спроби противника перешкодити відходів груп захоплення. Після того як група захоплення пройде прохід у загородженнях противника, починає відходити група забезпечення. Сапери, що проробляли прохід у загородженнях, починають відхід після проходження проходу всім складом підрозділу (групи) під прикриттям одної з груп забезпечення. Якщо дозволяє обстановка, пророблений прохід у загородженнях маскується.

Останнім, разом з однією з груп забезпечення, відходить командир підрозділу (групи).

У випадку, якщо розвідники будуть виявлені противником у момент нападу на об'єкт, відхід відбувається під прикриттям вогню груп забезпечення і підтримуючих вогневих засобів. Сигнали виклику вогню подає командир підрозділу (групи). Відхід у цих випадках може прикриватися димами.

При відході підрозділу (групи) з боєм першою з розташування противника відходить група із захопленими полоненими (документами, зразками озброєння). Після подолання групою захоплення проходу в загородженнях противника два-три розвідники конвоюють полонених, а інші солдати і сержанти групи спільно з всім особовим складом підрозділу (групи) знищують вогнем противника, який переслідує підрозділ. Командир підрозділу (групи) особисто керує боєм і відходить з підрозділом останнім.

Якщо противник не починає спробу переслідувати розвідників, а його вогневі засоби подавлені, підрозділ (група) може відходити всім складом одночасно.

При наявності поранених і убитих серед розвідників командир підрозділу (групи) вживає заходів для евакуації їх в розташування своїх військ.

Після повернення в розташування своїх військ розвідники збираються в призначеному місці. Командир підрозділу (групи) перевіряє наявність особового складу, озброєння і доповідає старшому начальникові про виконання поставленої задачі.

Пошук взимку організується і проводиться так само, як і в інші пори року. Однак при діях підрозділу (групи) у пошуку особлива увага повинна бути приділена скритності пересування по снігу, вживанню заходів щодо забезпечення безвідмовної дії зброї при низьких температурах і глибокому сніжному покриві, а також щодо захисту особового складу від обмороження. Весь особовий склад забезпечується білими маскувальними халатами.

Найбільш сприятливими умовами для проведення пошуку взимку є заметіль, сильний туман і низькі температури.

При організації пошуку взимку слід враховувати ті обставини, що низька температура і висока вологість повітря примушують особовий склад охорони і спостерігачів противника вкриватися від холоду і повітря, позмінно обігріватися у бліндажах, теплий одяг обмежує їх рух. Все це знижує здатність противника до опору, пильність несення служби щодо охорони і спостереження. Особовий склад, не зайнятий несенням служби зазвичай знаходиться в місцях відпочинку і не спроможний надати негайну допомогу своїй охороні у разі виявлення нападу.

Пошук у лісі проводиться звичайно невеликими за складом групами спеціально підібраних солдатів і сержантів, що вміють добре орієнтуватися, безшумно і потай пересуватися по лісу. Використовуючи умови обмеженої видимості, вихідний пункт у лісі варто вибирати якомога ближче до об'єкта пошуку, а напад на об'єкт по можливості робити з тилу і, як правило, без відкриття вогню.

У населеному пункті (місті) для пошуку вибирається об'єкт, розташований ближче до переднього краю своїх військ, у руїнах, окремій будівлі або поза будівлями. При цьому враховуються тактичні властивості місцевості і місцевих предметів, наявність схованих підступів до об'єкта, можливість підтримки дій підрозділу (групи) вогнем передових підрозділів наших військ, а також вогнем артилерії і мінометів.

Пошук в місті проводити складніше, ніж поза містом на рівнинній місцевості, через те, що свої війська розташовані близько до противника, а противник знаходиться в укриттях. Противник у цих умовах підсилює свою пильність, що ускладнює раптові дії розвідників. Крім того, вибір шляхів для підходу до об'єкта

пошуку й огляд у місті часто, як було зазначено вище, бувають обмежені. Велика кількість руїн, залізобетонний брукт і бите скло ускладнюють безшумне пересування розвідників. Проведення пошуку ускладнюється і тим, що противник усі загорождення мінус, облітає їх колючим дротом, влаштовує підвісні вибухові пристрої і встановлює всілякі, часто малопомітні засоби сигналізації. Тому організація і підготовка пошуку в місті повинні проводитися з особливою ретельністю.

Для проведення пошуків у місті найчастіше створюються невеликі за складом групи зі спеціально підібраних сержантів і солдатів. Великому за складом підрозділові в цих умовах важко досягти скритності і раптовості дій.

Для забезпечення дій підрозділу (групи) у пошуку призначаються підрозділи гаубичної артилерії, міномети, окремі гармати, у тому числі і великого калібру, установлені для стрільби прямим наведенням.

Кращими шляхами підходу до об'єкта є ті, що проходять під будинками, а також проходи і пролами в стінах будинків і заборах, тунелі метро, каналізаційні мережі, прохідні двори, сади, галереї і вузькі коридори (проходи) між будинками.

При нападі на противника, що знаходиться в окремій будівлі (будинку), усередину вривається лише група захоплення, а інший склад підрозділу розташовується по можливості навколо будівлі, прикриваючи вогнем усі виходи з будівлі і можливі підступи з боку противника.

Проведення пошуку у разі подолання водної перешкоди проводиться звичайно групою спеціально підібраних солдатів і сержантів, що вміють добре і безшумно плавати в обмундируванні і зі зброєю, безшумно гребти і керувати човном (плотом), користуватися легкими вододлазними засобами для пересування під водою, а також надавати допомогу потопаючим і буксирувати на воді поранених і полонених.

Командир, що організує пошук, має виділити таку кількість вогневих засобів, яка необхідна для надійного придушення противника у випадку відходу групи з боєм, і призначити чергові переправні засоби для надання негайної допомоги розвідникам у разі потреби.

Залежно від характеру водної перешкоди, розташування об'єкта пошуку і наявності переправних засобів група може переправлятися через водну перешкоду уплав, на табельних і підручних засобах, убрід або по дну водної перешкоди.

Місце для переправи вибирається з таким розрахунком, щоб підрозділ (група) міг якомога швидше і непомітно для противника досягти протилежного берега, потайно вийти на нього і найкоротшим шляхом підійти до об'єкта пошуку. При цьому насамперед накреслюється місце висадження (якщо переправу заплановано здійснити на засобах, що плавають) або виходу розвідників на протилежному березі, а потім залежно від характеру річки – місце входу на своєму березі.

При наявності надводних і підводних загороджень проходи в них пророблюються і позначаються завчасно за розпорядженням командира, що організовує пошук.

Об'єкт пошуку вивчається в тому самому порядку, що й у звичайних умовах.

Порядок переправи розвідників на протилежний берег може бути різним. Звичайно першими переправляються сапери для пророблення проходів у загородженнях на протилежному березі і два-три розвідники для прикриття їхніх дій, за ними – інший склад групи. Якщо річка неширока, а об'єкт пошуку розташований недалеко від зрізу води і добре спостерігається з нашого берега, відділення для забезпечення дій нападаючих на протилежний берег не переправляються.

Переправляючи на табельних і підручних засобах, їх слід без шуму і сплесків спускати на воду, весла варто обмотувати ганчірками, кочета змазувати або під час переправи змочувати водою, гребти тихо, без сплеску. При переправі через річку зі швидким плином перетинати її доцільніше навскіс зверху вниз за течією.

Коли розвідники на протилежний берег переправляються під водою для доставки полонених, своїх поранених й убитих у розташування наших підрозділів, можуть використовуватися різні засоби (колоди, фашини, що маються на стороні противника, рятувальні жилети, камери автопокришок, надувні човни), що перетаскуються розвідниками на протилежний берег. Якщо ширина

річки невелика, то розвідники можуть за собою перетягнути канат, за допомогою якого у подальшому перетаскується човен (пліт).

У місці висадження на березі противника водолазні засоби знімаються, а човни (плоти) маскуються. Для охорони переправних засобів виділяються 2–3 розвідники.

Висування до об'єкта пошуку, напад на нього, захоплення полонених і відхід здійснюються приблизно в такому ж порядку, як і в звичайних умовах.

Повернення розвідників на свій берег здійснюється залежно від обстановки, що склалася після нападу на об'єкт пошуку. Переправа може бути здійснена потайно або під прикриттям виділених вогневих засобів і підрозділів, розташованих у районі проведення пошуку.

Пошуки з подоланням водної перешкоди можуть проводитися вночі і вдень. При цьому правильний вибір часу проведення пошуку, як і в звичайних умовах, має немаловажне значення. Найбільш вигідним часом проведення пошуку з подоланням водної перешкоди є ранок, коли противник знімає свої нічні пости, а ранковий туман над річкою знижує ефективність спостереження противника і сприяє скритності дій розвідників.

1.4.5. Наліт

Наліт як спосіб розвідки застосовується підрозділами, діючими в тилу противника. Він полягає в раптовому нападі на противника з метою захоплення полонених, документів, зразків озброєння і бойової техніки або знищення виявлених засобів масового ураження, пунктів управління, радіотехнічних засобів та інших важливих об'єктів. На відміну від пошуку, який проводиться по можливості безшумно, в основі нальоту є вмиле поєднання вогню, раптового і стрімкого удару розвідувальної групи.

У ряді випадків, коли противник надійно прикриває передній край щільними протипіхотними і протитанковими полями, іншими загородженнями і безшумний підхід до його розташування наших розвідувальних груп стає практично неможливим – використовуються нальоти.

Сапери завчасно готують подовжені заряди у мінних полях та інших загородженнях. Іноді проходи в загородженнях можуть пророблюватися з використанням вогню гармат прямим наведенням. Підрозділи, призначені у розвідку, потайно від противника займають вихідний пункт в 60–100 м від об'єкта нападу і ретельно маскуються.

Після пророблення проходів у загородженнях розвідники швидко їх долають і атакують противника. Перед атакою розвідників проводиться один-два коротких, але потужних вогневих нальоти артилерії по об'єкту нападу й по сусідніх вогневих засобах. Потім вогонь артилерії переноситься у глибину й по вогневих засобах, які заважають розвідникам у виконанні завдання. Відхід розвідників із захопленими полоненими також забезпечується вогнем артилерії, мінометів і кулеметів.

Успіх підрозділу при здійсненні нальоту на противника у всіх випадках ґрунтується на раптовості, рішучості, швидкості дій і на всебічному знанні об'єкта нападу.

Бойовий порядок і спосіб дій підрозділу при нальоті залежать від розташування об'єкта, сили і характеру дій противника, складу свого підрозділу й умов місцевості.

Залежно від обстановки при проведенні нальоту зі складу підрозділу можуть призначатися солдати для знищення (зняття) охорони (вартових) і групи забезпечення дій нападаючих. При невеликому складі групи для нападу на об'єкт і для забезпечення нападаючих можуть призначатися окремі солдати на чолі зі старшим, складаючи відповідно підгрупи нападу і забезпечення.

Кількість солдатів для знищення охорони (вартових) призначається з розрахунку один-два розвідники на кожного солдата противника. З цією метою виділяються найбільш сильні, спритні і сміливі військовослужбовці, що добре володіють холодною зброєю і прийомами боротьби зі збройним противником.

У встановлений час особовий склад підрозділу (групи) безшумно і потай висувається, можливо, ближче до об'єкта нальоту. Солдати, призначені для знищення охорони (вартових) на об'єкті, заздалегідь висуваються і потай розташовуються в безпосередній близькості від неї, у місці, зручному для нападу.

Підрозділи нападу здійснюють наліт (напад) на противника, захоплюють полонених, документи, зразки озброєння і бойової техніки або знищують обраний об'єкт.

Підрозділи забезпечення прикривають дії нападаючих у момент нальоту на об'єкт і при відході. Залежно від розташування об'єкта, противника і місцевості вони можуть розташовуватися в одному або декількох місцях на напрямках, звідки найбільш імовірна поява противника в момент нападу. Підгрупа вогневого забезпечення займає позицію відповідно до рішення командира і готується для відкриття вогню в зазначених їй напрямках.

Підгрупа нападу займає вихідний пункт для кидка. Її варто розташовувати, можливо, ближче до об'єкта нападу, за природними укриттями (у канаві, у рові, у чагарнику, за огорожами, заборами тощо).

Спосіб дій при нальоті визначається обстановкою, головним чином, характером дій противника, умовами місцевості і підрозділяється на:

- раптовий безшумний напад;
- напад після вогневого придушення противника (вогнем із усіх видів зброї і гранатами).

Безшумний напад відбувається звичайно на нечисленні об'єкти противника при низькій пильності його особового складу, на закритій місцевості й в інших умовах, коли забезпечується раптовість нальоту. Напад після вогневого придушення здійснюється на переважаючого за силою противника, на відкритій місцевості й у випадках, коли він виявить групу ще до нападу на нього. Напад із застосуванням вогневого ураження може також здійснюватися при раптовій зустрічі з розвідувальними підрозділами, органами охорони й іншими невеликими підрозділами противника.

При нальоті на невеликий об'єкт спочатку іноді доцільно оточити його, а потім раптовою атакою розгромити противника і захопити полонених (документи). Найбільш зручним для проведення нальоту на противника є момент його найменшої пильності: друга половина ночі, непогожа погода (заметіль, завірюха, сильний дощ), відпочинок особового складу після маршу, бою, час приймання їжі тощо. Він визначається на основі результатів вивчення об'єкта нальоту.

Рішення на проведення нальоту командир підрозділу звичайно приймає самостійно. Про прийняте рішення при наявності часу він доповідає начальникові, що вислав підрозділ.

Прийнявши рішення на проведення нальоту, командир підрозділу вивчає об'єкт нападу і місцевість у його районі, накреслює план дій і ставить задачі підлеглим. Порядок і обсяг цієї роботи залежать від обстановки і наявності часу.

Вивчення об'єкта нападу здійснюється шляхом спостереження або за допомогою опитування місцевих жителів (допиту полонених). Для спостереження група при наявності часу виводиться в район, що забезпечує найкращий перегляд об'єкта. У групі організується кругове спостереження.

Для вивчення обраного об'єкта і місцевості в районі його розташування призначаються спостерігачі, яким призначається визначений район (сектор) для спостереження або ставиться конкретна задача, наприклад, встановити час і порядок зміни вартових і т. п. Одночасно зі спостерігачами веде спостереження й особисто командир групи. Іноді спостереження за об'єктом може вестися одночасно всім складом групи.

Вивчення об'єкта нальоту за допомогою опитування місцевих жителів здійснюється в тих випадках, коли немає можливості вийти до об'єкта для вивчення його шляхом спостереження. У ряді випадків дані опитування місцевих жителів (допиту полонених) можуть доповнюватися результатами спостереження, і навпаки. При обмеженому часі на підготовку до нальоту вивчення об'єкта здійснюється особисто командиром групи у короткий термін. У деяких випадках при проведенні нальоту можуть використовуватися провідники з місцевих жителів.

Після вивчення об'єкта нальоту і місцевості в районі його розташування командир групи накреслює план дій (приймає рішення), у якому визначає: якого противника і де захопити або знищити, спосіб нападу, побудову бойового порядку, задачі солдатів, призначених для знищення охорони (wartових), задачі підрозділів нападу і забезпечення, порядок їхніх дій і відходу після виконання завдання.

При постановці задачі (у бойовому наказі) на проведення нальоту командир групи вказує:

- відомості про противника;
- завдання групи;
- задачі солдатів, призначених для знищення охорони (вартових), підрозділів нападу і забезпечення;
- порядок дій при нападі на об'єкт і при відході;
- сигнали і заступника.

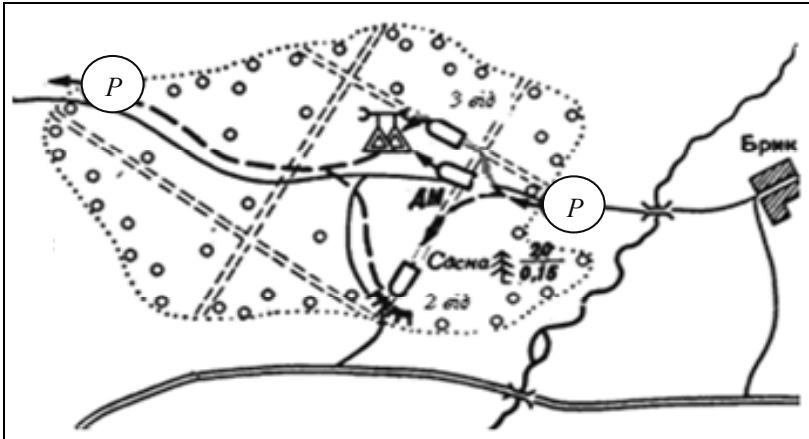

Рис. 1.13. Наліт розвідувальної групи (варіант)

У встановлений час (рис. 1.13) особовий склад групи безшумно і потай висувається якомога ближче до об'єкта нальоту. Солдати, виділені для знищення охорони (вартових) на об'єкті, заздалегідь висуваються і розташовуються в зручному для нападу місці, звичайно в безпосередній близькості від нього.

Підрозділи забезпечення займають позиції відповідно до рішення командира групи і готуються до відкриття вогню у зазначених їм напрямках. Підрозділи нападу займають вихідне положення для кидка. Воно повинно бути якомога ближчим до об'єкта нальоту, за природними укриттями (у чагарнику, у каналі, на опушці лісу тощо).

Бойові машини підрозділу можуть використовуватися для вогневого нападу на противника або для прикриття дій нападаючих. Залежно від цього вони займають позиції для ведення вогню на флангах нападаючих або в районі підрозділів забезпечення. В обох випадках позиції бойових машин і інших вогневих засобів повинні забезпечувати ведення вогню як по об'єкту нападу, так і в напрямках, звідки можливий підхід противника або ведення вогню на відбиття дій нападаючих.

У разі готовності підрозділу до нальоту командир вибирає зручний момент і дає сигнал на початок дій. За сигналом командира підрозділу знищується охорона противника (знімаються вартові) і здійснюється стрімкий напад на обраний об'єкт. Противник знищується вогнем і в рукопашному бою.

У разі потреби за сигналом командира підрозділу раптово відкривається вогонь з бойових машин і з особистої зброї розвідників по заздалегідь накреслених цілях, а підрозділ нападу негайно атакує і завершує знищення противника. Офіцери і солдати противника, що залишилися в живих, захоплюються в полон, документи, виявлені при огляді убитих і машин (об'єкта), вилучаються.

Якщо дозволяє місцевість і обстановка, наліт підрозділом напад може проводитися на бойових машинах.

У випадку проведення нальоту при раптовій зустрічі із противником підрозділ вогнем із усіх видів зброї завдає йому поразки і, використовуючи замішання противника, сміливо нападає на нього, захоплює полонених, документи і зразки озброєння.

Виконавши задачу, підрозділ відходить у заздалегідь накреслений район або продовжує діяти відповідно до раніше отриманої задачі. Першими, як правило, відходять солдати з захопленими полоненими (документами), слідом за ними – підрозділи нападу й останніми – підрозділи забезпечення. Захоплені полонені (документи) допитуються (вивчаються) командиром розвідувальної групи. Важливі дані негайно доповідаються командирові (начальникові), що вислав підрозділ у розвідку. Полонені, документи і зразки озброєння залежно від указівок старшого начальника направляються в штаб або залишаються в підрозділі до виконання ним поставленої задачі.

1.4.6. Засідка

Для захоплення полонених, документів, зразків озброєння і бойової техніки, знищення противника, особливо його засобів масового ураження поряд з пошуками і нальотами застосовуються **засідки**, що полягають у завчасному і потайному розташуванні підрозділу (групи) на шляхах руху противника для раптового нападу на нього.

Вогневі засідки можуть влаштовуватися також з метою знищення противника, особливо його засобів масового ураження та елементів ВТЗ.

Засідка як спосіб розвідки застосовується у всіх видах бойових дій, на будь-якій місцевості, у різних метеорологічних умовах і в будь-який час доби, перед фронтом, на флангах противника й у його тилу. Вона може влаштовуватися підрозділами, що ведуть розвідку (бойовими розвідувальними дозорами, розвідувальними групами), і спеціально призначеним для цього підрозділом (групою) звичайно в складі до посиленого взводу.

Для влаштування засідки з метою знищення противника можуть призначатися підрозділи в складі до посиленого механізованого (танкового) взводу. Успіх дій підрозділу в засідці залежить від скритності його розташування, готовності до ведення влучного вогню, рішучості, витримки і вмілих дій особового складу.

Об'єктами нападу із засідки можуть бути поодинокі солдати, офіцери або група солдатів і офіцерів, що рухаються пішим порядком або на мотоциклах, автомобілях, бронетранспортерах, невеликі розвідувальні патрулі підрозділу похідної охорони, а також пускові установки некерованих і керованих реактивних ракет і снарядів, засоби доставки ракет, високоточної зброї та інші види озброєння на марші (під час руху).

Засідки влаштовуються в місцях, що забезпечують потайне (замасковане) розташування підрозділу (групи) поблизу доріг, троп, у мостів, переправ і проходів у загородженнях, у джерел води й в інших пунктах, де найбільш ймовірна поява поодиноких солдатів, машин або невеликих груп противника.

Місце для влаштування засідки належить вибирати з таким розрахунком, щоб воно задовольняло вимоги маскування, забезпечувало раптовість дій і потайний відхід після виконання завдання. Для вибору найбільш вдалого місця для засідки потрібно мати необхідні дані про противника.

Засідки стають особливо ефективним способом розвідки при підготовці противника до наступу, а також у період перегрупувань і зміни його військ. Готуючись до наступу, противник підсилює розвідку нашого переднього краю, його сапери проробляють проходи в мінних полях і дротових загородженнях, підсилюється рух військ у його розташуванні. При перегрупуванні і зміні військ щойно прибулі на дану ділянку фронту військовослужбовці противника погано орієнтуються на місцевості, не знають обстановки, часто блукають у пошуках потрібного їм об'єкта. Усе це сприяє успішному проведенню засідок.

Досить цінні дані можуть дати полонені, захоплені засідками в тилу противника.

Спосіб нападу із засідки залежить від поставленого завдання, умов обстановки, сил і засобів противника та складу підрозділу, що проводить засідку. Нападати із засідки можна безшумно, а також після завдання противникові раптового вогневого ураження з наступним захопленням полонених, документів, зразків озброєння і бойової техніки.

Підрозділи, що ведуть розвідку, напад із засідок повинні прагнути проводити безшумно (без відкриття вогню, застосування гранат, мін тощо), для того щоб їхні дії залишалися скритними і не привертали увагу противника.

При влаштуванні засідки проти переважаючого по силі противника або броньованих об'єктів застосовується звичайно інший спосіб – напад після завдання раптового вогневого ураження.

При веденні бойових дій в умовах безпосереднього зіткнення з противником засідки організуються розпорядженням командирів батальйонів і влаштовуються на стиках, флангах, перед лінією охорони, а також і у глибині бойових порядків противника. При діях підрозділів у розвідці засідки влаштовуються рішенням їхніх командирів.

Підрозділ (група), висланий у засідку на визначений термін, повертається назад по виконанню завдання або після закінчення часу, на який він був висланий.

Підрозділ (група) для дій у засідці може розбиватися на відділення (солдатів) нападу, забезпечення і спостерігачів.

Відділення нападу раптово і стрімко нападає на противника і захоплює полонених, документи, зразки озброєння і бойової техніки. Для нападу на противника призначаються солдати і сержанти, фізично сильні, спритні і рішучі, що володіють прийомами нападу на збройного противника. Склад і озброєння відділення нападу залежать від об'єкта нападу і способу захоплення полоненого. При нападі на поодиноких солдатів або офіцерів противника на одного захоплюваного полоненого призначається звичайно два розвідники.

Відділення забезпечення призначається в тих випадках, коли напад на противника відбувається після завдання йому ураження вогнем, а також для прикриття дій відділення нападу, якщо у цьому є необхідність. Для цього виділяються солдати і сержанти, що уміють влучно кидати гранати і впевнено вести вогонь у ближньому бою. Для завдання противнику вогневого ураження використовується як штатне озброєння розвідників, так і озброєння бойових (розвідувальних) машин.

Залежно від обстановки й умов місцевості відділення забезпечення може розташовуватися в одному або двох місцях.

Спостерігачі призначаються з метою своєчасного попередження командира про наближення противника до місця засідки. Вони спостерігають за ймовірними шляхами руху противника або за виявленим противником, проти якого організується засідка. Спостерігачі призначаються з числа солдатів і сержантів, що володіють гострим зором і гарним слухом. Вони забезпечуються приладами спостереження і розташовуються в місцях, що допускають гарний круговий огляд місцевості в районі засади і на підступах до неї, а також зоровий зв'язок із командиром.

У ряді випадків підрозділ (група) на підгрупи може не поділятися, наприклад, коли для влаштування засідки призначене одне відділення або група з 3–5 чоловік. Однак в таких випадках обо-

в'язки у відділенні (групі) суворо розподіляються командиром. Він завжди призначає спостерігачів, вказує відповідальних за захоплення полоненого, за забезпечення відходу засідки вогнем і за знищення противника, що намагається врятуватися втечею.

Завдання на влаштування засідки командир підрозділу (групи) ставиться звичайно на місцевості або по карті.

При постановці завдання підрозділу (групі), призначеному в засідку, вказуються:

- необхідні дані про противника;
- склад підрозділу (групи) і засобу посилення;
- час, місце або район дій;
- ціль засади і порядок дій після виконання завдання.

Крім того, командир підрозділу (групи) може бути зазначений порядок підготовки підрозділу (групи) до дій, а при влаштуванні засідки вночі – і порядок користування приладами нічного бачення.

Коли передбачається забезпечення підрозділу (групи) вогнем з місця розташування своїх військ, командир повідомляється, які вогневі засоби для цього призначені, а також сигнали для виклику і припинення вогню.

Якщо влаштування засідки передбачене перед лінією охорони своїх військ або за переднім краєм оборони противника, командир підрозділу (групи) указуються місце і порядок переходу лінії фронту при висуванні до місця засідки і при поверненні у своє розташування, а також повідомляється пропуск і відкликання.

Усвідомивши отримане завдання, командир підрозділу (групи) визначає порядок і потайний шлях висування до місця засідки.

Підрозділ висувається до місця засідки в такій побудові, що забезпечує скритність пересування і бойову готовність на випадок раптової зустрічі з противником. Щоб не демаскувати своє розташування слідами машин та іншими ознаками, слід підходити до місця засідки з боку, протилежного появи противника.

З виходом до місця засади командир підрозділу (групи) організовує спостереження і (якщо дозволяє обстановка), розташовавши підрозділ в укритому місці в готовності до ведення вогню на випадок раптової появи противника, особисто вивчає місцевість у районі засідки та визначає:

- найбільш імовірний напрямок появи противника;

- спосіб нападу;
- склад і місця розташування відділень нападу, забезпечення, а також спостерігачів, які їм поставити завдання;
- де та які підготувати або влаштувати загородження на ймовірних шляхах руху противника;
- порядок дій підрозділу після виконання завдання або при виявленні противником місця засідки.

До вивчення місцевості залучаються і командири відділень (екіпажів).

У результаті вивчення обстановки і місцевості командир підрозділу (групи) приймає рішення на влаштування засідки і визначає завдання підлеглим (віддає бойовий наказ).

При постановці завдань (у бойовому наказі) командир підрозділу (групи) вказує:

- орієнтири (у разі необхідності);
- відомості про противника;
- завдання підрозділу (групи);
- місця розташування відділень (солдатів, танків, бронетранспортерів, вогневих засобів) та їх завдання;
- порядок відкриття вогню і дій при захопленні полонених (документів, зразків озброєння) і після виконання завдання;
- сигнали (відкриття вогню, нападу, відходу) та заступника.

Крім того, вказується порядок евакуації поранених і вбитих, а також доставки полонених, захоплених документів, зразків озброєння і бойової техніки і порядок дій підрозділу при виявленні засідки противником, а у разі необхідності – хто, де і які загородження готує (встановлює).

Віддавши бойовий наказ і переконавшись в правильності з'ясування підлеглими поставленого завдання, командир підрозділу дає команду на заняття місця засідки відділеннями відповідно до отриманого завдання.

Відділення нападу розташовуються в зручному місці для нападу на противника (звичайно в центрі засідки) і в безпосередній близькості від нього (на відстані кидка гранати). Від-

ділення забезпечення займає позиції на одному або обох флангах (позаду) відділення нападу, з якого можливе ведення вогню по об'єкту нападу. Місця позицій вогневих засобів, сектора обстрілу повинні виключати ураження особового складу підрозділу своїм вогнем.

Спостерігачів командир підрозділу виставляє особисто. Вони розташовуються в місцях, що дозволяють завчасно виявити противника й встановити підхід його до місця засідки. При цьому спостереження повинне бути круговим, щоб попередити можливість несподіваної появи противника в районі засідки з будь-якої сторони.

За наявності часу й умов місцевості на ймовірних шляхах руху противника можуть бути встановлені або підготовлені до установки загородження (включаючи і міни) та різного роду перешкоди, наприклад: натягування дроту поперек дороги, псування мостів, пристрій завалів на лісових дорогах тощо. Цю роботу звичайно виконують спеціально призначені солдати і сержанти під безпосереднім керівництвом командира підрозділу (групи).

З метою маскування місця засідки всі сліди, залишені гусеничними і колісними машинами, а також інші ознаки, за якими противник може знайти підрозділ, що знаходиться в засідці, повинні бути ретельно замасковані або усунуті. Створені на ймовірних шляхах руху противника перешкоди і загородження повинні виглядати природно, щоб не викликати в нього підозр. Особовий склад підрозділу, що розташувався в засідці, повинний дотримуватися найсуворішої дисципліни і маскування.

Командир підрозділу (групи) розташовується звичайно з відділенням нападу. Однак він має особисто спостерігати за підступами до засідки і бачити сигнали спостерігачів.

При діях підрозділу в розвідці дуже часто обстановка може скластися так, що при загальних сприятливих умовах для влаштування засідки командир розвідувальної групи (розвідувального дозору, бойового розвідувального дозору) буде мати у своєму розпорядженні вкрай обмежений час на її організацію. У цьому випадку командир підрозділу, швидко оцінивши обстановку, приймає рішення на організацію засідки.

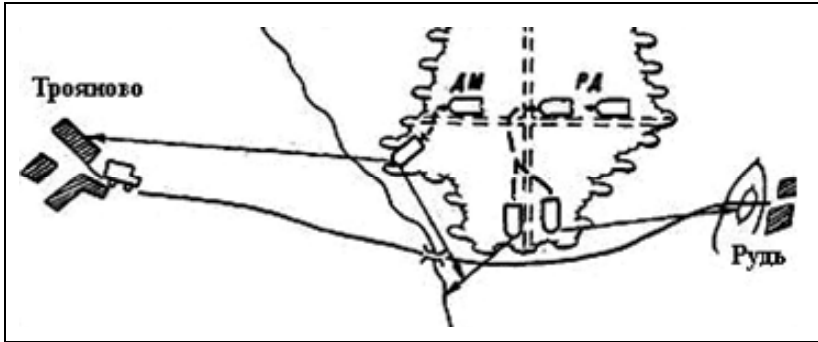

Рис. 1.14. Схема дій розвідувального дозору при обладнанні засади

Прийнявши рішення, він відразу виводить підрозділ до обраного місця засідки, вказує місця розташування підрозділів нападу і забезпечення, організує спостереження і ставить завдання підрозділам, вогневим засобам та визначає порядок дій при нападі і після виконання задачі.

Спостереження за діями противника (об'єктом нападу) дуже часто буде покладатися на дозорну машину, задача якій звичайно ставиться по радіо (рис. 1.14).

Дії підрозділу в засідці визначаються способом нападу і залежать від сил, засобів і дій об'єкта нападу.

Розташувавшись у засідці, підрозділ до нападу на противника нічим не повинен себе виявляти. Про підхід противника спостерігачі безшумно попереджають командира.

Якщо напад відбувається на поодиноких солдатів і офіцерів або дрібні групи противника (рис. 1.15), то їх варто підпускати до центру розташування засідки, а потім раптово, без відкриття вогню по команді (за сигналом) командира підрозділу (групи) нападати на них і захоплювати в полон.

Більш велику групу й окремі машини противника підрозділ (група) підпускає на близьку відстань, а потім раптово відкриває по них вогонь і здійснює напад. Команду на відкриття вогню подає командир підрозділу (групи).

Рис. 1.15. Захоплення полоненого з засади:

1 – командир групи; 2–4 – підгрупа нападу; 5 і 7 – підгрупа забезпечення;
6, 8 і 9 – солдати, призначені для забезпечення підгрупи нападу

Напад на окремих мотоцикл, автомобіль і бронетранспортер у випадку, коли на шляху їхнього руху підготовлені перешкоди, може здійснюватися також безшумно.

Наприклад, для того щоб захопити мотоцикліста, його спочатку збивають з машини натягнутим поперек дороги дротом (мотузкою), а напад на автомобіль або бронетранспортер відбувається в момент їхньої зупинки біля перешкоди (у ямі, канаві, біля поваленого дерева тощо).

В інших випадках напад на окремі машини противника (автомобіль, БТР, танк) здійснюється після підбиття (підриву) їх вогнем, гранатою і міною.

При нападі на розвідувальний дозор, підрозділ похідної охорони або інший підрозділ противника, його підпускають на близьку відстань і за сигналом командира підрозділу (групи) уражають раптовим вогнем.

При цьому ведуть вогонь в першу чергу по танках і бронетранспортерах, а якщо їх немає – по автомобілях і живій силі. Після нанесення ураження противнику під прикриттям вогню відділень забезпечення відділення нападу за сигналом командира підрозділу (групи) стрімким кидком нападає на противника. Офіцери і солдати противника, що залишилися в живих, захоплюються в полон, вбиті обшукуються, машини оглядаються. Документи, виявлені при огляді вбитих і машин, вилучаються. Нові зразки озброєння і бойової техніки забираються. Умовні знаки (емблеми) на бойовій техніці противника фотографуються, замальовуються або запам'ятовуються.

Командир підрозділу, як правило, особисто керує діями нападаючих і разом із ними бере участь у захопленні полонених, а потім, якщо обстановка дозволяє, організує маскування слідів проведеної засідки. Після виконання завдання підрозділ (група) діє відповідно до отриманих вказівок – продовжує виконувати раніше поставлене завдання або приєднується (повертається) до своїх підрозділів.

Якщо засідка була проведена безшумно, підрозділ продовжує діяти потай і надалі.

При виявленні засідки противником, коли раптовий напад виключається, за командою командира підрозділу (групи) завдається ураження вогнем противника і, залежно від його сили, підрозділ нападає або, скориставшись його невпевненими діями, відходить у розташування своїх підрозділів, або продовжує виконувати раніше поставлене завдання.

При виявленні і переслідуванні противником підрозділу першим відходить відділення нападу з захопленням полоненим, документами, зразками озброєння і бойовою технікою. Решта під керівництвом командира підрозділу прикриває їхній відхід, знищуючи противника, який їх переслідує, вогнем і гранатами. Відірвавшись від переслідування противника, підрозділ продовжує виконувати поставлену задачу.

При влаштуванні засідки вночі підрозділ варто розташовувати на скорочених інтервалах і якомога ближче до ймовірного шляху руху противника по один бік від дороги, для того щоб виключити небезпеку ураження своїм вогнем особового складу підрозділу. Для спостереження за противником можуть використовуватися прилади нічного бачення, але без опромінення місцевості інфрачервоними джерелами світла.

Взимку застосовуються ті ж прийоми і способи дій підрозділів у засідці, що і влітку. Сприятливі умови для проведення засідки взимку створюються після завірюхи, особливо вночі й з настанням сутінок. У цей час противник змушений робити перевірку своїх мінно-вибухових загороджень і сигнальних пристроїв, розчищати від снігу бойові і господарські спорудження, дороги, створювати сполучення між опорними пунктами, місцями розташування бойової охорони і спостережними постами. У зв'язку з цим після завірюхи рух дрібних груп противника буває найбільш оживленим, що полегшує вибір об'єкта нападу.

При розташуванні підрозділу в засідці особлива увага повинна бути приділена маскуванню слідів на снігу і забезпеченню безвідмовної дії зброї, бойової техніки в умовах низьких температур і глибокого сніжного покриву. Знаходячись у засідці, розвідникам часто доводиться тривалий час лежати без руху на снігу за низьких температур. Висока відносна вологість повітря збільшує тепловіддачу тіла і може привести до відмороження. Щоб уникнути відмороження, розвідники повинні бути одягнені в теплий, але легкий вологонепроникний одяг і маскувальні халати, мати індивідуальні засоби обігріву, використовувати каримати відповідної розкраски. Одяг варто підганяти і застібати з таким розрахунком, щоб при переповзанні пухкий сніг не набивався під нього.

Засідки в горах звичайно влаштовуються біля гірських доріг, троп, на перевалах. У гірській місцевості противник не в змозі створити суцільну оборону, закрити всі проходи, яких у горах дуже багато. Це створює сприятливі умови для проникнення розвідників у розташування противника з метою влаштування засідок.

Для потайного висування до місця засади краще використовувати важкопрохідні ділянки місцевості. Підрозділові (групі), призначеному для влаштування засади, часто прийдеться діяти пішим порядком. Тому особовий склад повинний володіти прийомами і способами пересування в горах і забезпечуватися спеціальним спорядженням для подолання різних гірських перешкод.

У горах засідки знаходять широке застосування у всіх видах бою, а задачі засідок, які організуються у ході наступу і на шляхах відходу противника, нерідко виходять за рамки тільки розвідувальних завдань, що передбачають захоплення полоненого або документів противника. При веденні бойових дій у горах засідки часто проводяться з метою знищення живої сили противника, що відходить, або для того, щоб змусити його кинути на гірській дорозі бойову техніку і, що особливо важливо, засоби масового ураження.

При організації засідки у вузьких долинах і ущелинах підрозділ нападу звичайно розташовується поблизу дороги, тропи, а підрозділи забезпечення – на піднесених місцях по одну або обидві сторони долини або ущелини, так, щоб забезпечувалося ведення вогню у бік появи противника. У місці засідки на дорогах робляться завали з каменів, повалених дерев, а в разі необхідності встановлюються міни і фугаси.

Підрозділи (групи), що висилаються в період наступу або переслідування на шляху руху противника для дезорганізації відходу його підрозділів або підходу резервів, можуть мати значно більший склад, чим ті, що висилаються тільки з метою розвідки.

Засідки в горах можуть влаштовуватися вдень і вночі. Однак доцільніше проводити їх у денних умовах. Це дасть можливість діяти найбільш злагоджено і впевнено. Що ж стосується скритності дій розвідників, то цьому сприяє сама гірська місцевість. Кращим часом для проникнення в розташування противника є світанок і сутінки, що насуваються.

Нічні засідки вимагають особливо ретельної підготовки і тренуваності розвідників. Вони пов'язані з труднощами орієнтування при висуванні до місця засідки, складністю дій при захопленні полонених і при відході.

Для досягнення раптовості підрозділ (групу) вигідніше розташовувати біля вигинів і поворотів доріг і троп, переважно на схилах висот, що безпосередньо примикають до ймовірного шляху руху противника. Підгрупу нападу варто розташовувати з таким розрахунком, щоб вона атакувала противника зверху вниз.

Засідки в лісі вигідніше влаштовувати на узліссі, лісових галявинах, поблизу доріг і просік, що проходять через яри, за поворотами лісових доріг. При висуванні до місця засідки необхідно виявляти особливу обачність, щоб не наштовхнутися на засідку противника. Підрозділ у засідці розташовується звичайно по один бік від дороги (просіки).

Засідки в населеному пункті доцільніше влаштовувати на перехрестях вулиць, біля виходів із будинків, у самих будинках, переважно на перших поверхах, у парках, скверах і не зайнятих противником будівлях. Число розвідників, що виділяються у засідку, повинно бути невеликим. Особовий склад, призначений для нападу, варто розташовувати поза будинками (будівлями). Він може розміститися у пришляхових канавах, палісадниках, дворах, за будинками. Особовий склад і бойові (розвідувальні) машини, призначені для забезпечення дій нападаючих, можуть бути розташовані в будинках і за різного виду укриттями (заборами, кам'яними стінами). Для ведення вогню варто використовувати вікна, проломи в стінах, парканах тощо.

Для спостереження за підходом противника використовуються горища (дахи) високих будинків, водонапірні башти, спостережні (пожежні) вишки, дерева. Для виходу підрозділу (групи) до місця засідок варто використовувати проходи і проломи в будинках і парканах, прохідні двори, сади, парки тощо.

Наведений нижче варіант роботи командира при діях у засідці можна використовувати як для механізованих, так і для розвідувальних підрозділів.

Робота командира відділення з організації засідки (варіант)

Тактична обстановка

I. Противник, зазнавши ураження в боях за _____, відходить у західному напрямку, одночасно висуває резерви з глибини.

1 *рв* БРД веде розвідку з напрямку _____. У районі діброви "Північна" помічене зосередження піхоти й танків противника.

II. О 14.00 командир БРД на вис. "Двогорба" віддав бойовий наказ, із якого командир 2 *рв* від стало відомо:

– противник невстановленої належності зосередився в діброві "Північна". Спостерігався рух деяких машин і БТР у напрямку _____;

– 2 *рв* від організувати засідку. Місце засідки – згин доріг біля вис. "Піщана". Завдання – захопити полоненого і документи з метою уточнення даних про противника. Час проведення засади – з 14.00 до 15.00;

– після виконання завдання відділенню рухатись у напрямку _____ і в районі діброви "Крута" (довжина напрямку 6 км) о 15.30 приєднатись до БРД;

– готовність до дій через 40 хв, зв'язок підтримувати по радіо.

Позивні: командир БРД – "Укроп", командир 2 *рв* – "Малюк-2".
Робоча частота – 443, запасна – 449.

III. Відділення укомплектоване за штатом. У розвідці раніше брало участь, але засідку самостійно здійснює вперше. Озброєння й спорядження за нормою, боєприпасів – 0,8 БК, заправка БМП – 0,75, продовольства – на 1 добу. Противник за організацією і тактикою дій підрозділів ЗС РФ.

Усвідомлення завдання (варіант)

1. Противник невстановленої належності зосередився у діброві "Північна". Було помічено рух деяких машин і БТР у напрямку _____.

2. 1 *рв* – БРД, продовжує вести розвідку в _____, _____, _____.

3. 2 рвід отримало завдання організувати засідку. Місце засідки – згин доріг біля вис. "Піщана". Завдання – захопити полоненого і документи з метою уточнення даних про противника.

4. Час проведення засідки – з 14.00 до 15.00. Після виконання завдання відділенню приєднатись до БРД у районі діброви "Крута".

Завдання щодо висування (варіант)

Противник невстановленої належності виявлений у діброві "Північна". Встановлений рух його машин і БТР у напрямку _____.

1 рв (без 2 рвід) продовжує розвідку за раніше вказаним маршрутом.

2 рвід організувати засідку із завданням захопити полоненого і документи.

Механік-водій рядовий Зайченко, рух за мою команду у обхід вис. "Плоска" праворуч. З виходом до розвилки доріг БМП сховати в складках місцевості не ближче 200 м.

Спостерігачі: вперед – старший солдат Мізюрін, праворуч – рядовий Бондаренко, ліворуч – рядовий Зотов, у тил і за повітрям – рядовий Клевчук.

Час готовності до висування – через 7 хв.

Організація спостереження (варіант)

Відділення, на діброву, на рубіж: куш, дорога – до бою, замаскуватися.

Спостерігач – рядовий Клевчук.

Орієнтири: 1 – кут діброви, 2 – сарай, 3 – окреме дерево.

Противник зосередився в діброві "Північна". Встановлено переміщення його трьох БТР у напрямку _____. Місце спостереження – біля куща. Сектор спостереження – Ор. 1, Ор. 3. Особливу увагу зосередити на поведінці противника в діброві "Північна" і переміщенні його по дорозі. Про все помічене доповідати негайно.

Вивчення місцевості (варіант)

Місцевість у районі засідки відкрита, середньої пересіченості, добре проглядається з боку противника, що вимагає від особового складу старанного маскуванню. Від розвилки доріг у на-

прямку діброви вона проглядається на глибину до 800 м. Це дає змогу своєчасно помітити наближення противника і вести по ньому прицільний вогонь.

Найбільш зручним місцем засідки є поворот дороги. Нерівності дороги, її поворот не дозволяють бойовій техніці противника розвинути на цій ділянці високу швидкість.

Зважаючи на рельєф місцевості, у районі засідки доцільно розмістити:

- групу нападу – за поворотом дороги в лощині;
- групу вогневого забезпечення – вздовж гребеня висоти "Плоска";
- вогневу позицію БМП – у лощині поблизу високої трави із сектором обстрілу Ор. 1, Ор. 2; додатковий – у напрямку Ор. 3;
- вогневу позицію кулеметника – біля високої трави, сектор обстрілу – лощина, дорога, додатково підготувати вогонь – у напрямку сараю.

Відхід після виконання завдання доцільно здійснити через лощину у пішому порядку по групах із подальшою посадкою на БМП, висоту "Плоска" обходити праворуч.

Бойовий наказ на проведення засади (варіант)

1. Орієнтири: 1 – кут діброви; 2 – сарай; 3 – окреме дерево.
2. Противник невідомої належності виявлений у діброві "Північна". Встановлене переміщення його деяких БТР у напрямку _____.
3. 2 *рвід* організує засідку із завданням захопити полоненого і документи з метою уточнення даних про противника. БМП розмістити в лощині біля високої трави, в ній залишаються навідник-оператор, старший солдат Мізюрін, механік-водій – рядовий Русанів.
4. Група нападу – я, рядовий Зотов, рядовий Бондаренко. Місце розташування – за рогом дороги в лощині. Завдання – захопити полоненого, документи й зразки озброєння.
5. Група вогневого забезпечення – рядовий Хомутов, Лясота. Місце розташування – вздовж гребеня вис. "Плоска". Завдання – вогнем із близької відстані забезпечити захоплення полоненого

та документів групою нападу. Дорогу перед поворотом замінувати. Після захоплення полоненого і документів сліди дій відділення замаскувати.

Спостерігач – рядовий Клевчук, завдання залишається попереднім.

Кулеметнику – вогнева позиція біля високої трави, сектор обстрілу – правий кут діброви, сарай; додатковий – у напрямку окремого дерева.

Гранатометнику – вогнева позиція біля каменя, сектор обстрілу Ор. 1, Ор. 2; додатковий – Ор. 3. Завдання – з підходом броньованих цілей противника до повороту дороги знищити їх за мою команду. Відділенню суворо дотримуватися маскування, зброю підготувати до застосування.

Окремих військовослужбовців противника група нападу за моїм сигналом без шуму захоплює; групі вогневого забезпечення вести спостереження за підступами до місця засідки, підготуватися надати допомогу групі нападу вогнем. Вогонь відкривати тільки за мою команду.

При підході групи противника або його машин до повороту дороги за моїм сигналом відділенню придушити противника вогнем і далі діяти залежно від обстановки.

У разі захоплення полонених та бойової техніки противника групі вогневого забезпечення вести спостереження і підготуватись до прикриття відділення вогнем. Спостерігачу посилити спостереження за можливим підходом противника.

Захоплені документи й полонених доставити в БМП. Після виконання завдання відділення за моїм сигналом відходить у повному складі, а у разі переслідування його противником по групах: перша – група нападу і БМП, друга – група вогневого забезпечення. Місце збору відділення – південні схили висоти "Плоска".

С и г н а л и :

- відкриття вогню – постріл із мого автомата;
- початок нападу – за мою команду "Вперед";
- припинення вогню – черга трасуючих куль у напрямку цілі;
- про наближення противника (танка, БМП, БТР) – змахи білим прапорцем, уночі – мигати ліхтарем зеленого кольору; автомобіль, мотоцикл – змахи червоним прапорцем, уночі – мигати ліхтарем червоного кольору;

- відхід групи нападу – черга трасуючих куль у повітря;
 - відхід групи забезпечення – дві черги трасуючих куль у повітря.
- Час готовності до виконання завдання – через 20 хв.

Я перебуваю з групою нападу. Мій заступник – навідник-оператор.

Примітка: порядок дій відділення у засідці може бути визначений ще під час постановки завдань щодо дії в дозорному відділенні. У цьому випадку, отримавши завдання на організацію засідки або самостійно прийнявши рішення, командир відділення швидко оцінює місцевість у районі засідки, подає сигнал (команду) про її влаштування, а особовий склад діє відповідно до раніше отриманих вказівок.

Управління відділенням у засаді (варіант)

Ввідна № 1. Дії відділення під час виявлення мотоцикла.

Обстановка. Відділення зайняло місце для засідки. Спостерігач: "Товаришу сержант, спостерігаю рух мотоцикліста в напрямку дороги". Командир відділення чує шум двигуна мотоцикла.

Команди й розпорядження:

- Відділення до бою – посилити спостереження.
- Рядовим Бондаренку і Петренку – натягнути дріт через дорогу.
- Відділенню вогонь по мотоциклісту не відкривати.
- Рядовому Зотову – обшукати мотоцикліста, документи вийняти.
- Рядовим Бондаренку і Петренку – забрати мотоцикл із дороги.
- Доповідь командира БРД виконанні заходи – встановленим сигналом.

Ввідна № 2. Дії відділення під час виявлення колони.

Обстановка. Спроба захопити мотоцикліста без бою успіху не мала. Мотоцикліст розбився, документів при ньому не знайдено. Спостерігач: "Товаришу сержант, чотири БТР рухаються по полю на північ". Командир відділення чує гул двигунів БТР.

Команди й розпорядження:

- Відділення, до бою, посилити спостереження.
 - Відділення, вогонь по БТР не відкривати, колону пропустити.
 - "Укроп", я – "Малюк-2", помітив колону в складі чотирьох БТР.
- Вирішив у бій не вступати, колону пропустити. Продовжую виконувати поставлене завдання. Я – "Малюк-2", прийом".

Ввідна № 3. Дії відділення під час виявлення окремих машин.

Обстановка. Спостерігач: "Товаришу сержант, бачу одну БМП, яка рухається по польовій дорозі на південь".

Команди й розпорядження:

– Відділення, до бою, посилити спостереження.

– Гранатометнику, дві в борт – вогонь.

– Рядовим Зозулі і Бондаренку – захопити полоненого.

– Рядовому Петренку – обшукати БТР.

– Рядовим Хомі, Іванченку, Лясоті – прикрити відхід групи нападу.

– Спостерігачу, дві черги трасуючими кулями в zenit – вогонь.

– Відділення – до машини, по місцях.

– Механіку-водію – заводь, швидкість 20 км/год.

– Відділення – до бортів, у визначених секторах посилити спостереження.

– "Укроп", я – "Малюк-2", завдання виконав, втрат немає, продовжую рухатися в заданому напрямку, я "Малюк-2", прийом".

1.4.7. Розвідка боєм

Розвідка боєм може проводитися для уточнення даних про противника або отримання їх, коли немає можливості добути ці дані іншими способами. Вона полягає в раптовій атаці за-здалегідь виділеного і підготовленого підрозділу в складі від посиленої роти до посиленого батальйону для оволодіння (знищення) визначеного об'єкта, захоплення визначеного ру-бежу, захоплення полонених, документів, зразків озброєння і бойової техніки тощо.

Розвідка боєм дає можливість:

– встановити систему вогню всіх видів зброї у районі його проведення і на флангах та виявити можливі зміни в положенні й угрупованні противника або уточнити раніше отримані дані;

– уточнити розташування і характер інженерних споруд і за-городжень противника;

– виявити реальне накреслення переднього краю оборони противника, вид і характер її побудови;

– захопити полонених, документи, зразки озброєння і бойової техніки;

– встановити можливий відвід військ противника із займаного ним рубежу і скасувати завдання вогневого ураження артпідрозділами по залишених позиціях або по позиціях, що мають невелику кількість особового складу.

Розвідка боєм пов'язана з втратами в особовому складі, озброєнні і бойовій техніці, а також зі значною витратою матеріальних засобів. Крім того, така розвідка може насторожити противника і за певних обставин розкрити наші наміри, що дозволить йому здійснити ті або інші заходи, спрямовані на зрив нашого замислу. Тому у тих випадках, коли необхідні дані про противника можна добути іншими засобами і способами, потрібно уникати розвідки боєм.

Для проведення розвідки боєм може бути виділений механізований або танковий батальйон (рота). Батальйону (роті) додаються необхідні засоби посилення та забезпечення. Дії підрозділу підтримуються вогнем артилерії, протитанкових керованих ракет та інших вогневих засобів, а іноді й ударами авіації.

Для захоплення полонених, документів, зразків озброєння і спорядження, а також для ведення артилерійської й інженерної розвідки до складу батальйону (роті) включаються розвідувальні групи зі складу розвідувальних підрозділів, а також розвідники-артилеристи і сапери.

Розвідка боєм безпосередньо перед наступом повинна бути нетривалою за часом. Після встановлення дійсного положення противника проводиться вогнева підготовка, слідом за якою війська переходять у наступ.

Якщо для проведення розвідки боєм призначається батальйон (рота) із другого ешелону (резерву), то вихідне положення займається потай і звичайно в ніч перед початком дій. У цьому випадку йому необхідно надати світлий час для ознайомлення з місцевістю, розташуванням противника й об'єктами атаки.

Батальйон (рота) атакує починає звичайно після короткої вогневої підготовки. Під прикриттям вогню артилерії, мінометів й інших вогневих засобів підрозділи батальйону (роті) стрімко атакують противника, уриваються в його розташування, сміливо проникають у глибину, захоплюють і закріплюють зазначені їм рубежі (об'єкти) і боєм виявляють угруповання сил і засобів противника, захоплюють полонених, документи, зразки озброєння і бойової техніки. Додані батальйонові (роті) гармати, танки й інші вогневі засоби займають позиції і готуються до відбиття можливих контратак противника. Стійкою обороною на захопленому рубежі батальйон (рота) відбиває контратаки противника, розкриває його сили, склад і захоплює полонених зі складу підрозділів, що контратакують. Якщо контратака противника проводиться переважаючими силами й утримати захоплені рубежі (об'єкти) не є можливим, за розпорядженням командира, що організує розвідку боєм, батальйон (рота) може бути відведений у вихідне положення.

У випадку відходу противника на ділянці проведення розвідки боєм командир батальйону (роті) продовжує наступ і доповідає про дії противника та своє рішення старшому командирові.

Якщо батальйону (роті) внаслідок стійкого опору противника не вдалося увірватися в його розташування, він закріплюється на досягнутому рубежі, придушує противника вогнем всіх своїх доданих і підтримуючих засобів і за вказівкою командира, що організує розвідку боєм, проводить повторну атаку. При невдалому результаті повторної атаки, але за умови одержання необхідних даних про противника, батальйон (рота) може бути відведений у вихідне положення.

Розвідка боєм змушує противника розкрити розташування своїх засобів і систему вогню, що він до цього ретельно приховував. Для того щоб добути відомості були найбільш повними, у період проведення розвідки боєм підсилюється розвідка спостереженням із широким використанням технічних засобів розвідки. Під час розвідки боєм усі командири частин і підрозділів, на ділянках яких вона проводиться, знаходяться на своїх спостережних (командно-спостережних) пунктах і особисто вивчають противника, його розташування і систему вогню. Механізовані

підрозділи, що знаходяться в безпосередньому зіткненні із противником, у період проведення розвідки боєм безупинно спостерігають за діями противника, уточнюють місця розташування його опорних пунктів і вогневих засобів.

Артилерійська розвідка виявляє вогневі позиції стріляючих артилерійських і мінометних батарей, місця вогневих засобів і систему вогню противника, а також розташування його живої сили і бойової техніки. Частина радіолокаційних станцій артилерії розташовується на тимчасових позиціях поблизу районів, де проводиться розвідка боєм.

Інженерна розвідка в період розвідки боєм спостереженням і діями саперів виявляє характер інженерного обладнання його опорних пунктів, траншей, ходів сполучення й інших інженерних оборонних споруд. Більшість даних добувається безпосередньо оглядом об'єктів противника.

Порядок використання сил і засобів розвідки і взаємодію між ними при проведенні розвідки боєм розробляє штаб частини. Він визначає склад сил і засобів розвідки, час і місце їхнього розгортання, завдання і порядок дій у ході ведення розвідки боєм, а також терміни і порядок доповіді добутих ними відомостей про противника.

У тих випадках, коли розвідка боєм проводиться вночі або в умовах обмеженої видимості, широко використовуються засоби радіо-, радіолокаційної, оптичної, звукометричної розвідки й організується розвідка підслуховуванням. З метою поліпшення умов для спостереження необхідно застосовувати авіаційні бомби, що світять, артилерійські снаряди, освітлювальні ракети, міни, а також створювати вогнища пожеж у розташуванні противника.

Виконавши поставлене завдання, підрозділи, що проводили розвідку боєм, за сигналом командира відходять у призначений район. Вихід їх з бою і відхід забезпечуються вогнем підрозділів, що обороняються в безпосередньому зіткненні із противником, а також артилерійсько-мінометним вогнем.

Відомості про противника, добуті в результаті розвідки боєм, вивчаються, узагальнюються і доповідаються у вищий штаб.

1.5. Дозорне відділення у розвідці

Дозорне відділення висилають від підрозділів, які ведуть розвідку або виконують бойові завдання у відриві від головних сил для своєчасного виявлення противника та розвідки місцевості. Це відділення діє на відстані, яка забезпечує спостереження за ними і підтримку вогнем.

Дозорне відділення виконує завдання, спостерігаючи за місцевістю та місцевими предметами під час руху або з коротких зупинок шляхом огляду. Іноді воно може влаштовувати засідки. Відділення діє на бойовій машині або в пішому порядку, а взимку – на лижах. Зв'язок із ним здійснюється звичайно по радіо- або сигнальними засобами.

Командир дозорного відділення, одержавши завдання, вибирає (уточнює) напрямок руху або пункт, до якого необхідно вийти, намічає порядок дій, видає бойовий наказ і повідомляє пропуск.

У бойовому наказі командир дозорного відділення вказує:

- відомості про противника;
- завдання відділення;
- завдання підлеглим (напрямок, швидкість руху, сектори розвідки), порядок дій під час зустрічі з противником і доповіді про помічене;
- сигнали оповіщення, управління, взаємодії та порядок дій за ними;
- час початку розвідки та свого заступника.

Дозорне відділення швидко пересувається від одного зручного для спостереження пункту до іншого, не затримуючи рух підрозділу, від якого воно вислане (рис. 1.16). На шляху слідування ретельно оглядають місцевість та місцеві предмети, особливо місця, де можливе приховане розташування противника і його раптовий напад із засади (рис. 1.17).

Якщо розвідка будь-якого об'єкта з машини ускладнена, командир відділення висилає піших дозорних (двох-трьох солдатів), призначаючи одного з них старшим. Машина при цьому ста-

вється в укриття. Особовий склад, який залишився в ній, веде спостереження за діями дозорних, готовий підтримати їх вогнем та навколишньою місцевістю.

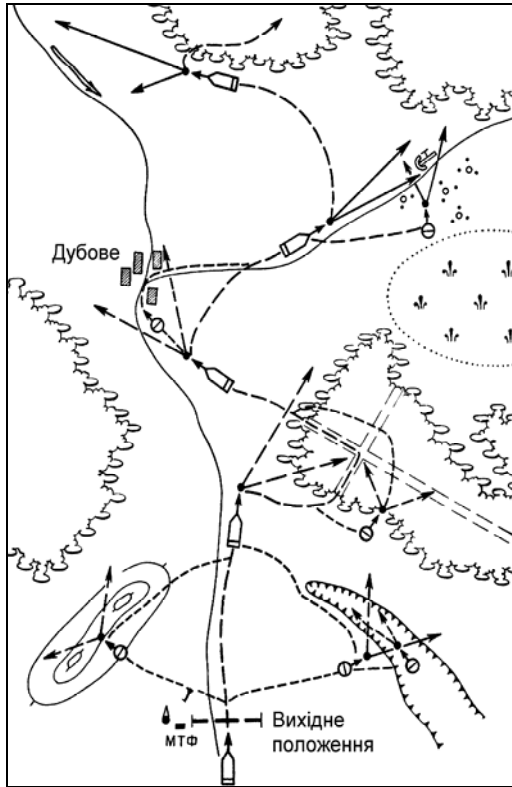

Рис. 1.16. Дії дозорного відділення (варіант)

Піші дозорні під час огляду об'єкта діють на відстані 20–30 м один від одного. Під час безпосереднього огляду об'єкта одним дозорним другий (інші) повинні бути готовими підтримати його вогнем своєї зброї.

Огляд населеного пункту починають із його околиці. Наблизившись до нього, командир відділення залишає машину в укритті й оглядає населений пункт здалеку. Особливу увагу він звертає на окремо розташовані будівлі, кам'яні будинки (особливо

на їхні верхні поверхи й підвали), посадки і чагарники на околиці населеного пункту та місця, де противник може розмістити охорону, вогневі засоби і спостерігачів. Якщо ознак противника немає, слід під'їхати до околиці та опитати місцевих жителів, а потім проїхати через населений пункт однією із вулиць.

Окремі будівлі дозорні оглядають спочатку зовні. При цьому старший дозорний розташовується приховано і готується до відкриття вогню по вікнах і дверях, а дозорний, маючи зброю наготові, підходить спочатку до глухої стіни, потім обходить будівлю навкруги, послідовно заглядаючи у вікна. Після цього дозорний заходить до будівлі та оглядає усі приміщення, особливо підвал і горище. Старший дозорний увесь час готовий надати йому допомогу.

Рис. 1.17. Дозорне відділення оглядає місцевість

Вночі для спостереження використовують прилади нічного бачення. Крім того, дозорне відділення (дозорні) періодично зупиняються, щоб установити наявність противника шляхом підслуховування.

Якщо противник не виявлений, командир дозорного відділення доповідає про це по радіо або подає сигнал "*Шлях вільний*" і продовжує виконувати завдання. Виявивши ворога, він доповідає про це і приховано продовжує спостереження. У разі раптової зустрічі з противником дозорне відділення (дозорні) відкривають по ньому вогонь, обходять його та продовжують виконувати поставлене завдання. Виявивши підхід невеликої групи (окремих машин) противника, відділення за вказівкою командира взводу може влаштувати засідку.

Наблизившись до лісу, дозорне відділення зупиняється й оглядає узлісся. Якщо ознак противника немає, відділення продовжує рухатись через гай чи ліс. Під час руху в лісі оглядають входи в яри, лощини та виходи з них, гатки, мости й інші місця, де можливі засади противника. Для огляду ділянки лісу або гаю, а також підозрілих місць командир дозорного відділення висилає піших дозорних.

Під час розвідки **водної перешкоди** дозорне відділення встановлює наявність, склад і характер дій противника на своєму і протилежному березі. Виявивши противника на підступах до перешкоди, відділення обходить його чи проникає до водяної перешкоди через проміжки в бойових порядках.

Під час **розвідки моста** дозорне відділення визначає, чи не зайнятий він противником, його параметри, вантажопідйомність, довжину та ширину. Якщо міст замінований, необхідно встановити знак "Замінований" і шукати обхід.

Під час **огляду яру** дозорний спускається у нього і рухається по дну, а старший дозорний йде його краєм, постійно спостерігаючи за дозорним і готовий у будь-яку хвилину підтримати його вогнем.

Висоту оглядають, рухаючись по її схилах або обходячи її з боку. Для огляду вершини висоти дозорні приховано піднімаються на неї, дотримуючись заходів маскування. На саму вершину висоти підійматись не слід.

Під час розвідки **перешкод і загороджень** командир відділення насамперед повинен встановити, чи прикриваються вони вогнем противника, які сили противника, глибина і характер його оборони, про що доповідає командир, який вислав розвідку. Командир дозорного відділення повинен уникати ведення бойових дій із противником, який прикриває перешкоду (загородження), і виконати поставлене завдання. Якщо перешкода (загородження) не прикривається вогнем, відділення знаходить обхідні шляхи або організує подолання перешкоди (загородження) самотужки; заражені ділянки місцевості долають на граничній швидкості в засобах індивідуального захисту. Якщо необхідно, відділення позначає прохід на місцевості або вказує шлях для обходу загородження.

Якщо під час розвідки дозорне відділення знайде противника, в усіх випадках командир відділення встановленим порядком доповідає про це командир, який вислав розвідку, і продовжує спостерігати за противником, чекаючи вказівок.

Якщо противник виявив розвідників і уникнути зіткнення з ним неможливо, відділення рішуче й сміливо атакує його, намагаючись захопити полоненого, а потім швидко відходить. Під час раптової зустрічі з окремими солдатами противника відділення захоплює їх у полон, а коли це неможливо – знищує.

Під час розвідки **у горах** дозорне відділення, здебільшого, рухається вздовж доріг, долин, хребтів і здійснює розвідку, послідовно оглядаючи командні висоти й спостерігаючи з них. Дороги, стежки та ущелини, що відходять від напрямку руху, командир відділення оглядає з вигідних для спостереження пунктів або висилає для цього дозорних. Особливу увагу слід звернути на місця, де противник може влаштувати засаду та різні загородження. У горах дозорне відділення широко використовує засади, які доцільно влаштовувати в тіснинах і за поворотами доріг.

Під час розвідки **опорного пункту** в обороні противника відділення насамперед повинне встановити розташування вогневих засобів у ньому, а також наявність загороджень на підступах до опорного пункту. Це завдання можна виконати шляхом ретельного спостереження за поведінкою противника. Іноді командир відділення повинен спровокувати ворога на відкриття вогню.

Під час проведення **розвідки на бойовій машині**, коли зустріч із противником малоімовірна, дозорне відділення рухається по дорозі з максимальною швидкістю, а в районі можливої зустрічі з противником – поза дорогами – приховано, від одного зручного для спостереження пункту до іншого. Якщо розвідка об'єкта ускладнена, командир висилає піших дозорних (двох-трьох солдатів), призначаючи одного з них старшим, машину розміщують в укритті. Солдати, які залишилися в машині, ведуть спостереження за навколишньою місцевістю, діями дозорних і готові підтримати їх вогнем.

Якщо противник не виявлений, дозорні приховано підходять до населеного пункту. Спочатку оглядають поодинокі чи крайні будинки, опитують місцевих жителів. До окремих дворів необхідно підходити не з вулиці, а з боку саду, городу чи господарських будівель. Огляд будівель здійснюють спочатку зовні (рис. 1.18), потім усередині. Під час огляду приміщення у дворі залишається один із дозорних, готовий надати допомогу тому, хто оглядає будинок із середини, і попередити підрозділ про наявність противника. За відсутності жителів перед тим, як входити в будинок, необхідно перевірити, чи не замінований він, чи немає в будинку мін-пасток.

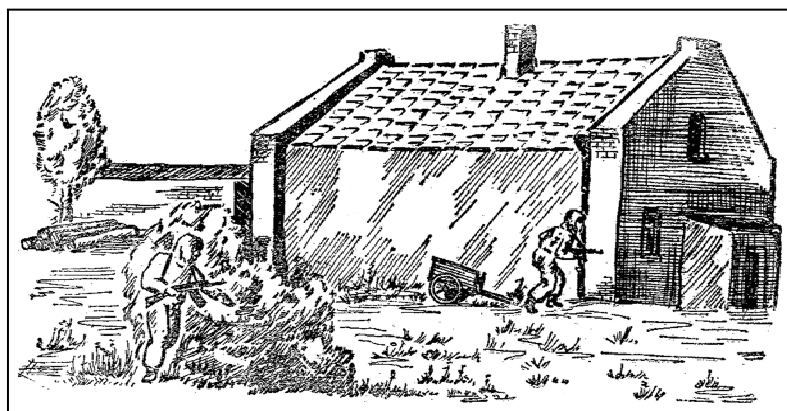

Рис. 1.18. Порядок наближення дозорних до будівлі

Не виявивши противника в крайніх будинках, дозорні просуваються вулицями, оглядають на вибір окремі оселі й виходять на протилежну окраїну населеного пункту, звідки подають умовний сигнал "Шлях вільний".

У великому населеному пункті по мірі огляду будинків дозор, використовуючи двори, пролами в стінах та інші приховані шляхи, пересувається від одного кварталу до іншого.

Місцеві предмети на шляху руху дозорні оглядають, намагаючись виявити противника за ними чи всередині. Не знайшовши ознак, що вказують на присутність ворога, дозорні підходять до місцевого предмету, оглядають його і місцевість перед ними. Старший рухається за своїми дозорними та повинен підтримати їх вогнем, водночас він безперервно підтримує візуальний зв'язок із командиром відділення. Переконавшись, що противника немає, старший дозорний подає командирі відділення сигнал "Шлях вільний". Дозорні залишаються на місці й продовжують спостереження до прибуття командира відділення.

Одержавши від командира відділення вказівку про наступний пункт спостереження, дозорні в такій же послідовності рухаються до останнього пункту для спостереження. Під час огляду місцевих предметів дозорні довго не затримуються на одному місці.

Якщо дозорні натрапили на підготовлену до оборони ділянку місцевості та знайшли окопи, траншеї, дротові й мінні загородження, вони повинні насамперед з'ясувати, чи обороняє противник загородження та чи зайняті військами окопи і траншеї, встановити сили противника, глибину та характер оборони. Якщо спостереженням виявити противника в окопах не вдалося – дозорні можуть почати демонстративні дії (наприклад, створити шум у дротовому загородженні для того, щоб викликати вогонь противника, чи в крайньому випадку обстріляти загородження в кількох місцях). Якщо загородження не охороняють, потрібно відшукати обхід (прохід) чи проробити прохід у загородженні, обов'язково позначити його, після чого продовжувати рух заданим маршрутом.

Якщо противник займає передмостові укріплення, то необхідно спостереженням установити його сили і вогневі точки. У тому випадку, коли підходи до ріки не обороняються, дозорні

за наказом командира визначають характер її берегів, вимірюють її ширину й швидкість течії. Ширину ріки визначають на око, за допомогою бінокля чи проміром (мотузкою, проводом).

Якщо на протилежному березі немає противника, ширину ріки можна визначити за допомогою побудови геометричних трикутників. Для цього необхідно стати на березі напроти будь-якого місцевого предмета на протилежному березі біля води.

Швидкість течії визначають за рухом кинутого в річку легкого предмета (поплавця), що переміщається зі швидкістю течії. Для цього відраховують у секундах час, протягом якого поплавець пропливає відстань, попередньо виміряну вздовж берега ріки. Рекомендується поплавець закидати у воду далі від берега.

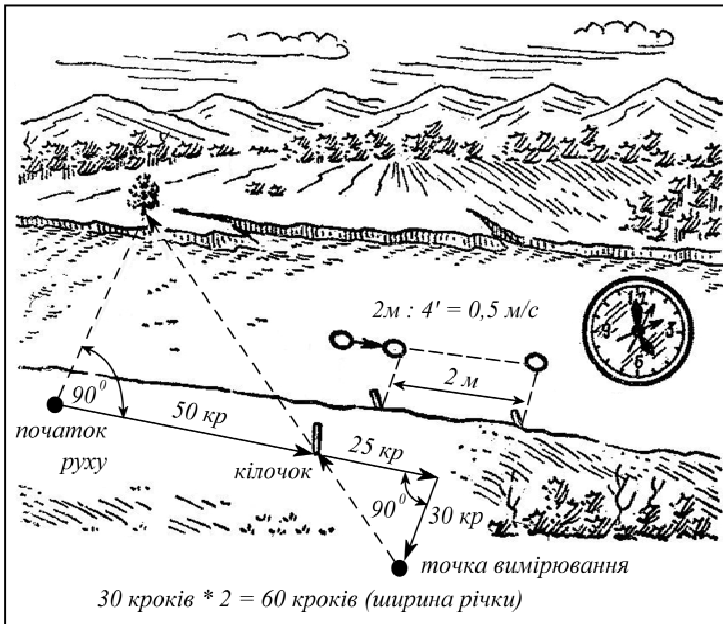

Рис. 1.19. Окомірне вимірювання ширини річки та швидкості течії

Швидкість течії вважають слабкою (до 0,5 м/с), середньою (від 0,5 до 1 м/с), швидкою (від 1 до 2 м/с), дуже швидкою (понад 2 м/с).

Наявність броду можна визначити за слідами візків, автомобілів та іншої техніки, котрі йдуть до ріки, а глибину ріки вимірюють безпосереднім переходом убрід, а також багром із човна чи плотика.

Під час огляду моста необхідно визначити, яка його вантажопідйомність, довжина й ширина. Багато мостів мають написи, що вказує на вантажопідйомність. Огляд мосту, який раніше обороняв противник, варто робити обережно. Якщо міст замінований, то потрібно його розмінувати чи поставити вказівку з написом "Замінований".

У тому випадку, якщо противник обороняє протилежний берег, організують ретельне спостереження за ним і вживають заходи для відшукування броду чи нового, більш вигідного місця для переправлення.

Під час огляду глибокого яру один із дозорних веде розвідку по дну, інші рухаються його краєм і ведуть спостереження за навколишньою місцевістю.

Для безшумного пересування можна використовувати такі способи:

- на твердому ґрунті ногу ставлять із носка, на м'якому – з каблука;
- рухаючись по траві, ногу піднімають вище трави й обережно опускають на каблук;
- під час руху по кущах і заростях гілки розсовують в обидва боки;
- під час переходу невеликої ріки убрід ногу опускають у воду з носка, просуваючи її вперед по воді, ноги над водою не піднімати;
- по грузлому болотистому ґрунту рухаються короткими і повільними кроками, ноги опускають на землю обережно на всю ступню, при цьому розставляють їх не ширше, ніж при звичайній ходьбі.

На місцевості з великою кількістю купин, ям, воронок особисту зброю зручніше нести в положенні "на грудях" – воно звільняє руки.

Рухаючись вночі, не можна забувати, що противник має нічні приціли, радіотехнічні та радіолокаційні засоби розвідки, які дозволяють виявляти солдатів під час руху. Для виявлення цих засобів на нічну розвідку необхідно брати свої нічні приціли та інші засоби.

У випадку освітлення противником місцевості потрібно без додаткової команди лягти і не ворухитися, а з настанням темряви продовжувати рух.

Якщо противник виявив розвідника і відкрив вогонь, необхідно швидко залишити зону обстрілу.

Робота командира дозорного відділення з організації розвідки (варіант)

Тактична обстановка

I. Противник, зазнавши поразки в боях за _____, відходить у східному напрямку. Одночасно висуває резерви з глибини.

2 мб у складі механізованого з'єднання після знищення оточеного угруповання зосередився на східній околиці _____ й готується до маршу.

II. Командир 2 мвід о 08.30 одержав бойовий наказ на розвідку, з якого йому відомо:

1. Противник, що був розгромлений у боях за _____, відходить у східному напрямку. Для оборони висуває резерви, які о 08.00 розвідкою старшого начальника в 60 км на схід від _____.

Зустріч із противником можлива:

- з розвідкою на будь-якій ділянці маршруту;
- з похідною охороною – в районі _____;
- з головними силами .– на рубежі _____, _____.

Реактивні системи залпового вогню та САУ калібру 122 мм завдають ударів по наших резервах, що підходять.

2. 1 мв із ісвід – БРД механізованого з'єднання веде розвідку в напрямку: _____, _____ із завданням до 15.00 встановити:

- напрямок відходу противника;
- сили, склад, напрямок висування та можливі рубежі розгортання колон противника;
- місцевість на маршруті руху;
- наявність на маршруті зон радіоактивного і хімічного зараження.

Вихідний пункт – зах. околицю _____ пройти о 10.00. Розвідку вести до рубежу _____, _____. Час і район приєднання до з'єднання – додатковим розпорядженням.

3. Праворуч сусідів немає. Ліворуч у напрямку _____, _____ веде розвідку БРД-2 старшого командира.

4. 2 мвід – дозорне, рухатися по маршруту БРД на віддаленні 400–1500 м із завданням вести огляд місцевості й місцевих предметів із метою своєчасного виявлення противника.

5. Побудова колони БРД: 1 мвід, ісвід, 3 мвід.

На всіх машинах організувати кругове спостереження за місцевістю і повітрям. Напад повітряного противника відбити зосередженим вогнем взводу. Заражені ділянки місцевості обходити або долати в засобах індивідуального захисту на максимальній швидкості, закривши люки, жалюзі, бійниці, збільшивши дистанції між БМП.

Розвідку противника обходити, за сприятливих умов влаштувати засідку й захопити полонених. Зустрівши похідну охорону, доповісти і вести спостереження до моєї команди. БРД, використовуючи складки місцевості, обходить похідну охорону противника і проникає до його головних сил.

Зустрівши противника, ДВід відкрити вогонь і прикрити відхід БРД. Відхід ДВід прикрити 3 мвід.

Час готовності до розвідки – 09.30. Заступник – штатний командир 2 мвід.

6. Сигнали:

а) оповіщення та управління – відповідно до таблиці сигналів;

б) взаємодії з дозорним відділенням:

– спостерігаю противника – автомат горизонтально над головою;

– зустрів перешкоду – автомат вертикально над головою;

– зустрів ділянку зараження – протигаз (респіратор) у бойовому положенні;

– шлях вільний – підняти прапорець і вказати убік руху.

Позивні, робочі частоти – згідно із радіоданими штабу полку.

Пропуск – "Автомат".

Відгук – "Армавір".

III. 2 мвід укомплектований особовим складом, бойовою технікою та озброєнням згідно зі штатом.

Боєприпасів до стрілецької зброї – 0,2 бк, ПММ – 0,5 заправлення, продовольства – на одну добу. Особовий склад має досвід ведення розвідки. За останні дві доби одержали сумарну дозу опромінення менше 8 миліреентгенів.

Противник за організацією і тактикою дій збройних сил РФ.

Усвідомлення завдання (варіант)

1. Противник, розгромлений у боях за _____, відходить у східному напрямку. Для оборони висуває резерви, які о 08.00 виявлені повітряною розвідкою в 60 км на схід _____.

Зустріч із противником можлива:

- з розвідкою – на будь-якій ділянці маршруту;
- з похідною охороною – в районі _____;
- з головними силами – на рубежі _____, _____.

Реактивні системи залпового вогню противника, САУ калібру 122 мм завдають ударів по наших резервах, що підходять.

2. 1 мв із ісвід – БРД 10 з'єднання веде розвідку в напрямку _____, _____, _____ із завданням до 15.00 встановити:

- напрямок відходу противника;
- сили, склад, напрямок висування на рубежі розгортання колон противника;
- стан і прохідність місцевості на маршруті руху;
- наявність на маршруті зон радіоактивного й хімічного зараження.

Вихідний пункт – зах. околиця _____ пройти о 10.00. Розвідку вести до рубежу _____, _____. Час і район приєднання до з'єднання – додатковим розпорядженням.

3. 2 мвід – дозорне, рухатися по маршруту БРД на відстані до 1200 м із завданням вести огляд місцевості й місцевих предметів із метою своєчасного виявлення противника.

4. Час готовності до розвідки – 09.30.

Визначення порядку дій дозорного відділення (варіант)

1. Рух по маршруту здійснити у максимальному темпі, огляд місцевості й місцевих предметів проводити на ходу і з коротких зупинок.

2. Для огляду особливо підозрілих місць, де можливе приховане розташування противника, доцільно вислати дозорних, прикриваючи їх дії вогнем кулемета БМП.

3. З метою своєчасного виявлення противника у відділенні організувати кругове спостереження за місцевістю, повітрям, а також сигналами командира взводу.

4. Огляд населених пунктів, коли немає можливості їх обійти, починають дозорні. У населеному пункті рухатись із підвищеною швидкістю із закритими люками, ведучи спостереження на ходу.

5. Спостереження у відділенні доцільно організувати: механік-водій – за дорогою, я – вперед, десант правого борту – праворуч, десант лівого борту – ліворуч, за повітрям і сигналами командира взводу – спостерігач.

6. Напад повітряного противника відбивати вогнем чергових засобів відділення.

7. Для своєчасного виявлення заражених ділянок місцевості доцільно увімкнути прилад ДП-5В (або інші). Виявивши зараження, подати сигнал командирі взводу і знайти шляхи обходу. Якщо обійти заражену ділянку не вдалось, її долають у засобах захисту на максимальній швидкості, із закритими люками, бійницями, жалюзі.

Виявивши противника, доповісти командирі БРД і вести приховане спостереження. У разі раптової зустрічі з противником – відділенню відкривати вогонь за своєю командою.

Бойовий наказ (варіант)

1. Противник, зазнавши поразки в боях за _____, відходить у східному напрямку. Одночасно висуває резерви з глибини для відновлення оборони.

Реактивні системи залпового вогню противника, САУ калібру 122 мм завдають ударів по наших резервах, що підходять.

2. 2 мвід – дозорне, рухатися по маршруту БРД на відстані до 1200 м із завданням вести огляд місцевості та місцевих предметів із метою своєчасного виявлення противника.

3. Механік-водій, рухатися по дорозі в напрямку обриву. Швидкість руху – 20 км/год.

Спостерігачі: праворуч – рядовий Антонів; ліворуч – рядовий Борзий; у тил і за сигналами командира БРД – рядовий Сичов; за повітрям – рядовий Лясота.

Піші дозорні – рядові Козликов, Переверзєв, старший – Козликов, оглядати місцевість та місцеві предмети осторонь від маршруту.

Під час зустрічі з розвідкою або похідною охороною противника дозорне відділення приховується і веде спостереження. Дрібні групи та окремих солдатів захоплювати в полон. Порядок дій під час влаштування засідки: БМП займає вогневу позицію і вогнем із місця забезпечує дії відділення; група вогневого забезпечення – рядові Лясота, Борзий, Антонов – займає вигідний рубіж, вогнем із місця наносить ураження противнику й забезпечує дії групи нападу (рядові Козликов, Переверзєв, Сичов), яка стрімко нападає на об'єкт, захоплює полоненого, документи і відходить до бойової машини.

У разі раптової зустрічі з противником дозорне відділення відкриває вогонь, прикриває відхід БРД, потім відходить та продовжує виконувати поставлене завдання.

4. Сигнали:

а) оповіщення й управління – відповідно до таблиці сигналів;

б) взаємодії:

– спостерігаю противника – автомат горизонтально над головою;

– зустрів перешкоду – автомат вертикально над головою;

– зустрів ділянку зараження – протигаз у бойовому положенні.

5. Час готовності до розвідки – 09.30. Заступник – рядовий Антонов. Пропуск – "Автомат".

Управління відділенням у ході розвідки (варіант)

Відна № 1. Відбиття повітряного нападу противника.

Обстановка. Спостерігач: "Товаришу сержант, праворуч над сопкою два літаки противника заходять на колону".

Команди й розпорядження:

- Відділення, повітря, повітря.
- Кулеметнику, праворуч над сопкою два літаки – вогонь!
- Відділення, люки, бійниці, жалюзі – закрити.
- Водій, швидкість 40, по дорозі – вперед.

Ввідна № 2. Дії ДВід після спалаху ядерного вибуху.

Обстановка. Спостерігач: "Товаришу сержант, у напрямку кущів спалах ядерного вибуху".

Команди й розпорядження:

- Водій, праворуч біля дороги – стій; гальмо став, двигун вимикай.
- Відділення, люки, бійниці, жалюзі – закрити.
- Доповісти командирів взводу.

Ввідна № 3. Дії ДВід під час огляду мосту.

Обстановка. Спостерігач: "Товаришу сержант, прямо по дорозі міст, праворуч ділянка місцевості не проглядається".

Команди й розпорядження:

- Водію, праворуч біля дороги – стій.
- Відділення, до бортів, до бою, посилити спостереження.
- Піші дозорці до машини. Завдання: оглянути міст і місцевість праворуч за висотою. Про результати доповісти. До виконання.
- Кулеметнику, прикрити дії дозорців вогнем.
- Спостерігачу, подати сигнал "Шлях вільний".

Ввідна № 4. Дії ДВід під час захоплення полоненого.

Обстановка. Спостерігач: "Товаришу сержант, праворуч у будинку два солдати противника знімають дротову лінію зв'язку".

Команди й розпорядження:

- Водію, праворуч до узбіччя – стій.
- Спостерігачу, подати сигнал "Спостерігаю противника".
- Відділення, до машини, на висоту до бою, замаскуватися.
- Спостерігачу рядовому Лясоті, спостерігати в секторі прірва, сарай. Про помічене доповісти голосом.

– Вогнева група – рядові Антонов, Борзий. Завдання: вогнем із місця прикрити дії групи захоплення.

– Група захоплення – рядові Козликов, Переверзєв. Завдання: захопити полоненого й відійти до дороги. Вперед.

– Доповісти командирі взводу.

Ввідна № 5. Дії ДВід під час раптової зустрічі з противником.

Обстановка. Дозорне відділення, виконуючи завдання, досягло перехрестя доріг. Командир відділення спостерігає праворуч і ліворуч на висотах противника, який відкрив автоматно-кулеметний вогонь по бойовій машині піхоти. Спостерігач легко поранений.

Команди й розпорядження:

– Відділення, праворуч і ліворуч на висотах противник, знищити з ходу.

– Відділення, до бортів, до бою; по противнику зосередженим – вогонь.

– Водію, швидкість 50, по дорозі – вперед.

– Рядовий Борзий – спостерігач.

– Рядовому Сичову, надати допомогу пораненому рядовому Лясоті.

– Доповідь командирі БРД про обстановку.

Ввідна № 6. Дії ДВід під час зустрічі з колоною противника.

Обстановка. Спостерігач: "Товаришу сержант, ліворуч по польовій дорозі колона противника рухається на захід".

Команди й розпорядження:

– Механіку-водію, праворуч у лощину – уперед, біля куша – стій.

– Спостерігачу, подати сигнал "Бачу противника".

– Відділення, до машини.

– Відділення, на висоту, на рубіж куш, дорога – до бою, замаскуватися.

– Рядовому Антонову, спостерігати вправо.

– Рядовому Борзову, спостерігати вліво.

– Про результати спостереження доповісти мені голосом.

Ввідна № 7. Дії ДВід під час виявлення ділянки забрудненої радіоактивними речовинами.

Обстановка. ДВід, виконуючи поставлене завдання, досягло струмка. Командир ДВід спостерігає показання приладу ДП-5Б 0,5 м/рентгенів.

Команди й розпорядження:

- Водію, праворуч біля дороги – стій.
- Спостерігачу, подати сигнал "Зустрів ділянку зараження".
- Відділення, респіратори надягти, люки, бійниці, жалюзі – закрити, нагнітач включити.
- Водію, швидкість 50, по дорозі – вперед.
- Доповісти командирі БРД.

Ввідна № 8. Дії ДВід із захоплення полоненого.

Обстановка. ДВід вийшло на вис. "Зелену", зупинилося і веде спостереження. Командир ДВід спостерігає попереду в 3 км у напрямку до селища рух бронетранспортера противника. Командир БРД наказав командирі відділення влаштувати засідку й захопити полоненого.

Команди й розпорядження:

- Відділення, попереду в 3 км рухається БТР противника, влаштовуємо засідку.
- Вогневі позиції: БМП – біля куща; група нападу – за поворотом дороги; група вогневого забезпечення – праворуч у лощині;
- Сигнал відкриття вогню – розрив гранати.
- Відділення, до бою.
- Про готовність доповісти командирі БРД.

1.6. Механізований взвод у розвідці

Розвідка у механізованому взводі (*мв*) організується і ведеться за будь-яких умов обстановки з метою добування відомостей про противника і місцевість в районі майбутніх бойових дій.

Механізований взвод може бути призначений в розвідувальний дозор, для влаштування засад, проведення пошуку та для дій у бойовому розвідувальному дозорі.

Діючи в розвідувальному дозорі, *мв* за вказівкою командира, що вислав дозор, а іноді за рішенням командира дозору може робити нальоти й організувати засідки на противника з метою знищення або виведення з ладу його об'єктів, захоплення полонених, зразків озброєння і документів.

Наявність у *мв* засобів пересування, зброї, протитанкових засобів, а також приладів розвідки і засобів зв'язку дозволяє йому вести розвідку у високих темпах. За необхідності взвод, призначений у розвідку, може вести боротьбу з підрозділами противника, діючи за принципом "виявив-уразив".

У кожному взводі в усіх видах бою організується і безперервно ведеться спостереження за противником як особисто командиром, так і спеціально призначеним спостерігачем.

1.6.1. Механізований взвод у розвідувальному дозорі

Розвідувальний дозор (РД) висилається від роти, що діє в розвідувальному загоні.

Взводу, призначеному в розвідувальний дозор, можуть придатися інженерно-саперне відділення (сапери) і хіміки-розвідники.

Віддалення розвідувального дозору від своїх підрозділів залежить від отриманого завдання, складу дозору, виду бойових дій, характеру місцевості і можливості підтримувати з ним зв'язок і становить до 10 км.

Для ведення розвідки розвідувальному дозору вказують напрямки або конкретний об'єкт. По ходу дій дозор, залежно від свого складу, характеру місцевості і умов видимості може оглядати окремі ділянки місцевості в смузі шириною 3–5 км і більше як візуальним спостереженням, так і висилкою дозорних машин. Свої задачі дозор виконує спостереженням, засадами, нальотами, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених, вивченням документів, озброєння і техніки противника, а за необхідності і боєм.

Взвод у РД діє на БМП або у пішому порядку, а взимку і на лижах.

Розвідувальний дозор може вирішувати такі завдання:

- виявляти противника у визначеному районі і встановлювати його склад і характер дій;
- виявляти засоби масового ураження і визначати їхні координати;
- встановлювати місця розташування вогневих засобів, оборонних споруд і загороджень противника, виявляти перешкоди і руйнування, що заважають просуванню своїх військ;
- виявляти ділянки місцевості, заражені радіоактивними й отруйними речовинами, і відшукувати шляхи їхнього обходу або подолання.

Крім того, розвідувальний дозор може захоплювати полонених, документи, зразки озброєння, бойової техніки і спорядження противника.

Поодинокі солдати (офіцери), окремі машини і дрібні підрозділи противника, менші за своїм складом, чим розвідувальний дозор, захоплюються в полон, а якщо це не вдається – знищуються. Діяти в цьому випадку необхідно по можливості безшумно. Підбиті бойові машини, а також убитих солдатів і офіцерів противника розвідники обшуковують, а вилучені в них документи відсилають разом із повідомленням командирові.

У будь-яких умовах ведення бою головним завданням РД є виявлення засобів масового ураження противника, а також виявлення основного угруповання його військ, особливо танків, ПТКР, і визначення можливого характеру дій противника.

Командир дозору розвідку спостереженням веде особисто, а для огляду місцевості і місцевих предметів у напрямку руху й у сторони від напрямку ведення розвідки висилає піших дозорних і дозорні відділення.

При постановці завдань розвідувальному дозору вказуються:

- відомості про противника;
- склад дозору;
- напрямок (об'єкт) розвідки, які дані і до якого терміну добути;
- час початку розвідки;
- порядок підтримки зв'язку і доповіді про результати розвідки;
- порядок дій після виконання задачі.

Крім того, вказуються порядок дій при зустрічі із противником, сигнали оповіщення, управління, взаємодії, способи взаємного впізнання, пропуск і відклик.

Командир розвідувального дозору після отримання завдання повинен:

- з'ясувати отримане завдання;
- оцінити обстановку;
- прийняти рішення;
- віддати бойовий наказ;
- організувати взаємодію, забезпечення і управління;
- перевірити готовність особового складу і бойової техніки до ведення розвідки;
- доповісти про готовність.

При з'ясуванні отриманого завдання й оцінці обстановки командир взводу повинний зрозуміти, де знаходиться і що робить противник, які розвідувальні дані і до якого часу необхідно добути, що робити після виконання задачі; вивчити по карті місцевість у напрямку дій, намітити маршрут руху; визначити порядок руху і ведення розвідки, завдання дозорних відділень, рубежі ймовірної зустрічі із противником і порядок дій на них.

На основі з'ясування задачі й оцінки обстановки командир розвідувального дозору приймає **рішення**, у якому визначає:

- порядок виконання отриманого завдання (якого противника, якими способами розвідати, коли і з яких пунктів вислати спостерігачів, піших дозорних, дозорне відділення);
- завдання відділенням (розвідувальним органам) і доданим засобам;
- порядок взаємодії.

У бойовому наказі командир взводу вказує:

- відомості про противника;
- напрямок (об'єкт) розвідки і завдання дозору;
- завдання відділенням;
- час початку розвідки;
- своє місце і заступника.

Після віддання бойового наказу командир взводу вказує порядок дій при зустрічі з противником, порядок підтримування зв'язку, сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій

за ними, а при необхідності також відомості про сусідні і діючі попереду підрозділи розвідки, способи взаємного пізнання, порядок проходження лінії фронту своїх військ, сигнали для наведення авіації і підрозділів на об'єкт і пропуск.

Про готовність до розвідки командир взводу доповідає командирі, який вислав розвідувальний дозор.

У призначений час командир мв з дозволу або за наказом командира, що вислав взвод у розвідку, виводить взвод у визначений йому вихідний пункт і організує спостереження.

При підготовці до наступу розвідувальний дозор встановлює склад противника, що обороняється, спостереженням з бойових порядків своїх підрозділів. При цьому він уточнює наявність, розташування опорних пунктів і вогневих засобів на напрямку введення в глибину оборони противника.

З переходом підрозділів в атаку РД згортає спостережні пости і висувається в колоні за бойовими порядками наступаючих підрозділів.

В обороні при відсутності безпосереднього зіткнення із противником розвідувальний дозор висувається на зазначений рубіж ведення розвідки противника на далеких підступах до оборони із задачею своєчасного виявлення противника на маршрутах висування (рис. 1.20). При розвідці складу противника, що висувається, РД рухається по паралельному маршруту і визначає напрямок висування, райони (позиції) розгортання засобів ядерного нападу, артилерії і пунктів управління. З підходом противника до переднього краю оборони наших військ дозор визначає рубежі розгортання підрозділів противника в батальйонні, ротні і взводні колони і переходу в атаку.

З переходом противника в атаку РД, як правило, висувається в район розташування других ешелонів і резервів противника для визначення їхнього складу і можливого напрямку висування.

У наступі, при оволодінні наступаючими підрозділами ротними, а в деяких випадках – батальйонними районами оборони противника, РД, використовуючи проміжки і відкриті фланги в бойових порядках противника, сміливо проникає в глибину оборони противника.

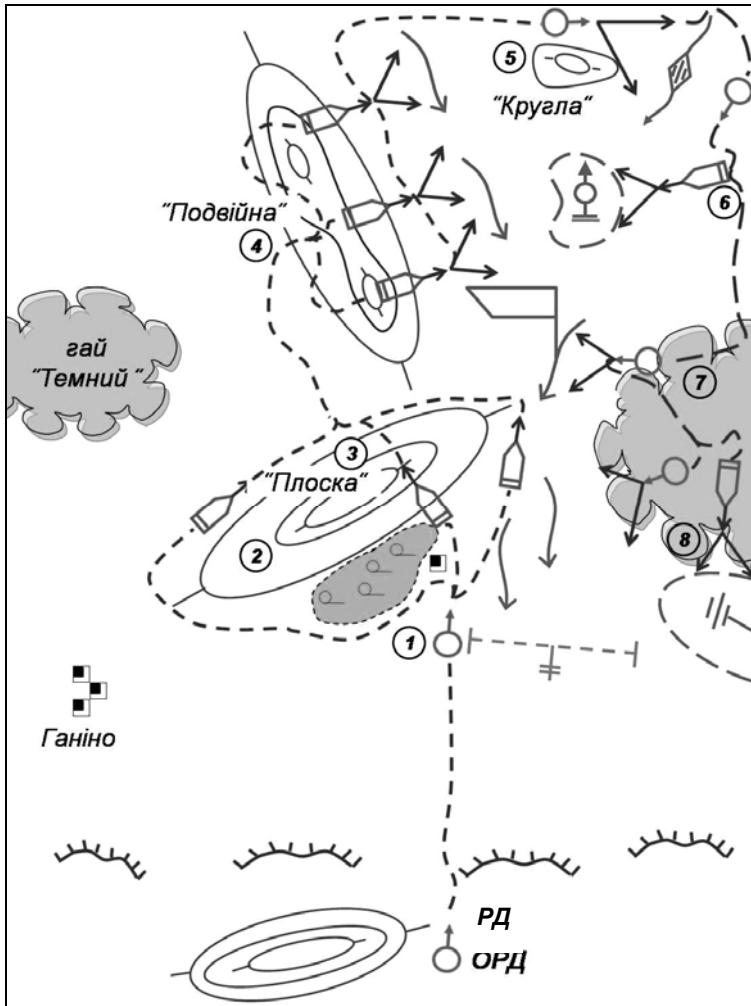

Рис. 1.20. Варіанти дій РД в обороні за відсутності безпосереднього зіткнення з противником

Забезпечення введення РД в глибину оборони противника, як правило, здійснюється артилерійськими (мінометними) підрозділами, які ведуть вогонь по вогневих засобах противника, що перешкоджає його проникненню.

В глибині оборони противника РД виявляє розташування опорних пунктів, вогневих засобів, особливо протитанкових, наявність і характер фортифікаційних споруджень і загороджень та визначає позиції і координати засобів масового ураження, систем ВТЗ, вогневих позицій артилерії, місця розташування танків, пунктів управління і радіоелектронних засобів, райони розташування та напрямки висування і рубежі розгортання других ешелонів (резервів), зони зараження, райони зруйнувань, пожеж і затоплень, шляхи їхнього обходу або напрямки подолання.

З виходом до об'єкта розвідки командир взводу організує його вивчення: розкриває систему його охорони і оборони, потайні підступи, визначає координати його важливих елементів.

Під час розвідки противника, **що відходить**, РД визначає напрямок його відходу, склад колон, позиції і рубежі, які готуються для оборони в глибині.

Дані про розвідані цілі командир РД доповідає командирю, що вислав дозор. При виявленні важливих цілей або об'єктів (засобів масового ураження, пунктів управління військами і зброєю, елементів систем високоточної зброї тощо) командир дозору передає розвідувальні відомості командирю артилерійського підрозділу, з яким штабом частини організована взаємодія.

На марші в передбаченні зустрічного бою до виходу на рубіж імовірної зустрічі із противником розвідувальний дозор з метою виграшу часу рухається по дорогах з максимальною швидкістю, маючи попереду на маршруті руху дозорне відділення (танк). На рубежі імовірної зустрічі із противником розвідувальний дозор переміщається потайно, як правило, поза дорогами від одного зручного для спостереження пункту до іншого. Відкриті ділянки місцевості долаються на великій швидкості без зупинок. Дороги, якими можливе висування противника, повинні знаходитися під постійним спостереженням. Якщо в ході висування дозор знайде противника в районі (на рубежі), у якому він не передбачався, командир негайно доповідає про це командирові, що вислав дозор, і надалі, залежно від отриманих вказівок, продовжує вести розвідку.

У зустрічному бою РД обходить підрозділи охорони противника, сміливо проникає до головних сил і встановлює їхній

склад, напрямок руху, початок і рубежі розгортання для бою. Особлива увага приділяється виявленню засобів масового ураження, артилерії і пунктів управління.

З початком зустрічного бою РД виконує завдання по розвідці других ешелонів (резервів) противника. Він виявляє їхній склад, напрямок висування і визначає рубежі (райони, позиції) розгортання.

При відході наших військ РД визначає час переходу противника до переслідування, його сили і склад авангардів, виявляє спроби противника до обходу наших військ по паралельних дорогах й встановлює сили та склад підрозділів, що обходять.

Розвідувальний дозор, висланий в напрямку відходу своїх військ, як правило, підсилюється саперами і хіміками-розвідниками. Діє він як розвідувальний дозор на марші і встановлює викид (висадження) повітряних десантів противника, наявність загороджень і руйнувань на шляхах відходу, зони радіоактивного зараження і райони, заражені отруйними речовинами.

У випадку застосування повітряного десанту противника РД визначає його сили, склад, характер дій і негайно доповідає командирові, що вислав. При невеликих силах десанту розвідувальний дозор рішучими діями знищує його.

У випадку переважаючого за силою противника РД може одержати завдання захопити й утримувати вигідний рубіж до підходу наших військ.

1.6.2. Механізований взвод у бойовому розвідувальному дозорі

Бойовий розвідувальний дозор (БРД) висилається від батальйону, а іноді при веденні наступу в глибині оборони противника, у випадку переходу до оборони без зіткнення з противником і від роти.

БРД призначений для ведення розвідки противника і місцевості перед фронтом і на флангах своїх підрозділів в інтересах підрозділу, від якого він висилається. Віддалення його може досягати 30 км.

У бойовий розвідувальний дозор можуть включатися сапери із засобами розвідки мінно-вибухових загороджень і хіміки-розвідники.

На марші в умовах можливого зустрічного бою БРД висилається як від батальйонів, які діють як передові загони, так і від батальйонів головних сил з'єднання з отриманням ними завдання на розгортання для зустрічного бою. При цьому БРД може висилатися не тільки для розвідки противника і місцевості на напрямку дій батальйону, а й на його відкритому фланзі.

В ході наступу БРД, як правило, висилається від батальйонів, що діють як передові загони (авангарди) і виконують завдання зі знищення засобів масового ураження противника, а також у випадках втрати безпосереднього зіткнення з противником у ході наступальних дій. Від батальйонів другого ешелону або резерву БРД висилаються з отриманням ними бойового завдання на введення у бій.

Під час переходу до оборони без зіткнення з противником БРД висилається від батальйонів першого ешелону і батальйонів, які діють як передові загони для оборони смуги забезпечення.

Від механізованої і танкової роти БРД може висилатися для розвідки противника в ході наступу у глибині оборони, особливо на фланзі, що загрожує, а також при діях їх як сторожового загону.

БРД може виконувати наступні основні завдання:

- *на марші в умовах можливого зустрічного бою* – виявляти противника, який висувається, визначати його сили, склад і рубежі розгортання для зустрічного бою;
- *під час зустрічного бою* (при діях на загрозовому фланзі) – встановлювати маневр противника з метою обходу батальйону (частини), а також сили противника, який відходить, і напрямок його дій;
- *у ході наступального бою* – встановлювати ступінь боєздатності підрозділів противника (на напрямку дій батальйону) після нанесення йому масованих ударів, виявляти наявність противника перед фронтом і на флангах батальйону і визначити його сили і характер дій (обороняється, знаходиться на вогневих позиціях, розгортається для проведення контратаки, відходить тощо), виявляти загородження і перешкоди, незайняті або ті ділянки оборони противника, які слабо обороняються, визна-

чати можливості противника щодо здійснення маневру впродовж фронту та в глибині, викрити розташування вогневих засобів противника, особливо протитанкових;

- *при переслідуванні противника* – визначати напрямок відходу його колон і рубежі оборони підрозділів прикриття, а також виявляти перешкоди і загородження на шляхах переслідування;

- *під час переходу до оборони без зіткнення з противником* – своєчасно виявляти висування засобів масового ураження, високоточної зброї й інших вогневих засобів, а також підхід противника до рубежу оборони батальйону, визначати його сили і рубежі розгортання (райони зосередження), визначати час і місце розгортання артилерії і мінометів противника на вогневих позиціях, викрити місце розгортання пунктів управління та інших його об'єктів;

- *у ході оборонного бою* – визначити сили і склад противника, який вклинився в оборону батальйону, або намагається обійти його фланги;

- *під час розташування військ на місці* – виявити противника, встановлювати напрямок його руху, силу і склад.

Звичайно БРД отримує для розвідки напрямок і виконує свої завдання спостереженням, засадами, нальотами і боєм. У бій розвідувальний дозор вступає у випадку, якщо неможливо отримати необхідні дані про противника шляхом спостереження. Примушуючи противника відкрити вогонь, дозор встановлює місця розташування його вогневих засобів і добуває інші відомості.

Завдання командирів взводу, який висилається у БРД, ставить командир батальйону (роті) особисто по карті або за допомогою засобів зв'язку. По карті завдання ставиться звичайно при призначенні взводу для дій як БРД на марші в умовах можливого зустрічного бою, під час переходу до оборони без зіткнення з противником й у сторожовій охороні.

За умови відсутності часу командир батальйону (роті) завдання БРД ставить по радіо в ході висування взводу на вказаний напрямок розвідки.

Під час постановки завдання командирів бойового розвідувального дозору вказують:

- відомості про противника;
- склад бойового розвідувального дозору;

- завдання і напрямок розвідки (де, які відомості і до якого часу необхідно добути);
- порядок доповіді результатів розвідки (кому, коли і як доповісти, порядок підтримки зв'язку);
- порядок дій після виконання завдання (де і до кого приєднатися, що робити в подальшому).

За необхідності можуть бути вказані способи дій БРД, сигнали взаємного впізнання з іншими розвідувальними органами, порядок евакуації поранених і вбитих, доставки полонених і документів та як діяти з пошкодженими машинами.

Після отримання бойового завдання, командир бойового розвідувального дозору швидко з'ясовує його, оцінює обстановку і приймає рішення.

Особливістю роботи командира бойового розвідувального дозору після отримання завдання, як правило, буде нестаток часу на детальне з'ясування завдання, оцінку обстановки і підготовку до дій. Тому ним найбільш ретельно з'ясовуються і оцінюються найбільш важливі питання, такі як напрямок ведення розвідки, де знаходиться і що робить противник, до якого часу і які дані про нього добути та характер місцевості. Ця робота у ряді випадків може проводитися в ході висування взводу на напрямок ведення розвідки.

Під час з'ясування завдання і оцінки обстановки командир БРД визначає порядок ведення розвідки і ставить завдання підлеглим. При нестачі часу завдання може бути поставлене в ході висування взводу для виконання поставленого завдання по радіо.

При постановці завдання підлеглим (у бойовому наказі) командир бойового розвідувального дозору вказує:

- відомості про противника;
- завдання взводу;
- порядок дій: бойовий порядок, завдання відділень, екіпажів, порядок спостереження і відкриття вогню;
- сигнали і заступника.

Способи дій бойового розвідувального дозору визначаються завданням і залежать від обстановки і характеру місцевості.

Бойовий розвідувальний дозор, вміло використовуючи місцевість, повинен швидко вийти до противника, встановити харак-

тер його дій, силу, склад і розташування вогневих засобів. У ході зближення з противником командир бойового розвідувального дозору організує кругове спостереження.

Порядок руху БРД залежить від умов обстановки і характеру місцевості. Відкриту місцевість він долає швидко, спостерігаючи за місцевістю на ходу, закриту і пересічену – повільніше, спостерігаючи за місцевістю з коротких зупинок і періодично висилаючи дозорні машини. При цьому стрибки між зупинками дозор робить на максимальних швидкостях, інакше його можуть швидко наздогнати підрозділи свого батальйону (роти), які наступають позаду нього. Якщо будь-що перешкоджає або заважає просуванню, командир бойового розвідувального дозору доповідає командирі, який вислав дозор, відшукує шляхи обходу і продовжує виконувати поставлене завдання. На марші в умовах можливого зустрічного бою, а також і в інших умовах обстановки, коли бойове зіткнення з противником не встановлене, БРД, при віддаленні від головних сил батальйону до 10 км, діє звичайно як розвідувальна група.

Із зав'язкою зустрічного бою залежно від обстановки бойовий розвідувальний дозор використовується звичайно або для ведення розвідки противника, який підходить, і виявлення місць розташування його засобів масового ураження, артилерії, або для ведення розвідки на відкритому фланзі.

Огляд місцевості і місцевих предметів бойовий розвідувальний дозор здійснює усім особовим складом взводу одночасно або дозорними машинами.

Під час ведення розвідки спостереженням усім взводом БРД приймає бойовий порядок – бойову лінію з інтервалом між бойовими машинами до 200 м, а іноді і більше. Це робиться для забезпечення найбільш повного використання умов місцевості для забезпечення таємності дій і для огляду місцевості в більш ширшій смузі.

Дозорні машини від БРД висилаються періодично, у міру потреби. Під час висилки дозорної машини необхідно пам'ятати, що вона обов'язково повинна забезпечуватися вогнем решти сил дозору і тільки за таких умов вона зможе виконати свої завдання з розвідки противника.

У бій БРД вступає за умови неможливості отримати необхідні дані про противника шляхом спостереження, а також у випадках, якщо під час виконання поставленого завдання неможливо уникнути сутички з противником або якщо дії противника створюють безпосередню загрозу для підрозділів батальйону (роти).

Під час ведення розвідки в ході наступу розвідувальної дозор, виявивши противника, який обороняється, намагається до підходу головних сил батальйону встановити його сили, розташування вогневих засобів, а також виявити не зайняті ділянки або ділянки, які недостатньо обороняються. Виявивши незайнятий проміжок або ділянку, яка слабо обороняється, бойовий розвідувальний дозор рішуче проривається у глибину його розташування, знищує вогневі засоби і живу силу противника.

При неможливості проникнути крізь бойові порядки противника БРД закріплюється і продовжує вести розвідку спостереженням. Для отримання найбільш повних даних про противника бойовий розвідувальний дозор може відкривати по ньому вогонь, викликаючи відповідний вогонь вогневих засобів і таким чином виявляючи їх місця розташування.

У разі виявлення відходу противника, командир БРД доповідає командирові батальйону, знищує підрозділи (вогневі засоби), які прикривають відхід противника, і, проникаючи на фланги його головних сил, рухаючись паралельно йому, визначає напрямок відходу і характер його дій (мінування і руйнування доріг, зайняття оборонних позицій).

За сприятливих умов БРД захоплює полонених.

В обороні за умови відсутності безпосереднього зіткнення з противником БРД, який висланий від батальйону першого ешелону або передового загону, може діяти як попереду батальйону (передового загону), так і на відкритому фланзі на шляхах імовірного руху противника. В даному випадку бойовому розвідувальному дозору вказують рубіж або пункт, після виходу на який він розташовується потайно і організує спостереження за шляхами імовірного руху противника.

Окремі машини, БТР, танки і невеликі групи противника БРД знищує вогнем із засад і захоплює полонених, документи, зразки озброєння і техніки. З підходом головних сил противника БРД від-

ходить у розташування батальйону звичайно по паралельному маршруту, продовжуючи безперервне спостереження за противником з метою виявлення його складу і рубежів розгортання для атаки.

Під час розташування військ на місці БРД від сторожового загону висилається перед фронтом і на флангах загону на напрямках імовірних дій противника. Віддалення його визначається лінією, до якої сторожовий загін повинен вести розвідку. Дії БРД, який висланий від сторожового загону, аналогічні тактиці його дій в обороні за відсутності зіткнення з противником.

В умовах високоманеврених бойових дій ведення розвідки в аеромобільних, механізованих і танкових батальйонах силами БРД знайде широке застосування. Активні, вмілі та ініціативні дії підрозділів у складі бойових розвідувальних дозорів дозволять командирові батальйону своєчасно викрити противника, визначити його сили, склад і характер дій, координати цілей і об'єктів та забезпечити їх знищення вогневыми засобами.

У всіх умовах бойової обстановки БРД при виконанні своїх завдань широко застосовує дії із засад, проводить нальоти з метою захоплення полонених, документів, нових зразків озброєння і бойової техніки.

1.6.3. Механізований взвод під час влаштування засідки

Залежно від обстановки засідка може бути організована завчасно із попередньою підготовкою або у стислі терміни в ході ведення розвідки.

Організація засідки завчасно із попередньою підготовкою застосовується при гарантованому появленні противника в районі організації засідки.

Організація засідки у стислі терміни здійснюється, як правило, підрозділами, які ведуть розвідку противника у глибині його бойових порядків, при раптовій зустрічі з ним.

Незалежно від поставленого завдання успіх засади визначається:

- вмілим вибором місця засідки й повним використанням захисних можливостей місцевості;

- повним використанням можливостей озброєння і бойової техніки підрозділу;
- ретельним маскуванням, яке забезпечує раптовість дій;
- чітким розподілом і твердим знанням особовим складом своїх обов'язків;
- ініціативними і рішучими діями, швидкою і точною реакцією командира на зміни обстановки.

Спосіб організації засідки й особливості підготовки особового складу до її проведення визначаються:

- завданням, яке отримане механізованим взводом (знищення противника, захоплення полоненого, документів або зразків озброєння і бойової техніки тощо);
- наявністю часу на збір необхідних відомостей про противника і місцевість, постановку завдання і розташування груп у вибраному районі, їх маскування, а при необхідності і підготовку місця засади (мінування, обладнання завалу тощо);
- складом противника (поодинокий солдат або офіцер, дрібна група військовослужбовців, невеличкий підрозділ на бойовій техніці або поодинокий автомобіль та інше).

У сучасних, маневрових формах бою особливого значення набуває здатність командирів і особового складу організувати засідки у стислі терміни, практично на різноманітній місцевості, на підрозділ рівного й більшого за чисельністю противника.

За будь-яких умов організації засідки завжди необхідно:

- забезпечити раптовість нападу ретельним маскуванням і рішучими діями;
- зупинити підрозділ, який рухається у завчасно вибраному місці;
- знищити вогневі засоби і бронеоб'єкти противника;
- захопити полоненого, документи, нові зразки озброєння;
- заборонити відхід противника з місця засади;
- забезпечити швидкий і потайний відхід з місця засідки, цілісність і доставку захопленого полоненого, документів і зразків озброєння.

З метою скорочення часу, необхідного на влаштування засідки, у взводі завчасно повинні бути призначені й підготовлені: група нападу, група захоплення, група вогневого забезпечення і спостерігачі.

Група нападу – механізоване відділення, укомплектоване кращим навідником-оператором або гранатометником, здатним впевнено уразити ціль із першого пострілу.

У разі включення в групу нападу бойової машин, командир групи залишається в машині і управляє вогнем групи з неї.

Група нападу першою відкриває вогонь по противнику, забезпечує зупинку його у місці, вказаному командиром взводу, знищує бронеоб'єкти й вогневі засоби противника. З початком висування групи захоплення прикриває її дії, забороняє відхід противника з місця засідки й підхід його резервів, забезпечує безперешкодний відхід групи захоплення.

У групу захоплення може бути призначене штатне відділення із найбільш підготовлених, рішучих солдатів і сержантів, які володіють прийомами рукопашного бою.

Особовий склад групи захоплення повинен вміти метати ручні гранати, влучно вести вогонь із автомата на малих відстанях по раптово виникаючих цілях, вміти швидковилучити об'єкт захоплення з бронетранспортера або танка.

Група захоплення разом із групою нападу знищує броньовані об'єкти і вогневі засоби противника, після чого кидком, зблизившись із противником, захоплює полоненого, документи, зразки озброєння.

За необхідності (у разі влаштування засідки на противника більшого за чисельністю) група захоплення може розподілятися на підгрупи – захоплення і прикриття. З виконанням завдання група захоплення виходить першою.

Група вогневого забезпечення, як правило, призначається у складі штатного механізованого відділення. Організує спостереження, залишаючись непоміченою, пропускає противника, забороняє відхід противника з місця засідки, підхід резервів і забезпечує відхід особового складу з місця засідки. За командою командира *мв* бере участь у знищенні броньованих об'єктів і вогневих засобів противника спільно з іншими групами.

Спостерігачі призначаються для своєчасного виявлення противника, його резервів і попередження про них командира.

Призначення і комплектування груп у механізованому взводі здійснюється завчасно, до виходу до місця засідки повинні бути визначені бойовим розрахунком при організації розвідки із врахуванням проведення засідки.

Місце засідки повинно забезпечувати надійне маскування бойової техніки і особового складу взводу, можливість максимально близького розташування групи захоплення поблизу місця планованої зупинки підрозділу противника, можливість відкриття вогню групою нападу з відстані 50–150 м і прихованого відходу взводу після виконання завдання, а для групи вогневого забезпечення – добрий огляд підступів до місця засідки на напрямках імовірного руху противника.

Розташування відділень (груп) визначається в основному місцем, яке вибране для зупинки (знищення) головної машини противника. За всіх умов розташування груп повинно виключати можливість взаємного вогневого ураження. Командир механізованого взводу розташовується в місці, яке є найбільш зручне для управління взводом у момент дій групи захоплення.

Після отримання бойового завдання на організацію засідки, командир механізованого взводу:

- з'ясовує завдання;
- оцінює обстановку;
- приймає рішення;
- проводить рекогносцировку;
- віддає бойовий наказ;
- організує взаємодію, бойове забезпечення і управління;
- перевіряє підготовку особового складу, озброєння і бойової техніки до бою;
- у встановлений час доповідає командирі роти про готовність.

Під час з'ясування отриманого завдання командир взводу повинен:

- зрозуміти завдання взводу, ціль засідки;
- час на організацію і проведення засідки;
- напрямок виходу у район проведення засідки;
- порядок дій при захваті противника;
- час готовності.

Оцінюючи обстановку, командир взводу повинен вивчити:

- склад, положення, імовірний характер дій противника;
- стан, забезпеченість і можливості взводу;
- умови місцевості в районі організації засідки, її захисні і маскуючі властивості;
- зручні підступи до місця засідки і шляхи відходу взводу після виконання завдання;
- час доби і стан погодних умов.

У рішенні на організацію засідки командир *мв* визначає:

- порядок виконання отриманого завдання;
- порядок виходу в район проведення засідки;
- порядок відходу після виконання завдання;
- завдання відділенням (групам), їхній склад;
- порядок взаємодії.

У бойовому наказі на організацію засідки командир *мв* вказує:

- склад, положення і характер дій противника (об'єкта засідки);
- завдання взводу;
- завдання відділенням (групам), їх склад, місця розташування й порядок дій при появі противника, в момент захоплення полонених, документів і зразків озброєння, а також після виконання завдання;
- час готовності до виконання завдання;
- сигнали оповіщення, управління, взаємодії і порядок дій за ними;
- своє місце при діях в засідці і заступника.

Після віддання бойового наказу командир взводу на місцевості уточнює завдання відділенням (групам), організує взаємодію, особливу увагу звертає на дотримання мір маскуванню.

Групу захоплення командир взводу розташовує особисто, визначає вогневі позиції особовому складу, порядок висунання групи до об'єкта, її прикриття, порядок відходу і місце посадки групи у бойову машину.

Дії механізованого взводу в засідці. Про підхід противника до місця засідки командира взводу попереджає командир групи вогневого забезпечення.

Він вказує склад підрозділу противника, порядок шикування його колони, дистанцію між машинами, наявність, тип і ознаки дозорної машини.

Командир *мв*, залежно від складу противника, який підходить, вирішує, проводити засідку або пропустити колону, якщо наявність сил або місце засідки не дозволяють відкрити вогонь одночасно по всій колоні.

Якщо противник вислав розвідувальний патруль, його пропускають, одночасно призначають засіб для його знищення. Вогонь по ньому відкривають із першим пострілом по головній машині колони противника. Вогонь відкривають за командою командира взводу або у разі досягнення головною машиною завчасно вибраного орієнтира.

Якщо підходить підрозділ противника у складі декількох машин, група нападу завжди відкриває вогонь по головній машині одночасно із гармати бойової машини і гранатомета.

Група захоплення відкриває вогонь одночасно з групою нападу. Якщо необхідно будь-яку машину тільки пошкодити, це робиться засобами групи захоплення відповідно до рішення командира взводу.

Група вогневого забезпечення бере участь у нападі тільки за умови необхідності, якщо у складі колони 3–4 машини, або дистанція між машинами велика, і до моменту відкриття вогню замикаюча машина не може бути уражена групою нападу. У даному випадку група вогневого забезпечення відкриває вогонь по замикаючій машині.

Особовий склад, який залишає автомобілі (БТР), знищується вогнем із стрілецької зброї. Якщо в колоні є танки, вони знищуються в першу чергу. Солдати противника, які встигли залишити машини і заховалися у канаві або за машинами, знищуються фланговим вогнем групи нападу.

Із початком кидка групи захоплення група нападу може вести вогонь по противнику, який відходить, в секторі, який виключає ураження групи захоплення, і тільки за командою командира взводу.

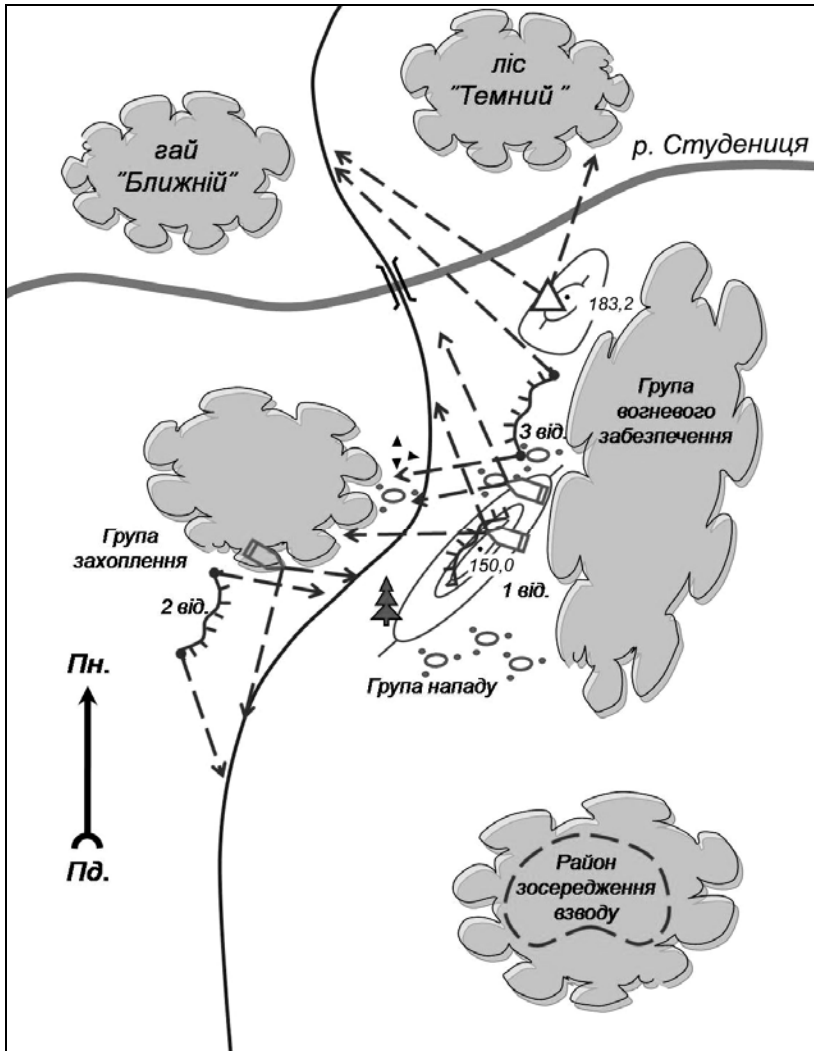

Рис. 1.21. Дії взводу під час влаштування засади

Після захоплення полоненого група захоплення відходить до бойової машини або викликає її до себе.

Відхід *мв* після виконання завдання здійснюється за командою командира взводу у визначеному порядку. Порядок відходу може бути змінений залежно від обстановки, що склалась, розпорядженням і командами командира взводу.

Командир взводу відходить з групою захоплення. Група вогневого забезпечення і спостерігачі відходять останніми.

У випадку успішного виконання завдання і наявності часу сліди засідки маскуються групою вогневого забезпечення.

Пошкоджена техніка противника буксирується і маскується, труп противника прибираються.

Радіообмін під час виходу до місця засади в тилу противника і у період її організації забороняється, в період дій та під час відходу максимально обмежується.

З метою скорочення часу на влаштування засідки необхідно добиватися натренованості всього особового складу *мв*, а найперше – уміння командирів механізованих відділень самостійно вибирати вогневі позиції кожного солдата, коротко і точно ставити завдання особовому складу, проводити ретельне маскування.

При організації засідки в ході ведення розвідки командир *мв*, вибравши місце засідки, вказує напрямок очікуваного підходу противника, місце його зупинки і подає команду "Засідка! Всі ліворуч (праворуч)" і приступає до розміщення і маскування групи захоплення. Командири відділень (груп) згідно з попереднім бойовим розрахунком самостійно, відповідно до умов місцевості, вибирають місця для бойових машин, розміщують особовий склад, ставлять завдання і про готовність сигналом доповідають командирові взводу.

Варіант розміщення і дій особового складу взводу показаний на рис. 1.21.

Особливості влаштування й проведення засідки вночі

Вночі ускладнюється орієнтування особового складу в районі засідки, важче вибрати місця розташування відділень, крім того, наявність у противника приладів нічного бачення вимагає від особового складу додаткових заходів щодо маскуванню бойової техніки і особового складу, ускладнюється управління взводом. У той же час ніч сприяє раптовості нападу й значно полегшує потайний відхід після виконання завдання.

Під час організації засідки вночі командир мв призначає добре видимі орієнтири і азимут, за допомогою яких вказує імовірний напрямок підходу противника і напрямок відходу групи після виконання завдання.

Позиції відділень (груп) командир мв визначає особисто, завдання командирам відділень (груп) ставить безпосередньо на місці засідки, приділяючи особливу увагу засвоєнню командирами відділень секторів вогню і місць розташування, визначає порядок застосування приладів нічного бачення, особливо інфрачервоних прожекторів і станцій радіолокаційної розвідки. Особлива увага приділяється маскуванню нагрітих поверхонь машин, для них зі сторони противника створюють суцільні маски з гілок, плащ-накидок. Маскування перевіряється за допомогою приладів нічного бачення (нічних прицілів).

Особливості організації і проведення засідки з ходу

В сучасних умовах особливого значення набуває вміння командира механізованого підрозділу організовувати засідку з ходу в ході виконання взводом розвідувальних завдань у складі розвідувального, бойового розвідувального дозору у разі раптової зустрічі із противником.

У даному випадку командир взводу повинен швидко оцінити обстановку і прийняти рішення на організацію засади з ходу. Порядок дій взводу при організації засади з ходу визначається вкрай обмеженим часом. У зв'язку з цим командир взводу проводить засаду, як правило, у тому шикуванні, в якому він виконував розвідувальні завдання. Першим противника виявляє дозорне відділення. Очевидно, що під час раптової зустрічі з противником у дозорного відділення не буде можливості приєднатися до головних сил, тому на нього покладається завдання спостереження за діями противника й попередження про підхід противника до місця засади.

Дії головних сил розвідувального органу в засаді визначаються вибраним способом нападу на об'єкт засади. Якщо напад здійснюється на поодинокую машину, то засада проводиться на

бойових машинах. У даному випадку відділення нападу стрімким кидком на дорогу перекриває просування противника і зупиняє його. Відділення захоплення в той час виходить на дорогу, спішується, оточує машину противника і захоплює полоненого, документи і зразки озброєння.

Напад на поодиноких військовослужбовців або дрібні підрозділи здійснюється, як правило, у пішому порядку. При цьому бойові машини взводу використовуються для вогневого забезпечення дій особового складу.

1.6.4. Механізований взвод у пошуку

Пошук – спосіб ведення розвідки з метою раптового нападу на об'єкт та захоплення полонених, документів і зразків озброєння вночі та в інших умовах обмеженої видимості.

Пошук організується і проводиться в умовах безпосереднього зіткнення з противником в обороні або під час підготовки до наступу, якщо шляхом захоплення полонених, документів необхідно встановити (уточнити) угруповання, бойовий склад підрозділів (частин) противника або захопити нові зразки озброєння і бойової техніки. Він полягає у потайному підході і раптовому нападі підрозділу (групи) на завчасно намічений і вивчений об'єкт. Об'єктом для проведення пошуку можуть бути поодинокі солдати (спостерігач, вартовий) або невеликі групи противника, розрахунки вогневих засобів на передньому краю і у найближчій глибині його бойового порядку.

Бойовий порядок механізованого взводу, як й розвідувального взводу в пошуку звичайно складається з відділення, виділеного для нападу на противника і захоплення полонених, групи пророблення проходів у загородженнях і відділення (відділень) забезпечення захоплення. В окремих випадках для захоплення полонених можуть спеціально підбиратися солдати і сержанти з усього складу взводу під командуванням одного із сержантів. Взводу (групі) звичайно додаються сапери із засобами розвідки і розмінування. Дії взводу можуть підтримуватися вогнем виділених вогневих засобів.

Пошук найчастіше проводиться у пішому порядку. При цьому кращим часом для його проведення є ніч. Вона найбільше сприяє таємності і раптовості дій. Але застосування противником приладів нічного бачення, тепловізорів і радіолокаційних станцій розвідки рухомих наземних цілей вимагає від особового складу вміння використати властивостей місцевості й метеорологічних умов для потайного висування до об'єкта пошуку і раптового нападу на нього. Відомо, що сильний дощ, туман і снігопад значно погіршують видимість приладів нічного бачення, тому для непомітного висування до об'єкта пошуку ці умови слід вважати найбільш сприятливими. Пошук може проводитися і вдень, особливо у негожу погоду – в сильний дощ, заметіль, туман і т. п.

При виборі часу проведення пошуку слід виходити з того, щоб він насамперед забезпечував раптовість дій.

Завдання на проведення пошуку командир взводу ставиться, як правило, на місцевості командиром (начальником), який організує пошук.

Під час постановки завдання командиру *мв* вказують:

- відомості про противника;
- місце і час проведення пошуку;
- завдання підрозділу (групи);
- порядок підтримання вогнем (по яких ділянках готується вогонь, сигнали виклику і припинення вогню);
- порядок проходження переднього краю своїх військ, пропуск і відклик.

У разі наявності в районі пошуку мінно-вибухових пристроїв або дровових загороджень, вказується, коли і ким пророблюються проходи в них або скільки солдатів-саперів додається підрозділу (групі) і коли вони прибудуть.

За необхідності також вказується порядок підготовки взводу для проведення пошуку.

Після одержання завдання і його з'ясування починається всебічна підготовка до дій. Вона включає: організацію безперервного спостереження за об'єктом пошуку і поведінням против-

ника; вивчення місцевості в районі об'єкта нападу і визначення найбільш вигідних підступів до нього; вироблення плану дій (затвердження рішення); організацію взаємодії мв з підтримуваними вогневими засобами; проведення занять з особовим складом; пророблення проходів у наших загородженнях; постановку завдань учасникам пошуку і перевірку готовності до дій.

Залежно від обстановки для підготовки мв до проведення пошуку може бути виділене від декількох годин до декількох діб.

Спостереження за об'єктом пошуку повинне вестися протягом усього періоду підготовки до пошуку. Для цього залучається весь особовий склад, що бере участь у пошуку, і в першу чергу солдати і сержанти зі складу відділення захоплення.

У нічний час для спостереження використовуються прилади нічного бачення, тепловізори, радіолокаційні станції розвідки рухомих цілей, а іноді і засоби освітлення місцевості. Спостереження доповнюється підслуховуванням.

Для розвідки радіолокаційних станцій противника в районі проведення пошуку розпорядженням старшого начальника можуть залучатися засоби радіотехнічної розвідки.

У ході спостереження за об'єктом пошуку необхідно встановити:

- порядок несення бойової служби противником: скільки солдатів і в який час знаходяться на позиції і скільки відпочивають, час і порядок зміни, час і порядок прийому їжі;
- озброєння особового складу противника в районі об'єкта пошуку і систему вогню: які ділянки місцевості і у якому секторі прострілюються кулеметним вогнем, які не прострілюються;
- де знаходяться і якою мірою прикривають об'єкт пошуку вогневі засоби, розташовані на флангах і в найближчій глибині;
- чи застосовує противник прилади нічного бачення і радіолокаційні станції розвідки наземних рухомих цілей (якщо застосовує, то де вони розташовані);
- наявність і характер інженерних споруд у районі пошуку: траншея, окремий окоп, хід сполучення, наявність перекриття, розташування укриттів для особового складу;

- наявність загороджень і як вони прикриваються вогнем;
- яку допомогу може зробити противник об'єктові пошуку в момент нападу на нього.

Об'єкт пошуку звичайно вказується командиром мв при постановці задачі. Якщо йому буде зазначений не об'єкт, а район, у якому необхідно провести пошук, то на основі вивчення й оцінки противника і місцевості об'єкт пошуку він вибирає самостійно. Найбільш вигідним для пошуку є об'єкт, розташований ізольовано, що має сховані підступи, слабо прикритий вогнем противника із сусідніх ділянок. Бажано, щоб підступи до об'єкта не проглядалися з боку противника приладами нічного бачення і радіолокаційними станціями.

При вивченні об'єкта пошуку варто вибрати й уважно вивчити шлях висування до нього і повернення в розташування своїх військ після виконання завдання. Він по можливості повинний бути найбільш коротким й укритим від спостереження з боку противника.

Напрямок руху визначається за добре помітними вночі орієнтирами або за азимутом.

На основі поставленого бойового завдання, детального вивчення противника і місцевості командир мв приймає рішення на дії в пошуку, в якому визначає:

- об'єкт для нападу, якщо він не був зазначений;
- бойовий склад і завдання підгрупам нападу, вогневого забезпечення і розгородження, їх озброєння і спорядження;
- по яких ділянках (цілях) необхідно підготувати вогонь виділених засобів підтримки;
- вихідний пункт, маршрут і порядок руху групи до об'єкта пошуку;
- місця пророблення проходів у загородженнях своїх і противника;
- порядок дій підрозділу при нападі на об'єкт;
- напрямки і порядок відходу і доставки полонених;
- організацію управління діями при проведенні пошуку;
- заходи щодо підготовки підрозділу (групи) до дій.

Своє рішення командир взводу доповідає на місцевості командирів, що організує пошук.

Після затвердження рішення командир, що організує пошук, у присутності командира взводу ставить завдання командирам підрозділів (вогневих засобів), приданих для забезпечення дій взводу у пошуку, і організує взаємодію між *мв*, що проводить пошук, і підрозділами (вогневими засобами), що забезпечують його дії.

Основними вогневими завданнями підрозділів (вогневих засобів), призначених для забезпечення дій підрозділу (групи) у пошуку, можуть бути осліплення, подавлення або знищення вогневих засобів, приладів нічного бачення і радіолокаційних станцій противника, що можуть перешкоджати діям підрозділу (групи) у пошуку; також забезпечення відходу розвідників у розташування своїх військ у випадку виявлення їх противником.

Командир *мв* повинний твердо засвоїти, по яких ділянках (цілях) готується вогонь виділених вогневих засобів, а також сигнали для виклику і припинення вогню.

Відповідно до плану проведення пошуку (прийнятим рішенням), якщо дозволяє час, організуються тренування особового складу в тилу наших підрозділів. Для цієї мети вибирається ділянка місцевості, подібна місцевості і району проведення пошуку, і проводиться її інженерне обладнання, (відриваються траншеї, окопи, влаштовуються загородження тощо). Вогневі засоби в районі об'єкта пошуку позначаються мішенями, а сам об'єкт нападу – макетами (опудалами).

Після доведення плану дії в пошуку до його учасників, з'ясування ними своїх завдань і порядку дій починаються тренування. Вони проводяться спочатку вдень тактико-стройовим методом шляхом послідовного відпрацювання всіх елементів дій підрозділу (групи), а потім і вночі. Останнє тренування необхідно проводити в ту частину ночі, на яку призначене проведення пошуку. У ході тренувань на місцевості повинно бути відпрацьовано декілька можливих варіантів дій підрозділу (групи) при виконанні завдання.

Перед початком пошуку командир *мв* перевіряє справність і підгонку спорядження кожного солдата і сержанта, чи здали вони особисті й інші документи, виводить підрозділ (групу) на вихідний пункт і віддає бойовий наказ.

Вихідний пункт звичайно призначається в першій траншеї (на передньому краї) своїх військ. Він повинний забезпечувати потайне розташування підрозділу (групи), добре спостереження за об'єктом пошуку і місцевістю в районі його проведення, а також скритність висування до об'єкта пошуку.

Перед віддачею бойового наказу за необхідності уточнюються останні дані про противника.

У бойовому наказі (при постановці завдань) командир *мв* вказує:

- орієнтири;
- відомості про противника (розташування противника, його вогневих засобів, приладів нічного бачення і радіолокаційних станцій, оборонних споруд і загороджень у районі об'єкта пошуку);
- завдання підрозділу (групи), призначеного в пошук;
- завдання відділенню захоплення, групи пророблення проходів у загородженнях і відділень забезпечення захоплення;
- порядок дій при нападі на об'єкт і при відході;
- сигнали управління і пропуск;
- свого заступника.

Крім того, вказується, по яких ділянках (цілях) підготовлений вогонь виділених вогневих засобів, сигнали виклику і припинення вогню, а також порядок евакуації поранених і вбитих.

Після віддання бойового наказу командир *мв* уточнює порядок дій під час нападу на об'єкт і при відході, під час підтримки дій взводу вогнем артилерійських підрозділів та під час проходження лінії фронту своїх військ, також доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії, порядок дій за ними і перепустку.

У встановлений час взвод безшумно, приховано висувається до об'єкта нападу. Першими для пророблення проходів у загородженнях висуваються сапери. Під час пророблення саперами проходу у загородженнях група вогневого забезпечення розташовується поблизу загороджень й забезпечує їх дії. З отриманням сигналу про готовність проходу у загородженнях, першою висувається і проходить група (підгрупа) вогневого забезпечення. Після подолання проходу вона розгортається праворуч і ліворуч від проходу і забезпечує висування групи (підгрупи) нападу. Група (підгрупа) пророблення проходів залишається для охорони проходу.

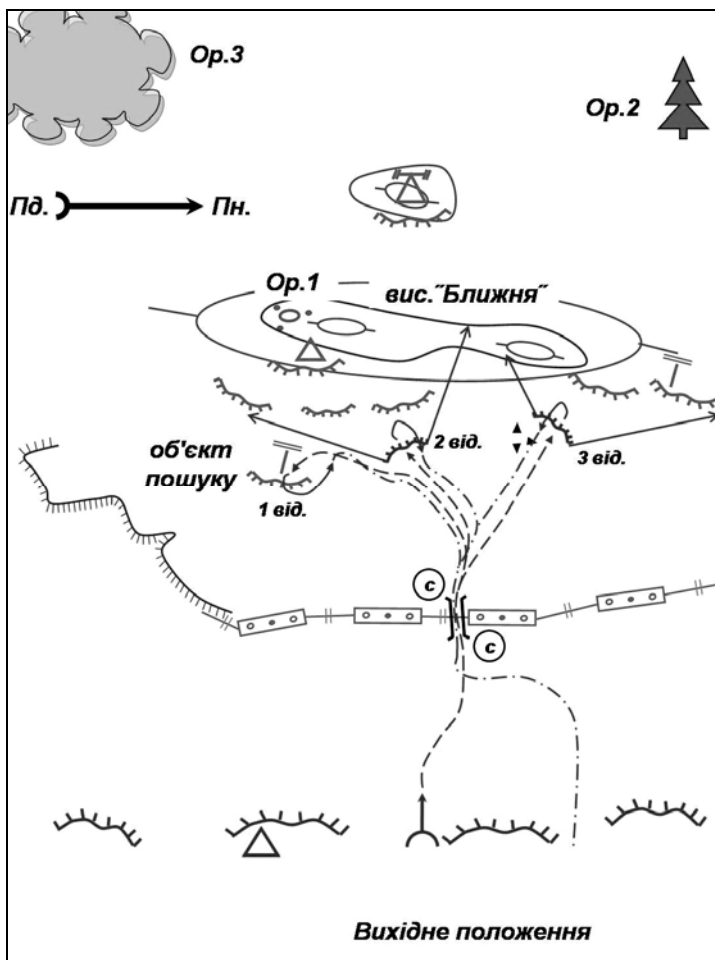

Рис. 1.22. Дії взводу в пошуку

Наблизившись до об'єкта, група (підгрупа) нападу за сигналом командира групи раптово, як правило, без пострілів нападає на противника, захоплює полонених, документи і зразки озброєння. Командир *мв* (групи) звичайно знаходиться з групою (підгрупою) нападу.

Після виконання завдання *мв* із захопленими полоненими, документами і зразками озброєння швидко відходить у своє розташування. Першою здійснює відхід група нападу, потім група вогневого забезпечення і останньою – група пророблення проходів. Після відходу проходи закриваються.

Відхід взводу здійснюється безшумно. У випадку виявлення дій взводу противником командир *мв* подає сигнал підтримуючим артилерійським підрозділам на відкриття вогню по противнику. Варіант дій взводу в пошуку наведений на рис. 1.22.

Постановка завдання командиром взводу на дії в пошуку (варіант)

1. Орієнтири: № 1 – кущі на вис. "Ближня", № 2 – окреме дерево, № 3 – кут лісу.

2. Противник обороняє висоту "Ближня", його вогневі засоби виявлені: орієнтир 1, ближче 100 – спостерігач в окопі, східні схили висоти "Ближня" – відділення і розрахунок кулемета в окопах, орієнтир 2, ближче 200 – парні окопи на відділення з ручним кулеметом, західні схили висоти "Ближня" – радіолокаційна станція розвідки рухомих цілей.

У нічний час противник періодично висвітлює місцевість перед собою інфрачервоними джерелами світла, а в перервах – ракетами. Перед переднім краєм противника (показує на місцевості) встановлені дротове загородження і змішане мінне поле.

3. Взвод із двома саперами має завдання – сьогодні вночі провести пошук у районі висоти "Ближня" з метою захоплення полоненого зі складу розрахунку кулемета на її східних схилах. Дії взводу підтримують артилерійська, мінометна батареї і танк. Вогонь підготовлений по окопах на східних схилах висоти "Ближня", 200 м ближче орієнтира 2 і по радіолокаційній станції.

4. 1-му відділенню потайно висунутися до кулеметного розрахунку (вказує на місцевості), за моєю командою напасти на нього, захопити полоненого і доставити в розташування наших підрозділів.

Групі пророблення проходів у загородженнях, старший – старший солдат Петренко із двома розвідниками 3 відділення (рядові Івахно і Сидорчук), висунутися до дротового загородження противника, проробити і позначити прохід у ньому і мінному полі (указує місце) і охороняти його до виконання задачі взводом. Рядові Івахно і Сидорчук з підходом 3 відділення до проходу діють у складі відділення.

2-му відділенню потайно висунутися на східні схили висоти "Ближня" (вказує на місцевості), зайняти позицію і бути готовим прикрити вогнем дії 1 відділення і його відхід із захопленим полоненим.

3-му відділенню з ручним кулеметом висунутися на позицію поблизу окремого куща (показує на місцевості), бути готовим не допустити ведення вогню і підходу противника з окопів 200 м ближче орієнтира 2, прикрити вогнем відхід 1 і 2 відділень після виконання задачі. Напрямок руху (вказує). Першими до загороджень противника висуваються сапери, розвідники Івахно і Сидорчук пророблюють прохід і позначають його. Пророблення проходу забезпечують рядові Івахно і Сидорчук.

По готовності проходу починає рух 2 відділення, за ним 1 і 3 відділення, я рухаюся за 1 відділенням. Після заняття відділеннями зазначених позицій по моїй команді 1 відділення нападає на об'єкт, захоплює полоненого і відходить з ним у розташування наших підрозділів. Після відходу 1 відділення до проходу за мою команду починає відхід 2 відділення, а потім 3.

3 відділення після проходження проходу в загородженнях займає позицію з цього боку і забезпечує відхід усього складу взводу на вихідне положення. Шлях відходу: до за найкоротшим напрямком від місць розташування відділень, після проходу ярмом (вказує на місцевості) у розташування наших підрозділів.

У випадку виявлення взводу противником відхід відбувається у тій же послідовності під прикриттям вогню артилерії і мінометів. Поранених і убитих виносити за розпорядженням командирів відділень.

5. Сигнали: про готовність проходу в загородженнях – рідкі миготіння зеленого світла ліхтаря; відхід – синє світло ліхтаря; виклик вогню – червона ракета; припинення вогню – зелена ракета. Пропуск – "Лафет".

6. Я знаходжуся з першим відділенням, після захоплення полоненого і до відходу до проходу – із другим відділенням, надалі – із третім. Мій заступник командир 2-го відділення.

1.6.5. Механізований взвод під час нальоту

Наліт як спосіб ведення розвідки застосовується механізованими підрозділами під час їх дій у тилу противника. Наліт – це раптовий напад на противника з метою захоплення полонених, документів, зразків озброєння і бойової техніки, а також знищення (виведення з ладу) засобів масового ураження противника, його пунктів управління та інших важливих об'єктів. Він проводиться звичайно за вказівкою командира, який вислав підрозділ, а іноді за рішенням командира підрозділу, яке здійснює розвідку.

Успіх нальоту у всіх випадках ґрунтується на раптовості, рішучості, швидкості дій і на всебічному знанні об'єкта нальоту.

Цей спосіб розвідки найбільш динамічний, швидкоплинний і вимагає високого рівня підготовки особового складу взводу, особливо командира *мв*.

Бойовий порядок і спосіб дій *мв* під час нальоту залежать від розташування об'єкта, сили і характеру дій противника, умов місцевості. Залежно від обстановки для проведення нальоту із складу *мв* можуть призначатися відділення (група) нападу, відділення (група) захоплення, відділення (група) вогневого забезпечення.

Кількість солдатів відділення (групи) нападу для знищення охорони (вартових) об'єкта призначається із розрахунку один-два розвідника на кожного солдата противника. Для цього виділяються найбільш сильні, спритні і сміливі солдати, які добре володіють холодною зброєю і прийомами боротьби з озброєним противником.

Група захоплення здійснює наліт (напад) на противника, захоплює полонених, документи, зразки озброєння і бойової техніки або знищує вибраний об'єкт.

Склад відділення (групи) захоплення залежить від характеру об'єкта нальоту і включає не менше половини всього особового складу взводу.

Група вогневого забезпечення прикриває дії групи нападу в момент нальоту на об'єкт та під час відходу. Залежно від розташування об'єкта, противника і місцевості вона може розташовуватися в одному або в декількох місцях на напрямках, звідки найбільш імовірно появлення противника в момент нападу.

Спосіб дій під час нальоту визначається обстановкою, характером дій противника, умовами місцевості й підрозділяється на раптовий безшумний напад в пішому порядку і напад на бойових машинах після вогневого подавлення противника.

Напад у пішому порядку здійснюється звичайно на дрібні об'єкти противника, на закритій місцевості і в інших умовах, які забезпечують раптовість нальоту.

Напад на бойових машинах після вогневого подавлення здійснюється на противника, більшого за силою, на відкритій місцевості та у випадках виявлення противником групи до її нападу. В останньому випадку наліт може бути здійснений і проти противника, меншого за чисельністю.

В рішенні на проведення нальоту командир *мв* визначає:

- якого противника, як і де захопити (знищити);
- склад і завдання відділенням (групам);
- порядок взаємодії.

Після прийняття рішення на проведення нальоту командир *мв* вивчає об'єкт нападу і місцевість у районі об'єкта, намічає порядок дій і ставить завдання підлеглим. Порядок і об'єм роботи залежать від обстановки і наявності часу.

Вивчення об'єкта нальоту здійснюється спостереженням, для чого призначаються спостерігачі, кожному із них вказується визначений сектор для спостереження або ставиться конкретне завдання, наприклад встановити час і порядок зміни чатових. Одночасно із спостерігачами здійснює спостереження і командир взводу. При обмеженому часі на організацію нальоту спостереження за об'єктом може вестися одночасно усім особовим складом *мв*.

Під час вивчення об'єкта нальоту необхідно встановити:

- розташування об'єкта, його склад і озброєння;
- характер дій противника, режим його поведінки (роботи, несення бойового чергування), порядок охорони об'єкта;
- потайні підступи до об'єкта і напрямом (місце), яке забезпечує найбільшу раптовість нападу;
- наявність перешкод і загороджень на підступах до об'єкта;
- напрямом (район), звідки противник може надати допомогу об'єкту в момент нападу на нього і під час відходу взводу, якими силами і засобами;
- шляхи відходу взводу після виконання завдання.

У бойовому наказі на проведення нальоту командир *мв* вказує:

- відомості про противника, місця розташування об'єкта нальоту, підрозділів охорони, оборони і їх вогневих засобів;
- завдання взводу;
- місце і час нальоту;
- завдання відділенням, їх склад і способи дій під час знищення об'єкта нальоту і після виконання завдання;
- своє місце й заступника.

Після віддачі бойового наказу командир *мв* вказує способи дій під час висування до об'єкта нальоту, подолання перешкод і загороджень на підступах до об'єкта, знищення (зняття) охорони об'єкта, порядок евакуації полонених і зразків озброєння.

Бойові машини можуть бути використані для стрімкого кидка до об'єкта нальоту, а також для прикриття дій групи нападу. Позиції бойових машин та інших вогневих засобів повинні забезпечувати ведення вогню як по об'єкту нападу, так і у напрямках, звідки імовірний підхід противника або ведеться вогонь по відбиттю дій групи нападу.

По готовності взводу до проведення нальоту командир *мв* обирає зручний момент і дає сигнал на початок дій.

За сигналом командира *мв* відділення (група) нападу раптово відкриває вогонь, а група захоплення негайно атакує і завершує знищення противника. Той особовий склад противника, який залишився живим, захоплюється у полон, документи, виявлені під час огляду вбитих, вилучаються.

Група вогневого забезпечення на вогневих позиціях перешкоджає відходу і підходу противника.

Якщо дозволяють умови місцевості і обстановка, наліт з метою знищення об'єкта може бути проведений без висадки особового складу з машин.

У випадку проведення нальоту під час раптової зустрічі із противником, взвод вогнем з усіх видів зброї надає йому поразку і, використовуючи замішання противника, сміливо нападає на нього, захоплює полонених, документи і зразки озброєння.

Першою, як правило, відходить група із захопленими полоненими (документами, зразками озброєння), за нею – відділення (група) нападу і останнім – відділення (група) вогневого забезпечення.

Захоплені полонені (документи) допитуються (вивчаються) командиром мв. Важливі дані негайно доповідаються командирі, який вислав взвод у розвідку. Полонені, документи і зразки озброєння залежно від вказівок командира (начальника) доставляються у штаб або знаходяться під охороною у взводі до виконання взводом поставленого завдання.

1.7. Розвідувальний загін у розвідці

Розвідувальний загін висилається від частини (з'єднання) в різних видах бойової діяльності для добування розвідувальних відомостей на найбільш важливому напрямку.

Склад розвідувального загону (РЗ) залежить від характеру бойових дій військ і виконуваного ними завдання, розташування та дій противника, умов місцевості і поставлених завдань на ведення розвідки.

Він призначається, як правило, в складі розвідувальної, механізованої або танкової роти. У деяких випадках (під час розвитку наступу в оперативній глибині, під час переслідування і на марші в передбаченні вступу в бій з противником) у РЗ може бути призначений механізований батальйон.

Механізована рота, виділена у розвідувальний загін, може підсилюватися танками, артилерією і протитанковими засобами, засобами ППО, підрозділами інженерних військ і військ радіаційного, хімічного і біологічного захисту.

Для ведення розвідки РЗ вказується напрямок або смуга розвідки. Ширина смуги розвідки залежить від завдання, сил і складу загону, виду бою, а також від умов місцевості. Розвідувальному загону в складі роти смуга розвідки визначається шириною до 5 км, у складі батальйону – до 10 км.

Віддалення основних сил РЗ від частини (з'єднання) в ході ведення розвідки від переднього краю або підрозділів охорони своїх військ може становити – до 30 км.

Розвідувальний загін виконує свої завдання спостереженням, оглядом місцевості і місцевих предметів, розвідувальними засідками, нальотами, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених, вивченням документів, озброєння і техніки противника, а у випадках, коли неможливо добути відомості про противника іншими способами, і боєм. У ході ведення розвідки в розташуванні противника і на рубежах (у районах) його ймовірного руху він може встановлювати розвідувально-сигналізаційні засоби.

У РЗ в усіх випадках організується кругове спостереження. Воно ведеться спостерігачами, а також командирами і всім особовим складом загону. Вночі та в умовах обмеженої видимості спостереження ведеться з використанням приладів нічного бачення, тепловізійних спостережних приладів, радіотехнічних засобів, радіолокаційних станцій розвідки наземних рухомих цілей і доповнюється підслуховуванням. Підслуховування застосовується й у денних умовах, як із застосуванням технічних засобів, так і без їх застосування. Для його ведення РЗ періодично зупиняється.

Від РЗ висилаються вперед на віддалення до 10 км і в сторони флангів на віддалення 3–5 км розвідувальні дозори силою до посиленого взводу кожний та дозорні відділення (танки), кількість і склад яких залежить від поставленого завдання, дій про-

тивника і характеру місцевості; інші підрозділи складають головні сили загону. Від РЗ в складі роти можуть бути вислані один-два, у складі батальйону – три-чотири розвідувальні дозори, а іноді й більше.

Командир РЗ особисто організує дії підрозділів і керує ними та перебуває, як правило, у складі головних сил. Для уточнення відомостей про противника й особистого його вивчення він може висуватися до розвідувальних дозорів.

Завдання командирю розвідувального загону ставиться командиром частини, начальником штабу або начальником розвідки частини.

Під час постановки завдання командирю розвідувального загону вказуються: відомості про противника в смузі (на напрямку) майбутніх дій; дані про свої і сусідні підрозділи, які ведуть розвідку та сигнали взаємного впізнання з ними; склад розвідувального загону; смуга або напрямок розвідки; завдання на розвідку (які відомості і до якого часу необхідно добути, вихідний пункт і час його проходження, порядок дій після виконання завдання, кінцевий пункт або рубіж ведення розвідки, коли закінчити розвідку, куди і за яким маршрутом повернутися або де зосередитися); порядок підтримання зв'язку і подання розвідувальних відомостей (кому, куди, яким способом і до якого часу подавати повідомлення), сигнали взаємного упізнання з літаками (вертольотами) своєї авіації; порядок проходження лінії фронту своїх військ, пропуск і відгук; порядок евакуації поранених і вбитих, а також доставки полонених, трофейного озброєння і документів; що робити з пошкодженим озброєнням і технікою.

Для зв'язку з командиром, який вислав підрозділ у розвідку, командирю розвідувального загону вручається таблиця радіосигналів і кодована карта.

Роботу з організації розвідки командир розвідувального загону проводить, як правило, за картою у вихідному районі.

Загальний порядок роботи командира РЗ після отримання бойового завдання не відрізняється від порядку роботи командира батальйону (роти) під час організації бою.

Під час з'ясування бойового завдання командир розвідувального загону повинен зрозуміти мету майбутніх дій у розвідці, які розвідувальні відомості і до якого часу необхідно добути, способи дій розвідувального загону, порядок доповіді результатів розвідки, порядок дій після виконання бойового завдання, який час він має на підготовку до виконання бойового завдання.

Під час оцінки обстановки командир РЗ оцінює противника, стан своїх сил і засобів, місцевість у смузі (на напрямку) майбутніх дій, стан погоди, час року і доби.

Під час оцінки противника він вивчає його положення і стан, імовірні рубежі зустрічі з розвідкою противника, його похідною охороною і головними силами, можливе розташування об'єктів розвідки, їх охорону й оборону, імовірний характер дій противника, способи можливого впливу противника на підрозділи розвідувального загону під час їх дій у глибині бойових порядків.

Оцінюючи стан своїх сил і засобів, командир РЗ з'ясовує їх укомплектованість особовим складом, озброєнням, технікою і забезпеченість усім необхідним для виконання поставленого завдання, підготовленість командирів взводів, їх досвід і здатність керувати розвідувальним дозором під час рішення самостійних завдань, час на підготовку до дій.

Під час оцінювання місцевості командир РЗ вивчає рельєф, населені пункти, гідрографію й інші її елементи, робить висновок про те, як тактичні властивості місцевості будуть впливати на виконання бойового завдання.

У результаті оцінювання обстановки командир батальйону (роти) робить висновки про те, які завдання, яким складом і до якого часу він може виконати.

Рішення командир РЗ приймає особисто на основі з'ясування отриманого завдання, висновків з оцінювання обстановки і проведення тактичних розрахунків.

У **рішенні** він визначає:

- замисел;
- бойові завдання підрозділам;
- основні питання взаємодії і порядок всебічного забезпечення;
- організацію управління.

Оснoву рiшення складає **замисел**, у якому ви-значуються:

- напрямок зосередження основних зусиль розвідки, яким способом і в якій послідовності провести розвідку (знищити, захопити) противника;

- порядок ураження противника;

- бойовий порядок загону.

Бойовий наказ особовому складу РЗ віддається залежно від умов підготовки відразу після прийняття його командиром або після завершення безпосередньої підготовки розвідувального загону до виконання бойового завдання. У тому випадку, коли командир розвідувального загону буде мати можливість уточнити своє рішення на місцевості, бойовий наказ віддається після уточнення рішення.

У бойовому наказі командир розвідувального загону вказує:

- відомості про противника;

- завдання розвідувального загону, завдання розвідувальним дозорам (дозорним відділенням, дозорним танкам);

- підрозділам головних сил – місце в колоні, напрямок (маршрут), час проходження вихідного пункту і порядок безпосередньої охорони;

- час готовності до виконання завдання;

- своє місце і місце заступників.

Після віддання бойового наказу командир РЗ вказує порядок дій під час зустрічі з противником, заходи щодо всебічного забезпечення, сигнали оповіщення, порядок організації і ведення зв'язку, управління і взаємодії, а за потреби відомості про сусідні і ті, які діють попереду, розвідувальні органи, способи взаємного впізнання, порядок проходження лінії фронту (охорони) своїх військ, пропуск і відгук.

В обороні за відсутності безпосереднього зіткнення з противником розвідувальний загін може висилатися для своєчасного виявлення початку висування і розгортання противника, визначення складу і напрямку дій його основного угрупован-

ня, позицій засобів нападу ЗМУ, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів, вогневих позицій артилерії та місць розташування ПУ.

У ході оборонного бою РЗ уточнює угруповання противника, встановлює підхід других ешелонів (резервів), напрямок і рубежі введення їх у бій.

У наступі розвідувальний загін, використовуючи проміжки та відкриті фланги в бойовому порядку противника, стрімко проникає в глибину його оборони, веде розвідку позицій і опорних пунктів, визначає райони розташування і напрямки висування других ешелонів (резервів), наявність і характер фортифікаційних споруджень і загороджень, позицій засобів нападу ЗМУ, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів, вогневі позиції артилерії, місця розташування ПУ й інших важливих об'єктів, зони зараження, райони руйнувань, пожеж і затоплень, напрямки їх подолання або обходу.

З початком відходу противника РЗ стрімко виходить на фланги і шляхи відходу його головних сил, установлює їх склад і напрямок відходу, склад і характер дій ар'єргардів, позиції і рубежі, підготовлені для оборони в глибині, і час зайняття їх військами, наявність і характер перешкод і загороджень. Розвідувальний загін може захоплювати переправи через водні перешкоди й інші важливі об'єкти на шляхах відходу противника, утримуючи їх до підходу своїх підрозділів, частиною сил він продовжує виконувати поставлене завдання.

У передбаченні зустрічного бою РЗ до рубежу можливої зустрічі з противником просувається, як правило, по дорогах з максимальною швидкістю. При підході до рубежу можливої зустрічі з противником розвідувальні дозори і головні сили загону діють приховано, як правило поза дорогами, переміщуючись від одного вигідного для спостереження пункту до іншого, ретельно проглядаючи дороги й інші напрямки ймовірних дій противника.

Під час зустрічі з розвідкою й охороною противника розвідувальні дозори і головні сили загону обходять їх, приховано проникають до головних сил противника, встановлюють їх склад,

характер і напрямок дій, час проходження важливих рубежів, початок і рубежі розгортання, позицій засобів нападу ЗМУ, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів, вогневі позиції артилерії, місця ПУ. У ході зустрічного бою розвідувальний загін веде розвідку головних сил противника, використовуючи відкриті фланги та проміжки в його бойових порядках, проникає в глибину, виявляє склад других ешелонів (резервів) і напрямки їх висування.

Для розвідки населеного пункту залежно від бойового складу розвідувального загону висилається один або кілька розвідувальних дозорів і дозорних відділень (танків). Головні сили загону залишаються поза населеним пунктом до огляду його окраїн розвідувальними органами, а потім просуваються за ними.

Під час оволодіння містом розвідувальний загін доцільно використовувати в глибині оборони противника в обхід міста. З виходом у зазначену смугу (на напрямок) розвідки він розкриває підхід до міста резервів противника, місця розгортання його засобів нападу ЗМУ, артилерії, ПУ, підготовку до деблокування міста або взяття (захоплення, повернення) його з ходу (штурмом); устанавлює початок і напрямки відходу військ противника з міста, виявляє знову підготовлені оборонні рубежі та встановлює зайнятість їх військами, які відходять з міста або висунуті з глибини.

Під час пересування (на марші) розвідувальний загін висилається на відстань, яка забезпечує командирів і штабу бригади (полку) можливість своєчасного реагування на зміни обстановки. Для цього розвідувальний загін від бригади (полку) висувається за 1,5–2 години до виходу підрозділів охорони.

З метою виграшу часу на марші розвідувальний загін до рубежу ймовірної зустрічі з противником пересувається, як правило, по дорогах з максимальною швидкістю. З підходом до рубежу ймовірної зустрічі з противником він просувається маршрутами (напрямами), які забезпечують прихованість дій і проникнення до його головних сил противника, районів розгортання його засобів нападу ЗМУ, ПУ, і веде розвідку відповідно до отриманого завдання.

В інтересах висадки і бойових дій ТакПД розвідувальний загін, діючи в тилу противника, виявляє склад угруповання, боєздатність і характер дій противника в запланованому районі висадки і дій десанту, розкриває об'єкти, що підлягають знищенню (придушенню) або захопленню, виявляє засоби ППО, радіаційну і хімічну обстановку в районі десантування і бойових дій десанту; визначає характер місцевості в районі десантування, наявність придатних для висадки десанту площадок, місця (координати) загороджень, руйнувань і перешкод.

У разі загрози оточення з'єднання (частини) розвідувальний загін встановлює: склад, положення і напрямок дій угруповань противника, який прорвався (обходить), наявність у нього засобів масового ураження, систем високоточної зброї, танкових частин (підрозділів); підхід резервів, їх склад, час і напрямок введення в бій, райони викиду (висадки), склад і характер дій повітряних (аеромобільних, морських) десантів.

Розвідувальний загін, який висилається на відкриті фланги з'єднання (частини) або який веде розвідку в тилу, виконує свої завдання, як правило, спостереженням. Виявивши підрозділи противника, які підходять, командир загону доповідає про це вищому командиру (начальнику), встановлює їх склад, чисельність і напрямок дій. Якщо ці підрозділи нечисленні (розвідувальні органи, бойова охорона), розвідувальний загін пропускає їх і виходить до головних сил противника, який обходить (прорвався), або якщо ці підрозділи діють самостійно на великому віддаленні від головних сил, завдають їм ураження вогнем і захоплюють полонених. Полонені негайно допитуються і за потреби доставляються в штаб частини (з'єднання).

Під час дій у гірській і лісистій місцевості розвідувальному загону може бути поставлене завдання закріпитися на вигідному рубежі (перевал, дефіле, міст) та утримувати його. З отриманням такого завдання командир розвідувального загону організує на визначеному рубежі кругову оборону й обороняє його до підходу підрозділів бригади або до отримання сигналу відходу.

Розвідувальний загін, висланий для розвідки *морських десантів*, висувається на морське узбережжя, розгортається якнайближче до зрізу води і веде розвідку спостереженням. Командир

розвідувального загону організує спостереження так, щоб забезпечувався суцільний перегляд берега і водної поверхні на можливо більш широкому фронті.

В умовах обмеженої видимості використовуються технічні засоби розвідки та спостереження. У разі виявлення дрібних груп противника розвідувальний загін влаштовує розвідувальні засідки. Захоплених полонених, документи і зразки озброєння командир розвідувального загону після допиту (вивчення) направляє в штаб з'єднання. Допит полонених здійснюється якнайшвидше, переважно для отримання зведень в інтересах виконання поставленого розвідувальному загону завдання (де перебуває морський десант, його склад, де і коли плануються висадки).

Виявивши підхід морського десанту, командир розвідувального загону доповідає про це командирі (начальнику), який вислав його, і встановлює за ним безперервне спостереження. Діючи в бойових порядках військ, що висадилися, розвідувальний загін уточнює їх склад і характер дій.

Якщо противнику вдасться завершити оточення бригади, то під час підготовки до виходу з оточення розвідувальний загін виявляє склад і угруповання військ противника, що оточили бригаду, визначає координати стартових (вогневих) позицій тактичних ракет, артилерії, ПУ.

Крім того, він встановлює райони розташування, склад і характер дій резервів противника, а також наявність загороджень і перешкод, прохідність місцевості.

Зусилля РЗ, який діє поза районом оточення, направляються на виявлення найбільш вигідного напрямку виходу бригади з оточення.

З початком прориву оборони противника, який оточив частину, РЗ, який діє назустріч військам, що перебувають поза оточенням, або повітряним (аеромобільним, морським) десантам, виявивши їх передові підрозділи або розвідувальні органи, обмінюється з ними сигналами взаємного впізнання. Командир розвідувального загону доповідає про зустріч командирам (начальникам), які його вислали, і надалі виконує уточнені завдання.

Під час виходу з оточення розвідувальний загін, який діє на напрямку прориву, приєднується до своїх військ. Розвідуваль-

ний загін, який діє осторонь від напрямку виходу з оточення, веде розвідку в уточненому напрямку в бік прориву до виходу в розташування своїх військ.

У разі раптової зустрічі з противником, коли уникнути бою неможливо, розвідувальний загін відкриває вогонь, сміливо нападає на противника і, використовуючи його збентеження, захоплює полонених. Потім РЗ виходить з бою і продовжує виконання завдання. Про результати бою командир розвідувального загону доповідає негайно. Полонених після особистого допиту він тримає під охороною в одній із бойових машин головних сил до виходу розвідувального загону в розташування своїх військ або прибуття за ними вертольота.

Порядок подальших дій розвідувального загону визначається особливим розпорядженням, переданим по радіо командиром (начальником), який вислав загін.

Під час розвідки водної перешкоди розвідувальний загін установлює наявність, склад і характер дій противника на своєму і протилежному берегах, характер водної перешкоди і стан її заплави. До водної перешкоди розвідувальний загін висувається на широкому фронті, приховано. За наявності противника на підступах до водної перешкоди загін виявляє його опорні пункти, установлює проміжки в бойовому порядку і, використовуючи їх, проникає до водної перешкоди. Визначає її ширину, глибину, швидкість течії, ґрунт і профіль дна, крутість і ґрунт берегів, наявність загороджень на берегах і біля води, зручні для форсування ділянки, наявність переправ і їх стан та переправляється на протилежний берег.

Ведучи розвідку противника на протилежному березі, розвідувальний загін виявляє його опорні пункти, незайняті ділянки, розташування вогневих засобів, других ешелонів (резервів), наявність і характер загороджень. Якщо неможливо переправитися на протилежний берег, розвідка противника, який обороняється на ньому, ведеться спостереженням зі свого берега. Переправу на протилежний берег у цьому випадку розвідувальний загін здійснює разом із передовим загonom або з підрозділами першого ешелону головних сил.

Під час ведення розвідки вночі застосовуються радіолокаційні станції розвідки наземних рухомих цілей, прилади нічного бачення і засоби висвітлення місцевості. Особлива увага звертається на височини, окраїни населених пунктів, узлісся та інші місця, де може бути противник. Для захоплення полонених, зразків озброєння і техніки частіше влаштовуються розвідувальні засідки і проводяться нальоти. Підрозділи повинні суворо дотримуватися світломаскування, діяти раптово, рішуче і зухвало.

У горах розвідувальний загін, як правило, просувається уздовж доріг, долин, хребтів і веде розвідку шляхом послідовного огляду командних висот і спостереження з них. Для огляду доріг, троп, ущелин та інших місць осторонь від напрямку руху, де може бути противник, висилаються розвідувальні дозори і дозорні відділення (танки). У високогірних районах і на важкодоступних ділянках місцевості розвідка ведеться пішими дозорцями, які забезпечені гірським спорядженням і навчені техніки подолання гірських перешкод.

У ході ведення розвідки розвідувальний загін улаштовує розвідувальні засідки в тіснинах, на перевалах і за крутими поворотами вузьких доріг. Налёти він проводить, як правило, в умовах, коли забезпечується напад на обраний об'єкт з тилу.

Віддалення розвідувального загону від своїх військ зменшується через порівняно низькі темпи наступу і труднощі в організації зв'язку в горах.

У лісі розвідувальний загін, крім виконання звичайних завдань, повинен розкрити: наявність і характер загороджень і руйнувань на просіках, дорогах і інших доступних для наступу наших військ напрямках; ділянки, де можливе застосування танків; наявність і стан просік, доріг і схованих шляхів, що виводять у фланг і тил противника, який обороняється, а також наявність галявин і вирубок лісу, придатних для висадки ТакПД.

Розвідувальний загін веде розвідку, головним чином, уздовж доріг, по просіках, широких стежках і рідколіссі перед фронтом військових частин (підрозділів), які наступають, і на їх флангах. Віддалення РЗ від своїх військ, як правило, менше, ніж за звичайних умов. У важкодоступних районах він діє у пішому по-

рядку. Для швидкого перекидання розвідувального загону через важкодоступні райони і ділянки, а також на нові напрямки розвідки можуть використовуватися вертольоти.

У лісі від розвідувальних органів загону частіше висилаються дозорні відділення (танки) і піші дозорці, а під час розвідки найбільш закритих місць (ярів, густого чагарнику) може проводитися прочісування.

Під час розташування на відпочинок у розвідувальному загоні в усіх випадках організується безпосередня охорона і ведеться кругове спостереження. Спостерігачі виставляються не тільки на землі, але і на деревах. На найбільш загрозливі напрямки на віддаленні до 500 м висилаються спостережні пости (секрети). Зв'язок командира розвідувального загону зі спостережним постом (секретом) здійснюється по телефону.

Узимку на розвідувальний загін додатково покладаються завдання щодо визначення товщини і стану льоду на ріках і озерах, глибини і щільності сніжного покриву, ступеня промерзання боліт.

Для виконання поставлених завдань особовий склад РЗ екіпується відповідно до умов району майбутніх дій, пори року і стану погоди. У ясні сонячні дні за наявності сніжного покриву розвідники забезпечуються захисними окулярами для захисту очей від яскравих сонячних променів і снігу. Особовому складу видається теплий одяг і взуття, засоби проти відмороження і вітамінні препарати. З розвідниками проводяться заняття з орієнтування, пересування вдень і вночі, з улаштування місць для нічлігу і відпочинку під відкритим небом узимку.

Озброєння, військова техніка і технічні засоби розвідки готуються до використання в умовах низьких температур. Бойові машини забезпечуються засобами підвищеної прохідності (самовитягування) і додатковим запасом пального. За наявності снігового покриву вони фарбуються в білий колір. Для всього особового складу розвідувального загону готуються лижі. Вони укладаються в машинах або закріплюються на них зверху.

Для проникнення в глибину розташування противника РЗ використовує проміжки в його обороні, замерзлі озера, ріки і болота, а для раптових дій, крім того, завірюху, заметіль, снігопад, темний час доби й інші умови обмеженої видимості.

Для виходу до об'єктів розвідки використовуються в основному важкодоступні напрямки. Нальоти проводяться з тилу або з напрямків, звідки противник найменше очікує напади.

Під час підготовки та в ході наступу з подоланням льодових просторів до завдань розвідувального загону входить виявлення ділянок, що обмежують використання важкої техніки, і встановлення наявності та характеру загороджень на льоду. За потреби до складу розвідувального загону включаються сапери-розвідники з відповідним спорядженням. Під час виходу на лід і руху по ньому суворо дотримуються запобіжних заходів.

Під час ведення розвідки льодових просторів орієнтування розвідувального загону здійснюється за азимутом і за допомогою навігаційної апаратури, а якщо можливо – по береговій лінії. Виявлені слабкі ділянки, що обмежують використання інженерної техніки, позначаються покажчиками і відзначаються на картах. Під час дій на льоду РЗ повинен перебувати в постійній готовності до відкриття вогню по вертольотах (літаках) противника.

З початком завірюхи та при снігових зарядах командир розвідувального загону звертає особливу увагу на організацію безпосередньої охорони, обігріву особового складу, недопущення отруєння його чадним газом.

Розвідувальні зағони, які призначені для ведення розвідки, з початком наступу висуваються на передній край оборони з дотриманням усіх заходів тактичного маскування. Прибувши в зазначені місця і розташувавши свої основні сили і засоби в укриттях, командири розвідувальних органів організують спостереження з одного або декількох пунктів на напрямку майбутніх дій. Ведучи спостереження за противником, особовий склад розвідувальних загонів вивчає місцевість і завершує підготовку до виконання поставленого завдання. У результаті спостереження уточнюється передній край оборони противника, розкриваються його опорні пункти і вогневі засоби, інженерні загородження, а також вибираються найбільш зручні маршрути, напрямки і райони дій з початком наступу.

Розвідувальні зағони з переходом військ в атаку долають мінно-вибухові й інші загородження по пророблених проходах і, розгорнувшись у бойову лінію, просуваються максима-

льно швидко від рубежу до рубежу (від укриття до укриття), як правило на віддаленні до 300 м за ротами першого ешелону, ведучи спостереження за противником.

Під час оволодіння підрозділами батальйонними районами оборони, а в деяких випадках – ротними опорними пунктами противника, розвідувальні загони і дозори, використовуючи проломи і проміжки в бойових порядках противника, сміливо проникають у глибину оборони.

Командир розвідувального загону доповідає про це по радіо командирі (начальнику), що вислав його, і висилає вперед розвідувальний дозор (дозорне відділення, танк). Головні сили загону стрімко просуваються за ним. Розвідувальний загін обганяє підрозділи, які наступають, відривається від них, виходить у призначений район (на напрямок) розвідки і виконує поставлене бойове завдання.

У деяких випадках під час проникнення в глибину оборони противника може виникнути необхідність вступу розвідувального загону у бій для рішучого прориву через ділянки, які слабо обороняються, або підрозділи противника, що відходять. У цьому випадку командир розвідувального органу викликає вогонь артилерії, усім складом загону атакує противника і, не затримуючись, виводить загін (дозор) у смугу (район, на напрямок) розвідки.

Повернення розвідувального загону в розташування своїх військ здійснюється, як правило, зворотним переходом бойових порядків у призначеному місці під керівництвом начальника розвідки бригади, начальника штабу механізованого (танкового) батальйону.

Під час повернення розвідувального загону його командир вивчає обстановку на ділянці подолання бойових порядків (державного кордону) і порядок взаємодії з командиром підрозділу (командиром прикордонного загону, начальником прикордонної застави), який обороняється на цій ділянці, детально вивчає обстановку, обмірковує план виходу, намічає основний і запасний маршрути руху до ділянки переходу лінії фронту (державного кордону). Прибувши в район, призначений для переходу, командир розвідувального загону розташовує підрозділ у най-

більш безпечному місці, організує розвідку й уточнює порядок дій. У встановлений час або з отриманням сигналу розвідувальний загін переходить лінію фронту (державний кордон).

1.8. Робота командира з отриманням розвідувальних відомостей

Добування розвідувальних відомостей – це лише один зі складових елементів діяльності розвідки. Розвідувальним органам (розвідникам) досить рідко вдається одержати повні дані про склад противника, його засоби масового ураження, елементи високоточної зброї, замисли застосування засобів ураження, морально-психологічний стан його особового складу, боєздатність його підрозділів (частин, з'єднань) тощо.

Відомості розвідка добуває по крупинках, частинах, у різний час і в найрізноманітнішій обстановці. Нерідко інформація про один й той самий об'єкт, добута різними органами розвідки або отримана з різних джерел у однаковий час, є суперечливою. Командирові ж завжди необхідно мати повну уяву про силу противника, його реальне положенні, стан і наміри.

Для цього необхідно всі дані, добуті розвідкою й отримані від різних джерел (підлеглих командирів, штабів, сусідів тощо), зібрати, вивчити, проаналізувати й узагальнити.

Тільки на підставі всебічного аналізу всіх даних можна зробити обґрунтовані висновки про противника, що доповідаються командирю, начальнику штабу, вищестоящому штабу і доводяться до підлеглих, взаємодіючих підрозділів і сусідів у частині, що їх стосується. Це друга, досить важлива складова діяльності розвідки. Обидва напрямки діяльності тісно пов'язані між собою і складають єдине ціле. У підрозділах командири **особисто** організують розвідку, збір і обробку розвідувальних відомостей.

Задача всіх офіцерів, що обробляють (узагальнюють) розвідувальні дані, полягає в тім, щоб шляхом вивчення, аналізу і зіставлення окремих, розрізнених, неповних, нерідко супереч-

ливих даних (фактів) робити обґрунтовані висновки, що розкривають реальну картину обстановки, що складається, зміст проведених противником заходів і його замисел.

Фактор часу має першорядне значення не тільки в процесі добування розвідувальних даних, але також у процесі обробки і при доповіді.

1.8.1. Збір розвідувальних відомостей

До розвідувальних відомостей відносяться факти, що стали відомі, результати спостереження, огляду і все те, що будь-якою мірою характеризує організацію, озброєння, оснащення, боєздатність, положення, стан і дії противника, місцевість, район майбутніх дій, радіаційну і хімічну обстановку та метеорологічні умови.

Розвідувальна інформація являє собою оброблені, осмислені відомості, отримані від розвідувальних органів і з інших джерел, викладені у визначеному порядку письмово або усно, вони дають ясне уявлення з якого-небудь конкретного питання (інформація про бойовий склад частини або з'єднання противника, тактико-технічні характеристики нового виду зброї, опис визначеного району місцевості, водного рубежу тощо).

Термін "джерело" у розвідці має два трактування.

До першого поняття відносяться об'єкти, наявність і дії яких дають можливість добути розвідувальні дані. До таких джерел відносяться: особовий склад військ противника і його дії, що можуть спостерігатися нашими розвідувальними органами, а також полонені, перебіжчики, захоплені документи; працюючі радіоелектронні засоби; предмети озброєння і бойової техніки противника, осколки снарядів, бомб і ракет; райони, заражені радіоактивними й отруйними речовинами.

До другого поняття відносяться розвідувальні органи, підлеглі, взаємодіючі і сусідні командири підрозділів (штаби) і вищестоящий штаб, від яких розвідувальні дані (інформація) надходять командирові (у штаб) батальйону, а також місцеві жителі й особовий склад своїх військ, що знаходився на території противника, бачив його своїми очима або чув про нього.

Полонені, перебіжчики, місцеві жителі, а також захоплені документи, зразки бойової техніки, озброєння і спорядження є джерелами одержання інформації не тільки для добувних розвідувальних органів, але і безпосередньо для командирів підрозділів і штабів. У штабі мається можливість більш повно, ніж це можливо для діючого розвідувального органу, допитати полонених, опитати перебіжчиків, місцевих жителів і визначити достовірність їхніх показань. Штаби мають можливість вивчити захоплені документи, зразки озброєння, спорядження й одержати при цьому коштовні дані, чого не можуть зробити самі добувні розвідувальні органи.

Розвідувальні відомості від джерел до командирів підрозділів і в штаби надходять у різному вигляді (у формі усної доповіді, донесення по радіо, письмового, графічного тощо) і за допомогою різноманітних засобів зв'язку.

Командир взводу відомості про чисельність і дії противника, його втрати у живій силі і бойовій техніці одержує від свого спостерігача і від командирів відділень (екіпажів) у доповідях про виконання ними бойових задач. Зібрані дані командир взводу перевіряє й уточнює особистим спостереженням зі свого спостережного пункту. Уточнені таким чином розвідувальні дані командир взводу повідомляє командирові роти в доповіді про хід виконання бойової задачі або на його вимогу.

До командира роти розвідувальні відомості надходять: від командирів взводів, бойового розвідувального дозору, спостерігачів, спостережних постів старших начальників, передових артилерійських спостерігачів, спостережних пунктів командирів артилерійських і мінометних підрозділів, розташованих у бойових порядках і на флангах роти, а також від полонених, захоплених ротою. Крім того, командир роти, як і командири взводів, особисто веде спостереження за противником.

Сили і засоби механізованої роти мають можливість збирати розвідувальні відомості з багатьох різноманітних джерел, оцінювати, узагальнювати ці відомості і доповідати командирі (начальнику штабу) батальйону. Вони знаходяться ближче до про-

тивника, ніж командир батальйону або офіцери штабу, особисто спостерігають за противником, а тому й одержувані від них відомості становлять велику цінність.

Спеціальні документи з обліку розвідувальних даних у взводі й у роті не ведуться. Усі добуті розвідувальні відомості наносяться на робочу карту командира. У тих випадках, коли підрозділи знаходяться в безпосередньому зіткненні із противником на тому самому рубежі (позиції) протягом тривалого часу, наприклад в обороні, коли наявні дані застарівають повільніше, вони можуть заноситися в записні книжки командирів підрозділів.

Збір розвідувальних відомостей у батальйоні здійснює начальник штабу. За вказівкою командира він організує одержання даних від спостережних постів батальйону і бойового розвідувального дозору, від командирів підлеглих, доданих і підтримуючих підрозділів, від сусідів, вищестоящого штабу, а також від розвідувальних органів старшого начальника, що діють у бойових порядках батальйону. Важливі дані можуть бути отримані від полонених при допиті їх на полі бою негайно після захоплення. У таких випадках полонені, особливо поранені, можуть спочатку знаходитися в стані сильного морального потрясіння, що полегшує ведення допиту.

Крім того, безпосередньо на місцевості вони можуть показати район розташування свого підрозділу, позиції вогневих засобів та інші об'єкти. Після короткого допиту полонених у батальйоні (роті) вони швидко евакуюються в тил, щоб скоротити час від моменту їхнього захоплення до початку допиту досвідченими офіцерами.

Всі отримані розвідувальні відомості начальник штабу наносить на робочу карту, оцінює них, узагальнює і доповідає командирові батальйону, який робить остаточну оцінку цих даних. Важлива інформація доповідається командирові батальйону й у штаб частини негайно, після чого організується їхня перевірка. Начальник штабу і командир батальйону перевіряють ці розвідувальні дані в першу чергу особистим спостереженням зі свого спостережного пункту, шляхом запитування командирів підрозділів і штабу частини, зіставлення відомостей з наявних даних з даними, отриманими з інших джерел. Через те, що батальйон

одержує розвідувальні відомості з багатьох джерел, їх необхідно уточнювати, визначати достовірність і узагальнювати, у батальйоні доцільно вести журнал обліку цих відомостей.

Узагальнені дані про противника, його втрати і бойову техніку доповідаються особисто командиром батальйону при кожній його доповіді про хід виконання бойової задачі або за вимогою старшого начальника, а важливі дані, крім того, – негайно.

Важливі розвідувальні відомості можуть бути в бойових донесеннях і доповідях підлеглих командирів і штабів.

Для того, щоб розвідувальні відомості надходили безупинно й у встановлений термін, необхідно:

- вчасно ставити виконавцям завдання на проведення розвідки;
- вести систематичний контроль за представленням підлеглими розвідувальних донесень і доповідей до встановлених термінів;
- надавати розвідувальним органам і підлеглим командирам (штабам) необхідну допомогу;
- організувати і підтримувати стійкий і безперервно діючий зв'язок зі спостережними постами, підрозділами і групами, що ведуть розвідку, з підлеглими, сусідніми та взаємодіючими командирами (штабами), а також з вищестоящим штабом;
- приймати розвідувальні відомості, передані з борта літаків;
- постійно обмінюватися інформацією про обстановку.

Для одержання даних від розвідувальних підрозділів розробляються спеціальні таблиці радіосигналів і кодування карти, за допомогою яких передаються добуті дані. Таблиці радіосигналів повинні бути зручними в користуванні в будь-яких умовах обстановки, вдень і вночі, стійкими до впливу вологи і дозволяти вести переговори по радіо під час дощу.

З найважливішими джерелами, що добувають розвідувальні дані, необхідно організувати прямий стійкий зв'язок. Такий зв'язок повинний бути зі спостережними постами, бойовими розвідувальними дозорами і розвідувальними групами. Для цього використовуються всі штатні засоби зв'язку, а також можуть встановлюватися зорові сигнали як дублюючий засіб.

Збір розвідувальних даних займає значний час у роботі командира і штабу, особливо в ході бою, коли обстановка швидко змінюється і донесення від джерел надходять частіше.

1.8.2. Обробка розвідувальних відомостей

Зібрані розвідувальні відомості повинні бути відповідним чином оброблені, перш ніж командир і штаб зможуть їх ефективно використовувати. Обробці підлягають усі дані, якими б за своїм змістом і важливістю вони не були. Правильні висновки про положення, угруповання, характер дій і наміри противника можна зробити тільки на основі ретельної обробки всіх добутих розвідувальних відомостей.

Обробку розвідувальних даних доцільно починати в такому порядку:

- нанести відомості на робочу карту з вказівкою джерела і часу одержання даних джерелом;
- ознайомитися зі змістом даних, визначити їх терміновість і цінність;
- занести відомості в журнал обліку в хронологічному порядку і систематизувати їх по об'єктах (ядерна зброя, угруповання мотопіхоти і танків, пункти керування тощо);
- зіставити отримані відомості з даними, отриманими від інших джерел по тих же об'єктах;
- проаналізувати їх і визначити ступінь достовірності;
- виділити все те нове, що містить у собі донесення;
- визначити, які відомості підлягають перевірці або уточненню;
- узагальнити відомості і підготувати (сформулювати) на їхній основі висновки для доповіді командирові, начальникові штабу, вищестоящому штабові, а також визначити, про що необхідно інформувати свої підрозділи і сусідів.

Однак послідовність і порядок обробки розвідувальних відомостей не завжди можуть бути такими, як вони викладені вище. Якщо офіцер після нанесення даних на карту і короткого їх вивчення визначив, що вони є важливі і терміновими, він повинний негайно доповісти про ці відомості командирові і довести до всіх зацікавлених посадових осіб і штабів. Після цього відомості враховуються і підлягають повній обробці.

У процесі вивчення даних враховується час; коли вони добуті; коли надійшли в штаб; надійність джерела; обстановка, в умовах якої добуті відомості; відповідність їх даній обстановці.

Без знання цих питань неможливо правильно оцінити розвідувальні дані, зіставити їх з іншими даними, визначити їхню достовірність і цінність.

1.8.3. Облік розвідувальних відомостей

Вивчення розвідувальних даних ведеться безупинно, у міру надходження. Усі відомості, що надійшли, у тому числі і ті, які не становлять достатньої цінності, повторювані або застарілі, повинні враховуватися. Вони потрібні не тільки для зіставлення, але і для оцінки надійності самих джерел.

Для обліку розвідувальних даних у механізованому батальйоні доцільно вести **робочу карту**, журнал обліку розвідувальних даних і журнал систематизації розвідувальних відомостей.

Робоча карта є основним бойовим, графічним документом.

Якщо розвідувальні відомості графічно відобразити не можна, як, наприклад, шум моторів, виявлені сліди бойової техніки противника, предмети побуту й інші, то про них робляться пояснювальні записи.

У результаті обробки всіх розвідувальних даних на робочій карті повинно вимальовуватися угруповання противника, особливо засобів масового ураження, артилерії, танків, і повинні відображатися інші дані, необхідні для доповіді командирів.

Положення і стан військ противника на робочу карту наносяться з тією деталізацією, що залежить від величини військової ланки (рота, батальйон), виду бойових дій, кількості і повноти розвідувальних даних.

Угруповання військ противника в глибині оборони наносяться з точністю до роти (ротного опорного пункту), артилерійської і мінометної батареї (взводу); високоточні засоби – до гармати (пускової установки); резерви – до роти – батальйону; командні (спостережні) пункти – від роти, батареї до бригади (дивізії) включно.

Крім підрозділів противника на карту наносяться накреслення позицій, інженерне обладнання опорних пунктів, виявлені інженерні протитанкові і протипіхотні загородження, ядерні фугаси.

Дані про противника перед сусідами праворуч і ліворуч наносяться перед усім їхнім фронтом.

Робоча карта ведеться безупинно із застосуванням прийнятих умовних знаків. Вона замінюється в міру потреби, коли подальше нанесення нової обстановки неможливе. Таке положення може виникнути в тих випадках, якщо бойові дії сторін ведуться тривалий час на одній і тій же місцевості і карта перевантажена застарілими і вже непотрібними даними. При заміні карти дані про противника і свої розвідувальні органи, що не втратили свого значення, переносяться на нову карту.

Журнал обліку розвідувальних відомостей являє собою робочий зошит, розграфлений певним чином. У журнал у хронологічному порядку в міру надходження записуються всі розвідувальні відомості, що надійшли від своїх розвідувальних органів, повітряної розвідки, командирів доданих підрозділів, сусідів і з інших джерел. У відповідних графах журналу записуються рядковий номер даних (повідомлення), дата, години та хвилини їх надходження, зміст повідомлення, час, коли ці відомості були добуті, найменування джерела.

Для обліку розвідувальних відомостей при підготовці наступу й в обороні, коли активні бойові дії не ведуться, такого запису в журналі з одночасним веденням робочої карти буде цілком достатньо.

З початком наступу або в ході відбиття атак противника в обороні відомості будуть надходити частіше. Навіть протягом декількох годин бою може надійти велика кількість розвідувальних даних. При цьому про ті самі об'єкти відомості можуть надходити від різних джерел. *Наприклад*, дані про наявність у визначеному районі резервів противника, їх склад, початок висунування можуть бути отримані від бойових розвідувальних дорозорів, розвідувальних груп, командирів артилерійських підрозділів, сусідів і з інших джерел.

Ці відомості будуть неповними і мають різний ступінь достовірності і точності; тому, якщо враховувати їх тільки в хронологічному порядку, буде важко обробляти. Для зручності і швидкості обробки великої кількості даних їх необхідно систематизувати за змістом або по об'єктах. З цією метою, крім журналу обліку, корисно вести журнал систематизації розвідувальних даних.

Журнал систематизації розвідувальних даних за формою може бути таким же, як і журнал обліку. Ведеться він аналогічно першому, однак відомості, що відносяться до визначених

об'єктів, записуються в ньому не підряд, а у відповідних розділах. Кожен розділ журналу систематизації розвідувальних даних має такі ж графи, як і журнал обліку. Крім того, додається ще одна графа, де записується номер, під яким враховане повідомлення в журналі обліку. Це дозволить при обробці даних, у разі потреби, знайти повний запис донесення.

Якщо в журналі обліку записується в одному місці весь зміст донесення (відомості про декілька об'єктів), що надійшли від джерела, у журнал систематизації вони заносяться в різні розділи, у кожному з яких враховуються дані тільки про даний об'єкт. Застарілі і малоцінні відомості в цей журнал не записуються.

Оригінали всіх донесень розвідувальних органів, зміст яких записано в журналі обліку, варто зберігати до кінця виконання бойового завдання. Добре поставлений облік розвідувальних даних буде сприяти швидкому і всебічному їх аналізу, підготовці обґрунтованих висновків по кожному об'єкту і про противника взагалі.

1.8.4. Аналіз розвідувальних відомостей

Усі розвідувальні відомості, що надійшли в штаб батальйону (частини, з'єднання), підлягають аналізу. Аналіз здійснюється з метою визначення достовірності інформації і важливості її для виявлення угруповання противника, особливо його засобів масового знищення і високоточної зброї, задуму і можливого характеру дій.

При аналізі розвідувальних даних офіцер має враховувати надійність джерела й об'єктивні умови, у яких вони добуті (характер дій противника, місцевість, час року і доби, стан погоди в районі дій розвідувального органу).

Сили і засоби розвідки, що висилаються, а також створені розвідувальні органи є цілком надійними. Однак їхні можливості щодо добування розвідувальних даних багато в чому залежать від рівня бойової і морально-психологічної підготовки, бойового досвіду командирів, що очолюють розвідувальний орган, та інших умов.

До надійних джерел відносяться аерофотознімки, накази, плани й інші бойові документи противника, захоплені при розгромі штабів або нападі розвідників на зв'язкових і офіцерів

штабів. При аналізі розвідувальних даних, отриманих від будь-якого джерела, належить враховувати умови, за яких добуті ці відомості. Варто завжди мати на увазі, що противник мистецьки і правдоподібно здійснює маскування і заходи щодо введення нашої розвідки в оману. Це відноситься також до аерофотознімків і бойових документів. На аерофотознімку важко відрізнити макети бойової техніки від дійсної, а документи можуть бути помилковими, розробленими спеціально з метою дезінформації.

Крім того, навіть справжні документи в ряді випадків можуть не відображати угруповання і замисел противника в даний момент, тому що після їхнього видання рішення могло бути уточнене, змінене і доведене до військ іншими шляхами, а їхнє угруповання і дії вже не будуть відповідати раніше виданому справжньому документові.

Об'єктивний підхід до оцінки розвідувальних даних є одним із найважливіших вимог, які ставляться до офіцерів, що займаються їх збором і обробкою та узагальненням.

За ступенем достовірності розвідувальні відомості можуть бути віднесені до достовірних, ймовірних, сумнівних і помилкових.

Достовірними вважаються такі відомості, що підтверджуються декількома джерелами або неодноразово одним надійним джерелом, а також документальні дані, добуті у противника. Вони повинні цілком відповідати попередній обстановці і тій, що склалася, і не викликати сумнівів.

Імовірними вважаються дані, що відповідають обстановці, що склалася, і вже наявним даним, але отримані лише з одного джерела або з декількох джерел і потребують перевірки.

Сумнівними вважаються дані, що суперечать попереднім даним, отриманим з інших джерел. Такі відомості вимагають додаткової перевірки, уточнення і підтвердження.

Помилковими вважаються дані, що не відповідають обстановці, що склалася, і суперечать даним, отриманим з інших джерел, причому маються незаперечні докази їхньої хибності. Проте навіть помилкові відомості необхідно враховувати і вивчати з метою розкриття способів дезінформації, застосовуваних противником.

Достовірність розвідувальних відомостей можна визначити, чітко усвідомивши такі питання:

- з якого джерела отримані дані і яка його надійність;
- чи можливий узагалі даний факт або подія;
- чи не є повідомлення суперечливим саме по собі;
- чи підтверджуються отримані відомості даними з інших джерел;
- якою мірою отримані відомості відповідають обстановці і наявним даним;
- якщо отримані дані не відповідають обстановці і даним з інших джерел, які з них можна вважати найбільш достовірними.

Достовірність визначається також шляхом порівняння одних розвідувальних даних з іншими. При цьому прагнуть до того, щоб порівнювані розвідувальні відомості виходили з різних джерел, від різних розвідувальних органів. Але буває і так, що розвідувальні дані, що виходять з того самого джерела, надходять у штаб по різних каналах. У такому випадку це варто аналізувати і з'ясувати, як і чому ті самі відомості потрапили в штаб різними шляхами.

Як б не було джерело, достовірність розвідувальних даних перевіряється обов'язково. Вищестоящий штаб має у своєму розпорядженні більше джерел, може краще перевірити достовірність розвідувальної інформації, ніж нижчестоящий штаб, що має у своєму розпорядженні менше джерел. Вищестоящий командир (штаб), як правило, враховує також підготовленість і досвід командира (штабу), що представляє йому дані.

Визначення достовірності й аналіз відомостей, що надходять, проводяться не від випадку до випадку або періодично, а безупинно, у міру надходження. Всебічний і глибокий аналіз розвідувальних даних повинен дати командирові і штабові можливість розкрити задум противника, визначити його сильні і слабкі сторони, що сприяє прийняттю обґрунтованого рішення і передбаченню можливого розвитку подій у ході бойових дій.

При виникненні сумнівів у достовірності отриманих даних необхідно негайно організувати їхню перевірку всіма можливими засобами і способами. В одному випадку для цього може

знадобитися поставити додаткові завдання вже діючим розвідувальним органам або вислати новий, в іншому – запросити вищестоящий штаб або сусідів.

Показання полонених, перебіжчиків і місцевих жителів підлягають обов'язковій перевірці у всіх випадках.

1.8.5. Узагальнення розвідувальних відомостей

Завершальним етапом обробки розвідувальних відомостей є їх узагальнення. Воно полягає в підсумовуванні всіх даних про характер дій противника, його угруповання і найважливіші об'єкти.

На основі підсумованих даних штаб батальйону робить висновки про противника з необхідними розрахунками для доповіді командиру.

У результаті узагальнення даних про противника необхідно зробити висновки, у яких визначити:

- замисел дій противника, особливо щодо застосування ним зброї масового ураження та високоточної зброї;
- сильні та слабкі сторони противника;
- важливі об'єкти, знищення яких може привести до значного зниження бойових можливостей (бойового потенціалу) противника.

На закінчення необхідно відзначити, що збір і обробка розвідувальних відомостей хоча і ведуться послідовно, але ця послідовність взаємозалежна і являє собою єдиний процес творчого мислення офіцера.

1.8.6. Доповідь розвідувальних відомостей

Узагальнені розвідувальні відомості з висновками доповідаються офіцерами штабу батальйону (частини, з'єднання) командиру і начальнику штаба. Доповідь робиться усно за робочою картою, з коротким і чітким викладом висновків з оцінки противника, з необхідними даними і розрахунками.

Карту для доповіді варто ретельно готувати. Найважливіші об'єкти противника на ній доцільно підтушувати олівцем яскравіше, ніж інші. Основні населені пункти, місцеві предмети і висоти, що при доповіді будуть називатися частіше від інших, доцільно акуратно підняти, не затемнюючи карту.

Залежно від обстановки, кількості відомостей і наявності часу доповідь може бути детальною або стислою.

У детальній доповіді викладаються узагальнені відомості, отримані в результаті обробки даних, що надійшли в штаб з різних джерел. Її послідовність може бути наступною:

1. Загальний склад, угруповання і можливий характер дій противника.

2. Склад, угруповання і боєздатність підрозділів першого ешелону і резервів.

3. Засоби масового ураження та наявність в угрупованні противника елементів високоточної зброї.

4. Пункти управління і наведення.

5. Характер оборони противника.

6. Характер місцевості.

7. Імовірний характер дій противника.

8. Стан сил і засобів розвідки та її основні завдання.

Усі дані доповіді повинні бути підтверджені необхідними розрахунками, обґрунтуванням і посиланням на джерела. Про сумнівні і помилкові дані командирів доповідається з відповідними застереженнями, вказуються час і джерело, з якого вони отримані.

У ході усної доповіді слід уникати орієнтування місця розташування об'єктів за координатною сіткою карти. Краще робити це за допомогою піднятих на карті і добре відомих населених пунктів, висот, лісових масивів і інших місцевих предметів, вказуючи відстань від них у кілометрах і напрямом по сторонах світу.

Наприклад: "На узліссі 3 км на захід від ПОДІЛЬСЬКЕ зосереджено до роти танків противника; на західних схилах висоти 180,3 – батарея 155-мм гаубиць на вогневій позиції".

Чим повніше і достовірніше викладаються в доповіді дані, тим легше буде командирів прийняти обґрунтоване рішення, передбачати можливий розвиток бою й організувати тверде управління підрозділами.

У разі браку часу, особливо в ході бойових дій, доповідь має бути стислою. Зміст пунктів доповіді буде визначатися офіцером штабу до умов конкретної обстановки.

У ряді випадків командир може вимагати відповіді на деякі питання.

Крім доповіді систематизованих даних про противника за визначений проміжок часу або у встановлений командиром час деякі дані доповідаються командирові і начальникові штабу **негайно**.

Це такі дані:

- про підготовку противника до нападу;
- про виявлення і місця розташування зброї масового ураження противника;
- про високоточні удари або зліт засобів повітряного нападу;
- про появу противника там, де він раніше не знаходився;
- про різку зміну в характері дій противника (початок наступу, контратаки, відходу тощо).

У вищій штаб розвідувальні дані доповідаються по технічних засобах зв'язку шляхом представлення письмових (графічних) донесень і усно.

Розвідувальні дані, що доповідаються у вищестоящий штаб і передані в підлегли та взаємодіючі підрозділи по телефону й усно, обов'язково записуються в журнал розпоряджень і донесень.

Питання для самоконтролю

1. Види воєнної розвідки, їх призначення.
2. Складові частини тактичної розвідки. Дати стислу характеристику.
3. Вимоги до розвідки. Дати стислу характеристику.
4. Основні завдання військової розвідки та її об'єкти.
5. Способи військової розвідки, їх характеристики.
6. Дії механізованого відділення в розвідці.
7. Дії механізованого взводу в розвідці.
8. Дії механізованого взводу у пошуку та під час нальоту.
9. Дії розвідувального загону в розвідці.
10. Правила збору, аналізу, узагальнення та доповіді розвідувальних відомостей.

РОЗДІЛ II

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВІДКИ

2.1. Зміст організації розвідки

Розділ 2, його підрозділи та пункти ґрунтуються на матеріалах навчальних посібників "Розвідувальна підготовка", Ч. 1, 2 [3, 4], розділу 1 та 10.1 БУСВ, Ч. 1, 2 [1, 2] та інших навчальних посібників, зазначених у списку літератури [6, 9].

Організація розвідки є першочерговим обов'язком командирів усіх ланок управління, штабів, начальників родів військ і служб.

Вчасно і ретельно організована розвідка дозволяє викрити бойовий склад, угруповання, характер дій противника, визначити його замисел, сильні та слабкі сторони, оцінити місцевість і на цій підставі прийняти раціональне рішення, найбільш доцільно і ефективно використовувати свої сили і засоби збройної боротьби.

Організація розвідки – це цілеспрямована діяльність командирів і штабів щодо розробки заходів в інтересах добування відомостей про противника, місцевість і погоду у районі майбутніх дій.

Організація розвідки включає:

- визначення мети, завдань і об'єктів розвідки, виділення необхідних сил і засобів для їх виконання;
- планування розвідки;
- постановку завдань виконавцям і подання заявок на розвідку у вищестоящі та взаємодіючі штаби;
- узгодження зусиль сил і засобів розвідки за завданнями (об'єктами), напрямками, рубежами, часом і способами виконання завдань;
- підготовку розвідувальних підрозділів (органів), які призначені для ведення розвідки, їх розгортання і всебічне забезпечення;
- розробку і здійснення заходів щодо забезпечення живучості сил і засобів розвідки;
- організацію управління силами і засобами розвідки;

– визначення порядку збору й обробки розвідувальних відомостей, їх доповіді командирові й у вищестоящий штаб; доведення інформації до начальників родів військ (служб), підпорядкованих, взаємодіючих штабів і військ;

– контроль виконання розпоряджень із розвідки, що віддаються, і надання практичної допомоги підпорядкованим штабам, командирам підрозділів у виконанні поставлених завдань розвідки.

Вихідними даними для організації розвідки є:

- бойове завдання частини (підрозділу);
- рішення (замисел) командира;
- розпорядження з розвідки командира з'єднання;
- наявні відомості про противника і місцевість у районі майбутніх дій;
- стан сил і засобів розвідки та їх можливості.

Командир батальйону зобов'язаний:

- надавати вказівки з розвідки штабу;
- заслуховувати начальника штабу з питань організації розвідки й оцінювання противника;
- розглядати і затверджувати заходи щодо розвідки;
- особисто та через штаб контролювати виконання розвідувальних завдань;
- виявляти постійну турботу про укомплектування розвідувального підрозділу добре підготовленим особовим складом і необхідною технікою й озброєнням.

Під час організації розвідки командир батальйону (роти) зазвичай визначає мету, найважливіші завдання розвідки, а також указує де, на яких об'єктах (районах, напрямках) зосередити основні зусилля; які дані, якими засобами і способами та до якого часу добути.

Начальник штабу відповідає за планування й організацію розвідки в батальйоні, бойову готовність розвідувального підрозділу і своєчасне виконання ним поставлених завдань.

Начальник штабу батальйону зобов'язаний:

- завжди знати склад противника в смузі дій підрозділу і на флангах, передбачати можливі зміни обстановки і бути готовим доповісти свої висновки про противника командирі для прийняття рішення;

- планувати й організовувати розвідку;
- керувати розвідувальним підрозділом під час підготовки його до дій і в ході виконання ним поставлених завдань;
- допитувати полонених, перебіжчиків, опитувати місцевих жителів, вивчати захоплені в противника документи, зразки нового озброєння і техніки та направляти їх у штаб бригади;
- здійснювати контроль і надавати допомогу командирі розвідувального підрозділу в укомплектуванні взводу особовим складом, забезпеченні озброєнням, технікою і матеріальними засобами; узагальнювати й упродовжувати передовий досвід ведення розвідки.

Під час організації розвідки начальник штабу батальйону визначає:

- конкретні завдання підрозділам з розвідки, порядок їх виконання (які сили і засоби залучити для ведення розвідки, заходи щодо забезпечення їх дій, способи управління ними і порядки доповіді добутих відомостей);
- склад резерву розвідки, ставить завдання розвідувальним органам батальйону, організує їх підготовку, висилає в розвідку та керує ними;
- збирає, узагальнює розвідувальні відомості, доповідає їх командирі батальйону й у штаб частини (з'єднання), доводить до командирів рот, взаємодіючих і сусідніх підрозділів.

З отриманням бойового наказу або бойового розпорядження та з'ясуванням отриманого завдання командир батальйону дає начальнику штабу вказівки щодо організації розвідки. З цього моменту починається безпосередня робота штабу батальйону з організації розвідки.

Начальник штабу **визначає** які відомості про противника і місцевість необхідно добути щонайперше, до якого часу і з використанням яких сил і засобів. З прийняттям рішення командир батальйону може уточнити ці завдання або поставити додаткові.

Начальник штабу **відповідає** за організацію і стан розвідки, деталізує вказівки командира під час її організації і встановлює послідовність рішення завдань розвідки, визначає способи і тер-

міни їх виконання, напрямки, райони й об'єкти зосередження основних зусиль розвідки, сили і засоби, які залучаються для цього.

Він також визначає порядок отримання розвідувальних даних від штабу бригади і сусідів або безпосередньо від виділених ними і діючих розвідувальних органів, крім того, штаб визначає які відомості можуть бути отримані в результаті того або іншого способу розвідки (спостереження, розвідувальної засідки, пошуку, допиту полонених і перебіжчиків, опитування місцевих жителів), ставить завдання підрозділам, виділеним для ведення розвідки, визначає порядок їх виконання, організує підготовку і висилку підрозділів у розвідку і зв'язок з ними.

Командири підрозділів на основі отриманих вказівок організують ведення розвідки своїми силами і засобами перед фронтом (на флангах, в тилу), ставлять їм завдання, керують ними, вивчають добуті відомості і доповідають про них у штаб батальйону.

Командирам розвідувальних органів, що діють у тилу противника, забороняється мати на робочих картах дані про свої війська, а всьому їхньому складу – особисті й службові документи.

Завдання з розвідки ставляться виконавцям усно (за допомогою технічних засобів зв'язку), письмово або графічно на карті. Командирам підрозділів, що виділені у розвідку, завдання, як правило, ставляться усно, а в ході їх виконання уточнюються по радіо. Коли завдання з розвідки виконавцям ставляться усно, вони записуються в журнал розпоряджень і повідомлень.

Під час постановки завдань з розвідки виконавцю, як правило, вказуються: короткі відомості про угруповання і дії противника; завдання (де, до якого часу і які розвідувальні відомості добути), на що звернути особливу увагу; час, порядок подання розвідувальних повідомлень і доставки полонених, перебіжчиків, захоплених або знайдених документів, зразків ОВТ.

Розвідувальні завдання, рішення яких виходить за межі можливостей сил і засобів розвідки даного підрозділу, виконуються засобами вищої інстанції за заявками, а також силами взаємодіючих, підтримуючих і сусідніх (які діють попереду) підрозділів.

У заявці на розвідку вказується: які дані, про якого противника, у якому вигляді та коли бажано одержати.

Завдання з розвідки повинні викладатися швидко, але не на шкоду їх якості, так, щоб виконавці їх правильно зрозуміли і не допускалося різне тлумачення.

Організувати розвідку у частині (підрозділі) означає: маючи конкретні вихідні дані, на підставі глибокого розуміння характеру сучасного загальновійськового бою, твердого знання організації, озброєння і тактики дій противника, можливостей сил і засобів розвідки та вміння їх застосування – своєчасно провести усі вище зазначенні заходи у смузі дій з'єднання і тим самим забезпечити успішне виконання бойового завдання. При цьому виконати ці заходи не формально, а суворо дотримуючись вимог до розвідки, проявляючи творчість, розумну ініціативу і військову хитрість.

Розглянемо зміст заходів щодо організації розвідки більш детально.

2.2. Планування розвідки

Найважливішим і найбільш складним заходом з організації розвідки, який визначає якість виконання розвідувальних завдань наявними силами і засобами, є – планування розвідки.

Суть планування полягає в розробці найбільш доцільного варіанта застосування сил і засобів розвідки, що забезпечує максимально повне використання їх потенційних можливостей при виконанні ними завдань розвідки у конкретних умовах обстановки.

Планування розвідки включає:

- деталізацію завдань і об'єктів розвідки;
- визначення зон розвідки і районів особливої уваги;
- розрахунок доцільної періодичності перегляду елементів угруповання і найбільш важливих об'єктів противника;
- розподіл сил і засобів розвідки за завданнями, об'єктами, районами особливої уваги відповідно до їх можливостей і прогнозування результатів їх дій;
- визначення часу, необхідного на виконання завдань і підготовка сил і засобів розвідки до майбутніх дій;

– вибір основних і запасних позицій (районів, рубежів розгортання дій) сил і засобів розвідки при підготовці і у ході бою, визначення порядку їх розгортання і переміщення;

– виділення резерву сил і засобів розвідки.

При плануванні розвідки необхідно суворо дотримуватися головного принципу – планування розвідки по бойових завданнях, що вирішують головні сили з'єднання, на головному напрямку по етапах бою. Розпилення зусиль розвідки по другорядних завданнях і об'єктах неприпустиме.

При виконанні бойового завдання частина (підрозділ) виконує низку проміжних завдань або етапів бою.

Так, *в обороні* такими завданнями можуть бути: підготовка до оборони; ураження противника на підступах до оборони (в смузі забезпечення); участь у вогневій контрпідготовці; відбиття атаки і утримання першої позиції; розгром противника, що вклинився в оборону (контратака).

У наступі етапами бою можуть бути визначені: підготовка до наступу; подолання смуги забезпечення; висування і розгортання військ для наступу, вогнева підготовка атаки; прорив оборони; відбиття контратаки; форсування водної перешкоди та інші.

Деталізація завдань і об'єктів розвідки полягає у тому, щоб по кожному бойовому завданню, що вирішується частинами (підрозділами) за етапами бою, визначити такі розвідувальні завдання і відповідні об'єкти, розвідка яких забезпечить успішне виконання бойових завдань.

Деталізація завдань і об'єктів розвідки в ланці батальйон (рота) наступна:

– ракетне озброєння – пускова установка;

– мотопіхотні (мотострілецькі), танкові підрозділи, підрозділи вертольотів вогневої підтримки – взвод, окремі вогневі точки;

– звичайна артилерія, мінометні та протитанкові засоби – мінометний взвод, ПУ ПТРК, гармати, що виведені для стрільби прямою наводкою;

– пункти управління – КСП рот та взводів;

– елементів високоточної зброї – ПУ ПТРК, вогневі (стартові) позиції ЗРК, елементи РВК;

- засоби РЕБ, радіолокаційної і радіотехнічної розвідки – РЛС, які спостерігають візуально;
- інженерні споруди і загородження – мінні поля, окремі інженерні споруди.

З метою оптимізації завдань розвідки і забезпечення максимального використання засобів вогневого ураження кожної військової ланки призначаються дві зони: детальної та оглядової розвідки.

Для ведення розвідки батальйону призначаються зони оглядової та детальної розвідки. Батальйону другого ешелону, або батальйону, призначеному в загальновійськовий резерв призначається зона відповідальності за ведення розвідки.

Зона оглядової розвідки призначається для визначення характеру дій угруповання противника з метою прийняття рішення командиром, який організує розвідку, і підготовки контрзаходів. Глибина зони оглядової розвідки батальйону може становити до 10 км.

Зона детальної розвідки призначена для виявлення конкретних об'єктів (цілей) противника в інтересах їх вогневого ураження. Глибина зони детальної розвідки – до 5 км.

Зона відповідальності за ведення розвідки призначена для виявлення противника перед фронтом батальйону. Глибина зони відповідальності за ведення розвідки визначається тиловою межею батальйонів першого ешелону.

Ширина зони детальної розвідки співпадає з фронтом, який установлений для дій батальйону. Ширина зони оглядової розвідки більша за ширину зони детальної розвідки батальйону (роти) на ширину зони детальної розвідки роти (взводу) цього батальйону.

Розвідка в роті ведеться перед її фронтом на глибину бойового завдання (досяжності засобів ураження).

Сучасний загальновійськовий бій вимагає від командира постійного знання противника у смузі з'єднання і на флангах, а також отримання даних про важливі об'єкти у масштабі часу близького до реального.

Тому, під час розрахунку доцільної періодичності перегляду елементів угруповання і найбільш важливих об'єктів противника у тактичній ланці слід забезпечити постійне стеження за передовими підрозділами противника на передньому краї і першочерговими об'єктами у зоні детальної розвідки від моменту їх виявлення і до знищення. За іншими важливими об'єктами в зонах детальної і оглядової розвідки періодичність огляду повинна забезпечувати, як мінімум, оновлення даних про противника на командному пункті частини (КСП підрозділу) терміном до 1 години.

Ступінь або відсоток викриття – це кількісна оцінка ступеня виконання розвідувального завдання, яке визначається:

- за одним об'єктом – імовірністю його викриття;
- за групою об'єктів – співвідношенням математичного очікування кількості об'єктів, що виявляються, до загальної чисельності об'єктів, які підлягають розвідці.

Для досягнення необхідного (заданого) ступеня викриття об'єктів і підвищення достовірності на кожен важливий об'єкт (район) варто націлювати декілька розвідувальних органів (підрозділів), погоджуючи їхні зусилля за часом і способом дій. Як звісно, кожен вид, орган, засіб розвідки має позитивні якості і недоліки. Тому, розподіл сил і засобів розвідки за завданнями, об'єктами, районами повинен забезпечити максимальне комплексне використання найкращих якостей кожного виду розвідки для забезпечення безумовного виконання завдання.

Прогнозування результатів дій розвідки по кожному об'єкту і в цілому у смузі частини (підрозділу) здійснюється шляхом розрахунків на підставі певних методик, що є у військах. За наявності у сучасних штабах обчислювальної техніки проведення розрахунків щодо визначення ефективності розвідки, яка очікується, складнощів не являє. Проблемним є питання врахування впливу різних факторів обстановки на об'єктивність розрахунків (маскування об'єктів, протидія розвідці, можливість відмови техніки, фізико-географічні умови, погода, морально-психологічний стан розвідників та інші).

Важливою частиною планування розвідки є **розрахунок часу**, необхідного для підготовки розвідувальних органів до майбутніх дій і виконання ними завдань розвідки. При цьому слід керуватися діючими нормативами, але з обов'язковим урахуванням практичного досвіду та умов обстановки. Це обумовлюється тим, що на час планування сили та засоби розвідки можуть знаходитися в різній ступені готовності до вводу в дію, деякі з них можуть бути задіяними на виконання попередніх завдань, мати втрати. Крім того, необхідно врахувати фізико-географічні умови, особливо рельєф і погоду.

Під час розрахунку часу необхідно врахувати і те, що для виконання одних завдань може бути достатньо дії одного розвідувального органу, інші – можуть бути вирішені декількома різними органами (засобами) розвідки протягом певного часу, для третіх – потрібно використовувати всю систему розвідки протягом всього періоду підготовки та ведення бою. Якщо штаби при плануванні розвідки не зроблять вказаних вище розрахунків, то можливість успішного виконання завдань з розвідки значно зменшиться.

2.3. Узгодження сил і засобів розвідки

Успішне рішення розвідувальних завдань у частині (підрозділі) можливо тільки спільними зусиллями різних сил і засобів розвідки. Це досягається організацією і підтриманням безупинної взаємодії між ними.

Взаємодія в розвідці організується і здійснюється в першу чергу в інтересах тих сил і засобів розвідки, що забезпечують дії головних сил частини (підрозділу) і виконують основні завдання щодо викриття пунктів управління (командно-спостережних пунктів), засобів високоточної зброї та інших найважливіших об'єктів противника.

Взаємодія сил і засобів розвідки організується за завданнями (об'єктами), напрямками, рубежами, часом і способом виконання завдань.

Вона передбачає:

- встановлення районів особливої уваги;
- доцільний розподіл завдань і об'єктів між різними силами і засобами розвідки, а також їх точне виконання за місцем і часом;
- єдине розуміння штабами, що організують розвідку, змісту розвідувальних завдань, що спільно вирішуються, послідовності і способів їх виконання;
- своєчасну постановку додаткових завдань у ході ведення розвідки, особливо при різкій зміні обстановки;
- взаємне дублювання щодо добування найбільш важливих даних різними силами і засобами розвідки;
- взаємовигідне розташування розвідувальних підрозділів (органів);
- підтримання постійного зв'язку із сусідніми і взаємодіючими з'єднаннями в інтересах обміну інформацією про противника, положення і дії розвідувальних підрозділів (органів), а за необхідності і для уточнення заходів щодо узгодження зусиль сил і засобів розвідки.

Взаємодія в розвідці організується головним чином при її плануванні, а також при постановці завдань розвідки, проведенні командиром частини рекогносцировки й організації взаємодії.

При організації взаємодії сил і засобів розвідки начальник розвідки частини (командир розвідувальної роти) повинен:

- узгодити кількість, час і порядок виділення сил і засобів для вирішення основних завдань із розвідки найважливіших об'єктів, напрямки (райони) їх дій (розгортання);
- встановити порядок ведення розвідки на стиках, флангах і в розривах бойового порядку частини (з'єднання);
- узгодити зі штабом артилерійської групи порядок нумерації об'єктів (цілей) за єдиною системою;
- визначити порядок переміщення розвідувальних підрозділів (органів) у ході бою.

Крім того, начальник розвідки частини узгоджує введення в дію розвідувальних загонів і розвідувальних дозорів.

В інтересах успішного і прихованого проникнення розвідувальних органів у тил противника з командирами підрозділів, що знаходяться в безпосередньому зіткненні із противником, узгоджуються: місця переходу лінії фронту розвідувальними органами, порядок прикриття їх дій вогнем і димами, сигнали виклику і припинення вогню артилерії, а за необхідності і виклику бойових вертольотів, сигнали взаємного розпізнавання.

З начальниками родів військ і служб начальник розвідки з'єднання при організації взаємодії уточнює завдання розвідки і узгоджує місця розташування (розгортання) засобів розвідки кожного роду військ, спеціальних військ, а також порядок і способи взаємного обміну розвідувальною інформацією.

З начальниками розвідки сусідніх частин (з'єднань) узгоджуються порядок обміну розвідувальною інформацією при підготовці і в ході бою; напрямки і час висилання розвідувальних органів на фланги і порядок їхнього взаємного розпізнавання.

2.4. Підготовка сил і засобів розвідки до виконання завдань

Для забезпечення ефективності дій сил і засобів розвідки за будь-яких умов обстановки організується їх ретельна і всебічна підготовка до виконання поставлених завдань, що складається із загальної і безпосередньої підготовки.

До заходів загальної підготовки відносяться: доукомплектування частин і підрозділів особовим складом, озброєнням, технікою і забезпечення всіма матеріальними засобами за встановленими штатами і табелями; вивчення організації, озброєння, тактики, розвідувальних ознак противника, району майбутніх дій; вивчення і розповсюдження досвіду ведення розвідки; бойова і гуманітарна підготовка особового складу.

Безпосередня підготовка до дій починається з одержання розвідувальним підрозділом (органом) бойового завдання. Вона включає: усвідомлення поставленого завдання, оцінку умов його виконання, оцінку об'єктів, що мають бути розвідані; розподіл (уточнення) обов'язків особового складу; перевірку готовності озброєння, бойової і розвідувальної техніки, відпрацювання способів і прийомів виконання бойового завдання, питань взаємодії й управління.

Для скорочення часу на підготовку у розвідпідрозділах повинно бути розроблено бойовий розрахунок на дії підрозділу при виконанні типових завдань розвідки – спостереження, пошук, засідка, наліт, дії в розвідувальному дозорі тощо. Згідно з розрахунком кожен розвідник підрозділу повинен знати своє місце і постійно тренуватися у виконанні обов'язків при діях у розвідці.

Значно підвищують якість підготовки спеціальні картки, в яких по пунктах перелічені всі заходи, які обов'язково проводяться при підготовці до виконання того або іншого розвідувального завдання, а також визначена послідовність цієї підготовки. Введення у практику цих обов'язкових заходів значно підвищило якість розвідувально-бойової діяльності при одночасному зниженні втрат в особовому складі.

При призначенні підрозділів у розвідку штаб частини (з'єднання) перевіряє їх готовність щодо виконання бойового завдання, матеріальне і технічне забезпечення, яке повинно відповідати характеру завдання, що виконується, й умовам обстановки. Розвідувальні підрозділи (органи) забезпечуються приладами спостереження, визначення координат і засобами зв'язку. За необхідності вони можуть забезпечуватися датчиками розвідувально-сигналізаційної апаратури, а також засобами виявлення мінно-вибухових загороджень, радіоактивного і хімічного забруднення, підривними зарядами і мінами.

Особлива увага приділяється матеріальному і технічному забезпеченню розвідувальних органів, призначених для дій у тилу противника. Їх екіпірування, забезпечення озброєнням,

технікою, продовольством та іншими матеріально-технічними засобами має відповідати особливостям району дій, пори року і характеру завдань, що виконуються.

Особовому складу підрозділів (органів), призначених у розвідку, забороняється:

– наносити на свої топографічні карти відомості про положення своїх військ,

– брати з собою бойові, особисті та інші документи, а також ордени, медалі і нагрудні знаки.

– залишати своїх поранених і вбитих, озброєння і спорядження в розташуванні противника,

– користуватися продуктами харчування, які залишив противник.

Успішне виконання розвідувальних завдань неможливо без розробки і здійснення заходів щодо забезпечення живучості сил і засобів розвідки.

Забезпечення живучості розвідувальних підрозділів забезпечується за умов: захисту від ураження противником, виключення ураження своїми військами, підтримка діючих розвідувальних органів.

Досвід бойових дій у зоні проведення АТО показує, що ці заходи повинні здійснюватись за трьома напрямками:

- захист від ураження противником;
- виключення ураження своїми військами;
- забезпечення підтримки розвідувальних органів діючих в тилу противника.

З метою захисту від ураження сил і засобів розвідки противником здійснюється:

- ретельне маскування діяльності розвідки, зберігання у таємниці усіх заходів розвідки;
- ведеться боротьба з розвідкою противника;
- здійснюються заходи щодо подолання протидії розвідці з боку противника;
- створюється резерв сил і засобів розвідки.

Важливе значення має також правильний вибір районів розгортання (дій) сил і засобів розвідки, їх інженерне обладнання і періодична зміна.

Виключення ураження сил і засобів розвідки своїми військами досягається узгодженими діями розвідувальних органів з діями військ за часом і місцем, встановленням способів взаємного розпізнавання, своєчасним виводом розвідувальних органів із районів, по яких наносяться вогневі удари.

Особливу увагу слід звертати на підтримку розвідувальних органів, діючих у тилу противника. З цією метою передбачається підтримка розвідувальних органів вогнем артилерії, виклик і наведення авіації, своєчасне забезпечення і евакуація.

Основні заходи щодо забезпечення живучості сил і засобів розвідки розробляються начальником розвідки і відображаються в плані розвідки.

Однією з основних умов успішного виконання розвідкою поставлених завдань є тверде і безперервне управління силами і засобами розвідки.

Питання для самоконтролю

1. Що в себе включає організація розвідки.
2. Вихідні дані щодо організації розвідки.
3. Обов'язки командира батальйону щодо організації розвідки.
4. Обов'язки начальника штабу батальйону щодо організації розвідки.
5. Що в себе включає планування розвідки.
6. Організація взаємодії при здійсненні заходів розвідки.
7. Чим досягається живучість розвідки.

РОЗДІЛ ІІІ

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ

ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ

Розділ 3, його підрозділи та пункти ґрунтуються на матеріалах навчальних посібників: Розвідувальна підготовка, Ч. 1, 2 [3, 4], Збірника нормативів [7], навчальних посібників [6, 9, 10, 12], керівництва [11], технічних описів [14–19].

За допомогою технічних засобів спостереження можна встановити сили і склад противника, місця розташування його резервів на глибину, що проглядається, уточнити накреслення переднього краю противника, місця вогневих позицій артилерії, мінометів, інженерних споруд, загороджень і пунктів управління; визначити характер дій противника (підготовка до наступу, перехід до оборони, підхід, відхід, перегрупування військ тощо); встановити деякі ознаки підготовки противника до застосування зброї масового ураження, початок застосування противником цієї зброї; вивчити характер місцевості в смузі майбутніх дій на глибину видимості.

Для ведення військової розвідки використовуються різні технічні засоби. Вони поділяються на: оптичні; оптико-електронні; радіолокаційні; прилади обладнання бойових і розвідувальних машин.

З їх допомогою розвідники можуть вивчати місцевість у розташуванні противника, виявляти цілі і об'єкти, вести за ними спостереження, визначати їх положення на місцевості відносно орієнтирів шляхом вимірювання горизонтальних і вертикальних кутів, визначати дальність до цілей, вести радіаційну та хімічну розвідку.

3.1. Оптичні прилади

До оптичних засобів розвідки відносяться біноклі, перископи, стереотруби, переносні артилерійські бусолі.

Біноклі

Біноклі призначені для вивчення місцевості і цілей, спостереження за розривами своїх снарядів, для здійснення кутових вимірювань.

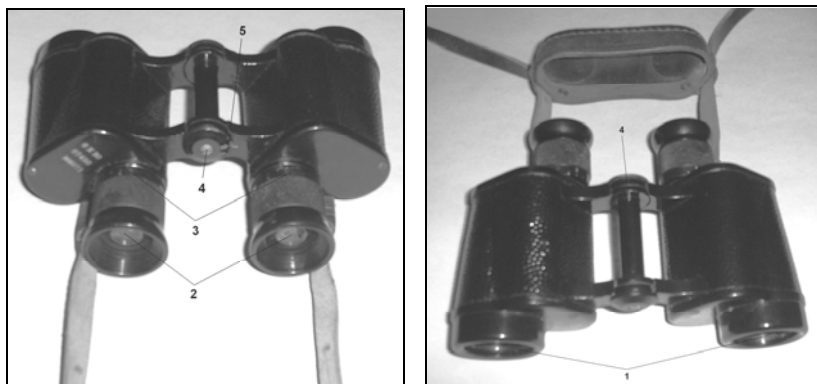

Рис. 3.1. Бінокль Б-6:

1 – об'єктив, 2 – окуляр; 3 – діоптрійне кільце,
4 – шарнірна вісь 5 – шкала відстаней між окулярами

Таблиця 3.1. Оптичні дані біноклів

	Б-6	Б-8	Бі-8	Б-12	Б-15
Збільшення	6х	8х	8х	12х	15х
Поле зору	1-42 (8°30')	1-42 (8°30')	1-42 (8°30') (1-17) (7°)	1-42 (8°30')	0-67 (4°)

Біноклі можуть бути шести- (Б-6), семи- (Б-7), восьми- (Б-8, Бі-8), десяти- (Б-10), дванадцяти- (Б-12) і п'ятнадцятикратного (Б-15) збільшення (рис. 3.1), є можливість регулювати різкість зображення за допомогою діоптрійних кілець у межах ± 6 діоптрій. Вони мають масу 0,6–0,9 кг. У всіх біноклях у правому монокулярі розміщена кутівимірювальна сітка для вимірювання горизонтальних і вертикальних кутів. За допомогою сітки бінокля (рис. 3.2) можна проводити вимірювання кутів з точністю до 0–03 і визначати відстані до цілей, за якими проводиться спостереження, з точністю до 3 % дальності, яка вимірюється.

Бінокль Бі-8 призначений, крім того, для виявлення джерел інфрачервоного випромінювання. З виключеним екраном (в лівому окулярі) він використовується як звичайний бінокль. При підготовці до роботи будь-якого оптичного приладу підганяють окуляри за базу очей спостерігача і гостротою його зору.

Біноклі використовуються усіма категоріями спеціальностей військовослужбовців для ведення розвідки противника і місцевості.

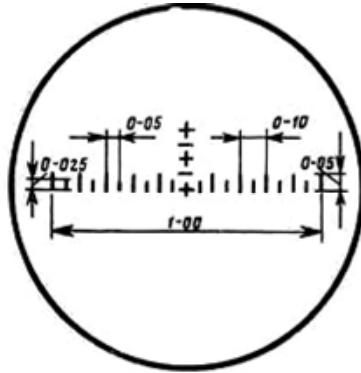

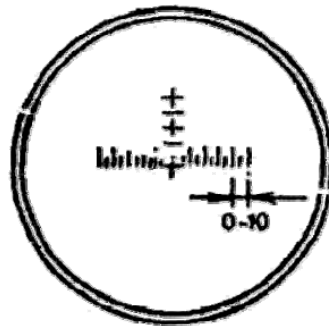
Рис. 3.2. Сітка бінокля Б-6, Б-8, Бі-8

Перископи

Перископи ТР-4 (рис. 3.3), ТР-8 (трубка розвідника) призначені для спостереження з траншей, із-за стін, дерев, каменів та інших укриттів, вони мають чотири- і восьмикратне збільшення, поле зору 11° і 8° , масу в робочому положенні 1,0 і 0,8 кг відповідно.

а

б

Рис. 3.3. Перископ
а – перископ ТР-4; б – сітка перископа ТР-4

Перископічність (відстань між центрами окуляра й об'єктива) дорівнює 403 і 405 мм. Присутня кутовимірювальна сітка, яка за своїм складом аналогічна сітці бінокля та забезпечує таку ж точність вимірювання.

Перископи використовуються розвідувальними підрозділами.

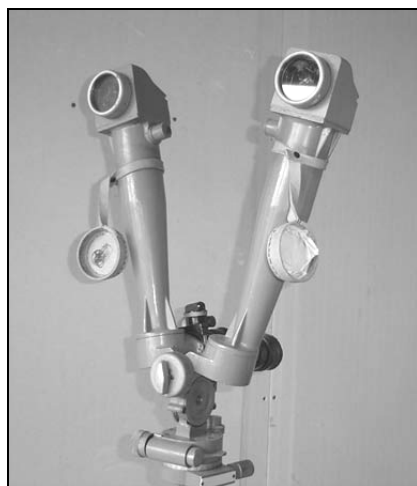
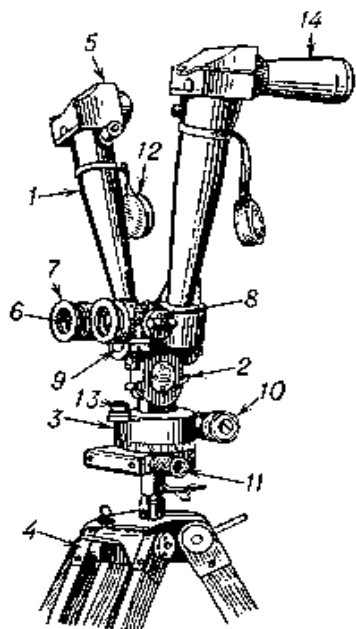

Рис. 3.4. Стереотруба:

- 1 – зорові труби; 2 – тримач; 3 – лімба; 4 – тринога; 5 – головки зорових труб;
- 6 – виступ для кріплення оптичної насадки; 7 – окуляри;
- 8 – наокулярник; 9 – механізм вертикального наведення;
- 10 – маховик вертикального наведення; 11 – виступ кріплення патрона освітлення; 12 – шкала відстані між окулярами;
- 13 – механізм горизонтального наведення;
- 14 – маховик встановлювального механізму; 15 – пластикова пластина;
- 16 – затискний гвинт лімба; 17 – затискна втулка лімба;
- 18 – штир триноги; 19 – шпонка; 20 – верхні затискачі триноги;
- 21 – шкіряні покришки; 22 – рівень; 23 – насадка

Стереотруби

Стереотруби призначені для детального вивчення місцевості, вимірювання горизонтальних і вертикальних кутів та корегування стрільби своїх підрозділів.

За своєю будовою стереотруба являє собою комбінацію двох перископів, скріплених біля основи на загальній шарнірній осі (рис. 3.4). У військах використовується велика стереотруба і артилерійська стереотруба. Остання відрізняється лише деякими деталями конструкції і кутомірною сіткою. Велика стереотруба має десятикратне збільшення (із насадкою двадцятикратне), поле зору 5° , перископічність 323 мм, масу в робочому положенні 11,5 кг.

Вона забезпечує точність вимірювання кутів до 0–01.

Перископічна артилерійська бусоль ПАБ-2А

Є основним приладом для цілевказання, підготовки даних для стрільби і навігаційної апаратури. Використовується розвідувальними та артилерійськими підрозділами. Бусоль є основним приладом управління вогнем артилерійської батареї. Саме за допомогою бусолі здійснюється прив'язка гармат (мінометів) батареї на місцевості, визначаються основний напрямок стрільби, проводиться прив'язка до орієнтирів, і виконується маса інших необхідних підготовчих дій при обладнанні позиції батареї. А в бою – за допомогою бусолі коригується вогонь гармат батареї, вносяться поправки, відбувається загальне управління процесом ведення вогню.

В її комплект входять: власно бусоль, тринога, азимутальна насадка АНБ-1, футляр приладів, акумулятор з приладдям для освітлення і перископ.

Для оснащення командирських танкові ряду інших бойових броньованих машин випускається спеціалізована модифікація приладу – ПАБ-2АМ. За допомогою бусолі можна вирішувати всі ті завдання, що вирішуються за допомогою бінокля, перископа або стереотруби, і крім того визначати магнітний азимут на ціль.

Бусоль ПАБ-2А (рис. 3.5) має восьмикратне збільшення, поле зору 5° , перископічність (при використанні в комплекті перископа) 350 мм.

Маса в робочому положенні 2,5 кг.

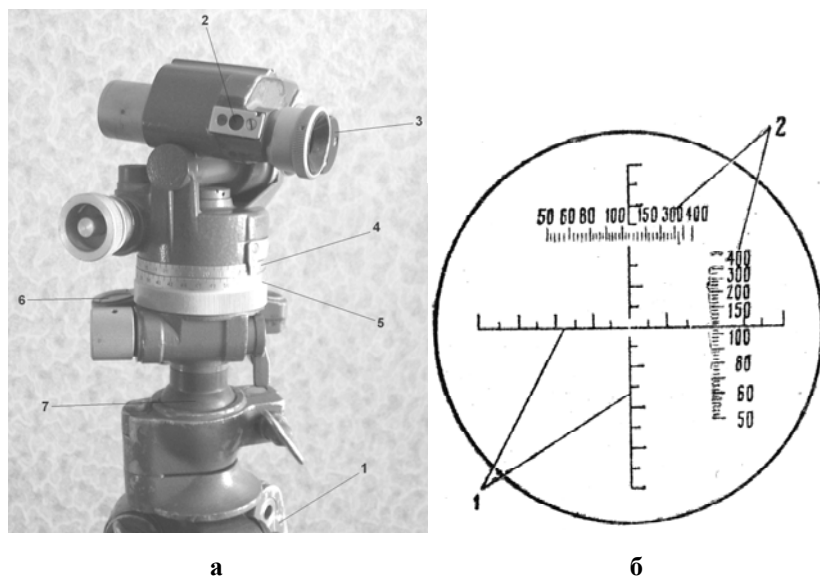

Рис. 3.5. Бусоль ПАБ-2А

- а** – загальний вигляд: 1 – тринога; 2 – патрон підсвічування шкали;
 3 – механізм вертикального наведення; 4 – бусольне кільце;
 5 – кутомірне кільце; 6 – орієнтир-бусоль;
 7 – шарова п'ята, **б** – сітка бусолі: 1 – кутомірної шкали;
 2 – далекомірної шкали

Розвідувальний теодоліт

Розвідувальний теодоліт (рис. 3.6) є перископічним бінокулярним приладом, призначеним для детального вивчення місцевості і цілей, обслуговування стрільби артилерії, вимірювання кутів і відстаней, а також для виявлення працюючих інфрачервоних прожекторів.

Має десятикратне збільшення, поле зору 5° , перископічність 300 мм. Використовується в артилерійських розвідувальних підрозділах.

а

Рис. 3.6 (а). Розвідувальний теодоліт РТ-2:
а – загальний вигляд

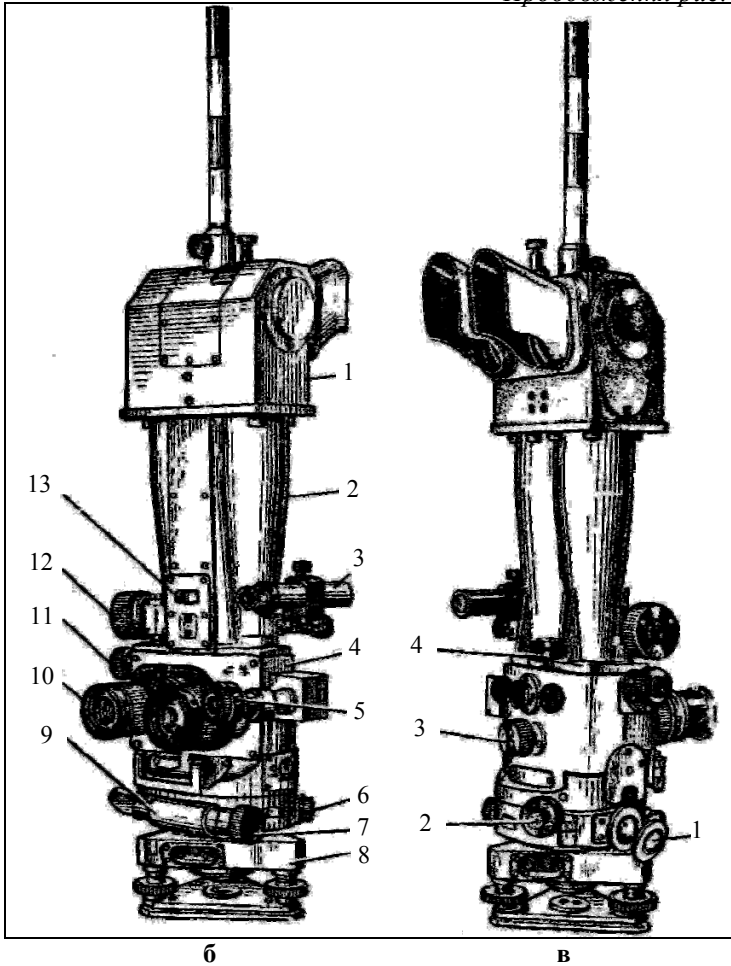

Рис. 3.6 (б, в). Розвідувальний теодоліт РТ-2:

б – вигляд з боку окулярів: 1 – перископічна головка; 2 – бінокулярна труба; 3 – орієнтир-бусоль; 4 – верхній корпус з окулярами; 5 – окуляр мікроскопа; 6 – гвинт кріплення; 7 – маховик; 8 – низок; 9 – нижній корпус з лімба; 10 – окуляри; 11 – маховик установки окулярів за базою очей; 12 – маховик вертикального наведення; 13 – шкали вертикальних кутів; **в** – вид з боку входних вікон:

1 – кришка вікна для підсвічування лімба; 2 – маховик установки шкали лімба; 3 – реостат; 4 – рівень

Далекомір стереоскопічний

Далекомір стереоскопічний (рис. 3.7) є універсальним приладом, який сполучає в собі властивості далекоміра, стереотруби й бусолі.

Призначений для спостереження за полем бою, вимірювання кутів і відстаней до цілей та розривів, визначення магнітних азимутів напрямків, вивчення місцевості і цілей.

Використовується артилерійськими підрозділами. Стереоскопічні далекоміри мають 14-ті (ДС-0,9), 12-ті (ДС-1) та 20-кратне збільшення (ДС-2).

Дозволяють достовірно вимірювати відстані від 400 м до 20 км, мають пристосування для спостереження і вимірювання відстаней в нічних умовах і умовах обмеженої видимості.

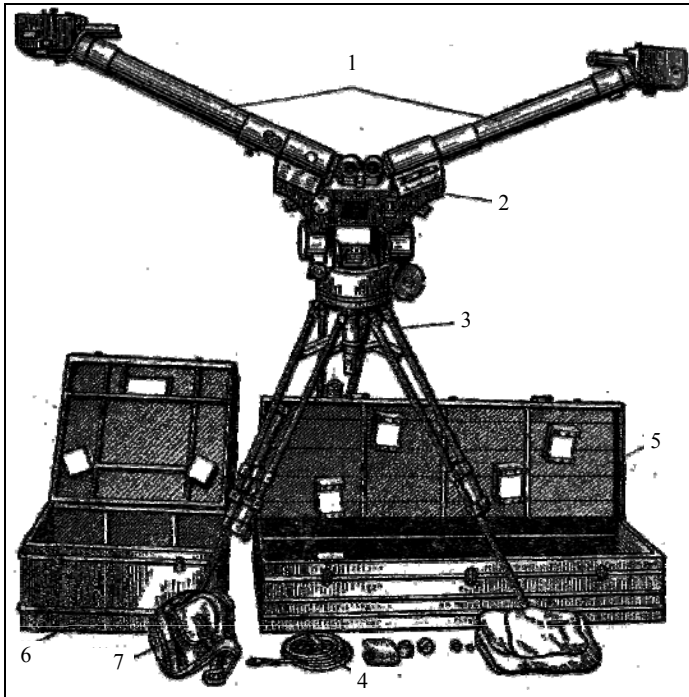

Рис. 3.7. Далекомір стереоскопічний ДС-2:

1 – труби далекоміра; 2 – супорт; 3 – тринога;
4 – комплект освітлення; 5, 6 – укладальні ящики; 7 – акумулятор

3.2. Оптико-електронні прилади

До найбільш сучасних приладів відносяться оптико-електронні прилади розвідки – лазерні далекоміри, нічні прилади спостереження, тепловізійні прилади та прилади із стабілізованим полем зору.

Далекомір артилерійський квантовий ДАК-2М

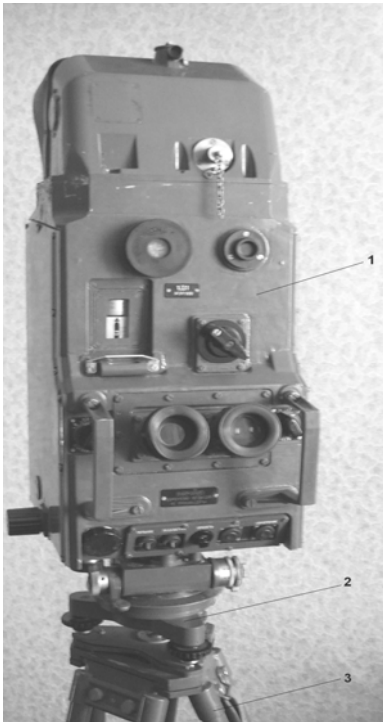

Рис. 3.8. Далекомір 1Д11:
1 – прийомопередавач;
2 – кутовимірювальна платформа;
3 – тринога

Прилад ДАК-2 (1Д11М) (рис. 3.8) призначений для вимірювання відстаней до нерухомих і рухомих цілей, неземних і повітряних розривів, коректування вогню артилерії, ведення візуальної розвідки місцевості, вимірювання горизонтальних і вертикальних кутів (рис. 2.8).

Він дозволяє вимірювати дальності від 100 до 20 000 м з максимальною похибкою 10 м, горизонтальні і вертикальні кути із помилкою $\pm 0,01$, має 8,7-кратне збільшення, поле зору 6° , перископічність 330 мм, кількість вимірювань без заміни акумуляторних батарей – не менше 500.

Маса в бойовому положенні 25 кг.

Принцип дії приладу базується на посиленні лазера в ціль, прийомі відбитого променя та автоматичному вирахуванні дальності за швидкістю світла.

Лазерний прилад розвідки ЛПР-1 "КАРАЛОН-М"

Прилад ЛПР-1 (1Д13) (рис. 3.9) призначений для вимірювання відстаней і визначення полярних координат цілей, за якими ведеться спостереження місцевості й окремих цілей. Прилад має масу 2,5 кг (з триногою 5 кг) і дозволяє вимірювати дальності від 145 до 20000 м із максимальною помилкою не більше 10 метрів та горизонтальні і вертикальні кути з точністю до 0-02.

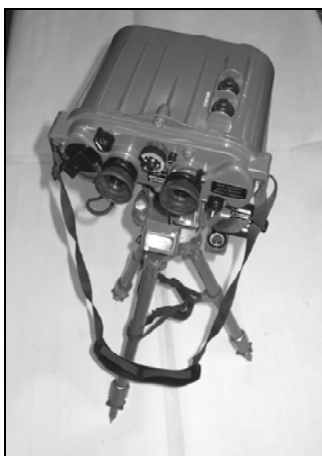

Рис. 3.9. Лазерний прилад розвідки 1Д13

Прилад ЛПР-1 (1Д13) (рис. 3.9) призначений для вимірювання відстаней і визначення полярних координат цілей, за якими ведеться спостереження місцевості й окремих цілей. Прилад має масу 2,5 кг (з триногою 5 кг) і дозволяє вимірювати дальності від 145 до 20000 м із максимальною помилкою не більше 10 метрів та горизонтальні і вертикальні кути з точністю до 0-02.

Візор має 7-кратне збільшення, кут поля зору $6,7^\circ$.

Прилад має орієнтир-бусоль, яка дозволяє із максимальною помилкою не більше 0-03 вимірювати магнітні азимути на місцеві предмети (цілі). Ресурс роботи від однієї акумуляторної батареї у звичайних умовах не менше 600 вимірювань.

Нічний спостережний прилад ННП-23 "РЄЗЧИК".

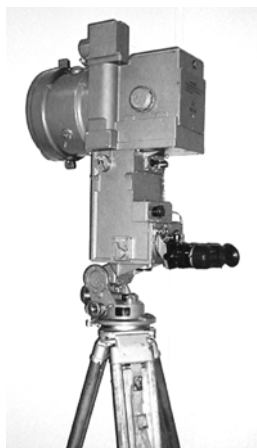

Рис. 3.10. Прилад
ННП-23

Прилад ННП-23 (1ПН54) призначений для спостереження за полем бою, ведення розвідки і коректування вогню артилерії вдень і вночі. Комбінований прилад має денну і нічну гілку. Під час спостереження вдень поле зору денної гілки 6° , збільшення 5,5-кратне. Нічна гілка із 5-кратним збільшенням і полем зору $5^\circ 18'$ дозволяє в умовах звичайної нічної освітленості розпізнавати ціль типу танк на відстані 1500 м. Нічна гілка працює на принципі електронно-оптичного посилення яскравості зображення, що отримане в приладі при природній нічній освітленості місцевості. Час безперервної роботи вночі без заміни акумуляторної батареї становить від 10 до 20 годин.

Прилад має перископічність 350 мм. Маса приладу 18,5 кг, комплекту в бойовому положенні – не більше 32 кг. Прилад має два варіанти установки – на трінозі із лімбом (рис. 3.10) або на бойовій машині типу БРДМ (без лімба і орієнтир-бусолі).

Прилад 1ПН33Б нічний бінокль БН-1 "БЛІК"

Рис. 3.11. Бінокль БН-1

Нічний бінокль БН-1 (рис. 3.11) призначений для спостереження за полем бою, вивчення місцевості і ведення розвідки в нічних умовах. Він має масу 1,6 кг, поле зору 9° , 3,2-кратне збільшення і забезпечує розпізнавання фігури людини на дальності 200 м, танка на дальності 300 м.

Прилад ІПН50 нічний бінокль БН-2 "РЕЛІКВІЯ"

Призначений для спостереження за полем бою, вивчення місцевості і ведення розвідки в нічних умовах. Він має масу 1,8 кг, поле зору 11° , 2,4-кратне збільшення і забезпечує розпізнавання фігури людини на дальності 300 м, танка на дальності 600 м. Принцип роботи приладу заснований на підсиленні яскравості зображення об'єктів електронно-оптичним перетворювачем. Прилад обладнаний автоматичною діафрагмою, яка оберігає його від засвічування. Час безперервної роботи від однієї акумуляторної батареї у звичайних умовах становить не менше 8 годин.

Рис. 3.12. Бінокль БН-2

Нічні пасивні окуляри НПО-1 "КВАКЕР"

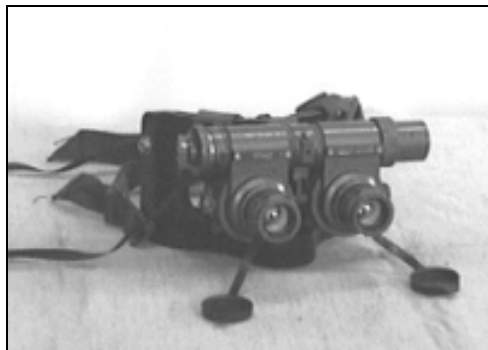

Рис. 3.13. Нічні окуляри НПО-1

Призначені для спостереження й орієнтування на місцевості, для роботи з документами, проведення інженерних і ремонтних робіт у нічний час, управління підрозділом.

Окуляри мають масу 1 кг, поле зору не менше 40° . Середня дальність розпізнавання предметів – 125 м.

***Оптичний монокуляр
із стабілізованим полем зору
ОМС-1"РОУЛЬС"***

Рис. 3.14. Монокуляр ОМС-1

Призначений для спостереження в русі із рухомих наземних об'єктів та з вертольотів. Прилад масою 2,3 кг (4,5 кг в похідному положенні), має семикратне збільшення, поле зору 7° і забезпечує розпізнавання цілі типу танк на дальності до 5 км.

Тепловізор ТНП-1

Рис. 3.15. Тепловізор ТНП-1 "Зеніт"

Призначений для спостереження й орієнтування на місцевості для роботи з документами, проведення інженерних і ремонтних робіт у нічний час, управління підрозділом.

Дальність виявлення людини – 2,4 км, автомобіля – 4,5 км. Збільшення – 2-х або 4-х кратне.

Маса – 2,4 кг.

***Тепловізійний
спостережний прилад
ТНП-1 "АКЦЕПТ"***

Рис. 3.16. Тепловізійний прилад ТНП-1

Призначений для спостереження за полем бою і розвідки відкрито розташованих і замаскованих цілей вночі і вдень у разі наявності димових і світлових перешкод. Дозволяє виявляти цілі, які випромінюють тепло (до $0,3^{\circ}$), розпізнавати цілі за різницею температур до $1,5^{\circ}$. Робочий діапазон температур – $40...+50^{\circ}$.

Дальність виявлення танків – від 100 до 2500 м, дальність їх розпізнавання – від 100 до 1500 м, збільшення – 2,5-кратне, кут поля зору – $2,5^{\circ}$. Ціна поділу угломірної сітки – 0-05. Розрахунок – 1 чол. Маса в бойовому положенні становить 19 кг, в похідному положенні (з комплектом ЗІП) – 35 кг. Час розгортання до роботи – не більше 5 хв. Кут випромінювання – 60-00.

Час безперервної роботи від балона – не менше 1,5 год, від одного комплекту живлення напруги типу АКБНКГЦ 3,5 – не менше 4 год.

3.3. Радіолокаційні засоби розвідки

Радіолокаційна станція ближньої розвідки СБР-3 (1РЛ136)

Рис. 3.17. Станція
ближньої розвідки СБР-3

Виріб 1РЛ136 (рис. 3.17) призначений для виявлення рухомої техніки і живої сили противника в будь-якій час доби і пору року в умовах відсутності видимості (туман, дим, атмосферні опади). Похибка вимірювання становить 50 м, напрямку на ціль 0-15.

Сектор сканування 15-00. Час розгортання станції з повною підготовкою до роботи – не більше 5 хв. Час безперервної роботи – не більше 8 годин. Маса комплексу – 18 кг.

Використовується для оснащення спостережних і командно-спостережних пунктів. Передбачене комплексне застосування станції з ННП-23, кулеметом та АГС-17.

Вона забезпечує виявлення рухомих наземних цілей на відстанях: людини, що рухається в повний зріст з радіальною швидкістю до 2 км/год – до 1000 м; вантажного автомобіля або броньованого об'єкта, що рухається зі швидкістю від 3 до 40 км/год – до 4 км.

***Радіолокаційна станція розвідки
рухомих наземних цілей противника
ПСНР-5к (1РЛ133)***

Рис. 3.18. Переносна РЛС розвідки рухомих наземних цілей противника ПСНР-5к

Виріб 1РЛ133 призначений для пошуку, виявлення, супроводження і вимірювання координат рухомих цілей. Дальність розвідки рухомих танків і автомобілів становить 8–10 км, груп солдатів – 5–6 км, поодиноких солдатів – 3–4 км. Помилки у визначенні координат цілей за дальністю – 25 м, за напрямком – 0-15. Поворот прийомопередавача при ручному керуванні по азимуту $\pm 40-00$, по куту місця при роботі на тринозі $\pm 3-00$, при роботі на машині $\pm 1-67$.

Сектор сканування в автоматичному режимі – від 4-00 до 20-00. Обслуга – 2 чоловіки. Час розгортання в бойове положення – не більше 5 хв, із бойового в похідне – не більше 3 хв. Джерело живлення – акумуляторна батарея 6СЦ25. Час безперервної роботи становить 20 годин (з однієї АКБ – не менше 6 год). Вага приладу – 48 кг.

Координати цілей визначаються за допомогою шкал приладу у полярній системі координат. Індикація цілей можлива за допомогою звукового або електронно-променевого індикатора.

Координати цілей визначаються за допомогою шкал приладу у полярній системі координат. Індикація цілей можлива за допомогою звукового або електронно-променевого індикатора.

3.4. Командирська бойова розвідувальна машина БРМ-1к

Призначена для ведення розвідки у будь-яких видах бою, вдень і вночі, у складі різних розвідувальних органів. Вона створена на базі БМП-1, має аналогічне озброєння, за винятком: кількість пострілів до гармати зменшена до 20 од. (замість 40) та немає ПУ ПТКР.

До екіпажу входять 6 чоловік: командир машини (він же навідник-оператор), старший оператор, оператор навігаційної апаратури, два радіотелеграфіста й механік-водій.

Рис. 3.18. Бойова розвідувальна машина БРМ-1к

Екіпаж БРМ-1к розгортає машину на спостережному пункті під керівництвом командира підрозділу. БРМ-1к – важлива ціль для противника, тому він завжди буде прагнути виявити її і знищити.

Виходячи з цього, основною вимогою до екіпажу БРМ-1к буде дотримання скритності і маскуванню протягом усього часу виконання завдання на СП. Місце для розгортання машини мо-

же бути вибрано в окопі, ямі, іншому зручному дня спостереження місці, що забезпечує найбільш сприятливі умови для ведення радіолокаційної розвідки та хороший огляд місцевості у вказаному секторі.

Приховано зайнявши позицію екіпаж БРМ-1к маскує її, розгортає для роботи обладнання машини і приступає до ведення розвідки всім складом або позмінно, в порядку, вказаному командиром машини, який виконує функції спостерігача.

Екіпаж розташовується в машині. В окремих випадках частина членів екіпажу може розташовуватись на СП. Командир підрозділу знаходиться, як правило, на СП поза машиною, організує ведення розвідки призначеними розвідувальними органами і керує їх діями, своєчасно доповідає начальнику розвідки отримані розвідувальні відомості, уточнює бойові завдання підлеглим і контролює їх дії.

Таблиця 3.2. Тактико-технічні характеристики БРМ-1к

Бойова маса	13,2 +2 %
Питома потужність к. с./т	21,1–23,1
Довжина машини, мм	6760
Ширина машини, мм	2940
Висота по даху башти, мм	1920
Кліренс, мм	370
Середня швидкість руху, км/год:	
– по ґрунтовій дорозі	40–50
– по шосе	50–55
Максимальна швидкість руху, км/год:	
– по шосе	65
– на плаву	7
– на плаву заднім ходом	2
Підйом, град	35
Ширина рову, м	2,5
Висота стінки, м	0,7
Калібр гармати 2А28, мм	73
Калібр кулемета ПКТ, мм	7,62
Боскомплект (гармати БМП/кулемета), шт.	20/200
Потужність двигуна УТД-20, к. с.	300
Запас ходу по шосе, км	500

Командир БРМ-1к організує бойову роботу екіпажу, особисто веде розвідку противника і місцевості, разом з оператором визначає координати цілей; при роботі з виносним прийомопередавачем РЛС – орієнтує тринигою і встановлює на неї прийомопередавач; працює на засобах радіозв'язку (Р-123М і Р-130МТ); у разі необхідності веде вогонь з гармати і спареного кулемета. При виявленні цілі за допомогою прицілу уточнює її положення на місцевості відносно орієнтирів і доповідає командирі підрозділу.

Старший оператор веде розвідку противника з використанням далекоміра або РЛС, визначає координати виявлених об'єктів, цілей і доповідає їх старшому на СП, у разі необхідності веде радіотехнічну розвідку з використанням ЕРРС-1, за наказом командира веде РХБ розвідку з використанням приладу ВПХР.

Оператор знаходиться в машині, здійснює підготовку і введення вихідних даних в ТНА, разом із командиром машини визначає координати цілей, отримані полярні координати за допомогою лічильника СТМ (обчислювач топогеодезичний механічний), перетворює в прямокутні координати і доповідає їх командирі, у разі необхідності проводить функціональний контроль роботи ТНА-3.

Радіотелеграфіст знаходиться в БРМ-1к на своєму місці або на СП з командиром підрозділу, здійснює зв'язок СП з БРМ-1к за допомогою ТА-57, при необхідності працює на Р-123М або Р-130МТ, веде спостереження з СП, використовуючи нічний бінокль.

Механік-водій знаходиться в машині, надає допомогу радіотелеграфісту в розгортанні радіостанцій і антен, пускає бензоагрегат і слідкує за його роботою, а також за спрацюванням системи сигналізації приладу ПРХР.

- В БРМ-1к для ведення розвідки встановлені:
- далекомір командирських розвідувальних машин ДКРМ-1;
 - РЛС розвідки рухомих наземних цілей ПСНР-5к;
 - станція розвідки РЛС противника ЕРРС-1;
 - прилад радіаційної і хімічної розвідки ПРХР;
 - військовий прилад хімічної розвідки ВПХР;
 - навігаційна апаратура ТНА-3;
 - гірокомпас ІГ11 та ін.

Обладнання БРМ-1к дозволяє екіпажеві вирішувати такі задачі:

- визначати дирекційний кут подовжньої осі машини (кут між північним напрямком вертикальної лінії координат сітки карти і напрямком подовжньої осі машини, прокресленої на карті);

- безупинно отримувати навігаційну інформацію (поточні прямокутні координати і дирекційний кут на пункт призначення);

- визначати координати цілі;

- визначати кути між подовжньою віссю машини і напрямками на орієнтири (цілі);

- вимірювати дальність до цілей;

- вести пошук, виявлення, супровід і вимір координат рухомих цілей;

- вести радіаційну і хімічну розвідку;

- забезпечувати радіозв'язок в УКХ і КХ діапазонах і швидкісну передачу інформації;

- вести спостереження за місцевістю в денних і нічних умовах.

На машині в укладці розташовуються прилади для ведення розвідки поза нею. Вони дозволяють:

- виявляти працюючі РЛС противника (радіотехнічна станція ЕРРС-1 "ЕЛПС");

- здійснювати пошук металевих мін (міношукач ИМП-1);

- забезпечувати радіозв'язок із членами екіпажу (Р-148);

- забезпечувати дистанційне керування КХ радіостанцією (телефон ТА-57);

- вести радіаційну та хімічну розвідку (ВПХР);

- вести спостереження вночі (бінокль 1 ПНЗЗБ).

БРМ-1к оснащена системами колективного захисту, протипожежним обладнанням ППО і димопуском. Вона, як і БМП, здатна долати водні перешкоди на плаву.

Далекомір ДКРМ-1 забезпечує спостереження за місцевістю, пошук і вибір цілей, вимірювання дальності до них в діапазоні 300–8000 м (вночі до 400 м) з похибкою ± 10 м.

Кратність: – денної системи – 10; нічної системи – 3,5.

Кут поля зору: – денної системи – 7°; нічної – 8°.

Радіотехнічна станція розвідки РЛС противника ЕРРС-1 "ЕЛПС" (електронний реєстратор радіосигналів) забезпечує виявлення і визначення напрямку на працюючу імпульсну РЛС противника на дальності до 60 км з похибкою за напрямком $\pm 15^\circ$. За допомогою станції визначається несуча частота РЛС в діапазоні хвиль 2,7–3 см, вимірюється частота проходження імпульсів у межах 200–8000 Гц, визначається число обертів антени РЛС. За цими даними ідентифікується тип РЛС противника, а за її належністю – характер об'єкта розвідки.

Прилад радіаційної і хімічної розвідки ПРХР призначений для вимірювання потужності гамма-випромінювання та виявлення отруйних речовин типу зарин у повітрі. Він одночасно є датчиком-сигналізатором системи колективного захисту машини. Забезпечує видачу команд виконавчим механізмам при виявленні забруднення місцевості.

Індукційний міношукач напівпровідниковий ИМН-1 застосовується для пошуку протитанкових і протипіхотних мін, встановлених у ґрунт і сніг, корпуси або підричники яких виготовлені з металу. Він дозволяє виявляти міни, які встановлені в кущах, траві, на бродях і в ґрунті на глибині 8–40 см, проводити пошук мін у воді із зануренням пошукового елемента на глибину 1 м. Стабільна робота міношукача без підстроювання – 15 хв. Мінімальна відстань між двома працюючими міношукачами – 7–8 м.

Навігаційна апаратура ТНА-3 "КВАДРАТ" – лічильно-розв'язувальний комплекс, призначений для безперервного автоматичного вироблення поточних прямокутних координат рухомої машини, дирекційного кута машини на пункт призначення, для відображення місця знаходження машини на карті і визначення координат цілей за допомогою СТМ.

Максимальне значення похибки відпрацювання дирекційного кута на шкалах координатора – не більше 0-0б. Час підготовки до роботи – не більше 13 хв.

Похибка установки і зчитування різниці координат пункту призначення і місця положення машини не перевищує 200 м.

Гірокомпас 1Г11Н призначений для визначення вихідного дирекційного кута подовжньої осі машини, а візир орієнтування 1Т25 – для початкового орієнтування машини на місцевості.

Гіронанівкомпас ГПК-59 призначений для витримування заданого напрямку руху бойової машини. Ціна поділки шкали – 0-20.

Військовий прилад хімічної розвідки ВПХР призначений для визначення у повітрі, на місцевості, на бойовій техніці отруйних речовин типу зарин, зоман, іприт, фосген, дифосген, синильна кислота, хлорціан, V-гази.

Комбінований (денний і безпідсвічувальний нічний) приціл 1ПН22М2 служить для спостереження за місцевістю і ведення прицільного вогню з гармати і спареного з нею кулемета. Дальність спостереження вночі – до 400 м.

Кут поля зору: – денної системи – 15°; нічної системи – 6°.

Збільшення, кратність: – денної системи – 6; нічної – 6-7.

Денний прилад ТНПО-170А – перископ з електропідігрівом вхідного і вихідного вікон. Ці прилади розміщені в робочих зонах членів екіпажу машини, в тому числі два в кормових дверях.

Денний прилад ГНПК-240А (1-но і 8-кратного збільшення) призначений для спостереження за місцевістю, розпізнавання цілей і визначення дальності до них. Встановлений на місці оператора навігаційної апаратури.

Оглядовий прилад ТНПТ-1ПА служить для огляду задньої півсфери місцевості без повороту башти машини назад.

Прилад спостереження ТВНЕ-1ПА призначений для спостереження за місцевістю і цілями вночі. Дальність бачення – 60-120 м. Встановлюється на місці механіка-водія та в кормовому відсіку машини у розвідників.

Прилад 1ПН50 (БН-2 "РЕЛІКВІЯ") призначений для спостереження за полем бою, вивчення місцевості і ведення розвідки в нічних умовах.

Ультракоткохвильова радіостанція Р-123М забезпечує завчасну підготовку і фіксування чотирьох частот у діапазоні 20–51,5 МГц. Дальність зв'язку при виключеному глушнику шумів становить не менше 20 км, при включеному глушнику шумів – до 13 км.

Коткохвильова радіостанція Р-130МТ з виносним узгоджувальним пристроєм ВУП-ТК має діапазон робочих частот 1500–10990 кГц. Вона забезпечує дальність зв'язку на чотириметрову штирову антену до 50 км вдень і до 20 км вночі, під час роботи на антену "Симетричний вібратор" – до 350 км.

Датчик Р-014Д є малогабаритним передавальним пристроєм, що забезпечує разом із коткохвильовими радіостанціями швидкодіючий односторонній телеграфний зв'язок короткими сеансами. Він призначений для запису, зберігання і передачі цифрової інформації максимальним обсягом 62 десяткових знаки, включаючи 3 адресних. Залежно від встановленої швидкості час передачі радіограм максимального обсягу становить 4 і 7 сек.

Переговорний пристрій Р-124 забезпечує внутрішній телефонний зв'язок у машині між абонентами і вихід трьох абонентів (командира, оператора, навідника) на зовнішній зв'язок через радіостанції Р-123М і Р-130МТ.

Переносна ультракоткохвильова радіостанція Р-148 призначена для забезпечення двостороннього зв'язку в діапазоні частот 37–51,95 МГц на дальність до 6 км.

Телефонний апарат ТА-57 служить для забезпечення телефонного зв'язку по польовому кабелю П-274М на дальність до 44 км і дистанційного керування радіостанцією Р-130МТ. В машині є одна котушка ТК-2 з кабелем 500 м.

Комплекс 1К18 не входить до складу апаратури БРМ-1к, але може бути доданий розвідувальному органу для ведення розвідки.

Він призначений для дистанційного виявлення пересування живої сили, бойової техніки в тилу противника і на рубежах імовірного зіткнення з ним, передачі інформації від виявлених об'єктів на пристрій прийому і відображення інформації (ППВІ) у масштабі часу, наближеному до реального.

Склад і характеристика комплексу розвідувально-сигналізаційних пристроїв (РСП) 1К18 наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1. Склад і характеристика комплексу розвідувально-сигналізаційних пристроїв 1К18

Показники	Розвідувально-сигналізаційні пристрої (РСП)				Ретранслятори	
	1Б36	1Б37	1Б38	1Б40	1Л59	1Л510
Кількість	4	4	12	6	6	3
Дальність виявлення об'єктів, м:						
– живої сили	30–60	30–70	30–70	4–7		
– колісної техніки	до 400	100–500	100–500	4–7		
– гусеничної техніки	до 500	до 500	до 500	4–7		
Спосіб встановлення	вручну	вручну	з вертольота та вручну	вручну	вручну	вручну
Маса, кг	6,0	5,0	12,0	5,0	3,6	10

Комплекс включає чотири типи сигнальних пристроїв:

– сейсмоакустичні 1Б36;

– сейсмичні 1Б37 і 1Б38;

– два типи ретрансляторів інформаційних радіосигналів 1Л59 і 1Л510 та ППВІ 1Т813.

Дальність передачі інформації: РСП – 1–40 км.

Усі РСП поряд із функціональними блоками обробки сигналів, що надходять від сейсмичних, акустичних і магнітних перетворювачів, мають могутній передавач з антеною, джерело електроживлення й елемент, що забезпечує неможливість знешкодження і самоліквідацію.

Також, як і РСУ, ретранслятори оснащені елементами, що забезпечують неможливість їх знешкодження і самоліквідацію.

Елементи, що забезпечують неможливість знешкодження і самоліквідацію, забезпечують підрив (ліквідацію) РСП і ретранслятора у випадку спроби витягти їх із ґрунту, а також при неправильній установці їх з вертольота, при виснаженні джерела електроживлення або після закінчення встановленого терміну бойової роботи.

Пристрій прийому і відображення інформації 1Т813 призначений для прийому інформації, що надходить від 30 РСП та відображення її на світловому табло.

Пристрій прийому і відображення інформації має звукову і світлову сигналізацію про надходження посилки від РСП, а також вбудований годинник для визначення часу її надходження.

Конструкція 1Т813 дає можливість експлуатувати її в автомобілі, БМП (БТР), вертольоті як на місці, так і в русі (польоті) без підключення до зовнішньої антени радіостанції.

Елементи добування можуть доставлятися в райони (на рубежі) ведення розвідки трьома способами: наземним, повітряним і комбінованим.

При наземному способі як засоби (органи) доставки можуть використовуватися розвідувальні групи, що встановлюють РСП вручну. При установці РСП вручну досягаються найбільша точність, гарне маскування, а також забезпечується надійна робота радіоканалів передачі розвідувальної інформації.

РСП можуть встановлюватися уздовж імовірних маршрутів висування військ противника в декілька смуг по фронту на різних видаленнях від лінії бойового зіткнення сторін і в районах (зонах) передбачуваного розвідування найважливіших об'єктів противника.

Таким чином, технічні засоби розвідки дозволяють вести розвідку в різних умовах пори року, час доби, як удень, так і вночі. Процес виявлення противника зазнав змін внаслідок застосування ним різних контрзаходів, як пасивних – приховання своїх дій, так і активних – проведення контррозвідувальних заходів. Усе це викликає необхідність широкого впровадження у війська новітніх технічних засобів розвідки. Для ефективного використання технічних засобів розвідки і вмілого їх застосування в сучасному бою необхідна висока професійна майстерність воїнів-розвідників.

Питання для самоконтролю

1. Види технічних засобів військової розвідки.
2. Види і характеристики оптичних приладів.
3. Види, класифікація оптико-електронних засобів, їх характеристики.
4. Види і характеристики, принцип роботи радіолокаційних засобів.
5. Призначення, склад засобів розвідки БРМ-1к.
6. Характеристики основних засобів розвідки БРМ-1к.

Список літератури

1. Бойовий статут Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина II (батальйон, рота). – К.: Паливода А. В., 2015. – 368 с.
2. Бойовий статут Сухопутних військ Збройних Сил України. Частина III (взвод, відділення, екіпаж танка). – К.: Паливода А. В., 2015. – 440 с.
3. *Пічугін М. Ф., Єрмаков В. О., Черняєв С. І.* Розвідувальна підготовка. Частина I. Основи військової розвідки. Навч. посібн. – Ж: ЖВІРЕ, 2006. – 120 с.
4. *Єрмаков В. О., Черняєв С. І., Вінник В. І.* Розвідувальна підготовка. Частина II. Основи організації і ведення розвідки підрозділами. Навч. посібн. – Ж: ЖВІ НАУ, 2010. – 116 с.
5. *Шваб В. К., Сірий А. В., Сидоров О. В., Борзак О. М.* Рекомендації особовому складу підрозділів Збройних сил України, які приймають участь у ході проведення антитерористичної операції на сході та південному сході України. – К., 2014. – 68 с.
6. *Гредасов Ф. И.* Подразделения в разведке. – М.: ВИ, 1988. – 236 с.
7. Збірник нормативів бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України. – К.: "Охорона праці", 2002. – 84 с.
8. *Казанцев О. Ю., Шваб В. К., Мілентьев В. О.* Організація, озброєння та техніка підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України (у схемах та таблицях). – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. – 29 с.
9. *Меримский В. А.* Приемы и способы действий солдата в бою. – М.: ВИ, 1988. – 301 с.
10. *Панасюк В. В.* Технічні засоби розвідки та їх бойове застосування. Підручн. – К.: Варта, 2002. – 104 с.
11. Руководство по применению приборов для разведки и стрельбы артиллерии. – М.: ВИ, 1989. – 312 с.
12. Посібник сержанта ракетних військ і артилерії (для командирів відділень розвідки та рухомих розвідувальних пунктів). Посібн. – К.: Варта, 2006. – 224 с.
13. *Кристофер Ларсен.* Тактика легкой пехоты для малых групп. Переклад з англ. М. Швіхар. Посібн. Режим доступа: https://vk.com/doc-5063972_300178504?dl=c31795ffa2acda6fca
14. Изделие 1РЛ133. Техническое описание.
15. Изделие 1РЛ136. Техническое описание.
16. Изделие 1ПН54. Техническое описание и инструкция по эксплуатации.

17. Дальномер артиллерийский квантовый ДАК-2М. Техническое описание и инструкция по эксплуатации.
18. Лазерный прибор разведки ЛПР-1. Техническое описание и инструкция по эксплуатации.
19. Бинобль ночной 1ПН50. Техническое описание и инструкция по эксплуатации.
20. Методичний посібник щодо організації і здійснення охорони та оборони, повсякденної діяльності військових частин (підрозділів) Збройних сил України, які розташовані у базових таборах. – К.: ГШ ЗСУ, 2015. – 59 с.
21. *Поповских П. Я., Кукушкин А. В., Астанин В. Н.* и др. Подготовка войскового разведчика. Учебн. пособ. М.: ВИ, 1991. – 336 с.
22. *Вишневикий А. А.* Маленькие хитрости ближнего боя, помогающие выжить. Пособие. К.: ГО "Патриот", 2014. – 34 с.
23. Методичний посібник по виживанню особового складу в екстремальних умовах. Ж.: 8 АК (розв. відділ), 2012. – 65 с.

ДОДАТКИ

Додатки ґрунтуються на матеріалах навчальних посібників: Розвідувальна підготовка, Ч. 1, 2 [3, 4], навчально-методичних посібників [6, 8, 9, 12, 13, 20, 21, 22, 23].

ДОДАТОК 1

Розвідувальні ознаки дій противника

Успіх розвідки багато в чому залежить від знання розвідниками основних розвідувальних ознак, за якими можна виявити противника й визначити його наміри. Розвідник повинен знати, де найімовірніше може розташовуватися противник, де варто шукати його спостережні (командні) пункти, вогневі засоби, оборонні споруди, загородження й інші цілі, чим вони можуть себе демаскувати і як за різними розвідувальними ознаками зробити правильний висновок про помічене.

До розвідувальних ознак відносяться:

– витоптані місця, нові тропи, сліди від гусеничного й колісного транспорту, залишки будівельних матеріалів, багать, свіжого ґрунту та інші. Із зазначених розвідувальних ознак жодну, взяту окремо, не слід розглядати як безперечний доказ наявності в даному місці противника (цілі, об'єкта) або як характеристику його дійсних намірів. Тільки сукупність декількох розвідувальних ознак дасть можливість зробити правильний висновок про цілі (об'єкти), положення об'єктів (цілей) в бойовому порядку військ і характерне їх розташування відносно місцевості й місцевих предметів;

– форма, колір об'єктів (цілей), якщо вони відрізняються від кольору місцевості (місцевих предметів), і тіні, що падають від них;

– відблиски стекол і незабарвленої металевої частини зброї й бойової техніки;

– ознаки діяльності – рух, звуки, вогні, дим, пил тощо;

– сліди повсякденної діяльності.

Крім того, необхідно мати на увазі, що противник буде намагатися ввести нашу розвідку в оману шляхом застосування різних засобів і способів маскуванню й дезінформації для приховання розташування дійсних і створення хибних об'єктів.

Ознаками підготовки противника до застосування зброї масового ураження є:

- широке застосування противником запобіжних щеплень (вакцинації) серед військових і цивільного населення;
- забезпечення військ спеціальними медичними препаратами, інструкціями й проведенню з особовим складом занять щодо дій в умовах застосування хімічної й бактеріологічної зброї;
- забезпечення військ спеціальними приладами для виявлення засобів хімічного й бактеріологічного нападу;
- перевірка індивідуальних засобів захисту від хімічної й бактеріологічної зброї в особового складу;
- підвіз до засобів нападу боєприпасів, споряджених отруйними речовинами і бактеріальними засобами.

Ознаками застосування противником зброї масового ураження є:

- більш слабкий і глухий, не властивий звичайним боєприпасам звук розриву бомб, снарядів і мін;
- поява характерної хмари газу, диму або туману, що рухається за вітром з боку противника;
- утворення позаду літаків темних, швидко зникаючих смуг і осідання на місцевості крапель і туману отруйних речовин (бактеріальних засобів);
- наявність маслянистих крапель, плям, калюж, патьоків на місцевості або в ямах від розривів снарядів, мін і авіаційних бомб;
- відчуття незвичайного заходу, роздратування органів дихання, очей й носоглотки; зниження гостроти зору або втрата його;
- зів'янення рослинності або зміна її фарбування;
- наявність на місцевості залишків бомб і снарядів з поршневими й іншими пристроями для створення хмари аерозолів;
- наявність комах, кліщів і гризунів у місцях падіння авіаційних бомб і контейнерів;

- падіж і захворювання тварин, а також наявність незвичайних для даної місцевості скупчень комах, кліщів і гризунів.

Ознаками підготовки противника до наступу є:

- посилене висування військ, особливо вночі, до лінії фронту або в очікувані райони;

- збільшення доставки залізничним, водним, повітряним і автомобільним транспортом до лінії фронту різних вантажів;

- додаткове розгортання на ймовірних напрямках наступу противника складів матеріального, технічного, медичного й іншого видів забезпечення, а також частин і підрозділів медичного обслуговування;

- посилення діяльності розвідки, особливо повітряної, і проведення розвідки боєм;

- розвиток інженерних робіт з обладнання позицій, нових командних і спостережних пунктів, проведення ремонту й посилення мостів, прокладання колонних шляхів, ремонт і розширення дорожньої мережі;

- поява на ймовірних напрямках висування військ підрозділів регулювання й комендантської служби;

- розвиток мережі зв'язку;

- зміна режиму поведінки противника, особливо характеру ведення вогню артилерії (пристрілювання);

- заняття танками вихідних позицій;

- висування ракетних частин і артилерії з вичікувальних районів, як правило, у ніч перед наступом для зайняття стартових (вогневих) позицій;

- проведення робіт з топографічної прив'язки позицій артилерії;

- поява нових артилерійських і мінометних батарей;

- поява рекогносцирувальних груп;

- пророблення противником проходів у мінно-вибухових і інших видах загороджень тощо.

Ознаками підготовки противника до відходу є:

- посилений рух військ противника й автотранспорту з вантажами від фронту в тил; евакуація тилових установ, штабів і госпіталів; евакуація або знищення складів;

- обладнання оборонних позицій у тилу і зайняття їх військами;

- активізація дій розвідки (патрулів), посилення вогню артилерії, висування у перший ешелон танкових підрозділів, активне застосування димів; посилення контратак противника по наших наступаючих підрозділах (частинах);

- активізація в тилу робіт із влаштування різного роду загороджень, підготовка до підриву мостів.

Ознаками зміни частин противника є:

- посилення руху противника від фронту до фронту;
- зміна в поведженні солдатів противника у спостережуваних ділянках траншей;
- зняття ліній зв'язку й прокладання нових ліній зв'язку;
- поява окремих спостерігачів (груп), що вивчають поле бою;
- зміна в розташуванні вогневих засобів противника й характеру їхньої діяльності;
- поява автомобілів (тягачів, танків, БТР) з новими розпізнавальними знаками.

ДОДАТОК 2

Особливості організації і ведення розвідки під час виконання миротворчих завдань

Досвід участі підрозділів у миротворчих операціях, накопичений за останні роки, підтверджує, що при підготовці та проведенні миротворчих операцій усе більшої актуальності набувають завдання їх розвідувального забезпечення. Застосування військових контингентів для вирішення специфічних миротворчих завдань вимагає проведення широкого комплексу розвідувальних заходів не тільки органами військової розвідки, а і безпосередньо військами.

Організація розвідки в підрозділі здійснюється на підставі розпоряджень із розвідки штабу міжнародного миротворчого контингенту, рішення командира підрозділу, виходячи із обстановки, яка склалася, та із наявних сил і засобів розвідки.

Метою розвідки у підрозділі є добування достовірних розвідувальних даних для забезпечення успішного виконання підрозділами завдань у межах зон відповідальності та своєчасного реагування на зміни в обстановці.

Виходячи із специфіки та особливостей виконання миротворчої місії (відсутність певного противника, застосування антикоаліційними силами тактики партизанської війни, здійснення терористичних актів, ведення проти миротворчих сил інформаційно-психологічної боротьби, економічний хаос, відсутність законності і правопорядку, неконтрольоване зростання злочинності, специфічні фізико-географічні, кліматичні умови та інше), на розвідувальні підрозділи можуть покладатися такі **завдання**:

- відстеження, аналіз, прогнозування політичної, економічної, екологічної та криміногенної обстановки в зоні відповідальності;
- недопущення раптового нападу незаконних збройних формувань на місця розташування підрозділів та на особовий склад, який виконує завдання в місцях несення служби;
- виявлення незаконних збройних угруповань, їхнього складу, місцезнаходження, характеру діяльності, оснащення та шляхів постачання озброєння і боєприпасів;

- встановлення лідерів незаконних збройних угруповань, виявлення їх місцезнаходження, шляхів пересування, системи охорони і попередження;

- уточнення етнічного, конфесійного, соціального складу та політико-морального стану населення у зоні відповідальності, своєчасне виявлення намірів місцевих жителів щодо намагань здійснити кримінальні злочини та інші протиправні дії;

- виявлення можливих ділянок переходу кордону незаконними збройними формуваннями і нелегальними емігрантами;

- встановлення стану доріг, мостів, визначення бар'єрних рубежів на маршрутах висування конвоїв патрулів та супроводження гуманітарних вантажів;

- викриття нових форм і способів застосування терористичних угруповань та нових зразків озброєння і військової техніки;

- встановлення наявності небезпечних радіаційних, хімічних і біологічних речовин, їх виробництва, а також рівня їх безпеки для своїх підрозділів;

- виявлення місць зберігання зброї, боєприпасів та вибухових речовин;

- визначення ступеня обізнаності населення щодо мети, завдань миротворчого контингенту, а також змісту заходів, що проводяться приховано;

- відстеження та визначення оцінки діяльності сил і засобів психологічних операцій миротворчого контингенту, проведення заходів інформаційно-психологічного впливу;

- здійснення спеціальних заходів щодо запобігання терористичним діям і ліквідації осередків збройного опору.

Під час планування розвідки слід враховувати ряд особливостей, характерних для обстановки, в якій виконуються миротворчі завдання – завдання можуть бути не характерними для звичайної діяльності розвідувальних органів, а саме:

- відстеження діяльності політичних партій, встановлення місць найбільш інтенсивної торгівлі зброєю, встановлення часу доби та ділянок кордону, які найбільш сприятливі для його нелегального перетину, пошук маршрутів та встановлення напрямків подальшого руху по території, яка контролюється, осіб, що нелегально перетинають кордон та інші;

- зони розвідки, як правило, не призначаються, а тому підрозділи ведуть розвідку у своїх зонах (районах) відповідальності;
- в умовах постійного контролю з боку місцевого населення за пересуванням миротворчих підрозділів періодичний перегляд об'єктів розвідки планується з таким розрахунком, щоб неможливо було відстежувати систему розвідки, тим самим забезпечити живучість розвідувальних органів.

Одним з основних способів розвідки у миротворчих операціях стає опитування місцевих жителів.

Досвід участі Збройних Сил України у ММО показує, що правильно організована робота з місцевими жителями, представниками політичних партій, рухів та організацій є дуже результативною.

Налагоджуючи співпрацю з місцевим населенням з метою своєчасного отримання розвідувальної інформації щодо можливих нападів на місця дислокації підрозділів, необхідно встановити сигнали оповіщення, які подаються інформаторами у випадку загрози нападу на базу.

Одним із ефективних способів військової розвідки залишається спостереження. Воно ведеться всім особовим складом підрозділу під час дій у рухомих патрулях, конвоях, на блокпостах, секретах, сторожових постах, на ділянках кордону між країнами з метою виявлення місць, які найбільш придатні для його нелегального перетину. Але, якщо поблизу базових таборів спостережні пости виставляються у складі 2–3 військовослужбовців, то на віддалених ділянках для забезпечення безпеки особового складу – у складі відділення на бойових машинах. Доцільно також використовувати виносні спостережні пости, завдання яких – попередити про можливий напад на базовий табір або підготовку до його обстрілу. Для ведення спостереження використовуються біноклі, прилади нічного бачення, станції ближньої розвідки. Особливо ефективним для ведення спостереження у нічний час вважаються портативні пасивні біноклярні прилади нічного бачення, які закріплюються на шоломі.

Ефективним також є такий спосіб розвідки, як розвідувальна засада. Розвідувальні засади проводяться, в основному, на шляхах висування незаконних мігрантів, контрабанди зброї та нар-

котиків і є ефективним способом боротьби з нелегальним перетином кордону. Під час організації розвідувальної засади призначаються спостерігачі, підгрупи забезпечення, захоплення та огляду. Як правило, до участі у засаді залучається 2–3 відділення. При виявленні групи порушників спостерігачі подають встановлений сигнал. Група захоплення стрімко висувається до порушників і затримує їх. Після цього підгрупа огляду перевіряє у затриманих наявність зброї, боєприпасів, фальшивих грошей та наркотичних речовин. Упродовж дій підгруп захоплення і огляду підгрупа забезпечення перебуває у готовності до їх прикриття у випадку збройного опору затриманих.

Завдання, які виконуються миротворчими контингентами, свідчать, що успіх дій військ перебуває у тісній залежності від результатів розвідки, а також від здатності бойових підрозділів виконувати розвідувальні завдання у своїх інтересах власними силами і засобами. Специфіка обстановки при виконанні завдань вимагає від розвідників виявляти кмітливість, пильність, неординарність дій, а також знаходити нові способи виконання завдань, що у свою чергу висуває додаткові вимоги до їх професійної майстерності, матеріально-технічного та морально-психологічного забезпечення.

ДОДАТОК 3

Орієнтування розвідника

Орієнтуватися – визначати своє місце розташування на місцевості (місце стояння або напрямок руху) відносно сторін світу, навколишніх місцевих предметів і форм рельєфу.

Орієнтування буває топографічним і тактичним. Топографічне орієнтування здійснюється на місцевості за допомогою компаса, карти, аерофотознімка з метою визначення сторін горизонту і свого місця знаходження. Тактичне орієнтування здійснюється на місцевості за допомогою карти або схеми місцевості.

Для орієнтування на місцевості необхідно вміти знаходити розташування сторін світу, визначати напрямок на навколишні місцеві предмети (деталі рельєфу) і виміряти відстані. Місцеві предмети і деталі рельєфу, відносно яких визначається своє місце знаходження, називаються в цьому випадку орієнтирами.

Способи визначення сторін горизонту

1. За допомогою компаса. Взаємне розташування сторін світу показано на рис. 1.

Щоб визначити сторони світу за допомогою компаса (рис. 2), треба додати йому горизонтальне положення, відпустити гальмо стрілки й встановити компас так, щоб нульовий поділок шкали компаса (Пн) був проти північного кінця стрілки. У цьому випадку поділка на шкалі **Пн** (0°) покаже напрямок на північ, **Сх** (90°) – на схід, **Пд** (180°) – на південь, **Зх** (270°) – на захід.

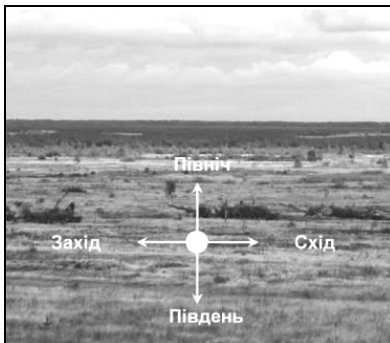

Рис. 1. Сторони горизонту, їх взаємне розташування і позначення

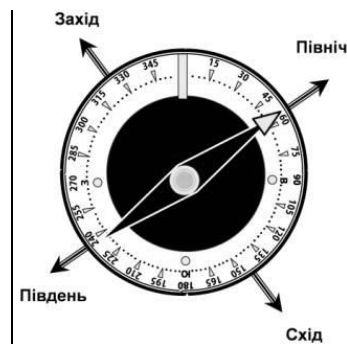

Рис. 2. Визначення сторін горизонту за допомогою компаса

2. За допомогою сонця. Приблизне (окомірне) визначення сторін горизонту за допомогою Сонця здійснюється з урахуванням часу визначення. При цьому виходять з того, що у Північній кулі Сонце приблизно перебуває: в 7 год (за зимовим часом) – на сході; в 13 год – на півдні; в 19 год – на заході; в 1 год – на півночі. Середнє переміщення Сонця протягом 1 год дорівнює 15° .

Наприклад. Час – 15 год. Визначити напрямок на північ. 15 год – це значить 2 год після полудня. За 2 год Сонце перемістилося від напрямку на південь на 30° вправо (2×15). Виходить, полуденна лінія проходить на 30° вліво від напрямку на Сонце в цей момент, а напрямок на північ – протилежно йому. Визначити сторони світу в сонячний день можна за тінню дерев (рис. 3): приблизно о 10 год тінь від дерева буде вказувати на північний захід.

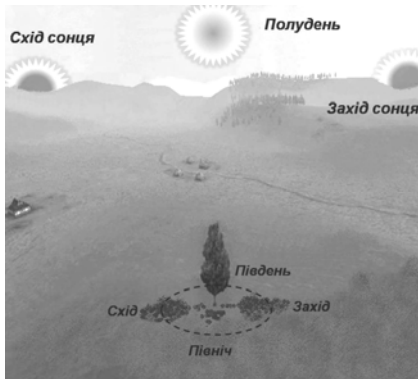

Рис. 3. Визначення сторін горизонту за допомогою тіні дерев

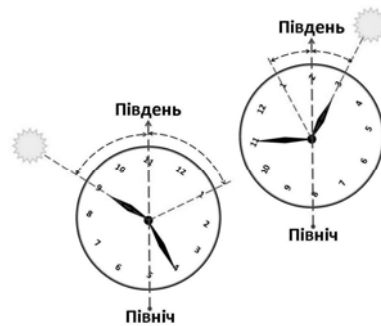

Рис. 4. Визначення сторін горизонту за допомогою годинника

3. За допомогою сонця й годинника. Визначення сторін горизонту за Сонцем за допомогою годинника виконується наступним способом. Тримавши годинник у горизонтальному положенні, повертають його так, щоб годинна стрілка своїм вістрям була спрямована у бік Сонця. Пряма, що поділяє кут між годинною стрілкою і напрямком на цифру 1 (влітку на цифру 2) циферблата, укаже напрямок на південь (рис. 4).

4. За допомогою Полярної зірки. Напрямок на Полярну зірку завжди відповідає напрямку на північ. Щоб знайти Полярну зірку, необхідно (рис. 5):

- знайти сузір'я Великої Ведмедиці (воно має вигляд ковша із семи добре помітних зірок);
- через дві крайні зірки ковша провести лінію, відкласти на ній приблизно п'ять відрізків, рівних відстані між цілими зірками, наприкінці буде Полярна зірка.

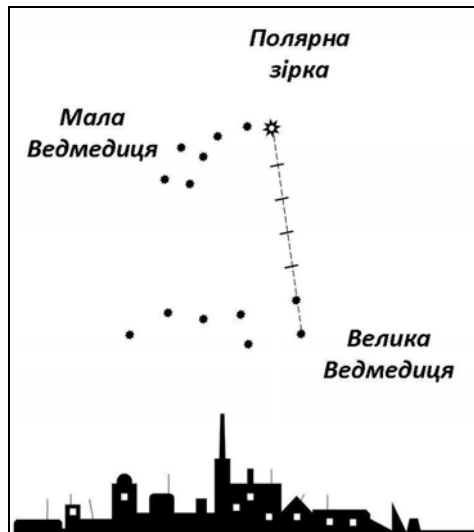

Рис. 5. Визначення сторін горизонту за допомогою Полярної зірки

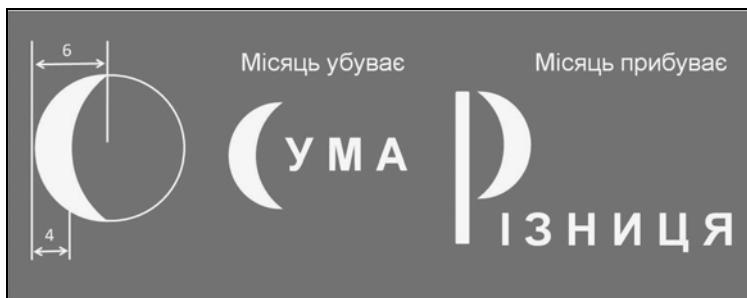

Рис. 6. Орієнтування за допомогою Місяця і годинника

5. За допомогою Місяця. У повний Місяць сторони горизонту можна визначити за Місяцем за допомогою годинника так само, як і за Сонцем. Якщо Місяць неповний (прибуває або убуває), то необхідно:

- розподілити окомірно диск Місяця на шість рівних частин, визначити, скільки таких частин вміститься у поперечині видимого серпа Місяця й помітити за годинником час;

- із цього часу відрахувати (якщо Місяць прибуває) або додати (якщо Місяць убуває) число частин, що вміщується в поперечині видимого серпа Місяця (щоб не помилитися, коли брати різницю, а коли суму, можна скористуватися способом, показаним на рис. 6), – отримана різниця або сума покаже годину, коли в тому напрямку, де знаходиться Місяць, буде знаходитися Сонце;

- визначивши цю годину й приймаючи Місяць за Сонце, визначити напрямок на південь так, як це робиться при орієнтуванні за Сонцем і годинником, з тією різницею, що направляти на Місяць не годинну стрілку, а те місце на циферблаті, що відповідає знову отриманій годині.

Наприклад. У поперечнику видимого серпа Місяця укладається чотири шостих радіуси його диска. Якщо час 1 год – Місяць убуває. Отже, Сонце буде перебувати в тому напрямку, де тепер знаходиться Місяць в $1 + 4 = 5$ год. Направляємо на Місяць цифру "5" на циферблаті годинника; кут між цифрами "5" і "1" ділимо навпіл і одержуємо напрямок на південь.

6. За допомогою Чумацького Шляху. У червні з 23 год до 1 год ночі Чумацький Шлях кінцем, що розгалужується, вказує на південь, у січні й на початку лютого у той же час у протилежну сторону – на північ (рис. 7).

7. За ознаками місцевих предметів. Під час визначення сторін горизонту за допомогою різних місцевих предметів необхідно враховувати не одну, а декілька ознак (рис. 8). Ознаками розташування предметів відносно положення Сонця є:

- кора більшості дерев грубіша на північній стороні, тонша, еластичніша на південній;

- у сосни вторинна кора на північній стороні має більші ущільнення;

- з північної сторони дерева, каміння, дерев'яні, черепичні й шиферні покрівлі раніше й частіше покриваються грибками;
- на деревах хвойних порід смола більш рясно накопичується з південної сторони;
- мурашники розташовуються з південної сторони дерев, пнів і кущів, крім того, південний скат мурашників пологий, північний крутий;
- ягоди й фрукти раніше здобувають фарбування зрілості (червоніють, жовтіють) з південної сторони;
- влітку ґрунт біля більших каменів, будов, дерев і кущів більше сухий з південної сторони, що можна визначити на дотик;
- сніг швидше тане на південних схилах, і внаслідок танення на снігу утворюються зазубрини, "шипи", спрямовані на південь;
- у горах дуб частіше виростає на південних схилах.

Рис. 7. Визначення сторін горизонту за допомогою Чумацького Шляху

Рис. 8. Визначення сторін горизонту за допомогою місцевих предметів

До інших ознак належать:

- вівтарі православних церков, каплиць і лютеранських кірх звернені на схід, а головні входи розташовані із західної сторони;
- вівтарі католицьких церков (костьолів) звернені на захід;
- піднятий кінець нижньої поперечини хреста церков звернений на північ;
- кумирні (язичеські молитовні з ідолами) звернені фасадом на південь;
- просіки у великих лісових масивах, як правило, орієнтуються в напрямку північ-південь і захід-схід;
- нумерація кварталів лісових масивів іде із заходу на схід і далі на південь.

Визначення сторін світу за ознаками місцевих предметів дає досить наближені результати, це необхідно враховувати і з першою ж нагодою користуватися більш точними способами визначення сторін горизонту.

8. Орієнтування за допомогою карти. При роботі на місцевості необхідно взяти за правило – завжди працювати тільки на орієнтованій карті.

Орієнтувати карту – розташувати її так, щоб північна сторона рамки карти була звернена на північ, а інші відповідно на південь, схід і захід. При такому положенні карти всі напрямки, спостережувані із місця стояння, на навколишні місцеві предмети збіжаться із цими ж напрямками на карті, а взаємне розташування місцевих предметів на місцевості і їхніх умовних знаків на карті буде подібним.

Залежно від розв'язуваного завдання орієнтування карти може бути виконане приблизно або точно.

Наближене орієнтування здійснюється окомірно. Якщо необхідно орієнтувати карту точніше, те це виконується за компасом, за напрямками на місцеві предмети й за лініями місцевості.

Орієнтування карти.

Орієнтування карти за допомогою компаса здійснюється за західною або східною стороною рамки карти або за однією з вертикальних ліній кілометрової сітки.

Для цього необхідно:

- встановити компас на карту так, щоб нульовий діаметр лімба (С-Ю) збігся із західною або східною стороною рамки й був спрямований літерою С за північною стороною рамки;
- повертають карту з компасом доти, поки північний кінець стрілки не підійде до поділки, що відповідає величині відмінювання (якщо відмінювання менше 3° , то воно не враховується).

Карта при роботі в полі звичайно повністю не розгортається і її рамка може виявитися підігнутою. У цьому випадку компас прикладають до кожної з вертикальних ліній координатної сітки, вводючи при цьому поправку на магнітне схилення й зближення меридіанів, тобто поправку напрямку.

Величина магнітного схилення й поправка напрямку завжди вказуються в тексті й на схемі під південною стороною рамки карти.

Правильне орієнтування карти за допомогою компаса показано на рис. 9.

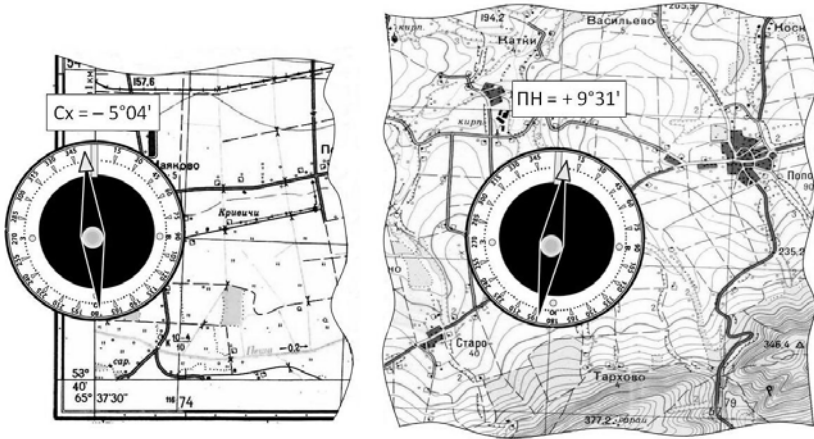

Рис. 9. Орієнтування карти за допомогою компаса

Орієнтування карти за напрямком на місцевий предмет застосовується, коли відоме місце стояння. Для цього необхідно покласти на карту лінійку, сполучити її з напрямком місця стояння на видимий місцевий предмет (орієнтир) і повернути карту так, щоб орієнтир виявився на лінії візування (рис. 10).

Орієнтування карти за лініями (напряжками) місцевості. Для орієнтування карти треба встати на яку-небудь лінію місцевості (прямолінійна ділянка дороги, лінія зв'язку, просіка в лісі, беріг каналу й т. п.), що позначена й на карті. Приклавши лінійку до цієї лінії, повернути карту так, щоб напрямком лінійки збігався із напрямком цієї ж лінії на місцевості.

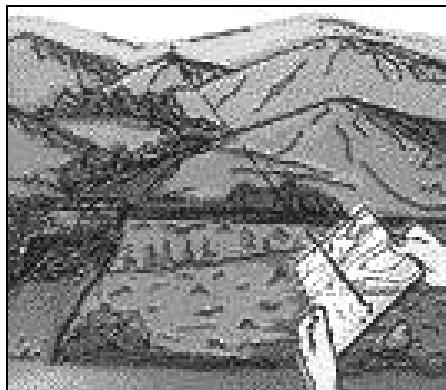

Рис. 10. Орієнтування карти за напрямком на місцевий предмет

Рис. 11. Орієнтування карти за допомогою ліній (напряжків) місцевості

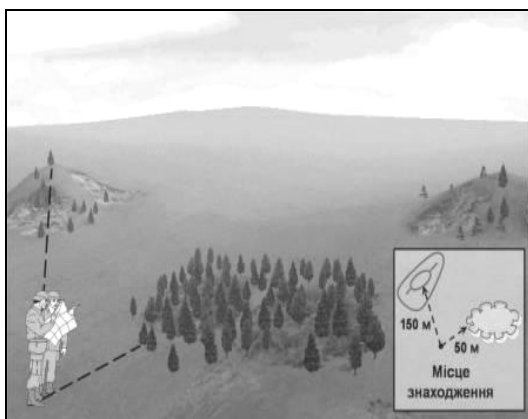

Рис. 12. Визначення свого місця знаходження відносно місцевих предметів

Потім необхідно перевірити, чи всі місцеві предмети, розташовані на місцевості праворуч і ліворуч від обраної лінії, мають таке ж розташування й на карті. Якщо ця умова виконана, то карта орієнтована правильно.

При достатній досвідченості орієнтування карти цим способом виконується окомірно (рис. 11).

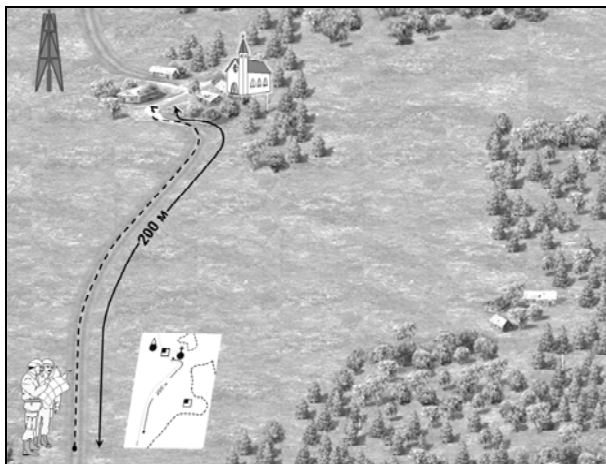

Рис. 13. Визначення місця знаходження промірюванням відстані

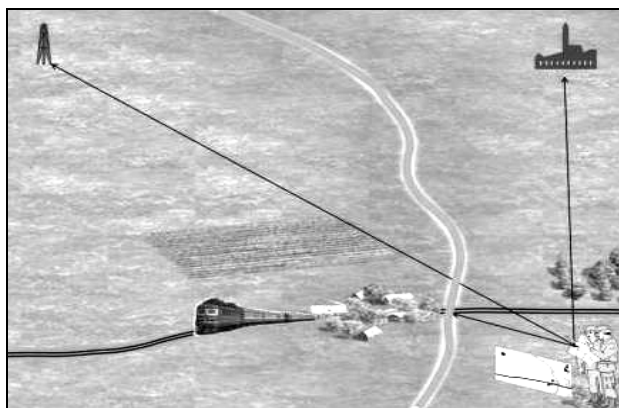

Рис. 14. Визначення свого місцезнаходження способом "зарубки"

Визначення на карті свого місця знаходження

Визначити на карті місце свого стояння можна різними способами. Найпростіше визначити на карті місце стояння, коли на місцевості воно перебуває поруч із яким-небудь місцевим предметом, зображеним на карті (перехрестя доріг, міст, окремий камінь, характерний виступ лісу й т. п.). У цьому випадку місце розташування умовного знака предмета буде збігатися з місцем знаходження.

За допомогою найближчих місцевих предметів окомірно. Для цього необхідно орієнтувати карту й пізнати на ній два характерних місцевих предмети. Потім, визначивши окомірно своє місце, нанести на карту своє місце знаходження відносно них (рис. 12).

Проміром відстаней. При русі уздовж ліній місцевості (по дорозі, каналі, вулиці й т. п.) місце знаходження можна визначити за відстанню від предмета, що зображений на карті і є на місцевості, за умови, якщо він розташований на лінії руху.

Для цього необхідно виміряти пройдену від предмета відстань до місця стояння й відкласти його в масштабі на карті (рис. 13).

Зарубкою. Щоб визначити своє місцезнаходження на карті зарубкою, необхідно орієнтувати карту і впізнати на місцевості один-два орієнтири, зображені на карті та накреслити за допомогою лінійки напрямки від орієнтирів на себе (рис. 14). Місце перетинання на карті цих напрямків і буде місцем нашого місцезнаходження.

Після орієнтування щодо сторін горизонту необхідно визначити своє місце розташування щодо навколишніх місцевих предметів і форм рельєфу місцевості.

Вивчивши місцевість, місцеві предмети, населені пункти і призначені орієнтири, розвідник повинний правильно проводити топографічне орієнтування.

Топографічне орієнтування. При топографічному орієнтуванні спочатку показують напрямок на північ за яким-небудь предметом і своє місце розташування щодо найближчого і добре виділеного орієнтира. Потім називають необхідні орієнтири й

інші об'єкти місцевості, указують напрямки на них і приблизні відстані. Напрямки на орієнтири вказують відносно свого положення чи за сторонами горизонту.

Приклад топографічного орієнтування: "Час 6.00. Напрямок на північ – дзвіниця. Ми знаходимося на північних схилах висоти "ДОВГА"; праворуч, 5 км – ІВАНІВКІВКА; прямо, 3 км – річка КАМ'ЯНКА; далі, 12 км – БЕРЕЗІВКА; лівіше, 4 км – висота з відміткою 218,1".

Тактичне орієнтування полягає у визначенні і показі на місцевості розташування і характеру дій військ противника і своїх підрозділів до визначеного часу. Тактичному орієнтуванню передують кропітка робота з підготовки вихідних даних для орієнтування.

ДОДАТОК 4

Визначення напрямків, вимірювання кутів і відстаней

Під час орієнтування на місцевості напрямки на місцеві предмети звичайно вказуються відносно якого-небудь відомого або встановленого напрямку, прийнятого за початковий. Таким початковим напрямком може бути напрямок на північ або будь-яка умовно проведена на місцевості пряма лінія, що проходить через місце стояння й добре видимий окремий місцевий предмет (орієнтир).

Щоб вказати напрямок на місцевий предмет, необхідно знати величину горизонтального кута, укладеного між початковим напрямком і напрямком на предмет. Точність визначення (виміру) величини такого кута залежить від характеру виконуваних дій, а також від наявності вимірювальних приладів (інструментів).

Під час орієнтування величина горизонтального кута найчастіше визначається приблизно, окомірно або за допомогою підручних предметів. За необхідності більш точно знати величину кута застосовуються найпростіші прилади – компас, бінокль, лінійка й т. п.

Визначення напрямку за азимутом

Магнітним азимутом називається кут у встановленому місці між напрямком, що вказує північний кінець магнітної стрілки компаса (магнітний меридіан), і напрямком на предмет, на який визначається азимут (рис. 1).

Відлік азимута здійснюється за ходом годинної стрілки в градусах у межах від 0 до 360°.

Азимути сторін горизонту: північ – 0°, північний схід – 45°, схід – 90°, південний схід – 135°, південь – 180°, південний захід – 225°, захід – 270°, північний захід – 315°.

Для визначення магнітного азимута на місцевий предмет необхідно:

- встати обличчям до предмета й орієнтувати компас, тобто, відпустивши гальмо стрілки і надавши компасу горизонтальне положення, повертати його доти, поки північний кінець стрілки не встане точно проти нульового розподілу шкали;
- не збиваючи орієнтування компасу, обернути його кришку доти, поки спостережуваний предмет не з'явиться на лінії проріз – мушка, при цьому проріз повинний бути звернений до спостерігача, а мушка – в сторону предмета;

- проти покажчика у мушки прочитати відлік за шкалою, що і буде магнітним азимутом напрямку на даний предмет.

На рис. 1 азимуті напрямків на окреме дерево – 68°, на маяк – 120°, на трубу заводу – 240°.

За допомогою компаса можна вирішити й зворотне завдання, тобто за заданим азимутом знайти на місцевості напрямок на предмет (орієнтир, ціль). Для цього покажчик біля мушки встановлюють на відлік, що дорівнює заданому азимуту, потім, відпустивши гальмо стрілки й установивши компас у горизонтальне положення, орієнтують його. Не збиваючи орієнтування компаса, дивляться через проріз і мушку. Це й буде напрямком на шуканий предмет.

Вимірювання кутів

Кути вимірюються, як правило, в поділках кутоміра. Одна поділка кутоміра дорівнює 1/1000 відстані до спостережуваного об'єкта. Тому поділки кутоміра називають тисячними.

Запис і доповідь кутів у тисячних здійснюється таким способом:

- кут 4379 тисячних пишеться 43-79, доповідається – сорок три сімдесят дев'ять;
- кут 1002 тисячних пишеться 10-02, десять нуль два;
- кут 300 тисячних – 3-00, три нуль;
- кут 20 (160) тисячних – 0-20, нуль двадцять (1-60, один шістдесят);
- кут 5 тисячних – 0-05, нуль нуль п'ять.

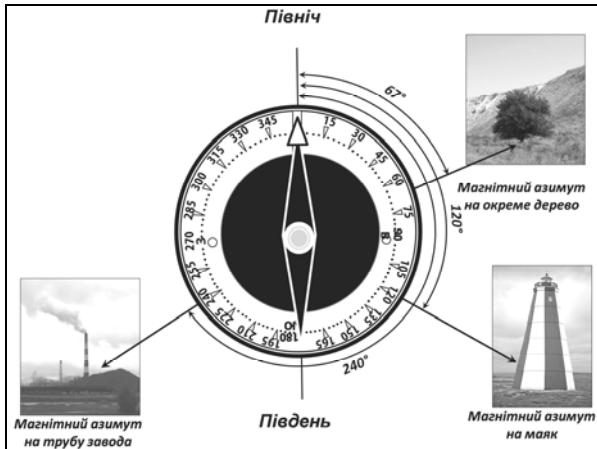

Рис. 1. Визначення магнітних азимутів

Найбільш точно виміряти кути можна за картою або за допомогою оптичних приладів, що мають спеціальні кутомірні пристосування. Розвідникові найчастіше доводиться вимірювати кути за кутомірною сіткою бінокля або підручних засобів.

Вимірювання кутів біноклем. Для визначення кута між орієнтиром і ціллю необхідно сполучити один зі штрихів сітки бінокля з орієнтиром, підрахувати кількість поділок до цілі й отримане число помножити на ціну поділки.

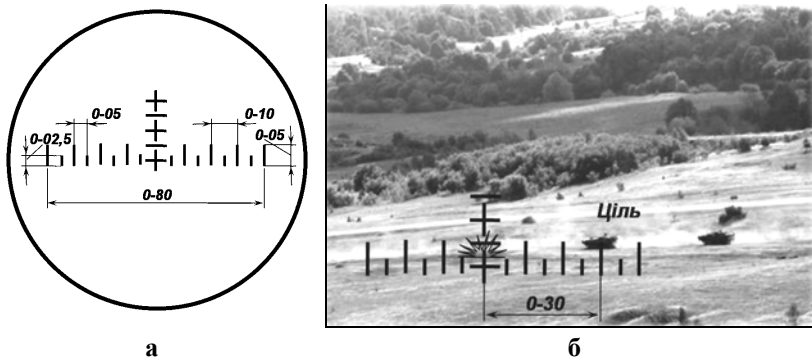

Рис. 2. Вимірювання кутів за допомогою кутомірної сітки бінокля: **а** – кутомірна сітка бінокля, **б** – вимірювання кутів за допомогою сітки

Ціна малого розподілу кутомірної сітки бінокля дорівнює 5 тисячним (0-05), великого розподілу – 10 тисячним (0-10). На рис. 2 кут орієнтир-ціль дорівнює 0-30 (три великих розподіли). Якщо величина кута між орієнтиром і ціллю перевищує 0-80, його вимірюють у декілька прийомів послідовним перенесенням бінокля.

У показаному на рис. 3 прикладі кут орієнтир-ціль дорівнює 2-30.

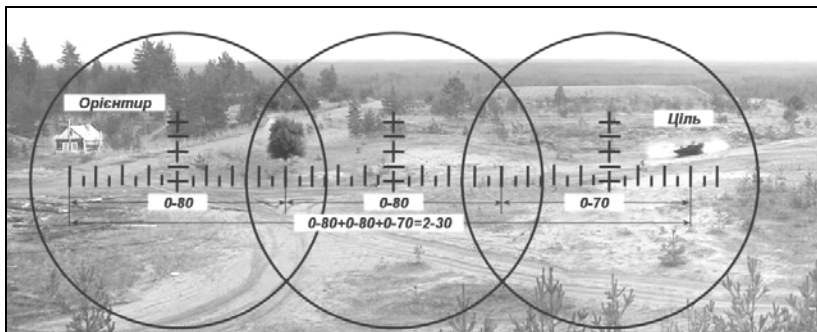

Рис. 3. Вимірювання кутів, величина яких перевищує 0-80

Вимірювання відстаней

Відстані визначаються в метрах. Найпростішими способами визначення відстаней є: на око, за кутовими і лінійними розмірами предметів, кроками, за часом руху, за співвідношенням швидкостей світла й звуку, а також на слух. Найбільш точно визначаються відстані за картою, аерознімком, далекоміром і за допомогою інших приладів та інструментів.

Окомірне визначення відстаней полягає в порівнянні обумовленої відстані з відомою. При цьому необхідно враховувати наступне:

- великі предмети (ліс, висота, населений пункт) здаються ближче дрібних (кущі, горби, камені), які знаходяться на тому ж віддаленні;

- більш близько розташованими здаються предмети, видимі різко і виразно, тому предмети яскравого фарбування (білого, жовтого, червоного) здаються ближчими, чим предмети темних кольорів (чорного, коричневого, синього);

- яскраво освітлені предмети здаються ближче слабо освітлених, що перебувають на тому ж віддаленні;

- під час туману, дощу, присмерком, у похмурі дні, при насиченості повітря пилом спостережувані предмети здаються далі, ніж у ясні сонячні дні;

- чим різкіше різниця у фарбуванні предметів і тла, на якому вони видні, тим більше зменшеними здаються відстані до цих предметів; наприклад, узимку сніжне поле мов би наближає всі темні предмети, що перебувають на ньому.

Визначення відстаней за кутовими розмірами предметів. Якщо розміри (довжина, ширина, висота) предмета (цілі) відомі, то для того щоб визначити відстань до нього, необхідно:

- за допомогою кутомірної сітки біноклю або підручних засобів виміряти його кутову величину в тисячних;

- відому (дійсну) величину предмета в метрах помножити на тисячу (постійне число) і результат розділити на число обмірюваних тисячних.

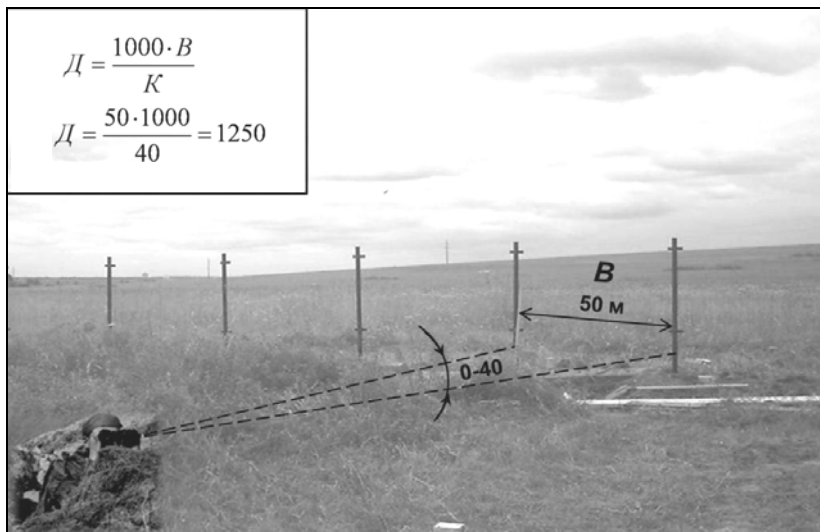

Рис. 4. Визначення відстаней за кутовими розмірами предметів

Приклад до (рис. 4). Якщо відстань між телеграфними стовпами дорівнює 50 м, спостерігається під кутом 0-40 (нуль сорок) тисячних, то відстань до телеграфної лінії буде дорівнювати $50 \cdot 1000 / 40 = 1250$ м. Визначення відстаней цим способом буде точним, якщо величина кута не перевищує 300 тисячних (3-00).

Визначення відстаней за лінійними розмірами предметів. Якщо розміри (довжина, ширина, висота) предмета відомі, то для того, щоб визначити відстань до нього, необхідно:

- взяти лінійку з міліметровими розподілами й, тримаючи її перед очима на відстані витягнутої руки (приблизно на 50 см від ока), визначити, яка кількість міліметрів на лінійці укладеться по довжині (ширині, висоті) предмета (цілі), до якого визначається відстань;
- відому (дійсну) величину предмета в сантиметрах розділити на число міліметрів, отримане при вимірі, і результат помножити на 5 (постійне число).

Рис. 5. Визначення відстаней за лінійними розмірами предметів

Приклад до (рис. 5). Якщо телеграфний стовп висотою 6 м (600 см) при вимірі зайняв на лінійці 8 мм, та відстань до нього буде дорівнювати $600/8 \cdot 5 = 375$ м.

Якщо розміри предмета (цілі), до якого визначається відстань, невідомі, потрібно поблизу його вибрати місцевий предмет, розміри якого відомі або можуть бути легко визначені, шляхом порівняння відстаней (далі, ближче) уточнити відстань до предмета (цілі), що цікавить нас.

Вимірювання відстані кроками. Спосіб виміру відстані кроками застосовується, коли дозволяє обстановка, головним чином при складанні графічних документів (схеми місцевості, схеми району оборони підрозділів), при русі за азимутами, а також для контрольних промірів, особливо в ході проведення занять.

Приймаючи середню довжину кроку за 0,75 м, а пари кроків за 1,5 м, можна приблизно вважати, що відстань у метрах дорівнює числу пари кроків, збільшеній у півтора рази. Для більш точних підрахунків треба брати дійсну довжину свого кроку.

Помилки при визначенні відстаней кроками при добре вивіреному кроці в середньому досягають 2–4 % обмірюваної відстані.

Визначення відстаней за часом руху. Знаючи швидкість свого руху й маючи годинник, легко підрахувати пройдену відстань. Цей спосіб особливо корисний уночі, при русі на лижах.

Наприклад, розвідник перебуває в шляху 1 год 30 хв. Середня швидкість руху пішохода, якщо підйоми й спуски не перевищують 5° , дорівнює 5 км/год. Звідси можна визначити, що розвідник пройшов відстань близько 8 км від вихідного пункту.

Визначення відстаней за співвідношенням швидкостей світла й звуку. Швидкість поширення звуку в повітрі дорівнює приблизно 330 м за секунду, тобто приблизно 1 км за 3 секунди. Поширення ж світла можна вважати миттєвим (300 000 км за секунду). Таким чином, відстань у кілометрах до місця спалаху пострілу дорівнює числу секунд, що пройшли від моменту спалаху до того моменту, коли спостерігач почув звук пострілу, поділеному на три.

Якщо, наприклад, спостерігач, помітивши спалах вогню, визначив, що звук дійшов до його слуху через 9 с, то, відстань до місця пострілу (вибуху) дорівнює $9 : 3 = 3$ км.

Визначення відстаней на слух. Уночі й в умовах поганої видимості відстані часто доводиться визначати на слух. Для цього треба вміти визначати за характером звуків їхні джерела й знати, з яких приблизно відстаней можна почути ці звуки. Практикою встановлено, що звукові демаскуючі ознаки (шуми) на слух можуть при сприятливих умовах сприйматися в середньому на дальності, які вказані в таблиці 1.1 першого розділу.

При визначенні відстані на слух необхідно враховувати природні фактори, що впливають на поширення й силу звуку. До них відносяться: напрямок і сила вітру, температура й вологість повітря, характер і розташування складок рельєфу, рослинність, наявність поверхонь, що екранують і відбивають звук і викликають луну й слухові обмани.

ДОДАТОК 5

Способи цілевказання

Основними способами цілевказання є: наведення зброї або приладів у ціль; від орієнтирів; сигнальними патронами (ракетами) і трасуючими кулями; за картою.

Цілевказання наведенням зброї або приладу в ціль застосовується, коли поруч із виявленою ціллю немає орієнтирів або яких-небудь інших чітко помітних ознак. Ціль указують, навівши на неї зброю, установлений оптичний прилад.

Цілевказання від орієнтира. На місцевості вибирають добре помітні місцеві предмети – орієнтири. Орієнтири призначають справа наліво по рубежах від себе до противника, їм привласнюють умовні найменування або номери. Для цілевказання від орієнтира називають найближчий відносно цілі орієнтир, напрямом на ціль в тисячних і віддалення в метрах відносно орієнтира.

Наприклад. "Ор. 5, вліво сорок, далі 100, в окопі – спостерігач", або "Ор. 2, вправо тридцять, нижче п'ять, в кущах – кулетет".

Цілевказання сигнальними патронами (ракетами) і трасуючими кулями. Для цього заздалегідь вибирають орієнтири, визначають колір ракет і довжину черг, а для прийому цілі призначають спеціального спостерігача із завданням спостерігати за зазначеним районом і доповідати про появу сигналів. Приблизна форма доповіді: "Ор. 5, вправо тридцять, падіння трас біля куща".

Цілевказання за картою здійснюється за квадратами кілометрової сітки, від умовного орієнтира або від умовної лінії.

При вказівці квадрата карти потрібно дотримуватися загальноприйнятого правила: спочатку називати дві цифри, підписані в горизонтальній лінії (біля західної або східної сторони рамки карти), а потім дві цифри, підписані біля вертикальної лінії (у північній або південній сторони рамки карти). При цьому цифри пишуться й вимовляються разом: "дев'яносто нуль три (9003)", "вісімдесят п'ять нуль три (8503)".

За необхідності більш точно вказати ціль квадрат карти умовно ділять на чотири частини й кожен частину позначають буквами А, Б, В, Г, або квадрат ділять на дев'ять частин і нумерують їхніми цифрами від 1 до 9 за годинниковою стрілкою, починаючи від лівого верхнього кута й закінчуючи квадратом, розташованим у центрі.

1	2	3
8	9	4
7	6	5

Цілевказання від умовного орієнтира здійснюється за допомогою одного або декількох орієнтирів, яким привласнюють умовні найменування і підписують їх на карті. При вказівці цілі називають найближчий орієнтир, потім координати цілі, які визначаються за перпендикулярними лініями, проведеними через названий орієнтир: "Сокіл, південь – 200, захід – 500, протитанкова гармата".

ДОДАТОК 6

Нормативи з розвідувальної підготовки (для механізованих підрозділів)

Найменування нормативу	Умови (порядок) виконання	Оцінка за часом		
		"5"	"4"	"3"
1. Складання схеми місцевості з визначенням відстаней орієнтирів	Особовий склад знаходиться на посту спостереження. Завдання поставлене: скласти схему місцевості, визначити відстані до шести призначених орієнтирів, розташованих на відстані від 500 до 2000 м. Час відрховується від моменту постановки завдання до здачі\ відпрацьованої схеми. Помилки у визначенні відстаней до орієнтирів з використанням бінокля, приладів спостереження і прицілювання БМП (БТР) повинні бути не більше: 5 % – на "відмінно", 7 % – на "добре", 10 % – на "задовільно"	9 хв	10 хв	11 хв
2. Виявлення цілей:	Пост спостереження у складі 2 чоловік, завдання поставлене. Показуються десять цілей на відстані 200–2500 м від СП. Виявити цілі, визначити відстані до них, нанести на карту або схему місцевості і зробити запис у журналі. В секторі 8-00 кожна ціль показується два рази не більше, ніж на 1 хв. Час відрховується від команди "Приступити до розвідки". На відпрацювання нормативу вдень відводиться 30 хв, вночі – 40 хв. Помилка у визначенні відстаней до орієнтирів при вимірюванні з використанням бінокля, приладів спостереження і прицілювання БМП (БТР) повинна бути не більше: 5 % - на "відмінно", 7 % – на "добре", 10 % - на "задовільно". Вночі норматив виконується з використанням нічних приладів спостереження, цілі імітуються спалахами пострілів	8 цілей	7 цілей	6 цілей

Продовження табл.

Найменування нормативу	Умови (порядок виконання)	Оцінка за часом		
		"5"	"4"	"3"
3. Визначення координат цілей (об'єктів)	<p>У ході ведення розвідки на незнайомій місцевості визначити координати цілі (поста спостереження, і т. д.), віддаленої від розвідника на 1500–2500 м, нанести на карту (підготовлену схему місцевості), визначити її прямокутні координати.</p> <p>Попередньо виконується норматив № 10 з воєнної топографії.</p> <p>Час відраховується від моменту виявлення цілі до подання відпрацьованої карти або схеми місцевості.</p> <p>Помилка у визначенні координат цілі має бути не більшою: 50 м – на "відмінно", 75 м – на "добре", 100 м – на "задовільно"</p>	8 хв	9 хв	10 хв
4. Розвідка об'єкта противника, визначення його координат і доповідь даних по радіо	<p>Район на площі 3×3 км (в пустинній і відкритій місцевості – 5×5 км). Відділення (взвод) за 3 км від кордону району розвідки. Завдання поставлене. Відділення (взвод) виходить у район розвідки, організовує потайний пошук об'єкта, визначає координати, входить у зв'язок і передає дані по радіо.</p>			
Відділення	Час відраховується від моменту постановки завдання командиром відділу (взводу) до доповіді координат цілі по радіо.	2 год 40 хв	3 год 10 хв	3 год 40 хв
Взвод	За недотримання заходів маскування і охорони незалежно від тимчасового показника дії відділу (взводу) оцінюються "незадовільно". Помилка у визначенні координат цілі не більше: 50 м – на "відмінно", 75 м – на "добре", 100 м – на "задовільно"	2 год 10 хв	2 год 40 хв	3 год 10 хв

Закінчення табл.

Найменування нормативу	Умови (порядок виконання)	Оцінка за часом			
		"5"	"4"	"3"	
5. Розгортання (згортання) станції СБР	Розгорнути станцію із похідного положення в бойове на відстані від машини 50 м.	3 хв	4 хв	5 хв	
		30 с	30 с	30 с	
	Час відраховується від команди "Станцію розгорнути" до доповіді "Станція до роботи готова".	3 хв	3 хв	4 хв	
			30 с	30 с	
	вдень	– в чисельнику вказаний час для розгортання станції,	4 хв	5 хв	6 хв
			30 с	30 с	30 с
вночі	– в знаменнику – для згортання	4 хв	4 хв	5 хв	
			30 с	30 с	

ДОДАТОК 7

Навчальна організаційно-штатна структура розвідувального взводу механізованого батальйону на БМП

Всього у розвідувальному взводі:

- особового складу – 21 чол.;
- БРМ-1К – 1 од.;
- БМП – 2 од.;
- 9 мм ПМ – 1 од.;
- 5,45 мм АК-74 – 11 од.;
- 5,45 мм АКС-74 – 3 од.;
- 5,45 мм РПК-74 – 2 од.;
- РПГ-7 – 2 од.;
- 7,62 мм СВД-2 – 2 од.

ДОДАТОК 8

Зміна боєздатності військовослужбовців залежно від тривалості їхнього сну

Протяжність сну, годин	Стан боєздатності
0	Зберігається боєздатність до виконання бойових задач протягом 3 днів. На 4-ий день особовий склад виходить із ладу.
0,5	Боєздатність зберігається 3,5–4,5 доби.
1,5	У 50 % військовослужбовців боєздатність зберігається протягом 6 днів. На 7-ий день 50 % особового складу виходить з ладу.
3	У 91 % військовослужбовців боєздатність зберігається протягом 9 днів.
4	У 93 % військовослужбовців боєздатність зберігається протягом 12 днів. Мінімальна добова норма для солдата.
5	У 96 % військовослужбовців боєздатність зберігається протягом 90 днів.
6	Обов'язкова норма сну для командного складу. Офіцери, що приймають рішення – відсутність сил швидко провокує розвиток "бойової втоми".
7–8	98 % особового складу знаходиться в оптимальному м'язовому тонусі довгий проміжок часу.

ДОДАТОК 9

Сигнальні жести

У більшості випадків ми уявляємо собі управління на полі бою як радіопередачу даних із використанням професійної термінології, з використанням таблиць позивних посадових осіб, таблиць кодованого зв'язку тощо. В сучасних умовах масованого застосування противником засобів радіоелектронного придушення мереж радіо- та радіорелейного зв'язку значна частина управління підрозділом (групою) або звичайне спілкування між бійцями групи відбувається за допомогою специфічних рухів рук, постановки зброї тощо. Ця форма управління (спілкування) відома як сигнальні жести [13].

Подібні сигнали використовують, коли потрібно суворо дотримуватися тиші. Такі жести можна використовувати на досить значних дистанціях, більшість з них можна розрізнити на відстані 400 метрів. Більше того, ці сигнали можна зрозуміти й в динаміці бою.

Досить часто командири роблять помилку, вважаючи, що після зіткнення з противником жести все ще лишаються пріоритетним методом управління. Це неправильно. Зрештою, противник вже знає де ви. Зіткнення вже відбулось. В такій ситуації кращим підходом буде використання голосових команд.

Команди треба віддавати швидко та впевнено. Вам потрібно, щоб бійці спостерігали за своїми секторами вогню, а не вашими сигналами. Сигнали можна показувати як правою так і лівою рукою, за кількома винятками.

Також зазначимо, що всі сигнали, за винятком того, який вказує на пункт збору, слід передавати "ланцюгом" членів патруля (групи) негайно. Це треба робити навіть якщо ви точно знаєте, що боєць за вами бачив сигнал.

Далі йде виклад 28 базових сигналів, до яких Ваш підрозділ (група) може додати власні, специфічні для нього.

"Я готовий/Ви готові?"

Відомий також за англomовною сленговою назвою "Yoo-hoo!" сигнал використовують для того, щоб привернути увагу до себе чи дати знати іншому бійцю що ви готові рухатись, спілкуватись, атакувати тощо.

Цей сигнал подають, піднявши руку над головою і рухаючи нею вперед-назад – просто як ви це робите, коли бачите знайомого.

"Я розумію"

Значить, що борець зрозумів останнє повідомлення і буде виконувати команду або що він виконав завдання і готовий до наступної команди. Цей сигнал часто називають просто "палець вгору".

Цей сигнал подають, піднявши руку з виставленим великим пальцем вгору. Варіант, при якому палець опускають вниз значить, що ситуація "не є доброю".

"Я не розумію"

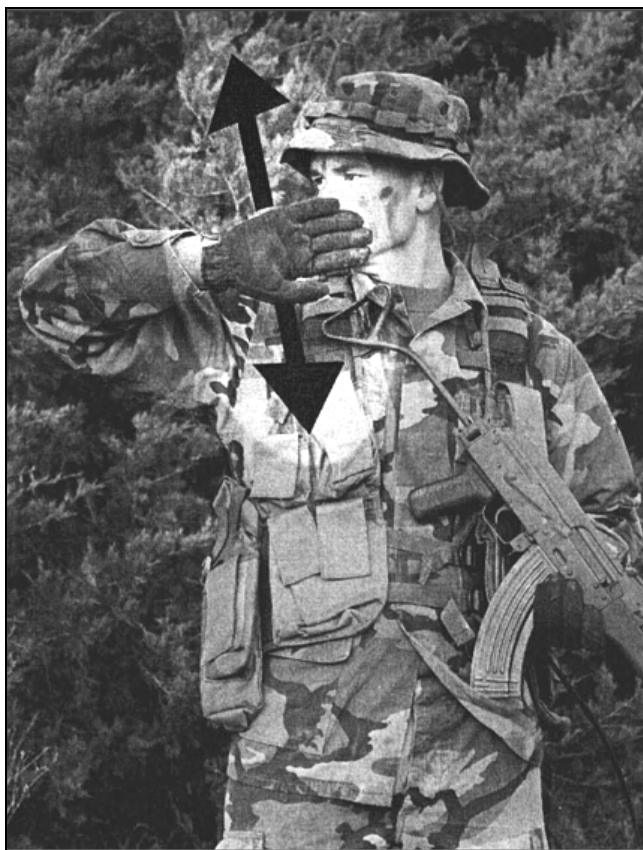
Означає що борець не розуміє останнього повідомлення чи не може виконати останню команду. Іноді називається "відмахнутися".

Теоретично цей сигнал показують, заклавши все обличчя руками, долоні назовні. Зрозуміло, що це безглуздо, оскільки ви не можете тримати зброю. Тому загальноприйнятою формою передачі сигналу є використання однієї руки – долонею назовні. Нею ви махаєте "відзовні" до центральної лінії обличчя (від вуха до носу).

"Припинити вогонь"

Означає що бійці повинні НЕГАЙНО припинити вогонь.

Цей сигнал подають рукою (долоня назовні), якою ви рухаєте вгору – вниз перед обличчям.

"Вирушаємо"

Означає, що всі члени патруля (групи) повинні почати рух вперед.

Сигнал подають, піднявши руку вгору і махнувши нею вперед. Часто руку просто згинають в лікті. Так відбувається значною мірою через вагу "розгрузки" та рюкзака, які сильно тиснуть на плечі. В обох випадках сигнал виглядає практично однаково.

"Стоп"

Патруль (група) припиняє просування вперед, але бійці можуть продовжити рух до прикриття. Не плутайте цей сигнал з сигналом "З а м р и". Сигнал "С т о п" подають тільки тоді, коли немає жодних загроз безпеці патруля (групи).

Сигнал подають рухаючи відкриту долоню в напрямку отримувача (ніби ввічливо відмовляючись від страви).

"Замри"

Цей сигнал означає – припинити **БУДЬ-ЯКІ** рухи. Не йти, не розмовляти, навіть не повертати голови у пошуках прикриття. Цей сигнал означає, що небезпека просто поруч – ворожий патруль, що проходить поряд, чи протипіхотні міни, помічені одним із членів патруля (групи) (як варіант – патруль може вже бути на мінному полі). Не використовуйте цей сигнал занадто часто. Ніколи не використовуйте цей сигнал, якщо ви хочете просто зупинити патруль.

Сигнал подають, зігнувши руку в лікті і стиснувши кулак так, щоб нігті на пальцях "дивилися" в напрямку вашого погляду.

"Пригнутися"

Цей сигнал означає, що бійці повинні присісти, так щоб їх не було видно.

Сигнал подають, рухаючи відкритою долонею згори вниз.

"Піднятись"

Команда означає, що бійці повинні піднятися і приготуватися до руху.

Сигнал подають, піднімаючи відкриту долоню знизу вгору.

"Збільшити інтервал"

Цей сигнал означає, що слід збільшити інтервал між бійцями в бойовому порядку або між підгрупами групи. Цей сигнал часто подають, коли патруль (група) покидає густі зарості і виходить в рідколісся чи на дорогу.

Теоретично цей сигнал подають, розводячи руки (долонями назовні). Прийнятний варіант такого сигналу за наявності зброї: покласти руку на бік автомата (гвинтівки) і розвести руку та зброю в різні боки.

"Зменшити інтервал"

Сигнал означає, що дистанція між окремими бійцями повинна бути зменшена. Сигнал подають, коли патруль (група) входить в густу рослинність, або перед подоланням природної перешкоди, або перед тим, як буде проведено рішучу атаку позиції противника (з переходом у ближній бій).

Теоретично сигнал подають, звівши разом руки над головою. Прийнятним варіантом буде рухати руку "ззовні" до автомата (гвинтівки).

"Рух колонною"

Сигнал означає, що патруль (група) має вишикуватись в лінію за командиром.

Цей сигнал подають, піднімаючи руку прямо в повітря, після чого рухають нею назад. Цей сигнал прямо протилежний сигналу "Вирушаємо".

"Рух клином"

Сигнал означає, що патруль повинен сформувати стрій клина з ланцюгів і підготуватися до атаки.

Сигнал подають, піднімаючи витягнуті руки від стегон догори у формі перевернутої літери "V", що цілком можливо зі зброєю в руці.

"Рух в лінії"

Сигнал означає, що патруль повинен вишикуватися в лінію праворуч і ліворуч від командира. Команду часто віддають перед рішучою атакою позиції противника або коли треба сформувати бойову лінію в обороні.

Сигнал подають, піднявши кулаки на рівень плечей, наче ви тримаєтеся за мотузки. Це можна зробити, навіть маючи в руці зброю.

"Небезпечна зона"

Цей сигнал означає, що перед бійцем, який віддає сигнал, є якась небезпечна зона, найчастіше – відкрита місцевість або просіка.

Сигнал подають, виконуючи "перерізаючий" рух біля шиї. Такий підхід особливо зручний, зважаючи на вагу спорядження.

"Рух під прикриттям"

Цей сигнал означає, що для переходу небезпечної зони буде використано метод "Рух під прикриттям", для чого бійці повинні йти "пліч-о-пліч".

Цей сигнал подають подвійним поплескуванням верхньої частини лівої руки. Переконайтеся, що боєць позаду Вас бачив сигнал. Для впевненості поверніть до нього ліве плече.

"Передайте дані про пройдену відстань"

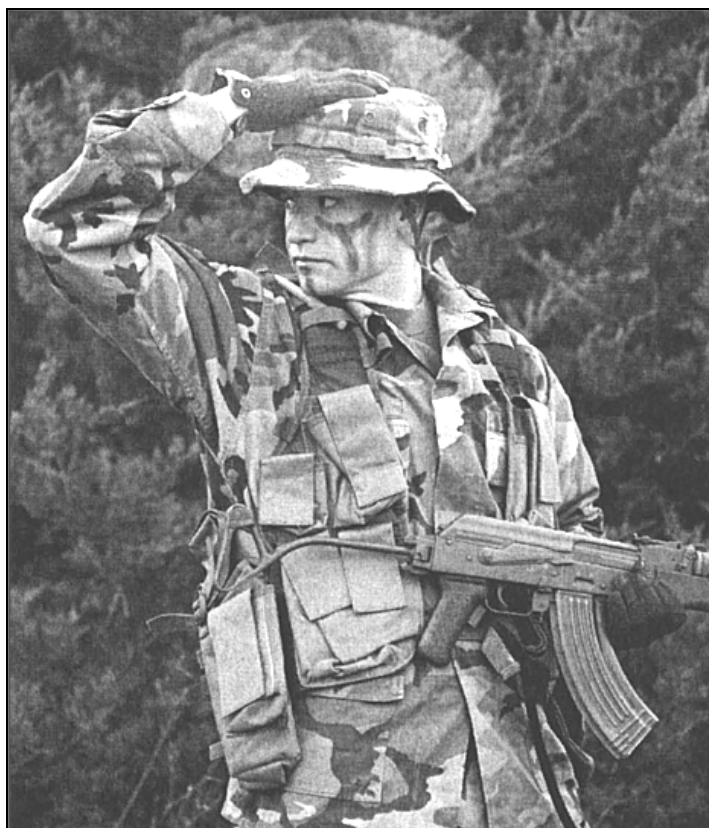
Сигнал означає команду – передати інформацію про пройдену патрулем дистанцію (відстань) у метрах.

Цей сигнал подають поплескуванням по будь-якій з ніг так, щоб боєць міг це бачити. Дані передають пошепки на вухо бійця попереду (вночі) чи демонстрацією одного пальця за кожні 100 метрів (вдень).

"Передати дані про кількість"

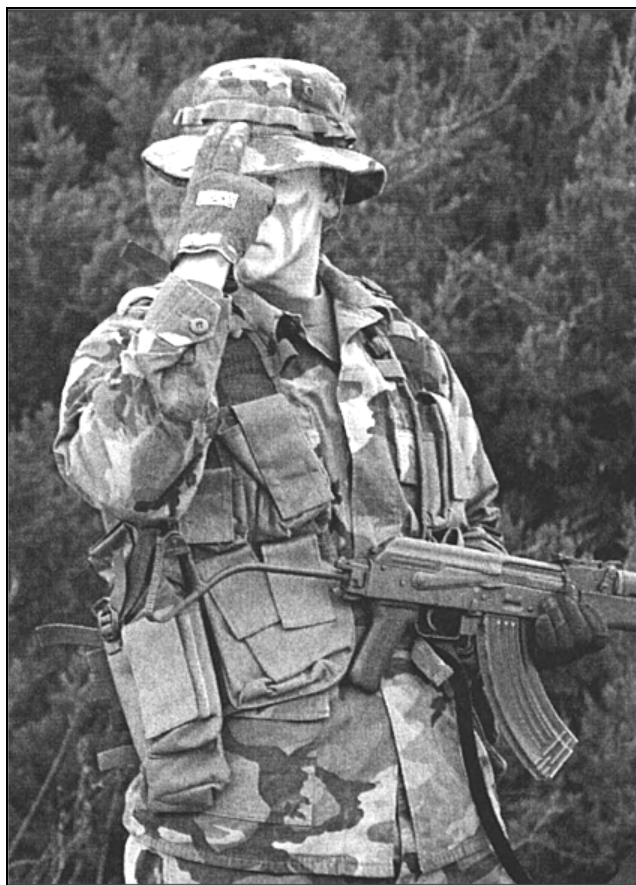
Сигнал вимагає передати дані про кількість бійців патруля (групи). Це потрібно для оцінки ситуації та планування подальших дій.

Цей сигнал подають, поплескуючи по голові (по маківці) два рази. Не плутайте це з поплескуванням по лобі (що має зовсім інше значення). Дані передають, називаючи ваш номер (вночі) або показавши його жестом (вдень).

"Командир патруля (групи) вперед"

Сигнал означає, що командир патруля (групи) повинен пройти в авангард.

Цей сигнал подають поплескуванням долоні по лобі. Поплескування посередині грудини означає ту ж команду для командира відділення, а по паху – для командира підгрупи.

"Розвідка вперед"

Сигнал означає, що розвідувальний дозор повинен йти вперед.

Цей сигнал подається, витягнувши вказівний палець і середні пальці під Вашими очима. Не варто при цьому виколовувати собі очі.

"Збір навколо мене"

Означає, що весь патруль (група) повинні зібратися навколо бійця, який подає сигнал і сформувати кругову оборону.

Сигнал подають, витягнувши руку над головою і малюючи коло в повітрі.

"Точка збору"

Цей сигнал означає, що певна точка (як правило – дерево, камінь, паркан, луг) може стати пунктом збору патруля (групи), якщо виникне потреба. Подають команду після подолання складних перешкод.

Сигнал подають, виконуючи кругові рухи рукою над головою і різко викинувши руку, щоб вказати на точку збору. Це один з не багатьох сигналів, який не дублюється між членами команди.

"Бігом"

Цей сигнал означає, що патруль (група) має перейти на повільний біг. Однак на практиці найчастіше йдеться про те, що патруль (група) повинні рухатися в темпі, заданому командиром.

Цей сигнал подають, піднявши кулак вгору (рука зігнута в лікті) і потім рухаючи руку вгору-вниз в швидкому темпі.

"Кроком"

Сигнал означає, що патруль повинен перейти на крок. Практично завжди подають після руху бігом.

Цей сигнал подають, витягнувши руку вбік і рухаючи нею вгору – вниз, долоня вниз.

"Приготуватись"

Цей сигнал означає, що бійці повинні підготуватись до контакту з противником у визначеному напрямку. Часто її подають при виявленні підозрілого шуму, голосів чи рухів.

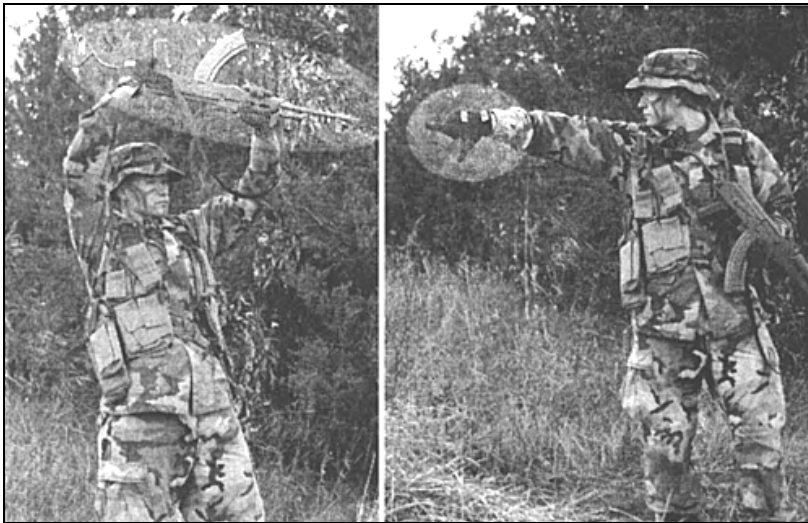

Сигнал подають кілька разів швидко "вдаривши" у напрямку потенційної загрози.

Примітка: Це не сигнал до відкриття вогню! Джерело шуму ще не виявлено, в іншому випадку було б передано сигнал "Противник".

"Противник"

Цей сигнал означає, що боєць бачить противника. Цей сигнал подають тільки тоді, коли наявність противника підтверджено.

Цей сигнал подають, склавши пальці в кулак, при цьому вказівний палець виставлено вперед, цю фігуру показують членам патруля, а потім махають у напрямку противника.

Можна підняти зброю над головою магазином вгору і показати стволом у напрямку противника.

Зрозуміло, що цей варіант можна використовувати тільки на значній відстані від противника.

Сигнали лиха

При виконанні бойових дій не рідко окремі підрозділи опиняються в екстремальних ситуаціях на значній відстані від основних сил (попадання в засідку, в облогу, в полон, дезорієнтування на місцевості, при аваріях та катастрофах військової техніки та ін.) і тоді виникає питання життя чи смерті, яке може вирішити сигнал лиха.

Сигнали лиха подаються наступними способами: дзеркалом, димом, вогнем, факелом, тінню та ін.

Для подачі сигналу **дзеркалом** необхідно утримувати його однією рукою біля щоки, повернутися в потрібну сторону, витягнути іншу руку в напрямку об'єкта візування і відбитий від дзеркала відблиск помістити на кінчик відведеного великого пальця. Утримуючи великий палець на об'єкті і одночасно в промені відблиску, треба повертатися в напрямку руху об'єкта.

Сигнали дзеркалом рекомендується подавати періодично вздовж горизонту. Шість спалахів дзеркала вважаються сигналом про допомогу. Спалах дзеркала в сонячний безхмарний день помітний з літака, що летить на висоті 1–2 км, на відстані 20–25 км, на великій висоті – до 100 км. Так само можна подавати сигнали вночі у повний місяць або використовувати вогонь палаючого багаття або факела для відображення відблиску.

Подавати сигнали можна шматком жерсті, металевою фольгою, обгорткою від шоколаду або цукерок, відколами слюди, пряжкою від ремня, блискучим посудом тощо. Далеко видно блиск широкого леза відполірованого ножа, дна консервної банки.

Перераховані вище пристосування можна підвісити до самотнього стоячого дерева. Виблискуючи на сонці, вони будуть здалеку привертати увагу рятувальних команд.

Сигнали димом і вогнем

Сигнали багаттям. Для подачі даного сигналу використовується вогнище у вигляді куреня або колодязя. Такі вогнища розміщують на відкритій землі, яка добре проглядається з повітря та місцевості, на відстані 20–30 метрів один від одного у формі трикутника. На зволоженому ґрунті багаття розпалюється на високому помості, викладеного камінням або землею. Для цього під нижніми гілками розміщується розтоплення.

Особливо добре помітні вогнища, розташовані на плотах, що стоять на якорях посеред водойми. Для того, щоб колоди плотів не загорілися, зверху на них слід класти камені, землю, дерен або пісок.

Для отримання густого білого диму в багаття додається зелені гілки, кора, сухий мох, трава. У похмуру погоду і серед снігів краще помітний темний дим: у вогонь додається зелене листя, ялиновий лапник, сирий мох. Чорний дим можна отримати, додаючи в багаття гуму, яку можна відрізати від підошви черевиків, або використовуючи покришки.

Дим від сигнального вогнища повинен чітко виділятися на тлі навколишнього ландшафту. Білий дим багаття слід застосовувати в лісовій місцевості, горах, на водній поверхні. Чорний дим можна застосовувати на льодовиках, у зимовий період, у пустелі і савані.

В ясні, безвітряні дні вертикальні димові стовпи помітні на відстані до 50 км (при відповідній величині багаття).

Сигнали факелом. Щоб виготовити сигнальний факел, треба з нестарої, краще сухої берези, нарізати сухого бересту, згорнути її в тугий сувій і насадити на довгу розщеплену на кінці палицю. Такий берестяний факел буде горіти дуже довго, даючи навколо себе яскраве рівне світло. Якщо їм розмахувати над головою або періодично закривати полум'я, сигнал буде більш помітний.

Тривалість горіння факела та інтенсивність світіння залежать від кількості берести, товщини і щільності сувою.

Сигнали тінню. Об'єкти досить великого розміру будуються на відкритому місці так, щоб вони контрастували з навколишнім ландшафтом. У зимовий період сторона символу будується з снігу у вигляді снігових блоків уздовж канавки, з якої ці блоки були витягнуті. Можна викопати канавку у вигляді символу і заповнити її нарубанною рослинністю, кров'ю убитих тварин або попелом від багаття.

У літній період сторона символу споруджується з каменів, землі (дерену), валунів, колод. На піску букви і символи можна викласти рослинністю (водоростями).

У лісистій місцевості символи зображуються просікою.

**Умовні позначення, що застосовуються
при відпрацюванні графічних документів
за стандартами НАТО**

№	Значення сигналу	Сигнал	№	Значення сигналу	Сигнал
1	Потрібен лікар – серйозні тілесні ушкодження	I	10	Тут можна безпечно здійснити посадку	△
2	Потрібні медикаменти	II	11	Необхідне паливо і масло	L
3	Не маємо можливості пересування	X	12	Все добре	LL
4	Потрібна їжа і вода	F	13	Ні	N
5	Потрібна вогнепальна зброя і боеприпаси	≡	14	Намагаємося злетіти	I>
6	Потрібна карта та компас	▭	15	Так	Y
7	Потрібна сигнальна лампа з батареєю та радіостанцією	!	16	Не зрозумів	JL
8	Вкажіть напрямок руху	K	17	Ми знайшли всіх людей	LL
9	Рухаюся в цьому напрямку	↑			

Сигнали кодової таблиці викладаються на відкритих, добре помітних з повітря місцях – на схилах пагорбів, галявинах. Розмір одного сигналу повинен бути не менше трьох метрів, інакше його буде складно розібрати з великої висоти.

ДОДАТОК 10

Організація охорони в базовому таборі

Військові частини (підрозділи) розміщуються у польових умовах, як правило, у таборах.

Вимоги щодо правил розбивки табору визначені статтею 369 та додатком 18 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, іншими нормативними документами.

Аналіз ведення бойових дій у південно-східному регіоні України, виходячи з значної віддаленості військових частин (підрозділів) від пунктів постійної дислокації (головних сил) та тривалим терміном виконання завдань у районі збройного конфлікту, свідчить про необхідність внесення доповнень та уточнень, введення нових вимог щодо порядку розташування підрозділів у базових таборах.

Базовий табір – спеціально відведена ділянка місцевості, де розташовані один або декілька підрозділів (військових частин), які розміщуються в наметових містечках (спорудах), на стоянках озброєння і військової техніки, складах, вогневих позиціях артилерії та протиповітряної оборони.

Головною метою обладнання табору є гарантоване забезпечення виконання особовим складом військових частин (підрозділів) покладених завдань у визначеному районі (операційній зоні), захист особового складу, озброєння, військової техніки та матеріально-технічних ресурсів від засобів ураження, виконання заходів бойового, тилового і технічного забезпечення під час виконання завдань.

Місце розташування базового табору повинно мати природні укриття, розміщуватися, як правило, не ближче 2–4 км від населених пунктів, поблизу магістральних доріг. Район розміщення повинен забезпечувати приховане розміщення та надійний захист підрозділів, раптовий їх збір та проведення маневру, а також дотримання умов життєдіяльності у санітарно- епідеміологічному відношенні.

Ділянка місцевості табору обладнується у фортифікаційному відношенні, порядок розміщення підрозділів та елементів табору повинен забезпечувати:

- стійке управління штатними підрозділами та приданими силами і засобами;

- ведення спостереження (розвідки) за підступами до базового табору та виконання заходів охорони і оборони на визначених ділянках місцевості з загрозливих напрямків;

- повсякденну діяльність особового складу з врахуванням бойових, санітарно-епідеміологічних, біологічних, погодних тощо умов;

- своєчасну евакуацію хворих та поранених, виведення озброєння і військової техніки у визначені райони (розгортання, очікування тощо);

- можливість промислового підключення до електропостачання та забезпечення придатною до використання водою;

- мінімізувати вплив на особовий склад вторинних факторів у разі техногенних та природних катастроф (руйнування об'єктів хімічної промисловості, затоплення місцевості і т. ін.).

Як правило, особовий склад розміщується у укритих (прихованих) наметах (капітальних спорудах), що забезпечують захист від засобів ураження противника (прямого пострілу кулі, уламків від боєприпасів тощо).

При організації охорони і оборони базового табору обов'язково необхідно враховувати наступні чинники:

- наявність та активність дій незаконних збройних формувань, диверсійних (диверсійно-розвідувальних) груп противника в районі виконання завдань (ймовірні шляхи пересування, райони зосередження (розгортання) та загрозливі напрямки їх дій);

- налаштованість та потенційні можливості місцевого населення (громадських об'єднань) щодо проведення провокаційних дій, блокування шляхів сполучення, джерел з питної водою та інших елементів інфраструктури у визначеній операційній зоні (районі);

- наявність та ймовірність ураження вогневыми засобами противника (місце розміщення позицій мінометів, артилерії, реактивних систем, ПЗРК тощо);

- ймовірні місця мінування шляхів сполучення та місцевості, вогневих засад противника.

З отриманням розпорядження старшого командира (начальника) щодо заняття базового табору командир БТГр (РТГр):

- усвідомлює завдання;
- визначає заходи, які необхідно провести негайно для підготовки підрозділів;
- орієнтує своїх заступників і командирів підрозділів;
- дає вказівки начальнику штабу щодо підготовки рекогносцировочної групи, організації контролю та оцінки обстановки.

У визначений час інструктує та відправляє рекогносцировочну групу. До складу рекогносцировочної групи залучають фахівців штабу, розвідки, РХБ захисту, інженерної, продовольчої і медичної служб та зв'язку; представників підрозділів. Рекогносцировочна група забезпечується засобами для ведення РХБ, інженерної розвідки та підрозділами охорони.

За результатами доповіді старшого рекогносцировочної групи командир БТГр (РТГр) уточнює рішення і видає наказ, організовує взаємодію, видає вказівки щодо всебічного забезпечення і управління, виховної роботи, безпосередньо керує підготовкою та висуванням підрозділів у визначений район.

Під час постановки завдань на розташування військ (сил) у базовому таборі командир БТГр (РТГр) вказує: зони розміщення (адміністративна, паркова, житлова і зона охорони (оборони) та місця розташування чергових засобів), порядок їх заняття та черговість інженерного обладнання; підрозділам, на яких покладено завдання з охорони – склад, завдання, рубежі та смуги (сектори) спостереження і охорони, час їх заняття, порядок відкриття вогню та підтримання зв'язку, порядок зміни та допуску на територію базового табору; підрозділам артилерії та ППО – райони основних та запасних вогневих позицій, завдання та склад чергових засобів, час готовності до виконання завдань.

Сили та засоби, що залучаються до охорони та оборони базових таборів

Для охорони базових таборів призначається:

- безпосередня охорона для виконання завдань з охорони та оборони особового складу, озброєння і військової техніки базового табору (зона А);

– зовнішня охорона для виконання завдань з охорони та оборони у визначених зонах безпеки Б (до 1500 м) і В (1,5–15 км) базового табору.

Склад цих підрозділів визначається рішенням командира БТГр та повинен забезпечувати охорону особового складу, озброєння і військової техніки від раптового нападу противника.

Управління охороною та обороною базового табору покладається на чергового штабу, а контроль за несенням служби – на коменданта базового табору та командирів підрозділів.

З метою швидкого реагування на кризові ситуації визначається та вводиться у дію система сигналів управління та оповіщення, застосовується кодування (стандартні доповіді чергової зміни, назви посадових осіб, транспортні засоби).

Для виконання завдань з охорони та оборони базових таборів призначаються:

– спостережні пости (стаціонарні, піші або на транспортних засобах) – з метою безпосередньої охорони периметру базового табору, забезпечення командира оперативною інформацією щодо обстановки навколо табору;

– контрольно-пропускні пункти – призначені для контролю за пересуванням людей і транспортних засобів на територію та з території базового табору, вони облаштовуються на в'їзді або виїзді до (з) базового табору;

– добовий наряд по підрозділам – для збереження особистих речей особового складу та майна підрозділу, дотримання внутрішнього порядку;

– парні патрулі або чатові – для охорони важливих об'єктів на території базового табору;

– пожежний патруль – для своєчасної нейтралізації осередку займання внаслідок дій НЗФ із застосуванням легкозаймистих сумішей ("Коктелів Молотова" тощо);

– секрети – для прихованого спостереження на найбільш небезпечних напрямках за ділянками, які не спостерігаються зі стаціонарних спостережних постів (виставляється переважно у нічний час);

– засідки – виставляються на найбільш небезпечних (ймовірних) підступах до базового табору, що охороняється;

– рухомі патрулі – призначаються для охорони зовнішнього периметру базового табору та ведення розвідки шляхом спостереження:

– резервна група (мобільний резерв) – для швидкого реагування на кризові нестандартні ситуації та посилення чергової зміни охорони (здійснення маневру з метою заняття панівного положення над противником);

Спостережні пости обладнуються в місцях, які дозволяють оглядати підступи до базового табору на найбільшій відстані. Їх кількість залежить від тактичних умов місцевості та просторових розмірів базового табору.

Спостережні пости забезпечуються: панорамами, на яких позначаються основні та запасні сектори спостереження та стрільби, номери орієнтирів (місцевих предметів та умовні їх назви) та дальність до них, райони особливої уваги та можливі напрямки нападу противника; обов'язками спостерігача на кожному спостережний пост відповідно до завдань; інструкціями про порядок застосування зброї, по заходах безпеки, про порядок зміни спостерігачів; витягами із таблиці сигналів управління та оповіщення: графіками періодичності доповіді про несення служби; сигнальними (освітлювальними) ракетами; оптичними приладами; приладами нічного бачення; засобами радіозв'язку (провідного за можливістю); аерозольними засобами (димами).

Охорона пунктів управління, місць відпочинку особового складу підрозділів здійснюється внутрішніми пішими парними патрулями (чатовими). Виконання завдання щодо охорони здійснюється відповідно до вимог статей 20–23 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України та частини другої статті 9 Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України.

До контролю за повітряним простором залучаються розрахунки ПЗРК (ЗСУ-2-23 та інші).

Особовий склад підрозділу охорони складається з трьох змін:

– чергова зміна (зміна яка несе службу на КПП, спостережних постах, варті та інше).

– резервна група, яка знаходиться у визначеному місці на території табору в постійній готовності до реагування за ступенями готовності за рішенням командира підрозділу охорони.

– зміна, яка відпочиває.

Особовий склад підрозділу охорони споряджається зброєю, боєприпасами, індивідуальними засобами захисту, засобами спостереження (тепловізорами) та зв'язку, аерозолями (димами).

Для оповіщення і управління підрозділів, що перебувають у базовому таборі, визначаються єдині сигнали, які доводяться до всього особового складу.

До складу чергових сил та засобів, крім екіпажів БМП (танків, БТР, БМД, кулеметних обслуг), включаються розрахунки підрозділів артилерії та ППО, що перебувають у постійній готовності до негайних дій, їм визначаються безпечні кути ведення вогню у проміжках між своїми підрозділами та через них.

Для всіх чергових вогневих засобів в інженерному відношенні обладнуються основні та запасні вогневі позиції. З кожної вогневої позиції готуються вихідні дані для стрільби, у тому числі для ведення вогню в умовах обмеженої видимості (туман, дощ, ніч).

У разі виконання бойових завдань патрулями за межами таборів у зонах безпеки, організовується артилерійське забезпечення та супроводження їх дій (завчасна та послідовна підготовка вихідних даних для стрільби по найбільш ймовірним ділянкам засідок (нападу) вздовж маршрутів руху патрулів).

Для спостережних постів уточнюються сектори огляду та ведення вогню з урахуванням дійсної дальності стрільби озброєння, узгоджуються дії особового складу охорони та патрулів між собою, рубежі розгортання та порядок дій резервних груп з обов'язковим дотриманням заходів безпеки.

З метою здійснення швидкого реагування на загрози, що виникають, у штабах БТГр створюються групи вогневого ураження у складі 2–3 офіцерів, спроможних здійснювати планування застосування артилерії, авіації та ППО.

Охорона та оборона базового табору

Підрозділи БТГр (РТГр) відповідно до графіку призначаються для виконання завдань з охорони та оборони базового табору.

До охорони і оборони базових таборів, як правило, залучається підрозділ зі своїм штатним командиром, засобами посилення (артилерійські розрахунки, розрахунки ППО, обслуги ПТРК, керованих мінних полів та інші).

Для якісної підготовки розробляється алгоритм підготовки до несення служби та виконання бойових завдань в кризових ситуаціях, де передбачається: вивчення маршрутів руху старших секторів:

- визначення небезпечних ділянок місцевості та напрямків для спостереження, тренування особового складу за можливими варіантами дій;

- організується виконання вправ стрільб на скорочені відстані;
- тренування у діях при озброєнні та на техніці;
- відпрацювання питань надання медичної допомоги і евакуації;
- порядку виклику та наведення авіації та інші питання.

Перед заступанням на бойове чергування та під час несення служби командири підрозділів, які призначені для охорони, повинні:

- уточнити в штабі БТГр (РТГр) склад сил та засобів, який призначається для охорони і оборони базового табору та обстановку, яка склалася на час заступання на чергування;

- провести детальний практичний (теоретичний) інструктаж особового складу щодо дій під час несення служби за різними ситуаціями;

- довести до особового складу порядок взаємодії з засобами посилення, підрозділами артилерії та ППО;

- у визначений час представити особовий склад для проведення розводу (перевірка готовності особового складу то виконання завдань, уточнення завдань по порядку охорони, контролю наявності озброєння, боєприпасів, заправки техніки паливомастильними матеріалами), де довести усний бойовий наказ на виконання завдань з охорони базового табору;

- після проведення розводу разом із командиром підрозділу, який змінюється, провести зміну особового складу (при цьому, сектори відповідальності охорони приймають безпосередньо командири відділень (взводів, старші секторів)); під час виставлення особового складу до місць виконання завдань старший сектору вказує: орієнтири; райони особливої уваги та можливі напрямки нападу противника; основні та запасні секто-

ри спостереження і стрільби; порядок застосування зброї, сигнали управління та періодичність доповіді про несення служби:

– після зміни доповіді в штаб групи про проведену зміну та прийняття під охорону і оборону базового табору (довідь фіксується у журналі обліку ведення бойових дій).

Для своєчасного виявлення противника з прихованих напрямків місцевості, у тому числі і вдень можуть виставляються секрети і встановлюються сигнальні міни.

Вночі можливе виставлення додаткових постів підслуховування навколо базового табору та здійснення періодичного освітлення місцевості освітлювальними постами та артилерією.

За можливістю по всьому периметру базового табору можуть бути розставлені дизельні станції, які освітлюють місцевість на відстань 500–700 м. З цією метою розробляється План освітлення місцевості, з урахуванням радіусу освітлення однієї міни (400 м). Кожній точці освітлювання присвоюється порядковий номер. План освітлення місцевості знаходиться у чергового штабу.

Пропускний режим на територію базового табору здійснюється через контрольно-пропускні пункти. У базовому таборі обладнується один основний та один запасний КПП. Пропуск підрозділів (патрулів), що плануються до виконання завдань за межами базового табору, здійснюється за одноразовими перепустками, в яких вказується: старший підрозділу (патруля), кількість особового складу та вид техніки (за типами та номерами).

Командир підрозділу (патруля), підїхавши до КПП, представляє старшому КПП одноразову перепустку. Під контролем старшого КПП командир підрозділу організовує заряджання зброї та переведення озброєння бойових машин із похідного положення в бойове. Старший КПП звіряє данні, що вказані у перепустці, та з дозволу чергового штабу здійснює випуск підрозділу.

При поверненні у базовий табір підрозділу (патруля) старший КПП здійснює пропуск колони до місця розряджання та опитує командира підрозділу (патруля) про стан підрозділу (патруля). Після чого проводиться перевірка зброї на розряджання, а озброєння та техніка переводяться із бойового положення в похідне. Старший КПП доповідає про прибуття підрозділу (патруля) черговому штабу.

У разі обстрілу, нападу па КПП або при спробі несанкціонованого проникнення на територію базового табору, охорона КПП під прикриттям засобів маскування (аерозолів, димів), нарощує інженерні загородження та у взаємодії з резервною групою проводить відбиття нападу.

При отриманні інформації про загрозу нападу комендант або черговий штабу за сигналом оголошує вищий рівень загрози та приводить підрозділи у готовність до відбиття нападу.

У разі нападу значних сил противника на базовий табір до його оборони залучається весь особовий склад, що перебуває в ньому. Підрозділи займають визначені смуги оборони, позиції, рубежі, наносять вогневе ураження всіма засобами та відбивають атаку противника.

За сприятливих умов мобільний резерв здійснює маневр у фланг чи тил противника та рішучою атакою (з вогневого рубежу) знищує його у взаємодії з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами при прикритті авіації Сухопутних військ.

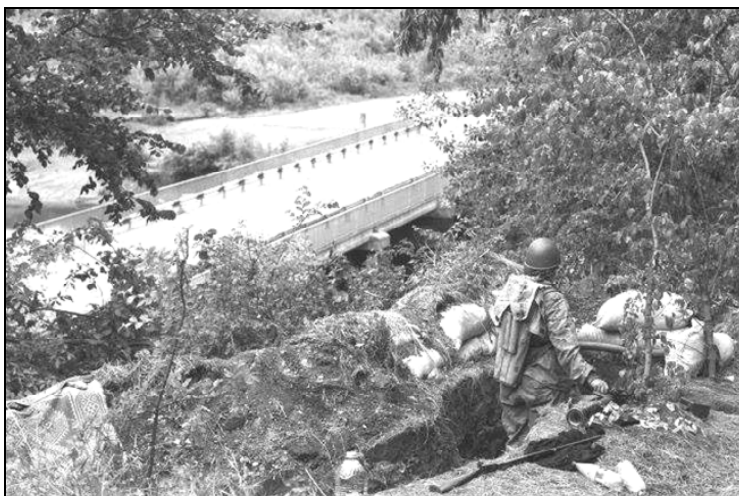
ДОДАТОК 11

Рекомендації щодо фортифікаційного обладнання в районах оборони або розташування на місцевості, в тому числі у прикордонних районах

Постійна вимогливість командирів щодо фортифікаційного обладнання не тільки зберігає життя військовослужбовців, а й дисциплінує їх, посилює керованість підрозділів та авторитет командирів.

Старовинна солдатська приказка говорить: "Рий собі окоп, якщо не хочеш, щоб тобі рили могилу".

Найкращим для безпеки військ вважається завчасне обладнання основних і запасних районів в інженерному відношенні з подальшим скритним їх зайняттям.

Сучасна тактика дій військ (сил) передбачає, що з прибуттям в район оборони або розташування на місці (далі – район) підрозділу (військової частини) негайно організовується сторожова охорона. Сторожова охорона військової частини здійснюється

сторожовими заставами у складі роти, взводу, батальйону – сторожовими постами у складі відділення. Віддалення сторожової застави від району розташування може складати до **3 км**, сторожових постів – до **1,5 км**.

Дорожня мережа має забезпечувати швидке висування вогневих засобів на рубежі розгортання для відбиття нападу противника.

Сторожові застави і пости виставляються на загрозливих напрямках для прикриття мостів, доріг і гірських проходів, що виводять у район розташування частини (підрозділу). Позиції сторожових застав і постів вибираються на пануючих висотах, обладнаються у фортифікаційному відношенні та з ними встановлюється зв'язок.

За формою сторожова застава являє собою взводний (ротний) опорний пункт, а пост – вогневу позицію відділення, які підготовлені до кругової оборони.

Основу фортифікаційного обладнання сторожових застав складають ділянки траншей і ходів сполучення, окопи для бойової техніки, перекриті щілини, бліндажі. На сторожових заставах підрозділи несуть цілодобове бойове чергування (від 1–2 тижнів і більше), тому бліндажі на відділення влаштовують збільшених розмірів із розрахунку 2–2,5 м²/чол, а не 1–1,5 м²/чол, як прийнято для типових бліндажів.

За необхідності сторожова застава (пост) можуть бути посилені підрозділами з базового району. Тому влаштовують додаткову кількість окопів для засобів підсилення. Одночасно з виставленням сторожової охорони особовий склад, бойова та інша техніка розосереджуються і маскуються з використанням захисних та маскувальних властивостей місцевості.

В першу чергу обладнуються окопи (щілини) для укриття особового складу. В другу чергу бойова та інша техніка. Для укриття особового складу широко використовують каркасні конструкції, мішки та укупорку від боеприпасів, заповнені ґрунтом.

Фортифікаційне обладнання районів включає облаштування системи різних за призначенням і ступенем захисту споруд. В умовах застосування противником артилерійського та танкового озброєння особливого значення набувають закриті фортифікаційні споруди.

ди, що зводяться з використанням місцевих будівельних матеріалів і конструкцій промислового виготовлення. Захисні властивості закритих споруд у два-три рази вище відкритих. Там, де це можливо, слід прагнути відразу із заняттям районів зводити закриті споруди, і перш за все, перекриті щілини та бліндажі. Таке рішення значно підвищить захист військ від обстрілу важким озброєння і тим самим збереже боєздатність підрозділу.

Особовий склад повинен постійно удосконалювати фортифікаційне обладнання основних та запасних районів. Для цього командирами усіх ланок оцінюється рівень загрози обстрілу противником з артилерійського та танкового озброєння, приймається рішення та віддаються розпорядження на інженерне обладнання та підготовку військовослужбовців на випадок обстрілів з важкого озброєння. Регулярно проводяться тренування особового складу.

За відсутності часу особовий склад доцільно розташовувати в окопах, щілинах або в обвалованих наметах, в яких також можуть відкопуватися ніші. За наявності часу та сил і засобів особовий склад зводить капітальні фортифікаційні споруди (бліндажі), споруджені з місцевих матеріалів.

Район розташування повинен забезпечувати захист особового складу і техніки, зручне розміщення особового складу для відпочинку, можливість швидкого його залишення з метою висування в новий район або на рубіж для відбиття нападу. Характер обладнання залежить від місцевості.

Основу фортифікаційного обладнання району складають:

- вогневі позиції (окопи) для ББМ, засобів ППО, артилерії і мінометів;
- перекриті щілини (бліндажі) та захисту особового складу;
- захищений пункт управління;
- укриття для боєприпасів;
- укриття для бойової та спеціальної техніки, а на позиціях сторожової охорони – окопи на відділення, окопи для бойової техніки і вогневих засобів на основних і запасних позиціях.

При обладнанні району в населених пунктах всі будинки і споруди пристосовуються для бою і захисту особового складу аналогічно тактиці підготовки оборони в населеному пункті. У підвальній і цокольній частині споруд обладнуються бліндажі і сховища, у віконних прорізах, біля входів і на дахах вогневі позиції для автоматників і кулеметників. Стіни споруд, що не забезпечують захист від куль, обваловують ґрунтом чи обкладаються мішками з ґрунтом, краще з цементно-піщаною сумішшю для забезпечення довговічності. Відповідно до системи побудови оборони обладнуються окопи на відділення і для бойової техніки, зв'язані ходами сполученнями з казармами.

На основних напрямках можуть зводитися спорудження закритого типу для ведення вогню з кулеметів. Наявні залізобетонні і цегельні забори пристосовуються для бою, в них влаштовуються бійниці і приямки для стрільців, а також вогневі позиції для бронетехніки.

При розташуванні в польових умовах здійснюється обвалування довкола наметових містечок (наметів), а також паркової і складської зони з метою захисту від настільного вогню зі стрілецької зброї і гранатометів.

У парковій і складській зонах відриваються окопи для бойової техніки, одиночні (парні) окопи для стрільців, зводяться спорудження закритого типу для ведення вогню з кулеметів. Для всього особового складу поруч з наметами або щитовими казармами відриваються перекриті щілини.

На теперішній час виконання бойових задач частинами і підрозділами при блокуванні району й ізоляції незаконних збройних формувань, у тому числі в прикордонних районах, супроводжується низкою факторів:

- роз'єднаність (автономність) частин і підрозділів на місцевості;
- прикриття підрозділами великих ділянок місцевості району конфлікту;
- тривалий час перебування підрозділів і частин на одному місці;
- відсутність, як правило, явно визначеного противника;
- застосування противником, крім стрілецького озброєння, важкого артилерійського (танкового) озброєння;
- наявність загрози раптового вогневого впливу противника з усіх напрямків.

З урахуванням цих факторів фортифікаційне обладнання районів, які займані підрозділами і частинами повинно забезпечувати:

- ведення кругової оборони;
- захист особового складу і техніки від раптового обстрілу зі стрілецької зброї й артилерійсько-мінометного вогню;
- підготовка позицій для підрозділів посилення;
- можливість негайного виведення особового складу та техніки з під обстрілу на запасні позиції;
- тривале перебування військ в районі;
- блокування (заборону) виходу незаконних збройних формувань із заблокованого району і забезпечення ізоляції їх від джерел постачання, притоку поповнення, постачання зброї і боєприпасів.

Рубіж блокування вибирається з таким розрахунком, щоб він проходив по тактично вигідній місцевості, маючи зручні шляхи для швидкого заняття його підрозділами, забезпечуючи гарний огляд і обстріл місцевості, а також скритність розташування сил і засобів.

З досвіду бойових дій в інших країнах, рубіж блокування призначається довжиною: на закритій місцевості, відділенню –

до 150 м, взводу – до 2 км, роті – до 5–8 км, батальйону – до 15 км; на відкритій місцевості: відділенню – до 500 м, взводу – до 1500 м, роті – до 5 км, батальйону – до 10 км.

Бойовий порядок при блокуванні будується, зазвичай, на великому фронті в один ешелон з виділенням резерву. Фортифікаційне обладнання рубежу блокування має дозволяти підрозділам здійснювати прихований маневр силами і вогневими засобами, створювати більш високу щільність вогню на напрямках дій противника.

Для захисту особового складу на позиціях зводиться перекрита щілина на відділення, бліндаж безврубочної чи щитової конструкції – на взвод, сховище суцільної рамної чи щитової конструкції – на роту.

Для вогневої підтримки частин і підрозділів, а також поразки виявлених цілей противника в глибині його території обладнують основну і запасну вогневі позиції артилерійської групи.

На вогневих позиціях артилерії відривають окопи для вогневих засобів, погрібки для боєприпасів, споруди для управління вогнем, обладнують бліндажі для особового складу.

В районі пунктів управління зводять споруди для роботи і відпочинку оперативного складу, укриття для КШМ і машин зв'язку, обладнують позиції підрозділів охорони і забезпечення.

Фортифікаційне обладнання позицій і районів при критті державного кордону. Інженерна підготовка місцевості до оборони зводиться головним чином до зведення споруд у місцях дислокації прикордонних застав і обладнанню командних пунктів. На найбільш ймовірних напрямках вторгнення противника завчасно будуються різні оборонні споруди, окопи для ведення вогню зі стрілецької зброї, дерево-земляні вогневі точки (ДЗОТ), блокгаузи, бліндажі і сховища, з'єднані між собою ходами сполучення.

На напрямку можливих збройних вторгнень готуються райони або рубежі розгортання резервів.

Район оборони резерву, як правило, включає:

– опорні пункту підрозділів резерву, пристосовані для кругової оборони і зв'язані між собою траншеями і ходами сполучення, системою загороджень;

– основні і запасні вогневі позиції артилерії;

– рубежі розгортання для контратак;

– командний пункт спостереження командира резерву;

– пункт боєпостачання;

– пункт господарського забезпечення;

– медичний пункт.

Всі підготовлені, але не зайняті райони (рубежі) підлягають цілодобовій охороні.

ДОДАТОК 12

Мистецтво маскуванню

Бойовий досвід свідчить, що прихованого противника, замаскованого на місцевості, з ледь помітними ознаками може виявити лише уважне око досвідченого спостерігача. Бойові дії в Південно-Східних регіонах України відбуваються, як правило, поблизу населених пунктів та в них, а також доріг, лісів, річок тощо. Одні місцеві предмети можуть служити укриттям, полегшувати ведення бою, інші навпаки, ускладнюють його. При вмілих діях нерівності земної поверхні і різні місцеві предмети стають надійними помічниками військовослужбовця в бою. Правильне їх використання для розміщення вогневої позиції, місця спостереження, маскуванню дозволяє підрозділам і окремим бійцям наносити удари по противнику, самим ховаючись при цьому від його вогню.

Маскуванню є невід'ємною частиною бойової діяльності всіх родів військ в будь-якому вигляді бою, тому військова хитрість полягає в тому, щоб уміло приховати справжній стан справ у себе і ввести ворога в оману, видавши неправдиве за дійсне, змусивши його прийняти неправильне, завідома вигідне нам рішення. Велику роль у цьому відіграє швидкість і спритність дій особового складу підрозділів.

Коли є необхідність, щоб противник не помітив переміщення підрозділів з одного району в інший, на попередньому місці слід створити видимість його перебування, палити багаття, зберегти

сліди техніки, зімітувати бурхливу діяльність людей. У ході бою слід маскувати практично все, що найменшою мірою може допомогти ворогові визначити справжній стан: люди, озброєння і військова техніка, споруди, сліди дій військ і т. ін. Протівника необхідно вводити в оману, щоб лежачого солдата він прийняв за пагорб, а гармату – за кущ. Незважаючи на те, що прийоми маскуваннн давно відомі, ними користуються всі.

Існує два основних види маскуваннн: **природне і штучне.**

Природне маскуваннн передбачає пристосуваннн до місцевості: використання маскувальних властивостей, умов освітлення, природних явищ, що обмежує видимість і знижує можливість спостереженнн ворогом.

Штучне маскуваннн досягається технічними засобами і полягає у застосуваннн матеріалів – підручних і промислового виготовленнн.

Залежно від масштабів заходів маскуваннн, що проводяться, маскуваннн поділяється на **тактичне (військове), оперативне і стратегічне.**

Тактичне маскуваннн здійснюється всім особовим складом військ у повсякденній бойовій діяльності для приховуваннн від розвідки протівника розташуваннн позицій, вогневих засобів, районів зосередженнн військ і техніки, маневру на полі бою, командних і наглядових пунктів, бойових і похідних порядків. Це досяга-

ється використанням військами природних масок, умов поганої видимості, виконанням технічних прийомів маскуванню, заснованих на використанні наявних у військах табельних засобів, різних виробів і матеріалів. Для маскуванню використовуються маскувальні комбінезони і костюми, проводиться маскувальне фарбування; влаштовуються штучні маски для приховування об'єктів від розвідки противника (маски від оптичних засобів розвідки, маски-переkritтя, маски-макети, маски радіолокацій), макети бойової, спеціальної і транспортної техніки і озброєння (зброя, танків, літаків), хибні об'єкти (позиції і райони розташування військ, пункти управління та ін.); дотримуються заходи світломаскування; застосовуються аерозольні маскуючі завіси, що створюються за допомогою димових шашок, снарядів, мін, бомб і інших засобів задимлення; використовуються піротехнічні засоби для показу спалахів пострілів і інших ознак життєдіяльності військ в хибних районах їх розташування; здійснюються звукомаскування (зменшення, заглушення або імітація звуків і шумів руху танків, стрільби артилерії, роботи інженерних машин та ін.), радіо-, радіотехнічні і інші види маскуванню, протидіючі або ускладнюючі веденню противником розвідки за допомогою технічних засобів.

Оперативне і стратегічне маскуванню включають комплекс заходів по дезорієнтації противника відносно складу військ, їх оперативної побудови, напряду головного удару в наступі (контрудару в обороні) і можливих способів дій.

Способами маскуванню є:

– *прихованість* (полягає в недопущенні або усуненні демаскувальних ознак підрозділів і об'єктів);

– *імітація* (передбачає створення фальшивих районів розташування та пересування підрозділів, об'єктів, інформації про стан об'єкта, відтворення демаскувальних ознак);

– *демонстративні дії* (полягають у передбачених діях виділених для цього підрозділів, спрямованих на посилення прихованості дійсного розташування і дій підрозділів та на введення противника в оману стосовно їх намірів);

– *дезінформація* (передбачає доведення до противника фальшивих новин за допомогою технічних засобів зв'язку, радіо, через неофіційні канали та іншими засобами і способами).

Ефективність маскуванню забезпечується комплексним та якісним використанням *організаційних, інженерних і технічних* заходів маскуванню.

Організаційні заходи включають: постійне керівництво і систематичний контроль за своєчасністю та якістю маскуванню; використання маскувальних властивостей місцевості, які допомагають зменшити помітність підрозділів і військових об'єктів; використання темного часу доби та інших умов обмеженої видимості (дощу, снігопаду, туману тощо) для прихованості дій підрозділів; розосередження підрозділів та періодичну зміну районів їх розташування; демонстраційні дії підрозділів; збереження військової таємниці; виконання особовим складом правил та вимог маскувальної дисципліни.

Інженерні заходи включають: маскувальне фарбування; використання фальшивих оптичних, теплових та радіолокаційних масок; прийоми прихованості та імітації світлових демаскувальних ознак, прийоми маскуванню від звукової розвідки противника; використання макетів техніки і влаштування фальшивих споруд; використання зрізаної рослинності та обробку місцевості; надання спорудам та об'єктам маскувальних форм.

При проведенні усіх цих заходів необхідно враховувати, що для одержання розвідувальних даних противник може вести комплексну розвідку, яка містить повітряне і наземне візуальне спостереження з використанням оптичних приладів; космічне, повітряне та наземне фотографування; оптико-електронну, теплову, радіо- і радіотехнічну, космічну, повітряну та наземну розвідку; звукову та інші розвідки, агентурну розвідку та дії ДРГ.

Під час організації та проведення заходів щодо маскуванню військових об'єктів, озброєння і військової техніки забороняється використовувати: міжнародні розпізнавальні емблеми, знаки та сигнали, прапори, військові емблеми і форму одягу противника, нейтральних держав, а також розпізнавальну емблему Організації Об'єднаних Націй, присутність медичних формувань, санітарного транспорту, військовополонених і цивільних осіб для приховання (захисту) визначених районів, військових об'єктів, озброєння і техніки від розвідки противника.

До проведення заходів із маскування використовуються наступні *табельні* засоби маскування:

- засоби індивідуального маскування особового складу;
- маскувальні комплекти та маски;
- радіолокаційні кутові відбивачі;
- каталітичні підігрівачі;
- світломаскувальні пристрої;
- покриття, що поглинають або відбивають радіохвилі;
- спеціальні машини та обладнання.

Заходи з маскування здійснюються підрозділами усіх родів військ та спеціальних військ, як правило, власними силами.

До *індивідуальних* засобів маскування особового складу відносять:

- маскувальний комбінезон;
- маскувальний костюм.

Для маскуваннн бойової та спеціальної техніки від повітряної та наземної візуально-оптичної та фотографічної розвідки противника використовують маскувальні комплекти та маски.

Комплект МКТ (з тканини) має 4 різновиди:

1. МКТ-Т(Л) – для маскуваннн на рослинному фоні;
2. МКТ-П – для маскуваннн на пустельно-піщаному фоні;
3. МКТ-С – для маскуваннн на сніжному фоні.

Маскувальний комплект складається з: маскувального покриття 12×18 м; зшивних шнурів 18 од.; металевих кілків 24 од.; пакувального чохла.

Таблиця 1. Кількість комплектів для маскуваннн

Назва озброєння (техніки)	Кількість
Танк, САУ	1
БТР, БМП	0,5
БМ реактивної артилерії	2
Гармати калібру до 122 мм	1
Гармати калібру до 152 мм	2
Міномети калібру до 120 мм	0,5
Автомобілі типу Краз	1
Автомобілі типу "Коугар" ("Спартан")	0,25

Маскувальне покриття складається з 12 стандартних елементів розміром 3×6 м кожний.

Комплект МКС (синтетичний) має два різновиди:

1. МКС-2 – для маскуваннн на рослинному фоні;
2. МКС-2П – для маскуваннн на пустельно-піщаному фоні.

Комплект МКС вміщує два покриття розміром 9×12 м. Кожне покриття складається з 6 стандартних елементів розміром 3×6 м.

У табл. 1 наведена необхідна кількість комплектів для маскуваннн різних видів озброєння (техніки), а в таблиці 2 – основні характеристики маскувальних комплектів.

Таблиця 2. Характеристики табельних маскувальних комплектів

Показник	МКТ-Л	МКТ-Т	МКТ-С	МКС-2
Розміри покриття, м	12×18	12×18	12×18	2 по 9×12
Площа покриття, м ²	216	216	216	216
Обслуга для установки, осіб	4–6	4–6	4–6	6–8
Час розгортання, хв	вдень	5–8	5–8	20
	вночі	до 15	до 15	до 15
Вага, кг	62–70	40–45	55–60	110–120
Перевозиться на Краз, шт.	40	до 50	40	до 20

Прийоми маскування. В їх основі лежать три головних принципи: активність, правдоподібність, різноманітність.

Активністю маскування прагнуть створити у противника неправильне, бажане уявлення про наші сили і засоби, їх розміщення, наміри, і змусити ворога приймати неправильні рішення. Вона досягається ретельним приховуванням дійсного і показом помилкового.

Активне маскування широко використовувалось у військових конфліктах останніх часів. Будувалися численні хибні об'єкти, імітувалось перекидання військ з одних районів в інші, показувалися хибні зосередження частин та підрозділів і т. п.

Так активне маскування – створення хибних окопів, переднього краю, спостережних пунктів, позицій танків і кулеметів, аеродромів, хибні маневри живою силою, знаряддя, що кочують, – дезорієнтує противника, збиваючи його з пантелику, змушує відкривати вогонь, тим самим виявляючи свої вогневі точки.

При цьому переваги маскування можуть бути зведені нанівець, якщо не будуть дотримуватися всіх необхідних заходів. В бою найменша помилка може призвести до загибелі.

Правдоподібність маскування. Маскування лише тоді не викликає підозру у противника, якщо воно правдоподібне, природне. Будь-яку штучно замасковану споруду лише тоді буде важко розпізнати, якщо вона за своїм положенням, формою, розмірами та кольором більшою мірою відповідатиме оточуючим його предметам, тобто коли воно правдоподібно.

Досвідчений воїн завжди скористається старими, випробуваними засобами мистецтва правдоподібності, яким його навчила природа. Як і в природі, правдоподібність маскування у військовій справі досягається тим, що всім предметам, які маскуються, надається вигляд, що не викликає підозр у природності. Все повинно відповідати навколишній місцевості, не вносити до неї чужорідного, що різко відрізняються від наявних на ній природних предметів. Але навіть і при дотриманні цього загального правила необхідно враховувати особливості кожної конкретної місцевості, проявляти обережність і обачність.

Снайпер в зеленій польовій формі на зеленій галявині невидимий. Але варто йому переповзти на рілню або підійти до будинку – він відразу себе видасть. Зелений силует на чорноземі або на тлі цегляної стіни буде видно здалеку. Ось тут снайпера і рятує камуфльований халат. Зелені плями зливаються з травою і листям, коричневі – з глиною і стовбурами сосен, сірі – з піском, зі скелями, з бетонними стінами, чорні – з чорноземом і балками, що обвуглилися.

ся, білі – зі снігом. Противник побачить лише плями неправильної форми які злилися за кольором з фоном і ні за що не здогадається, що це і є снайпер, якого він так старанно розшукував.

Легше всього правдоподібність досягається пристосуванням до місцевості, використанням її маскувальних властивостей, додаванням предметам, що маскуються, обрисів, форми і кольору предметів, наявних саме на даній місцевості. Значною мірою цьому сприяє вміле використання рослинного покриву (трави, посівів, очерету, моху, кущів, гілок дерев).

Використовуючи рослинний покрив, кожен військовослужбовець в змозі своїми силами виготовити всякого роду підручні маскувальні засоби, а прикріплюючи до одягу і спорядження гілки, пучки трави, соломи, може створити такий собі маскувальний костюм, який буде зливатися з навколишнім фоном.

Таким чином, для дотримання правдоподібності в першу чергу необхідно правильно користуватися маскувальними властивостями місцевих предметів і рослинності, а також штучними засобами і не допускати застосування з метою маскувння матеріалів і предметів, відсутніх на даній місцевості або не характерних для неї. Тільки при хорошому навики і кмітливості можна зробити себе, свою зброю і свою вогневу позицію невидимими для противника.

Ефективності маскувння при виконанні принципу правдоподібності значною мірою сприяє різноманітність у її прийомах і способах.

Різноманітні форми маскувння

Якщо досконалі прийоми маскувння неодноразово повторюються, то вони легко можуть бути розгадані противником. Шаблон в цій справі не тільки недопустимий, але навіть небезпечний.

Цей приклад показує, що маскувння постійно вимагає

різноманітності, використання щоразу нових прийомів, які ще не знайомі ворогові і можуть дати найбільший ефект у конкретних умовах місцевості. Різноманітність як раз і полягає в тому, щоб уникнути повторення прийомів і способів маскуванню того чи іншого об'єкта або застосування одного і того ж способу до однакових об'єктів. В маскуванні вкрай необхідно проявляти винахідливість, спритність, навіть справжню творчість.

Демаскуючі ознаки

Ефективність маскуванню залежить насамперед від того, наскільки вміло приховані від спостереження ворога демаскуючі предмети та ознаки. До ознак, по яких противник може виявити бійців, споруди та бойову техніку, належать колір, форма, тінь, а також рух, сліди, звуки. Демаскуюча дія цих ознак посилюється або послаблюється залежно від природних умов, в яких проходять воєнні дії; характеру навколишньої місцевості; пори року; погодних умов; освітлення і від загальної бойової обстановки. Похмура, погана погода – дощ, туман, снігопад – приховують їх, так як місцевість здобуває тьмяний вигляд. Ясна сонячна погода, навпаки, підсилює деякі з них. Краще видно обриси предметів; металеві частини зброї, спорядження, скло оптичних приладів, гладенькі поверхні дають відблиски на сонці.

Предмети розрізняються за кольором, що впливає на їх видимість. Однаково забарвлені, вони як би зливаються один з одним, по-різному забарвлені – різко відрізняються. Велике значення має характер поверхні. Один і той же колір може виглядати по-різному, залежності від того, яка у предмета поверхня – матово-блякла або глянсувано-блискуча. Плоска глянсова поверхня, яка дає відблиск променів світла, легко виявляється спостерігачем. Тому не випадково військовий одяг і бойову техніку фарбують у блідий колір хаки, який найбільш часто зустрічається в природі та допомагає зливатися з навколишньою місцевістю.

Проте немає ще такої маски, яка б завжди і скрізь могла б укрити бійця. Як може демаскувати бійця колір? Можна навести такий приклад – відритий окоп в повний профіль для стрільби

стоячи на трав'янистій галявині, а викинутий ґрунт навколо не прикритий дерном. Чорна пляма землі на зеленому тлі трави буде різко виділятися і видасть противнику місце окопу. Укриття, що відмінно ховає стрілка вранці, може стати для нього моголою опівдні. Зів'яле листя серед зеленої рослинності може вказати на те, що за ними хтось або щось ховається.

Форма предметів і споруд, створених людиною, також демаскує їх, оскільки має чіткі контури. В природі ж, навпаки, переважають м'які, невизначені форми. Якщо придивитися уважніше до кущів, крон дерев, каменів, скель, то не можна буде знайти навіть поруч двох абсолютно однакових обрисів. Кожному з них властивий тільки свій силует, але не такий, що різко відрізняється від іншого. У той же час люди, бойова техніка і зброя виділяються своєю характерною формою, яка підкреслюється падаючої від них тінню, кольором і блиском металу. Тому будь-який маскувальний одяг (крім зимового), бойову техніку та озброєння камуфлюють плямами, які не мають правильної геометричної форми; а всім оборонним спорудам надають обриси, схожі з місцевими предметами.

Найнебезпечнішою демаскуючою ознакою на полі бою є блиск. На сонці можуть блищати скло бінокля або оптичного прицілу; штик; фляга; алюмінієвий казанок. Навіть сталевий шолом, пофарбований у захисний колір, дає на сонці відблиск.

До подібного роду демаскуючих ознак слід з побоюванням ставитися кожному військовослужбовцю. Беручи участь у бойових діях, необхідно ретельно страхувати себе від блиску. На сталевий шолом можна одягати захисний чохол або обмазувати брудом.

Одним із найбільш характерних демаскуючих

ознак є рух. Рух притягує очі спостерігача противника, як магніт сталеву шпильку. Найвища трава, самі густі гілки не сховають снайпера, якщо він буде рухатися необережно. Пересування повинно бути потайним, при цьому слід уникати різких або швидких рухів, переважно всі пересування здійснювати вночі чи в умовах поганої видимості. Якщо необхідно пересуватися на місцевості, яка переглядається противником, то потрібно максимально використовувати всякого роду укриття, нерівності і складки рельєфу, а також рослинність, які дозволять уникнути виявлення наземною або повітряною розвідкою противника.

Земляні елементи, такі, як пагорби або вали, поглинають значну частину інфрачервоної енергії і тому можуть приховати солдата від виявлення з допомогою інфрачервоних приладів нічного бачення. Пересуваючись в густих очеретах, траві, посівах, їх обережно розсовують руками, а пройшовши, повільно опускають на своє місце, щоб не видати себе. На відкритому просторі намагаються рухатися, маючи за собою предмет або який-небудь фон, по можливості однакового кольору. Коли є підозра, що противник стежить за вами, краще залишатися нерухомим. Якщо пересувається підрозділ, то його необхідно розділити на невеликі, рухомі групи, які повинні пересуватися поетапно від одного природного укриття до іншого, намагаючись уникнути появи своїх силуетів на фоні неба або контрастного заднього фону.

Однак не тільки сам рух, але і його сліди можуть послужити демаскуючою ознакою. Сліди від гусениць та коліс, залишені на траві, протоптані на галявині дозорами, допоможуть противнику розкрити розташування і задуми підрозділів.

Різно демаскують звуки діяльності військ – постріли, шум моторів, брязкіт гусениць, удари об землю лопатами, розмова, кашель, дзвін металевих частин зброї тощо. Особливо вони видають, як і світло, вночі і в періоди затишшя бою.

Крім того, в сонячний день додається ще одна демаскуюча ознака – тінь. Предмет буває краще видно, коли він освітлений яскраво і відкидає тінь, а фон, на якому він проектується, становить за кольором з ним контраст.

Кожен військовослужбовець, а особливо снайпер, завжди повинен бути напоготові. Його може видати гілка, яка хитнулася в безвітряну погоду, зів'яле листя, коли все навкруги зелено, видає спалах пострілу, необережний крок, сухі гілки, тріснуті під ногою. Важко перелічити всі демаскуючі ознаки. Список вийде величезний і все одно неповний.

Тому основа маскуванн­я – усуненн­я демаскуючих ознак. Їх потрібно знати напам'ять. Тільки добре уявляючи, як виглядає об'єкт маскуванн­я зі сторони і чим він демаскується, можна правильно визначити, що в ньому потрібно приховати, а що видозмінити.

ДОДАТОК 13

Забезпечення боєздатності та життєдіяльності розвідника

Потрапивши в непередбачені екстремальні (бойові) умови, перед розвідником постає ряд чинників виживання. Лише приблизно 25 % здатні до адекватних і активних дій до свого виживання.

На результат виживання впливають такі фактори, як біль, спрага, холод, спека, голод, перевтома, стрес тощо. Розглянемо кожен фактор докладніше.

Біль є захисною реакцією на зовнішній вплив на організм, при чому людина може впоратися з дуже сильними больовими відчуттями, сконцентрувавшись на задачі виживання.

Голод – це один із вагомих чинників виживання в екстремальній ситуації. При повному голодуванні, коли поживні речовини і калорії зовсім не надходять в організм, але є запаси води, організм переходить на споживання внутрішніх ресурсів – білок в м'язах, жировий прошарок, глікоген в печінці і м'язах.

Підраховано, що середня людина вагою 70 кг має 15 кг жирового прошарку, що відповідає 135 тис. ккал, 6 кг білка в м'язах – 25 тис. ккал, 0,15 кг глікогену в м'язах і 0,075 кг глікогену в печінці в сумі дає трохи менше 1 тис. ккал. В цілому виходить близько 160 тис. ккал, з яких можна витратити не більше 40 % без загрози для життя, що приблизно становить 64 тис. ккал. Тепер можна розрахувати на скільки діб автономного існування вистачить такого запасу енергії. Для підтримки життєдіяльності організму необхідно 1 ккал на годину на один кілограм ваги, що становить 70 ккал/год для всього організму. За добу – відповідно 1700 ккал. При таких енерговитратах нашого запасу має вистачити до 40 діб. Вражаюча цифра, але це в режимі абсолютно спокою, коли ви навіть в туалет не повинні вставати, будь-які рухи будуть нещадно скорочувати ваш запас енергії.

Потрапивши в **екстремальні умови в дикій природі**, розвіднику необхідно виконувати фізичну роботу, вести розвідку, здійснювати переміщення, нести чергування в таборі, будувати притулок для захисту від негоди.

Наприклад, ходьба зі швидкістю 4 км/год вимагає від організму 200 ккал/год, а зі швидкістю 5 км/год вже 300 ккал/год. Також вносять свій внесок такі фактори виживання, як стрес, страх, почуття, самотність. Будь-які моральні переживання також вимагають своїх калорій. Голодний, ослаблений розвідник більше схильний до хвороб, йому складніше зігритися. У сукупності всі ці фактори скорочують той період часу, на який вистачить нашого запасу калорій до 25 днів при розумному підході.

Також на цей показник впливає стать і вік людини. Літні люди легше переносять голод за рахунок більш низького обміну речовин. У молодих людей він на 18–20 % вище. Жінки краще переносять голод, ніж чоловіки. Так, першими вмирають юнаки віком 14–18 років, далі молоді чоловіки, потім дівчатка, жінки і найдовше без їжі можуть залишатися люди похилого віку. Це статистика блокади Ленінграда.

Основні стадії голодування в умовах автономного перебування. Початковий період триває 2–4 дні і характеризується дуже сильним почуттям голоду, відчуттям нудоти і запаморочень. Постійні думки про їжу. У цей період кожен день організм втрачає близько 1 кг ваги. Далі почуття голоду знижується, підвищується дратівливість, апатія, сонливість, погіршується сон. Голод, як фактор, що сильно впливає на виживання людини, як правило, рідко є причиною загибелі людини. Голод підсилює дію інших факторів. Статистика таких випадків говорить, що люди в екстремальних природних умовах часто вмирали, маючи достатній запас їжі. **Висновок:** якщо у вас немає запасу їжі, і місцевість, на якій ви знаходитесь, не дозволяє здобути їжу, і за вами ведеться переслідування, краще дотримуватися пасивної тактики виживання, не відходити на далекі відстані від табору, економити свої енергоресурси, більше лежати, виконувати тільки саму необхідну фізичну роботу. Тобто співвідносити витрачену енергію з корисною дією і пам'ятати, що кожна калорія на рахунок.

Спека. Наступним чинником виживання в природних умовах є спека. Людський організм майже на 60 % складається з води, при цьому кістки на 25 %, а мозок на 80 %, тому він першим страждає від браку води в організмі.

Для організму необхідно дотримувати правильний режим водоспоживання – надлишок води навантажує серце, нирки, вимиває з організму солі. Нестача води призводить до зниження ваги, занепаду сил, згущенню крові, за рахунок чого навантажується серце, оскільки йому складно прокачувати густу кров по судинах. Оскільки мозок є найважливішим органом, і при цьому чутливим до втрати води, при її недоліку він починає всмоктувати рідину з клітин. До 5 % рідини, висмоктаних з клітин, проходить без наслідків для організму, а 15 % вже призводить до можливої загибелі організму.

Тому нестача води, як фактор виживання, набагато небезпечніше, ніж брак їжі. У нормальних температурних умовах норма споживаної води складає 2,5–3 л. на добу разом із чаєм, соками, супами тощо. Однією з ознак нестачі води є зменшення слиновиділення, причому, поява початкового почуття нерідко сприймається як сильна спрага, хоча зневоднення ще немає. Розвідник починає багато пити води, що в сукупності з фізичними навантаженнями призводить до сильного потовиділення, яке призводить до ще більшого виведення рідини з організму, що знову примушує його пити воду.

Цей процес супроводжується появою слабкості та занепадом сил. Якщо доводиться виконувати фізичну роботу в жарких умовах, пийте воду невеликими ковтками через невеликі проміжки часу, оскільки вода засвоюється тільки через 10–15 хвилин, поки не надійде в шлунок. Іноді можна посмоктати кислий льодяник, який викличе слиновиділення, а це в свою чергу знизить відчуття спраги. При посиленому потовиділенні відбувається активне вимивання солей з організму, для чого необхідно пити злегка підсолену воду з розрахунку 0,5–1 г солі на 1 літр води. Виживання в спекотній пустелі за складністю перевищує виживання в Заполяр'ї, оскільки для захисту від холоду людина володіє декількома способами – укриття, теплий одяг, калорійна їжа, обігрів. У пустелі ж головним чинником виживання є наявність води.

Холод є ще одним фактором, що впливає на виживання. При захисті від холоду важливо враховувати не тільки саму температуру повітря, але і вологість повітря і швидкість вітру. У районах із низькими температурами і сухим повітрям морози пере-

носяться значно легше, ніж біля водоймищ, де вологість повітря вище. Але найбільший внесок у сприйняття низьких температур вносить вітер. Наприклад, при температурі повітря $-3\text{ }^{\circ}\text{C}$ і швидкості вітру 10 м/с сумарний вплив на організм буде, як якби температура була $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$. При такій же швидкості вітру при температурі $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ сумарний вплив буде $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$. При $-15\text{ }^{\circ}\text{C}$ вплив буде $-36\text{ }^{\circ}\text{C}$, а при $-25\text{ }^{\circ}\text{C}$ – $-50\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Тому, для виживання в місцевостях з низькими температурами необхідно спорудити укриття від вітру і холоду. Теплий одяг здатний захистити від холоду на строк, достатній для побудови укриття. При цьому краще одягатися за принципом багат шаровості. 2–3 тонких светри гріють набагато краще, ніж один товстий. Також необхідно берегти взуття, оскільки 9 з 10 обморожень припадає на кінцівки. При будівлі укриттів від холоду слід керуватися здоровим глуздом – укриття повинно максимально утримувати тепло. Наприклад, цій умові відповідають укриття зі снігу, який за рахунок своєї пористої структури є хорошим теплоізолятором. Різниця між зовнішньою та внутрішньою температурою без використання обігрівальних пристроїв може досягати $30\text{--}40\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Страх – є ще одним чинником виживання в екстремальних природних умовах. Страх є природною реакцією на загрозу життя і здоров'я, причому однозначно сказати, що страх шкодить або сприяє виживанню – не можна, все залежить від конкретної обстановки. У кожної людини поведінка на страх різна, і її можна умовно розділити на кілька типів – пасивний тип, активний і розумний.

При пасивному типі при зустрічі з небезпекою людина впадає в ступор, робить безглузді рухи, іноді непритомніє. За винятком деяких ситуацій, наприклад, при зустрічі зі змією, пасивний тип часто призводить до загибелі. Активний тип поведінки характерний миттєвою реакцією на небезпеку, наприклад, коли людина відскакує від падаючого каменя. Такий тип страху корисний при одиночному виживанні, при колективному виживанні такий тип поведінки може бути небезпечний для інших членів групи, наприклад, коли відскакуючи від небезпеки, людина може викликати камінепад або схід лавини. Активний тип прояв-

ляється і у потопаючих людей, які не усвідомлено хапаються і топлять інших заради свого виживання. Такий тип поведінки ґрунтується на безумовних рефlekсах. Розумний тип властивий підготовленим військовослужбовцям, здатних тверезо мислити в екстремальних умовах. Такі люди миттєво оцінюють ситуацію і приймають вірні рішення.

При катастрофах в слабо підготовлених групах має місце масова паніка, яка небезпечна своїм швидким наростанням. У згуртованих підрозділах, де є чітка підпорядкованість командирів, такі прояви паніки набагато нижче. Для зниження панічних настроїв командир розвідувального підрозділу повинен роздавати чіткі вказівки кожному члену розвідгрупи, щоб не було часу усвідомлювати тяжкість ситуації. Тут хороший армійський принцип – "чим би солдат не займався, аби..."

При тривалому знаходженні в екстремальних умовах, коли перспективи не ясні, розвідник може втратити віру в порятунок, впадає в депресію, стає пасивним, хоча й виконує необхідну роботу, але без ініціативи. При подальшому розвитку такого депресивного стану можливі прояви істерик і спроб самогубства. Або навпаки, людина може перебувати в постійному психічному напруженні, у нього виявляється надмірний страх за своє життя, страх перед тваринами і комахами, страх пиття води з водойм. Постійна психічна напруга швидко виснажує сили, призводить до зривів і допускає неадекватність у поведінці. Загалом страх є певним обмежувачем, що не дає організму піддатися загибелі. Також не варто всіма силами переборювати страх, наприклад, якщо один із членів групи панічно боїться висоти, краще прокладати маршрут, де немає вершин і хребтів.

Перевтома – це постійний фактор виживання розвідників в екстремальних природних умовах, що виявляється через фізичне і моральне напруження. Для свого виживання людині необхідно добувати їжу, будувати укриття, заготовлювати дрова для багаття тощо. І все це без спеціального інструменту, при постійній нестачі калорій в організмі. На перевтому також впливає постійне недосипання, страх, несприятливі погодні умови. У таких умовах кожен новий день дається все важче. *Наприклад*, в перші години виживання температура -15°C переноситься легше, ніж 0°C через кілька днів.

Перевтома знижує працездатність і реакцію на небезпеку, волю до виживання. Для запобігання перевтоми необхідно своєчасно відпочивати при настанні втоми. Роботу виконувати частинами з невеликими перервами. У такій ситуації не можна працювати до упору, необхідно пам'ятати, що у вас обмежений запас міцності, і його не можна розтратити в перші години, оскільки невідомо, скільки вам ще доведеться виживати. Такі важливі справи, як споруда укриттів, необхідно робити задовго до настання темряви, щоб не поспішати з останніх сил. Також необхідно піклуватися про комфорт нічного сну, оскільки тільки у сні людина максимально відновлює свої сили, і якщо ви всю ніч будете вставати до погано організованого багаття, щоб не замерзнути, толку від нічного сну буде мало, що тільки ще більше посилить перевтому.

Самотність при індивідуальному виживанні сильно впливає на його результат, не тільки через психологічні складові, а й через фізичні – все доводиться робити самому, немає можливості розділити обов'язки. Людина наодинці сама з собою більше схильна до стресів і депресій. Для зниження такого негативного ефекту кожну хвилину краще займати себе якимось заняттями. Багато хто в такій ситуації починає розмовляти з предметами або з уявними співрозмовниками, і такий метод може допомогти в одиночному виживанні.

Знезаражуємо воду. Існує кілька способів знезараження води. Можна виділити *три* основні: *фізичний, хімічний, природний*.

До фізичному способу знезараження води можна віднести фільтрацію і кип'ятіння. Домогтися в природних умовах фільтрації на молекулярному рівні, щоб мати можливість затримати в фільтруючому елементі все, включаючи віруси і мікроби, практично неможливо. А ось просте кип'ятіння протягом 10–15 хв достатньо, щоб вбити всі шкідливі мікроби. Якщо є ймовірність, що спочатку вода сильно забруднена, то кип'ятіння слід збільшити до півгодини і дати потім воді відстоять. Потім воду перелити, осад виплеснути.

Для досягнення більшого ефекту можна при кип'ятінні у воду додати гілки ялини, сосни, кедра, ялівцю, ялиці, кору верби, дуба, волоського горіха, з трав – деревій, звіробій, саксаул і вер-

блюжу колючку. Загальна для всіх рослин доза: 100–200 грам на відро води. Більша кількість воду не зіпсує, але може з'явитися гіркуватий присмак. Не забувайте дати воді відстоятися не менше години і не використовуйте осад. Спосіб, коли у воду додаються різні предмети і рослини природного походження, але при цьому воду не кип'ятять, можна назвати природним способом знезараження води. З рослин застосовуються ті, які є природними антисептиками і визнані офіційною медициною. До них відносяться: ромашка, чистотіл, малина, бузина, звіробій та інші. Варто звернути увагу на чистотіл, він містить йод у своєму їдкому соку жовто-оранжевого кольору і здатний вбивати всі відомі патогенні мікроби.

Деякі гриби, так само як і рослини, можуть мати антисептичні властивості, *наприклад*, чага (гриб у вигляді наросту темно-коричневого кольору на березі), молодий дощовик (поки його тіло щільне).

Крім рослин для знезараження води використовують інші природні речовини. Найпоширеніші активатори це срібло і кремній. Для того, щоб вода стала придатною для пиття, потрібно просто помістити кремній або срібло (будь-які срібні прикраси) в воду і витримати не менше доби. Для підтримки ефекту, срібло і кремній виймати з води не треба.

Хімічним способом вода очищається завдяки хімічній реакції доданих у воду речовин. Найпоширенішими з даного способу є спеціальні таблетки для знезараження води (аквасепт, Клорсепт, Акватабс, пантоцид). Така таблетка здатна зробити придатною до вживання до 1 літра води. Після її розчинення необхідно зачекати 15–20 хв до повного завершення хімічної реакції. При сильному забрудненні дозу подвоюють. Якість таблеток визначається за кількісним вмістом активного хлору, 1мг – не достатньо, 3–4 мг – добре.

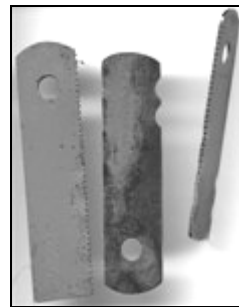
За відсутності таблеток можна застосовувати перманганат калію (марганцівка) з розрахунку 1–2 гр. на літр води, показником може служити колір води, він повинен бути світло-рожевим. Так само можна використовувати йод. Його досить додати 3–4 краплі на 1 літр води, перемішати і дати відстоятися. Вважається, що марганцівка і йод найефективніші засоби для знезараження води у малих обсягах.

Добування вогню. Крім основного (робочого) коробка сірників або запальнички у тактичний рюкзак необхідно покласти запасний коробок або запальничку, заздалегідь упакувавши їх в герметичну, водонепроникну упаковку (можна використовувати презерватив).

Кілька порад із сірниками. Звичайні сірники слід зберігати в герметично закритому контейнері. Упаковувати їх таким чином, щоб вони не бринькали, щоб не терлися і не могли спалахнути. Щоб сірників вистачило на довшій термін, їх можна розщепити уздовж на дві половинки. Щоб запалити розщеплений сірник, не зламавши його, пальцем притискайте сірчану голівку до запальної смужки. Щоб запалити відсірілий сірник, чиркати нею треба не вздовж запальної смужки, а навскіс. Якщо волосся сухе і не дуже жирне, то потерти об них відсірілий сірник. Статична електрика висушить її.

У польових умовах багаття, це – тепло, освітлення, гаряча їжа і чай. Крім того, це сухий одяг, взуття та спорядження, а також засіб для подачі сигналів. Якщо у вас не виявилось ні сірників, ні запальнички, то добути вогонь можна одним з перерахованих нижче способів.

1. *Кресало.* Другий за простотою після сірників та запальнички спосіб добування вогню. Невеликі за вагою та розмірами, кресала можуть працювати за будь-яких погодних умов, навіть у дощ і при вітрі.

Дають багато іскор і зручні в експлуатації кресало від фірми Експедиція, а також шведські кресала від Primus і light my fire. До недоліків кресала від Експедиції можна віднести дерев'яну

рукою і відсутність штатної "чіркалки", висічення іскри з кресала за допомогою ножа іноді загрожує псуванням ріжучої кромки або ручки останнього.

2. *Лінза.* До загального недоліку можна віднести те, що цей спосіб працює тільки в сонячну погоду. Зовсім неважко отримати вогонь за допомогою сонячних променів, пропущених через лінзу окуляра бінокля, скло окулярів і годинників, лупу.

Сонячні промені, проходячи через лінзу, концентруються в пучок, і задача буде полягати у зміні відстані до хмизу та концентрації його в одному місці. Коли хмиз почне тліти, треба злегка роздути вогонь.

Замість збільшувального скла можна використовувати шматок звичайного товстого скла, дещо пляшки або банки, шматок прозорого поліетилену або презерватив з наливою в нього водою (власною сечею).

Добування їжі. *Гриби* – це їжа, але ви повинні бути абсолютно впевнені, що це їстівний вид. Тут немає місця на помилку. На відміну від рослин, з якими можна застосовувати тест на їстівність, гриби треба або точно ідентифікувати, або відмовитися від них. Смертельно небезпечні види не мають неприємного смаку, і може не з'являтися ніяких симптомів кілька годин після їх поїдання. Гриби складаються з безлічі нитковидних клітин, які у ґрунтових грибів утворюють підземну мережу, і тільки плодове тіло, що ми і називаємо грибом, виступає над землею. Ця їстівна частина з'являється тільки в певну пору року.

Харчова цінність. У таблиці поживності гриби перебувають між м'ясом і овочами. Вони містять більше білків і в деяких випадках жирів, ніж рослини. Кращі різновиди, наприклад білі гриби (*Boletus edulis*), дають стільки ж калорій на одиницю ваги, що й м'ясо. Стосовно мінералів: у грибах більше фосфору, ніж у моркві, цвітній капусті і шпинаті, але менше кальцію. Комплекс вітамінів В присутній у більшості грибів у мікроскопічних кількостях, іноді зустрічається вітамін С, а D міститься в багатьох грибах в прийнятних кількостях. У лисичках (*Cantharellus cibarius*) є вітамін А. Величезним плюсом грибів є їх наявність. У певний час року, звичайно влітку і восени, можна швидко набрати потрібну для їжі кількість.

Приготування грибів. Промийте, поріжте і відваріть. Можна попередньо вимочити в холодній воді. Ніжні ґрунтові гриби (типу сиріжки) можна просто додавати в суп або інші страви.

Зберігання грибів. Гриби містять багато води і легко сушаться. Збирайте їх, скільки зможете, коли вони є, зробіть їх запас. Коли гриби повністю висохнуть, зберігайте їх у повітронепроникних контейнерах. Можна їсти їх сирими (спочатку покладіть у воду, щоб вони розбухнули) або додавати в супи.

Комахи, як джерело білка.

Приблизно 1700 видів комах придатні в їжу. І регулярно їх вживають у їжу в 130 країнах світу. В основному, це країни Азії та Африки. Але й мода на "смажених комах" доходить і до європейських країн.

Комарів і мошок їсти можна, тільки витрачені зусилля на їх вилов не окупляться. Оптимально – личинки жуків-древоточців. У лісі багато сухих дерев, під їх корою і відкладають жуки свої яйця, з яких, у свою чергу і з'являються личинки. Вони харчуються деревиною і дістати їх з під кори буває не складно. Якщо у вас є можливість обдерти кору з живих ялин, то на запах свіжої кори злетиться досить самих жуків, яких легко зібрати і з'їсти.

Мурахи. Живуть практично скрізь. Особливо поживні мурашині яйця. Їстівні і самі мурахи. Не дарма ж ними харчуються навіть ведмеді. Ранньою весною зібрати мурах не складно, вони виходять "погрітися" великими скупченнями, тільки встигай збирати! Та й в інший час, при наявності мокрої палички, можна збирати мурах без особливих труднощів. А ось восени їх доведеться викопувати з-під землі.

Не погано, якщо вам вдасться знайти дупло з дикими бджолами. Можна пожитися не тільки самими бджілками, але і їх личинками, і можливо медом. Але якщо у вас немає вогню, не варто намагатися їх добути. Укуси бджіл і ос болючі, а укуси шершня може бути смертельним. З сухого гриба-трутовика, який росте на деревах у вигляді гребінця, потрібно зробити "димовушку". З трави зробити кляп, достатній, щоб закрити дупло з бджолами. Після закладки димовухи в дупло постаратися закрити його кляпом. Через деякий час комахи загинуть, залишиться тільки їх дістати. Гніздо ос досить помітне і нагадує паперовий м'яч. Якщо піднести вогонь до такого гнізда, воно дуже швидко згорить, тому що складається з целюлози, заодно підсмажаться самі мешканці гнізда і їх личинки. При видобутку бджіл, ос або шершнів не забувайте, що ці комахи в першу чергу реагують на рух, тобто не махайте руками і не біжіть (або біжіть дуже швидко і далеко). І ще один момент: при укусі, виділяються ферменти, які служать орієнтиром для інших родичів, куди потрібно кусати. Будьте обережні!

Джмелі самі по собі не агресивні. Якщо сильно не махати руками, то стільники з медом можна дістати з гнізда голими руками. Живуть джмелі, як правило, в покинутих мишачих норах. Але іноді будують гнізда і в траві.

Не забувайте, що комах в сирому вигляді не їдять! Найкраще їх підсмажити. Як варіант висушити, потовкти і додавати до іншої їжі.

Зелений сніданок розвідника

Кропива за поживністю не поступається бобам або гороху, до того ж містить багато вітамінів А, В, С, К, пантотенову кислоту. Ця рослина цілком може замінити чорну смородину, зелену цибулю, моркву, щавель і обліпиху разом узяті. Листя кропиви вживаються в сирому і вареному вигляді, а її молоді суцвіття заварюють замість чаю.

Салат з буряком. Молоду кропиви на годину занурити в холодну воду, після чого ретельно вимити і дрібно порізати. Змішати її з невеликою кількістю нарізаного тонкими скибочками сирого або відвареного буряка і двома часточками товченого часнику, додайте сіль за смаком.

Салат 1. Листя сирієї кропиви промийте і опустіть на 3 хв в окріп. Потім подрібніть і змішайте з невеликою кількістю нарізаних листочків ведмежої цибулі, кислиці, щавлю, часнику або черемші залежно від того, що вам зустрінеться на лісовій стежці. На закінчення додайте рослинного масла і солі.

Салат 2. Нашаткуйте промиті молоді листя, змішайте з подрібненою зеленою або ріпчастою цибулею (можна замінити цибулею-пореем або черемшею), злегка потовчіть дерев'яним товкачем, посоліть і за можливості заправете рослинною олією.

Битки. Листя кропиви обдайте окропом, покришіть, потримайте 2–3 хв у киплячій воді. Після цього, перемішавши з густою пшоняною кашею, приготуйте битки і випікайте в жаростійкій формі. Продукти: 100 гр. кропиви, 200 гр. пшоняної каші, сіль, перець за смаком.

Кропив'яний холодильник. Листя кропиви володіють сильними фітонцидними властивості. Влітку в спеку в них можна загорнути свіжовипотрошену рибу або м'ясо, і вони будуть зберігатися не менше 2-х діб.

Лопух. Молоде листя і стебла лопухів містять вітамін С, ефірні масла і дубильні речовини, а коріння – полісахарид, інулін, протеїн і інші корисні речовини. Молоде листя і стебла викори-

стовують в вінегретах, борщах, бульйонах, а коріння в сирому (печеному) вигляді може слугувати як замітник картоплі. Смажений та молотий лопух можна використовувати для приготування напою, подібного кавового.

Суп. Очищену, нарізану картоплю і рис варіть 10 хв. Подрібнене листя лопуха і пасеровану цибулю додайте в суп за 10–15 хв до вживання. Продукти: 300 гр листя лопуха, 80 гр ріпчастої цибулі, 40 гр рису, 200 гр картоплі, сіль і перець за смаком.

Салат 3. Промиті листя лопуха на 2–3 хв опустіть у киплячу воду, просушіть, подрібніть, змішайте з борошном і хроном, а потім посоліть. Продукти: 150 гр. листя лопуха, 50 гр. зеленої цибулі, 30 гр. хрону, сіль.

Пюре. Листя лопуха подрібніть, додайте нарізані шавель і кріп, після чого посоліть. Продукти: 1 кг листя молодого лопуха, 100 гр. шавлю, 25 гр. кропу, сіль за смаком.

Повидло з лопуха і шавлю. Шавель і дрібно порубані коріння лопуха витримає 2 год в невеликій кількості води. Полісахарид, інулін в кислому середовищі частково перетвориться на плодовий цукор-фруктозу, і у вас вийде смачне кисло-солодке тайгове повидло. Продукти: 400 гр. коренів лопуха, 200 гр. шавлю.

Кульбаба. Вона здавна вважається життєвим еліксиром. Молоде листя кульбаби містять вітаміни С і Е, каротин, легкозасвоювані солі фосфору, вуглеводи та інші корисні речовини. Вони регулюють процеси травлення, посилюють діяльність залоз внутрішньої секції, покращують обмін речовин.

У їжу можна використовувати фактично усю рослину. З листя роблять салати і приправи до м'ясних і рибних страв, варять супи. Щоб видалити гіркоту, їх вимочують 20–30 хв у солоній воді.

Квіткові бруньки маринують і заправляють ними салати, вінегрети і страви з дичини.

З підсмажених коренів готують кавовий напій. Сильно підсмажені корені набувають солодкуватого смаку, і їх використовують замість цукру.

Салат 4. 100 гр. свіжого листя кульбаби замочіть в солоній воді, потім поріжте і посоліть. Можна додати зелену цибулю або черемшу, петрушку, кріп.

Мед. 400 суцвіть відокремте від чашечок, залийте 1 л води, проваріть 10 хв і дайте настоятися добу. Потім процідіть, додайте 1 кг цукру, сік одного лимона або 1 чайну ложечку лимонної кислоти і варіть на сильному вогні 1 год при постійному помішуванні.

Рогіз широколистий. У народі його називають очеретом. Молоді пагони рогузу подають до столу, заправивши оцтом та іншими спеціями, а також маринують і сушать. У смаженому вигляді їх використовують як доповнення до рибних і м'ясних страв. Їдять і кореневища, що містять крохмаль, цукор і білки. Їх відварюють і сушать. Промийте коріння в холодній воді і висушіть. Потім перетріть їх на тертці і просійте. З отриманої крупи можна зварити кашу або кисіль, спекти коржі, оладки або галети. З підсмажених кореневищ готують напій, схожий на кавовий.

Щавель. Молоді листочки щавлю містять багато заліза і магнію, необхідних для кровотворення. Тому краще їсти його в сирому вигляді, додаючи в салати.

Кисіль. Листя промийте, подрібніть і тушкуйте в невеликій кількості води. Потім протріть через сито, додайте води, цукор і варіть 3 хв. Після цього влийте розведений у воді крохмаль і знову доведіть до кипіння (замість крохмалю можна використовувати борошно з рогузи широколистого). Продукти: 2,5 кг щавлю, 6 л води, 2 склянки цукру, 150 гр. крохмалю, сіль за смаком.

Кипрей (Іван-чай). Ви можете використовувати в їжу практично всі частини цієї чудової рослини: квітки і листя, молоді пагони і кореневища. Листя заварюйте замість чаю (звідси й друга назва). Молоді кореневі відростки готуються аналогічно спаржі або цвітній капусті. Кореневища висушіть і зробіть з них борошно. Борошно придатне для приготування каші, випічки коржів і оладок. Якщо додати її в хліб, він вийде солодкуватим. Молоді травневі листя зніту (Петушкова яблуня) можна різати в салати.

У лісі можна заварювати в чай наступні рослини або їх суміші: горець пташиний (наземна частина); гречка (листя, квітки); материнка (стебло з листям і квітами); суниця (листочки, квіти та ягоди); кипрей (листя); косяниця (листя, стебло, квітки); кропива (листя); липа (квітки і листя); малина (листя, квітки); мати-й-мачуха (листя); медунка (квітки, стебло, листя); морошка

(листя); меліса (листя, гілки); первоцвіт (квітки, листя); чорна смородина (плоди, листя, гілочки); чорниця (листя, плоди); ши-пшина (всі частини рослини); звіробій (стебло з листям і квіта-ми); м'ята (стебло з листям і квітами); ожина, жасмин.

Вибір місця ночівлі

Місце для будівництва притулку потрібно вибирати дуже ре-тельно. Необхідно дотримуватися визначених вимог до місця стоянки. Це: наявність питної води і палива для багаття в розпо-середній близькості табору, захист від раптового підйому води в річці, сходу лавини, каменепаду тощо. Велику увагу слід при-діляти захисту від укусів різних видів кровосисних комарів. Та-кож важливо – відсутність протягу, вітру, тіні.

Джерелом води може служити будь-яке прісне водоймище. Кількість необхідного палива для вогнища залежить, у першу чергу, від природної зони, в якій ви знаходитесь і, відповідно, видового складу рослинності.

Захист від вітру актуальний у відкритих місцях і гірських до-линах. Такий захист створюють кущі, дерева, схили пагорбів, терас, кручі, скелі, великі камені. Це особливо важливо при сто-янках без укриттів (куреня, навісу, печери, плащ-палатки). Будь-який тип укриття ставлять задньою частиною до вітру.

При змінних вітрах задня частина укриття має бути звернена до найбільш сильного вітру. У горах вітер дме вночі вниз вздовж долин, вдень вгору. При великій кількості кровосисних (комарів, мошок, москітів тощо) все треба робити навпаки. Міс-це для ночівлі обладнують на відкритому місці, де вітер віджене комах. Треба мати на увазі, що вночі від річок дме холодний вітер, який відганяє комах.

Стоянка під крутим гірським схилом або скелею, з одного боку, оберігає від вітру, а з іншого, становить серйозну небезпе-ку через можливість падіння каменів, обвалів і лавин. Стоянка під великими деревами небезпечна під час бурі і грози.

У гірських районах небезпечно розташовуватися на дні су-хих русел, раптові дощі перетворюють їх на бурхливі потоки брудної води. На берегах річок також слід побоюватися рап-

тового підйому рівня води через рясні зливи або тривалі дощі і не ставити укриття на дуже низькому березі біля самої води. Під час дощу навколо притулку викопують канавку глибиною 5–8 см з боку припливу води і поглиблюють її до протилежної сторони. Таку канавку краще зробити заздалегідь, навіть за відсутності дощу.

У пустелі слід вибирати місця, найбільш вкриті рослинністю, яка оберігає піски від розвіювання.

У тундрі, болотистих і мохових лісах, вологих тропічних лісах, на вологих річкових заплавах і в мангрових заростях необхідно обирати максимально сухе місце не тільки для облаштування місця ночівлі, а й для багаття. У вологому місці робиться поміст з гілок або жердин, і його товщина (висота) залежить від ступеня вологості ґрунту.

Всі типи укриттів облаштовуються проти багаття з навітряного боку, отвором від вітру до багаття.

Ночівля без намету

Імпровізований намет можна зробити з поліетиленової плівки, перекинутою через шнур, натягнутий на висоті 1–1,5 м між деревами, з, тим, щоб утворився двосхилий дах. Краї плівки загортають з напуском один на одній і зміцнюють. Укриття у вигляді тенту, односхилого або двоскатного (залежно від розмірів матеріалу, висоти підвіски, кількості людей) можна також зробити з поліетиленової плівки, каландрірованого капрону, тонкого брезенту та інших матеріалів. За допомогою тенту можна також захистити багаття від дощу та вітру.

За відсутності матеріалу розвідник може сховатися під густими гілками ялини, сосни, берези, липи, інших дерев, під навісами і укриттями природного або штучного походження. При веденні розвідки взимку в лісовій зоні місце для ночівлі можна організувати біля вогнища. Для такої ночівлі найкраще підходить багаття з трьох колод довжиною 1,5–2,5 м. Багаття необхідно розводити на землі, розчистивши сніг. Потім зробити настил, використовуючи лапник, на

нього покласти каримат (поліетиленову плівку, поролоніві килимки тощо). Чим товще колоди, тим довше вони горять. Для розвідгрупи кількістю 6–10 чоловік достатньо трьох колод товщиною 35 см та шести колод діаметром 25–30 см. При товщині колод менше 15 см їх потрібно не менше п'ятнадцяти. Бажано, щоб стовбури були однаковими та щільно прилягали один до одного. Достатню кількість дров необхідно залишити на ранок. Перед відходом багаття гасять.

Настил для ночівлі краще зробити похилим до вогню, а також заглибити його, щоб багаття було зверху. Для захисту від вітру і снігу бажано натягнути тент з легкого брезенту (плащ-палатки). Капрон для цього непридатний. Для захисту спальних мішків, взуття, зброї від іскор їх треба вкрити подручними матеріалами.

Укриття можна вирити у підніжжя великого хвойного дерева, перекриваючи весь верх жердинами, гілками, лижами, а поверх цього плівкою, брезентом, іншою тканиною. Краї укриття присипають снігом або ґрунтом. З метою маскування, верх можна засипати снігом повністю, якщо перекриття досить міцне. Дно для місця відпочинку вистеляють гілками, ялиновим гіллям, плівкою та поверх всього – каримат.

При товщині снігу більше метра можна ночувати в глибокій ямі, виритої до землі. У цій ямі треба підтримувати багаття. З боку вітру краще зробити заслін зі снігу або гілок дерев.

Можна ночувати по так званому "мисливському способу": розвести багаття на площі кілька квадратних метрів, прогріти землю, прибрати в сторону залишки багаття, застелити теплу землю гілками, ялиновим гіллям, поверх покласти рюкзаки, каримати й інше м'яке спорядження. Спати на такому місці тепло, однак прогрівати землю доводиться кілька годин, використовуючи досить багато дров. Організація такої ночівлі трудомістка і займе не менше 1,5–2 год навіть у досвідчених розвідників, які мають шанцевий інструмент.

У степовій місцевості взимку необхідно будувати вітрозахисні стінки при організації ночівлі в наметах і без них. Якщо є час і відповідний сніг (твердий наст), можна побудувати для ночівлі "іглу". У першому ряду цегли, які нарізані приблизно за розмірами 600*300*200 встановлюють уздовж попереднього окресленого кола, сусідні цеглини зрізують по спіралі та інші ряди накладають в стик (за принципом кладки звичайних цеглин). З цієї спіралі нарощується стіна. Наступні ряди ставляться із зростаючим нахилом, щоб діаметр верхнього отвору був близько півметра. Цей отвір закривають підручними матеріалами.

Чим більше "іглу", тим менше повинен бути нахил першого ряду цегли і вище крайня частина споруди. Кожна цеглина заклинюється при укладанні сусідніми, тому купол укриття набуває стійкості. Щілини закладають уламками цегли. Якщо повна "іглу" не виходить, можна стелю перекрити лижами, палицями, накривши їх поліетиленовою плівкою (плащ-палаткою) і насипати сніговий прошарок товщиною не менше 50 см. Будують їх не більше, ніж на 3 особи.

При наявності відповідного схилу та великого замету можна ночувати у сніговій печері, спорудити яку буває простіше, ніж "іглу". Печеру роблять не більше, ніж на 4–5 військовослужбовців. Підлогу печери роблять похилою, вище рівня входу, щоб не накопичувалася вуглекислота! Після закінчення будівлі вхід закладають до мінімального розміру. Температура в печері зазвичай не опускається нижче нуля. На підлогу кладуть плівку, пінополіетиленові килимки, зверху – спальні мішки та інше спорядження.

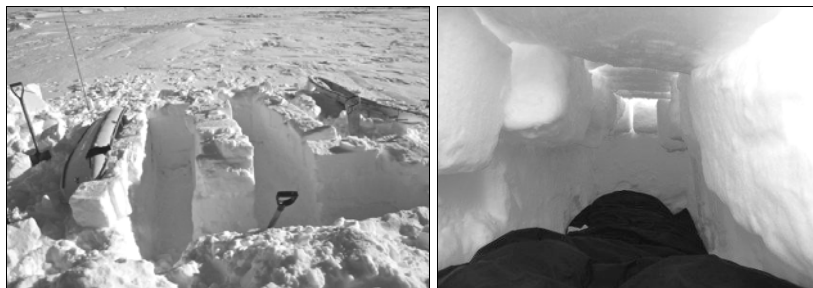
В імпровізованому холодному укритті за відсутності спальних мішків треба надіти на себе весь теплий одяг, поклавши під себе залишки речей та зробити прошарок від снігу. Капюшон утепленої зимової куртки вдягнути на голову. Вузьке взуття бажано зняти та вдягнути декілька пар шкарпеток.

При глибокому і пухкому снігу, у крайньому випадку, можна заритися в нього як можна глибше, загорнувшись у будь-який одяг або спорядження, закривши голову, коліна підтягти до грудей, ворушити руками і ногами. Основне завдання розвідника при цьому – не заснути.

Будівництво зимових укриттів

Якщо вогнище розводити не можна (з міркувань маскування) і температура до -20°C , підійде односторонній навіс на групу з 3–5 чол. або сніжна траншея для 1–2 військовослужбовців.

Сніг розкопати на глибину не менше 1 м, на дно покласти лапник, каримат, спальник, на дах – плащ-намет, жердини, лижі. Краї присипаємо снігом, можна і зверху снігом утеплити. Всередину – свічку.

Якщо поява противника в районі не передбачається, можна розпалити примус та приготувати гарячу їжу. За відсутності шанцевого інструменту можна робити укриття на зігнутих дугою деревах.

Наступний варіант – "сніговий вулик"

Будується незалежно від глибини і щільності снігу. Місткість – 2–3 військовослужбовця. Час на спорудження – 2–3 год. Спочатку нагортають на визначене місце купу снігу, періоди-

чно її ущільнюючи, наприклад, за допомогою плащ-палатки. Розміри на "трійку" – діаметр по низу близько 4 м, висота сніжного покриву – 1,5 м. Після насипання й ущільнення відкопуємо лаз, не доходячи до протилежного від входу стінки з півметра. Розширюємо лаз, роблячи всередині приміщення. Одяг має бути змінний, бажано вологозахищений верх. Ріється лежачи на килимку. Пророблений лаз назад не закладається. Внутрішня поверхня загладжується, інакше буде підтікати. Всередину лапник, килимки, спальники. Обігрів свічками. Обов'язково готується вентиляційний отвір! Якщо сильний снігопад, періодично прочищати вентиляцію.

Наступний варіант укриття розвідників. Умови: сніговий покрив 20 см, сніг дрібнозернистий, сипучий, температура повітря –8 °С, з пониженням уночі до –12 °С, спорудження укриття для трьох розвідників, один з них – в охороні. Інструмент – малі саперні лопатки і плащі-намети. Сніг стягнути на рівну площадку за допомогою плащ-наметів висотою 1,5 і діаметром 2,5 м. У міру насипання сніг ущільнюється власною вагою і за допомогою плащ-наметів, форма насипу – горизонтальна.

Після підготовки купи снігу з навітряного боку ріється лаз. По всій площі купола встановлюються показники-маяки на глибину 15–20 см. Через 50 см починаємо розширювати місце для відпочинку. Необхідно стежити, щоб усередині стеля мала форму схо-

динок, плоска – обвалиться. По досягненню показників-маяків видалення снігу на цій ділянці припиняється, стеля обережно загладжується. У міру збільшення простору – обереж-

ність і акуратність, якщо проломили дах – все спочатку.

На вході сніг розчищається до землі, всередині підлога повинна бути піднята. У куполі – невеликий вентиляційний

отвір. По закінченні розчищення внутрішнього простору, у "вулику" розпалюється багаття хвилин на 5, після чого відталі стіни змерзаються, збільшуючи міцність купола.

Всередину – лапник, килимки, спальники. Вхід зсередини закривається рюкзаками десантника. Температура всередині піднімається свічками. При температурі на вулиці -11°C всередині укриття температуру можна підняли до $+7^{\circ}\text{C}$. Чим холодніше буде зовні, тим вище можна підняти температуру всередині, не хвилюючись відтаювання частини даху. Час побудови – 3 год. Його можна скоротити при більшій глибині снігу та наявності великої лопати. Для порівняння: у цих же умовах в засипаному снігом двошаровому наметі – $+3^{\circ}\text{C}$, у закритому односхилому навісі – -3°C , в укритті з розведеним багаттям до $+3^{\circ}\text{C}$. Температура вимірювалася на рівні спального місця.

ДОДАТОК 14

Народні прикмети визначення погоди

У найближчі дні хороша погода не зміниться

При заході та сході сонця зоря жовта, золотиста, рожева. Зеленоватий колір – збереження характеру погоди на тривалий час. Після негоди поступове ослаблення вітру, припинення опадів, зменшення хмарності, влітку – вночі похолодання.

Зі сходом сонця з'являються купчасті хмари. До полудня розміри їх збільшуються. До вечора хмари розтікаються і після заходу сонця зовсім зникають.

Влітку вночі над низькими місцями (болотами, лощина, річками) скупчується туман.

До пізнього вечора в низинах і долинах стає холодніше, ніж на височинах, в лісі тепліше, ніж на відкритих місцях.

У горах димка покриває вершини.

Влітку вночі зовсім немає вітру. До полудня він посилюється, а до вечора знову стихає.

Вдень вітер дме з моря, вночі з суші.

Тиск повітря збільшується.

Завтра можливий дощ

Якщо мурахи швидко бігають по мурашнику, закривають норки – до дощу.

На горизонті з'являються тонкі перисті хмари, витягнуті у вигляді ниток з загнутими кінцями. Такі хмари свідчать, що погана погода знаходиться від нас на відстані 900–1000 км і може настати приблизно через 20 год.

Тонкі перисті хмари поступово затягують все небо і переходять в перисто-шаруваті хмари, що розташовуються щільним шаром. Якщо ці хмари закривають сонце або місяць, то навколо них з'являються білі кола. Далі вже насувається суцільна хмарна пелена. Сонце і місяць стають невидимими. Через деякий час починається дощ або сніг.

Вечірня або ранкова зоря набуває червоне, іноді навіть багряно-червоне забарвлення. Сонце сідає в хмару.

Риби вистрибують з води, хапають комах.

Вітер різко змінює напрямок та до вечора посилюється.

У горах вночі вітер дме з долин, вдень навпаки.

Тиск повітря падає.

Роса або іній не з'являються.

Увечері тепліше, ніж вдень.

Листя конюшини розпрямляються.

Веселка має напрямок північ-південь.

У низинах і на височинах, в лісі і на відкритих місцях однакова температура повітря.

У горах зниження температури в ранкові години.

Туман, що утворився ввечері тане до сходу сонця, не стелиться по воді, а піднімається вгору.

У найближчі дні погода покращиться

Місяць (при сході) обрамлений червоним, швидко зникаючим кругом.

Якщо під час дощу з'являється веселка.

Зірки слабо мерехтять зеленуватим кольором.

Затихання вітру при пониженні температури.

Веселка має напрямок схід-захід.

Поява великої кількості павуків.

Ріжки місяця гострі.

Птахи літають високо.

Комарі і мошки літають роєм.

На траві, чагарниках, деревах рясне павутиння.

Дим (за відсутності вітру) піднімається вертикально вгору.

Вугілля в багатті швидко покриваються золою, тліють тьмяно.

У найближчі дні погода погіршиться

З'являються витягнуті хмари, схожі на величезні зерна.

Сильно мерехтять зірки (червонуватим або яскраво-синім світлом).

Чутно крики сови.

Рано вранці не чутно жайворонків.

Зірки після ясного дня видно погано.

Птахи літають низько.

Горобці купаються в пилу, голосно цвірінькають.

На землі не видно комах, а земляні черв'яки виповзають на поверхню.

Квіти закривають бутони.

Посилюється чутність звуків, запахи.

Дим клубочиться і стелиться по землі.

Вугілля багаття яскраво тліють.

Одночасно спостерігається кілька ярусів хмар.

ДОДАТОК 15

Неметричні одиниці,

які використовуються в деяких країнах

Країна	Найменування неметричної одиниці	Значення в одиницях, що прийняті в Україні	Співвідношення одиниць
1. Довжина			
США, Великобританія, Канада, ПАР	Миля морська	1,852 км	1 км = 0,54 милі
	Миля	1,609 км	1 км = 0,521 милі
	Миля географічна	7,4126 м	1 км = 0,135 милі
	Кабельтов	185,2 м	1 міля = 10 кабель- тових
	Ярд (3 фути)	0,914 м	1 м = 1,094 ярда
	Фут (12 дюймів)	304,8 мм	1 м = 3,281 фута
	Дюйм	25,4 мм	1 см = 0,394 дюйма
	Крапка	0,254 мм	1 мм = 3,937 крапки
Франція	Лье	4,44 км	1 км = 0,22 лье
	Туаз	1,95 м	1 м = 0,51 туаза
Ірак	Фарсанг	6,24 км	1 км = 0,16 фарсанга
Єгипет	Фарзах	1,44 км	1 км = 0,58 фарзаха
Індія	Косс	1,83 км	1 км = 0,55 коса
	Газ	0,69 м	1 м = 1,45 газа
Китай	Лі	500 м	1 км = 2 лі
	Чжан	3,2 м	1 м = 0,31 чжана
Японія	Рі	3,93 км	1 км = 0,26 рі
Німеччина	Фален	1,83 м	1 м = 0,55 фалена

Закінчення табл.

Країна	Найменування неметричної одиниці	Значення в одиницях, що прийняті в Україні	Співвідношення одиниць
2. Площа			
США, Великобританія, Канада, ПАР	Квадратна миля	2,59 км ²	1 км ² = 0,386 кв. милі
	Акр	0,4047 га	1 га = 2,471 акра
	Квадратний ярд	0,836 м ²	1 м ² = 1,196 кв. ярда
	Квадратний фут	0,093 км ²	1 м ² = 10,764 кв. фута
	Квадратний дюйм	6,451 см ²	1 см ² = 0,155 кв. дюйма
Франція	Гектар	100000 м ²	
Іран	Джериб	0,11 га	1 га = 9,09 джероба
Египет	Фелан	0,49 га	1 га = 2,38 фелана
Індія	Кауні	0,54 га	1 га = 1,85 кауні
	Бигха	0,13 га	1 га = 1,47 бигхи
Китай	Цзинь (Цин)	596,8 га (6,67 га)	
Японія	Тьо	9,99 га	1 га = 1,01 тьо
Німеччина	Морген	0,26 га	1 га = 3,91 моргена
	Квадрат	14,18 м ²	1 м ² = 0,07 квадрата
3. Об'єм, місткість			
США	Галон (рідина)	3,785 л	1 л = 0,264 галона
	Галон (сухий)	4,405 л	1 л = 0,227 галона
	Барель (сухий)	115,6 л	1 л = 0,0087 бареля
	Барель (нафта)	158,9 л	1 л = 0,0063 бареля
	Бушель	35,24 л	1 л = 0,0284 бушеля
Великобританія	Галон	4,546 л	1 л = 0,32 галона
	Пінта	0,5683 л	1 л = 1,76 пінти
	Барель	163,7 л	1 л = 0,0061 бареля
	Бушель	36,37 л	1 л = 0,0275 бушеля

ВИСНОВКИ

Ретельне і всебічне вивчення противника – це насамперед врахування всіх його можливостей, які здатні тією чи іншою мірою вплинути на хід сучасного загальновійськового бою. Вивчити противника – це значить розкрити його сильні і слабкі сторони, визначити, як краще використати його слабкі сторони та подолати сильні.

Військова розвідка щодо важливості розв'язуваних завдань, складу сил і засобів займає одне з провідних місць серед інших видів тактичної розвідки.

Діючи в великих масштабах і використовуючи різноманітні способи добування розвідувальних відомостей, вона разом із іншими видами розвідки покликана забезпечити підготовку та успішне ведення бойових дій підрозділами і частинами всіх родів військ і спеціальних військ.

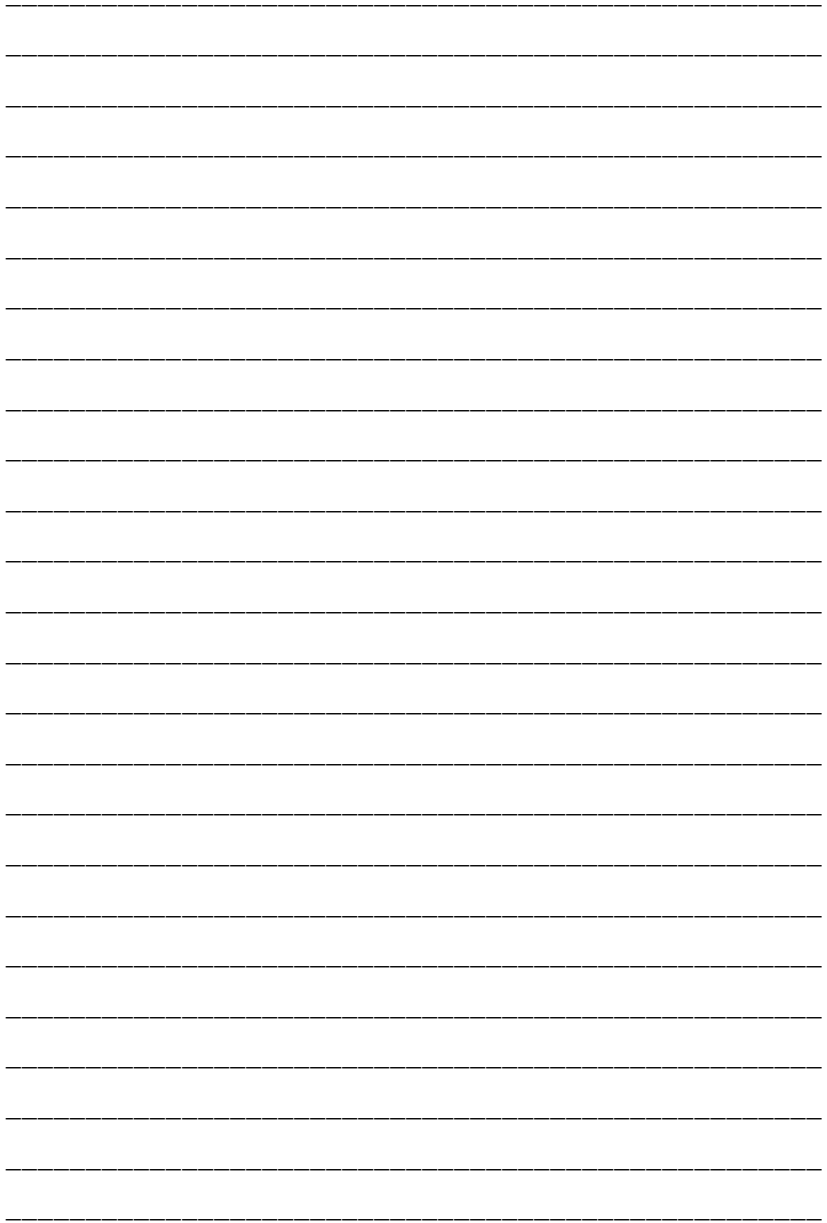
Розвідка відіграє і буде відігравати найважливішу роль у досягненні успіху у бою. В умовах сучасного ведення бойових дій для забезпечення перемоги над противником необхідно зосереджувати зусилля командирів і штабів всіх рівнів на чіткій організації і ефективному веденні комплексної розвідки ще у мирний час, використовуючи можливості всіх її видів, сил і засобів.

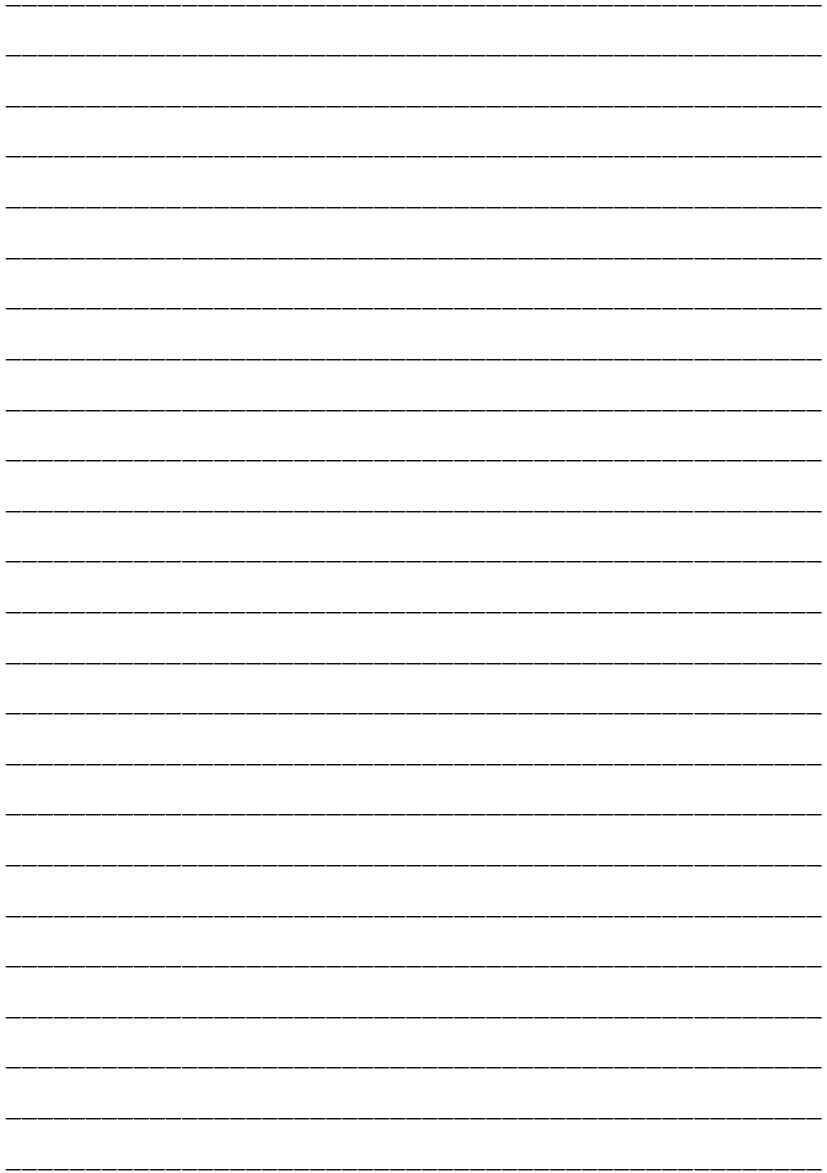
Авторський колектив сподівається, що викладений у навчальному посібнику матеріал сприятиме покращенню роботи майбутніх офіцерів Збройних Сил з організації і ведення розвідки як розвідувальними, так й механізованими підрозділами, які виконують розвідувальні функції.

ЗМІСТ

Список умовних скорочень.....	3
ПЕРЕДМОВА (<i>Добровольський В. Б.</i>).....	4
РОЗДІЛ 1. Основи військової розвідки	6
1.1. Основи розвідки (<i>Добровольський В. Б.</i>).....	6
1.2. Мета, завдання та об'єкти військової розвідки (<i>Добровольський В. Б.</i>).....	14
1.3. Сили та засоби військової розвідки (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	30
1.4. Способи ведення військової розвідки.....	33
1.4.1. Спостереження (<i>Наконечний А. П.</i>).....	34
1.4.2. Підслуховування (<i>Наконечний А. П.</i>).....	40
1.4.3. Спостереження і підслуховування в особливих умовах (<i>Наконечний А. П.</i>).....	43
1.4.4. Пошук (<i>Пахарев С. О.</i>).....	51
1.4.5. Наліт (<i>Пахарев С. О.</i>).....	64
1.4.6. Засідка (<i>Пахарев С. О.</i>).....	70
1.4.7. Розвідка боєм (<i>Пахарев С. О.</i>).....	87
1.5. Дозорне відділення в розвідці (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	91
1.6. Механізований взвод у розвідці (<i>Луценко І. О.</i>).....	107
1.6.1. Механізований взвод у розвідувальному дозорі.....	108
1.6.2. Механізований взвод у бойовому розвідувальному дозорі.....	114
1.6.3. Механізований взвод під час влаштування засідки.....	120
1.6.4. Механізований взвод у пошуку.....	129
1.6.5. Механізований взвод під час нальоту.....	138
1.7. Розвідувальний загін у розвідці (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	141
1.8. Робота командира з отриманням розвідувальних відомостей (<i>Луценко І. О.</i>).....	155
1.8.1. Збір розвідувальних відомостей.....	156
1.8.2. Обробка розвідувальних відомостей.....	160
1.8.3. Облік розвідувальних відомостей.....	161
1.8.4. Аналіз розвідувальних відомостей.....	163
1.8.5. Узагальнення розвідувальних відомостей.....	166
1.8.6. Доповідь розвідувальних відомостей.....	166
РОЗДІЛ 2. Основи організації розвідки	169
2.1. Зміст організації розвідки (<i>Пахарев С. О.</i>).....	169
2.2. Планування розвідки (<i>Пахарев С. О.</i>).....	173

2.3. Узгодження сил і засобів розвідки (<i>Пахарев С. О.</i>).....	177
2.4. Підготовка сил і засобів розвідки до виконання завдань (<i>Пахарев С. О.</i>).....	179
РОЗДІЛ 3. Технічні засоби військової розвідки	183
3.1. Оптичні прилади (<i>Наконечний А. П.</i>)	183
3.2. Оптико-електронні прилади (<i>Наконечний А. П.</i>)	192
3.3. Радіолокаційні засоби розвідки (<i>Зайцев Д. В.</i>)	198
3.4. Командирська бойова розвідувальна машина БРМ-1к (<i>Добровольський В. Б.</i>)	200
Список літератури	209
ДОДАТКИ	211
ДОДАТОК 1. Розвідувальні ознаки дій противника (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	211
ДОДАТОК 2. Особливості організації і ведення розвідки під час виконання миротворчих завдань (<i>Добровольський В. Б.</i>)	215
ДОДАТОК 3. Орієнтування розвідника (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	219
ДОДАТОК 4. Визначення напрямків, вимірювання кутів і відстаней (<i>Луценко І. О.</i>)	230
ДОДАТОК 5. Способи цілевказання (<i>Пахарев С. О.</i>).....	237
ДОДАТОК 6. Нормативи з розвідувальної підготовки (для механізованих підрозділів) (<i>Пахарев С. О.</i>).....	239
ДОДАТОК 7. Навчальна організаційно-штатна структура розвідувального взводу механізованого батальйону на БМП (<i>Наконечний А. П.</i>).....	242
ДОДАТОК 8. Зміна боєздатності військовослужбовців залежно від тривалості їхнього сну (<i>Наконечний А. П.</i>)	243
ДОДАТОК 9. Сигнальні жести (<i>Добровольський В. Б.</i>)	244
ДОДАТОК 10. Організація охорони в базовому таборі (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	275
ДОДАТОК 11. Рекомендації щодо фортифікаційного обладнання в районах оборони або розташування на місцевості, в тому числі у прикордонних районах (<i>Зайцев Д. В.</i>)	284
ДОДАТОК 12. Містечтво маскування (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	291
ДОДАТОК 13. Забезпечення боєздатності та життєдіяльності розвідника (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	304
ДОДАТОК 14. Народні прикмети визначення погоди (<i>Зайцев Д. В.</i>)	326
ДОДАТОК 15. Неметричні одиниці, які використовуються в деяких країнах (<i>Зайцев Д. В.</i>).....	328
ВИСНОВКИ	330

Навчальне видання

ВІЙСЬКОВА РОЗВІДКА

Навчальний посібник

Упорядники **ЗАЙЦЕВ** Дмитро Володимирович
НАКОНЕЧНИЙ Андрій Петрович
ПАХАРЄВ Сергій Олександрович
ЛУЦЕНКО Ігор Олександрович

За редакцією полковника Добровольського В. Б.

Редактор *Т. В. Мельник*
Технічний редактор *Л. П. Шевченко*

Оригінал-макет виготовлено ВПЦ "Київський університет"

Формат 60×84^{1/16}, Ум. друк. арк. 19,53. Наклад 100. Зам. № 216-7906.
Вид. № В5. Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.
Підписано до друку 21.09.16

Видавець і виготовлювач
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет",
б-р Т. Шевченка 14, м. Київ, 01601
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
<http://vpc.univ.kiev.ua>
Свідчення суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02